

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 24, junij 2016
shtevilka 127 – 128

Izdajatelj revije	Revija SRP, Ljubljana e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Tone Demšar, Zeleni smerokaz, 1989
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Postavitev za tisk	Revija SRP, Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniški odbor	Peter Amalietti Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Narochila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjižnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN	1855-8267

Vsebina

<i>Hinko Smrekar</i>	Trpkokislo jedro	4
<i>Matjazb Jarc</i>	Novi chasi	8
<i>Lev Detela</i>	Los Volcanes	13
<i>Janez Premk</i>	Prazvok	17
<i>Ivo Antich</i>	Realpolitik /epigramizmi/	22
<i>Hinko Smrekar</i>	Tri zgodbe:	26
	/Modrost shaha Dzhehama	27
	O, ta preshmentana ljubezen!	30
	Moje romantichne velike nochi/	35
<i>Hinko Smrekar</i>	Zapisi o Cankarju	42
<i>Matjazb Jarc</i>	Zlata lina. III.	73
<i>Ivo Antich</i>	Migracije (Mik racije)	
Prevajalnica		
<i>Charles Wright</i> <i>prev.: Ivo Antich</i>	Kitajska sled	75
<i>Giancarlo Sissa</i> <i>prev.: Jolka Milich</i>	Izgnanstvo	85
<i>Marija Sresh</i> <i>prev.: Nadja Jarc</i>	Z visoko dvignjeno glavo	90
Likovna priloga		
<i>Damir Globochnik</i>	Kiparski izraz v glini	92
<i>Tone Demshar</i>	Likovna dela /skulpture/	101
<i>Damir Globochnik</i>	Satirichni elementi v ilustracijah Ivana Vavpoticha	

Esejnica

Peter Amalietti Slovenshchina – prajezik chloveshtva (III) 107

Za zgodovinski spomin

Branko J. Hribovšek Zaton Zahoda (III) 115

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globočnik Prvi slovenski umetniški fotograf Avgust Berthold 136

Henrik Tuma Zemljepisno-jezikoslovni zapisi
/Krajevno imenoslovje; Slovenska imena v
ladinskem in bavarskem narechju/ 143

Davorin Zhunkovich Nega nashe zgodovine (Dvoje chlankov):
/O nashih krajepisnih imenih; Slovenska
vojna zgodovina/ 156

Davorin Zhunkovich Starodavnost Slovanov v Evropi (Zachetna
poglavja iz knjige *Slovani, praljudstvo Evrope*) 165

Vprashalnica

Jolka Milich Nekaj malega o renegatstvu posebne vrste 181

Dokumenti

Dokument 1

Rajko Shushtarshich Povzetek o absurdnem ukinjanju Revije
SRP (samo nekaj absurdov) 184

TRPKOKISLO JEDRO

Turobne ure

Se spomnish ljubica nekdanja
she kdaj mladosti zlate zarje?

Na pustem kamnu so cvetele rozhe,
in slishala sva travo rasti, peti planke.
Zagrabil v prazen zrak sem,
pa na dlani se blishchali so cekini.
Ves najin bil sveta prepestri vrt je.
Tik-takalo srce je v vechnost ...

Zdaj pametna oba sva.
Meso ti tehtash, razprodajash,
doma otroke kregash in rachune pishesh.
Sedim na hladnem kamnu
jaz popotnik trudni, bolni.
She pes me ne oblaja!
Tishina grobna me obdaja.
Strmim v praznote srca,
strmim v praznine zhepa.
Kazalec ure leno se pomika ...
Zhivim zato le she, da – umrjem!

(Odmevi, pomlad 1930/III, str. 116)

Bazar

Zhe z minareta mujezin se dere ...
Brbrajo mrki bonci in Tamani ...
Molilni mlin nenehoma klepeche ...
Skrivnosti verske, blagoslovi, kletve
so obchestvu naprodaj, –
vse po shest in osem!

Preroki bozhji, bleedi, dolgolasi,
prevzeti od krasote vsega stvarstva,
pojo mu slavo v verzih, barvah, kamnu –
v svetishchih preslovesno okrashenih ...
 Naprodaj vse blago je, –
 vse po shest in osem!

Trpini suhi, votlogledi, bosí
za skorjo kruha se bore krvavo ...
Vodnike svoje zró – »reshnike blage«,
v okeh se up bori z obupom ...
 Naprodaj so »glasovi«, –
 vse po shest in osem!

Dekliche glej, prekrasne, jasne, –
livada limbarjev je to prebelih!
Ljubezen zharka jim razvnema lica,
iztezajo roke – objem zheleche ...
 »Hej, kdo da vech?« – Sicer pa
 vse po shest in osem!

(Odmeni, poletje 1930/IV, str. 67)

Char nochi

Prepreza zemljo temnomoder pajcholan,
prevezen ves je z zlatom zvezd ...

Razshirja grudi, sladkomehko hrepenenje,
prichara pred ochi neznani svet ...

Kje sem? Kdo sem?

Tam v Indiji sem knez.
Nad glavo trepetajo palme.
Veché pishchalke, bobni ropotajo.
Krog mene v plesu bajadere.
Roke igrajo se z dragulji ...

Po morju vozim ladijo prepolno.
Hrumi vihar, – ob jamborju stojim

premočen ves, povelja dajem ...
 Pristanemo na kopnem, zaigra nam godba.
 Zvenche kozarci, polni so šampanjca ...

Sedim v Tokiju. Strezhejo mi gejshe.
 Jeguljasto se vijejo krog mene.
 Pojo, igrajo na tambure.
 Prichene ena, jo objamem ...
 V mrachini rozhni tone vse krog mene ...

Trchim visoko med oblaki.
 Drdra motor po sredi jate tic splashenih.
 Pod mano morje se viharno péni ...

Avstralec sem po rodu Noa-Noa.
 Zhivim presrečno kakor Adam v rajju.
 Dehti na razhnju pujsek mali,
 dishe pred mano kokosi, banane.
 Devojke chrne strezhejo mi zvesto,
 dobrota iz oči jim sije ...

Laboratorij, glej, tu moj!
 Po cevkah krozhi večna snov,
 razkrajja se in spaja ...
 Morda izpolnim alkimistov stari sen,
 morda she najdem te, zhivljenja eliksir?

Zatipljem zhep, – o, k vragu prazne sanje!
 In spet slikar sem, spet sem v Shishki,
 in spet sem chrv, ki gloje
 vsakdanjosti ljubljanske trpkokislo jedro. –

(Odmevi slovanskega sveta, letnik III, 1932, sht. 4-6, str. 86)

Zimska pomlad

Nebroj metuljchkov belih poletava.
 Bleshchi se jablan v belem cvetju.
 Na oknih rozhe mi cveto prelestne.
 Topló srce je, – ali v kozho zébe.

(Odmevi slovanskega sveta, letnik III, 1932, sht. 4-6, str. 86)

HINKO SMREKAR (1883, Ljubljana – 1942, *ibid.*), slikar, grafik, ilustrator, karikaturist in književnik. Zhe v gimnaziji je pokazal risarski talent, zhelel shtudirati medicino, zaradi pomanjkanja sredstev pa se je vpisal na pravno fakulteto v Innsbrucku, nato na Dunaju, a je shtudij opustil in se posvetil umetnosti (izpopolnjevanje na Dunaju in v Münchnu). Od 1911 zhivel v Ljubljani. Med prvo sv. v. zaradi anonimne ovadbe aretiran kot »srbofil«; tedanje ozrachje je oznachil z esencialnim opisom totalitarizma: »Kdor je spregovoril za Avstrijo, je bil sumljiv, kdor je zinil zoper Avstrijo, je bil sumljivejsi, kdor je molchal, je bil najsumljivejsi. Skratka, chlovek she sam sebi ni zaupal, da se nenadoma sam ne ovadi.« – Svoje izkushnje s to vojno je literarno prikazal v publikaciji *Chrnovojnik* (1919), ki je z njegovimi ilustracijami deloma tudi zachetek slovenskega stripa. Med drugo sv. vojno ga je aretirala italijanska patrolja; na splošno je znano, da je bil ustreljen (kot talec v Gramozni jami) zaradi karikature Mussolinija, a pri njem so nashli tudi OF literaturo. Vsekakor je njegova usoda simbolichna paradigma za t. i. »malega chloveka-velikega umetnika« v mlinu totalitarizmov. Bil je virtuozen risar s popolnim obvladovanjem anatomije in kompozicije, ilustrator (Levstikov *Martin Krpan*) in karikaturist svetovnega ranga; manj je znano, da bil tudi nesporen literarni talent, ki je objavil vrsto zanimivih, stilistichno briljantnih besedil tako v verzih kot v prozi. Nekaj od tega je predstavljeno v prichujochi reviji; njegove tekste, razsute po periodiki, je odkril in pripravil ddr. Damir Globochnik.

Opomba o avtorju Ivo Antich

NOVI CHASI

Turshka sablja

sijocha turshka sablja brez rochaja
pochasi rezhe jutranjo jasnino
z neba mi tochi februarско vino
podarja mi she nekaj dni do mlaja

medtem pa se naskrivoma razkraja
kot da bi kdo polival jo s kislino
nekje pod nichem skrije se v sinjino
ne vidim je, morda mi vid nagaja

mogoche me je Sonce ukanilo
da se je potopila za obzorje
kjer njeno lesketanje ni minilo

morda pa nima vech bleshcheche skorje
ker se je njeno skrhano rezilo
zabodlo v mrzlo Sredozemsko morje

Nevidni vlak

pri nas je mir, otroci se igrajo
odrasli gledamo televizijo
mrlichy za zaveso mirno spijo
le nerojenci se she ne smehljajo

nevidni vlak prihaja na postajo
na njem nebroj semen in vsa kalijo
bedaki jih lovijo s policijo
in tlachijo za luknjavo ograjo

ostali mirno gledamo oglase
ko se na svetu marsikaj dogaja
brezbrizhno zhdimo, mislimo le nase

medtem pa se v peskovnike zasaja
semenje in spochenja nove chase
prihodnost gre, nevidni vlak prihaja

Safir

kot zrno peska v kozmichni pushchavi
in kot safir, ki se v ozvezdju sveti
bleshchi se lepotica med planeti
in tehta misli v svoji modri glavi

naj se she kar vrti, naj se ustavi?
chetudi ve, da mora se vrteti
drseti po tej orbiti zakleti
toniti v mrzli Lunini svehavi

ko sonchni jo razgrevajo plameni
ko v srcu peche jo zharecha lava
in bichajo viharji jo peshcheni

samotna po vesolju tihem tava
na morjih pa se ji ljubezen peni
in nezžno kozho vzburja ji narava

Slovenska narodna

Le kdo ima Slovenca za bedaka,
ga zhali in s slovenceljnom ga zmerja,
ga ponizhuje, s hlapcem ga primerja,
a narodna zavest je zanj navlaka?

Ej, kakshna nepremishljena napaka!
Ko zhali narod, sebe izneverja.
Cheprav si tujega navleche perja,
ga redkokdo priznava za junaka,

ker se sramuje lastne domovine,
ne ceni ne drzhave ne jezika,
le klobasá in se v ospredje rine.

Slovenija je majhna, a velika
(cheprav jo zhali kakshen mamin sine)
in narod – njena najvechja odlika.

Pustna sreda

praznina vpija nasho galaksijo
na Soncu se razrashcha temna pega
mogoche pa pri nas zaradi tega
je stari mlinček zmlel demokracijo

oblaki nad dezhelo se gostijo
chez mestni hrup grmenje se razlega
ljudje si shepetajo: »Bog se krega!«
opletajo z rokámi in bezhijo

na cestah karizmatichni junaki
pogumno skachejo pod tovarnjake
adijo pamet in prometni znaki

kulturni dan slavijo pustne spake
med shchurki pa prezebli siromaki
preshtevajo nevidne tisočkake

Za obzorje

chloveshtvo je letalo brez pilota
z neba osvaja si oblast nad sabo
tako kot lovec bi zagrizel v vabo
ker bi ga v lastno past zvabila zмота

kot ladja brez krmarja se dobrota
chloveshtva bo zagozdila v Akábo
kot pesek se sesula bo v pozabo
izdihnila bo, ranjena sirota

vojashka zveza pa poshilja floto
na pot k Pozejdonu v Egejsko morje
nabito z ostro diplomatsko noto

celo nash Triglav tam valove orje
na lovu za ljudmi, ki so v napoto
na begu v zlato zarjo, za obzorje

Program

z neba slepi nas pesem gospodarja
strupeno-zlata magichna poema
chloveku slabohotni um razvnema
sluzhabniku krvavega denarja

skoz eter pa ga spretno nagovarja
reshiteljica vsakega problema
teror in smrt sta njena glavna tema
a onadva – jecharja in grobarja

zhivljenje je program televizije
chloveshtvo sebe z njim manipulira
ko propagira strashne iluzije

program lazhi, sovrashtva in prepira
chlovekov pravi, zdravi jaz ubije
osvaja krhki svet in ga podira

Kapljice

prozorne pajchevine se bleshchijo
srebrn oblak na kapljici odseva
ko mirno pluje chez lepoto dneva
na leski svetle machice shumijo

zahodni veter zhvizhga melodijo
neznan refren bozhanskega napeva
nebeshki zhar izza oblaka seva
na tleh sledovi zime se talijo

nihche ne ve, kaj ta pomlad prinasha
ljudem, zhivalim, kozmosu, naravi
chloveshtvo se lahko o tem le vprasha

odgovor zhe kopni na mokri travi
kot upanje, da z vetrom chas razglasha
poraz morilske sle v chloveshki glavi

Novi chasi

cheprav je zima, muzika vesela
z akordi se preлива v tej belini
lasé srebrijo sanje in spomini
kako v ljubezni Zemlja je drhtela

kako brezsramna zhelja je gorela
in se cedila v sladki bolechini
v vrochini so topili se pingvini
iz jantarja vzletela je chebela

v nebeskih sodih je dishalo vino
na rjuhah so se delali valovi
in ti si she kadila nishko Drino

zdaj ne kadish, minili so vekovi
a lej, she zmeraj se imava fino
saj chasi niso stari, ampak novi

Lev Detela

LOS VOLCANES

(Montañas del Fuego / Ognjene gore, Lanzarote, Kanarski otoki,
januar 2016)

1./ MADRID 1730

ah vse to cvetje pesmi in kitare obrazi nozhi bibavica
na robu chasa kralji in oltarji zlati prestoli bleda mavrica
zakaj se svet vedno znova pokvari in svojo dusho pogubi
v madridu filip peti tozhi in vzdihuje ga muchi glavobol in krizh
svet je charovnica nesramna nemir le neti zasluzhila bi smrt
v shpaniji vlada zdaj norost z zapleti nesramni plesi karneval prepir
brezbozhno rajanje praznichni kresi neumno petje ob grmadi
kjer lutka iz slame coprnico nadomesti in v vrochem ognju
namesto nje zlobno gori modruje kralj in spet ne more spati
vso dolgo noch mu v soju ob leshcherbi vliva pogum in ga bodri
s sladkimi pesmimi in smehom kastrat prijazni chrnolasi
a kralj ne ve she da so viharji na daljnem morju rdechi ogenj bela smrt
chez polja in vasi vali se lava iz gore bruha ostri srd

2./ YAIZA, LANZAROTE 1730

ni vech miru tam zgoraj v hribih nad brezobzirnim oceanom
kjer pase chredo ubogih dush nesrechni don andrés
zhe dolgo vrsto let in se bori skozi strasti zhivljenja
z zablodami in grehi globoko v srcu se mu oglasha trpech nemir
so sence padci in nevarne sanje in tema jok in vzdihovanje
na vasi med kmeti in pastirji v zhupnishchu kjer dolga leta je molil
prosil in chastil boga na vseh straneh je tema in so chrni vzkliki
so tezhke sanje na vecher ko poglobljeno prebiral je nekoch brevir
in rotil nebo da naj ga mirno vodi skozi pasti zhivljenja
med polji in nasadi nad divjim morjem dolgo vrsto tezhkih let

3./ ZHUPNISHCHE V YAIZI, 1. SEPTEMBER 1730

ubogi don andrés slishish v tej chudni temi so neki poki
treski nevarni zveni nesrechni mesec v chrno noch bezhi

zvok je močan kot grom chez otok tuli nori glas
 na polju se tresejo v somrak razpoke zemlja grchi
 veter drvi v vihar gora se odpira prelomil se je chas
 zhivljenje rushi se v prepad razklan je svet odpri oči
 saj vem strah ti udarja ob srce v tej ognjenishki noči
 v zhveplu in pari ti zastajajo koraki dalech je she do nebeskih vrat

4. / YAIZA, PONOCHI 2. SEPTEMBRA 1730

zakaj vse to? kaj smo zagreshili da tepe nas nebo?
 upanje se skrilo je med lavo in ognjene sanje
 se guga chudni zvok navzgor in dol zemlja se maje in odpira rane
 iz gore jezno shviga plamenech hudich iz zlobnega podzemlja
 sovrashtvo se poganja chez planjavo zhivali begajo in meketajo
 strah je v kosteh in v krizhu laktu medenici pastirji strto
 zrejo v nebo rdeche kot kri od ognja iz razpok globoko v zemlji
 razsaja chudni chas se družhi z grozo in s krvavim nebom
 nesrečni don andrés vse je zherjavica in plamen ta svet gori

5. / PUERTO CALERO, JESEN 1730

a ti kljub solzam in obupu ko padajo ptichi z rezkimi kriki
 v strupeni megli mrtvi z neba tolazhish prestrashene na begu
 navzdol k valovom temnega oceana ki pljuska ob peshcheni breg
 z vzpetine ob cerkvi zresh v nesrecho vseh stvari
 se sklanjash nad izgubljeno domachnost z bolechino
 chez gorechi otok krozhi tvoj zhalostni pogled zakaj o bog vse to
 vendar ne bom izgubil vere in poguma ljudem raje povem
 naj vkraajo na cholne se in reshijo na drugi otok z upanjem na boljshe dni
 ogenj iz zemlje je le preizkushnja in izpit v zhivljenju
 dober je bog in pravichen bog je ljubezen in usmiljenje

6. / SHPANIJA 1730

ta bolni otok sredi oceana med spanjem ki me muchi in ubija
 od srede zemlje do roba in nichesar je pekel dno
 a zgoraj so nebesa smaragdi in zlato ljubezen in zaupanje
 so dnevi iz vrtnic in nochi iz zhice in vrvi so krogi iz srebra
 in zharki kakor sončna luch in krogla iz sanj in zhalosti
 na drugi strani je grob na desni slavni prestol na levi zlo

tukaj so ceste mize zheblji in zapahi in krik galeba
 vijuge so in večnost chisto blizu ob trti in oleandru
 sredi chasa in udarcev so shpanci grki turki in barbari
 s chredami koz na jasi nad prepodom so sence kache
 pod svetim krizhem in mitro z liturgijo shkrlatni plashchi
 blede melodije odsev nechesa kakor vojna za kraljestvo
 ti chudni kralj tih in preplashen za vrati iz brona in zheleza

7. / MADRID, SEPTEMBER 1730

kristus na krizhu zatrepeta njegov obraz je bled in strt
 s trnjeve krone kaplja kri kralj filip moli in molchi
 pozno je ura zhe bije osem in devet v narobe svet kam gre ta pot
 v kapeli vlada nemi mir kdaj bomo nashli pravi cilj?
 zhe trikrat ga zbudil je mrtvi sin iz sanj o smrti
 s temnim pogledom pod drevesom v senci pri vodnjaku
 je stal med listjem in goshchavo in me jezno motril
 kot da sem jaz kriv za vse potozhi kralj
 in zdaj popoldne she ta vest da lepi otok v dimu se dushi
 in zemlja tam iz vech kot tristo peklenskih zhrel gori oh bog
 chemu vse to in nihche mi ne odgovori

OPOMBA O OTOKU LANZAROTE

Vulkanski otok Lanzarote v Atlantskem oceanu je le sto kilometrov oddaljen od maroshke obale v Severni Afriki. Zhe mavretanski kralj Juba ga je leta 25 pred Kristusom s svojimi mornarji odkril kot »Shkrlatni otok«. Leta 1312 se je na njem izkrcal Lanzarotto Malocello iz Genove in mu dal danashnje ime. Leta 1402 je kralj Kastilije Henrik III. prikljuchil otok k svojim posestim. Shpanci so od tu v naslednjih desetletjih v bojih s prvotnimi prebivalci Guanchi osvojili vse Kanarske otoke. V kraju Teguisse, kjer se je nahajalo sredishche prvotnih in v 17. stoletju izumrlih (asimiliranih) prebivalcev, so leta 1404 ustanovili prvo shkofijo za vse otoke in zacheli s pokristjanjevanjem starega nomadskega poganskega prebivalstva. To je zhivelo she na stopnji kamene dobe v votlinah in primitivnih kochah z zbiralniki za dezhevnicu (na otoku je le skromno shtevilo izvirov vode, ki se nahajajo predvsem ob pogorju Famara). Prebivalci so bili v glavnem pastirji kozjih in ovchjih chred. Otok so v svojem jeziku imenovali Titerojgatra.

Zhe pred letom 1730 so shtevilni potresi zacheli vznemirjati prebivalstvo, toda leta 1730 se je neprichakovano in v trenutku odprla zemlja, iz katere je bruhal ogenj in tekla lava. Erupcije iz vech kot tristo vulkanov, ki so nastali v nekaj tednih in mesecih, so trajale do leta 1736. Otok je bil zavrt v dim in prah. Prebivalci so v grozi bezhali k morju in skushali v cholnih dosechi blizhnje sosednje otoke. Zhivina je ponorela. Koze in ovce so skakale v prepade in se z glavami zaletavale ob skale. Izbruhi vulkanov niso povzročili le smrtnih zhrtev, temvech so unichili najrodovitnejshe predele na podrochju pod pogorjem Timanfaya.

Ena tretjina otoka je še vedno pokrita s strnjeno lavo, toda tudi vsi drugi predeli so prekriti s temnim prahom in vulkanskim krshem. Leta 1824 je velikanska erupcija še enkrat pretresla Lanzarote, vendar je povzročila manj škode.

Vulkani so očitno še vedno na delu in nihče ne ve, koliko chasa bodo mirovali. Osrednji predel nekdanjega vulkanskega izbruha pri Montañas del Fuego (Ognjene gore) je zdaj nacionalni park. Zhe 6 metrov pod zemljo doseže tu temperatura vech kot 400 stopinj Celzija. V »vulkanski restavraciji« si lahko gostje postrezhejo z jajčnimi in mesnimi jedmi, ki so jih spekli kar na tleh v vrochi vulkanski zemlji.

Katastrofalno dogajanje v 18. stoletju je v svojem dnevniku natanchno zabeležil zhupnik iz fare Yaiza don Andrés Lorenzo Curbelo. Tu nekaj stavkov iz njegovih dnevniških zapisov iz hudega chasa, »ko so vulkani bruhalo ogenj« (cuando ardieron los volcanes): »Prvega septembra 1730, med deveto in deseto uro zvecher, se je pri Timanfayi, dve uri hoda od kraja Yaiza, naenkrat odprla zemlja. V prvi nochi se je iz zemeljskega narochnja dvignila ogromna gora, iz katere je na vrhu shvigal ogenj, ki je gorel devetnajst dni. Nekaj dni zatem se je odprlo novo ognjeno zhrelo in reka lave se je razlila chez Timanfayo, Rodeo in chez del predela Mancha Blanca. Lava je preplavljala vasi, najprej zhuboreche v vrtcinih in hitro kot reka, potem pochasi in gosto kot med...«

Vendar je obchudovanja vreden pogum prebivalstva, ki je po vechletnih katastrofalnih dogodkih ponovno zasejalo v otok zhivljenje. V ugaslih vulkanskih kraterjih so v skopo prst zasadili vinsko trto, ki rojeva odlično vino. Gojijo tudi sladki krompir in chebulo, vendar je poljedelstvo v zadnjih desetletjih zaradi pomanjkanja vode na sushnem otoku s palmami in kaktejami vedno drazhje in zato manj donosno. Glavni dohodek nudi turizem, nekaj tudi ribolov, saj je v Atlantskem oceanu med Lanzarotejem in maroshko obalo še vedno bogato shtevilo rib.

V chasu vulkanskega izbruha v 18. stoletju je v Shpaniji vladal depresivni kralj Filip (Felipe) V. Hude dushevne pretrese mu je baje s petjem lajshal njegov prijatelj, italijanski kastrat Farinelli. Filip je bil vnuk francoskega kralja Ludvika XIV. in prvi Bourbon na shpanskem prestolu po izumrtju shpanske linije Habsburzhanov. Zaradi depresij je leta 1724 odstopil in predal drzhavo sinu Ludviku I. Filipu. Ker je ta še isto leto umrl, so ocheta prisilili, da je spet prevzel vladarsko oblast.

Znano je, da je poznejshi rimsko-nemshki cesar, Habsburzhan Karel VI., ki je bil oche Marije Terezije, nekaj chasa kot kralj Karel III. skushal vladati po smrti zadnjega shpanskega Habsburzhana tudi v Shpaniji, a je izgubil vojno s Francozi. Na Dunaju se ni nikoli odrekel shpanskemu prestolu. Tu si je hotel zgraditi celo »novi Madrid« s samostanom v Klosterneuburgu kot novim Escorialom.

Johann Wolfgang von Goethe je svojo prvo dramo poimenoval »Clavigo« (1774). Za model mu je sluzhil zhivljenjepis Joseja Clavija y Fayarda. Ta se je rodil leta 1724 v tedanjem sredishchu otoka Lanzarote Teguisse. Leta 1730 je ob vulkanskih izbruhih s starshi pobegnil z otoka in se preselil v Shpanijo. Dosegel je velike chasti na dvoru v Madridu, vendar se je zapletel v ljubezensko afero s sestro znanega francoskega dramatika Beaumarchaisa. Ta, ki ni bil le dramatik, temvech tudi francoski diplomat, je zahteval, da njegovo sestro porochi. Ker tega ni hotel storiti, je nastal shkandal. Clavijo (Clavigo) je padel v nemilost in shpanski kralj ga je odslovil.

Lanzarote je nenavaden otok. Z belimi nizkimi hishami in subtropskim rastlinstvom uchinkuje afrishko eksotichno. Trajni literarni spomenik mu je postavil v Santa Cruzu na Teneriffi rojeni Rafael Arozarena, ki je avtor najslovitejshe kanarske knjige »Mararía« (1973). V romanu opisuje leta 2009 umrli pisatelj tragicchno usodo najlpshe zhenske iz vasi Femés v blizhini vulkanskega podrochnja. Razlichni moshki izrabljajo ljubezen mladega nenavadnega dekleta. Ko utone njen ljubljeni sinček na kopanju v oceanu, se ji omrachi um. V chrnino oblechena blodi po otoku. Ljudje jo imajo za charovnico in se je izogibajo. Po romanu so v Shpaniji posneli tudi film.

(Op. L. D.)

PRAZVOK

Chrednik

Ob deblih brez
potuje
kamenje
za chrednikom
rastejo
iz zemlje
telesa umrlih
krik
je okamenel
na Sorshkem
polju.

Molitev

Rdeche dezhevje
si posejal.
Trde so stopinje
v bozhji gozd.
Videl sem
dvojno gorovje
in vrtinec
v tvoje oko.

Otroci

Smrt
je kamen
v narochju stvarnika.
Otroci umirajo.
Vrachajo vam telo.

Majhnost

Daj molchanje
kratkost
in trdnost
snovi
za prehod
na drugo stran,
da bomo
ostali
majhni
in se upali
ljubiti.

Vmesnost

Sem smo
po praznovanjih
polnih veselja
prishli
na vrh planine
od vsepovsod
odmevajo
vetrovi
chez pusti rovt
skoz mrzlo pokrajino
v megli se pesem izgublja
in se zdijo doline
povsem puste in same.

Spet

Nebeshka vrata
se odpro
dovolj laganja
je bilo
celota
zamolchana
zadrzhevana
in med nas poslana
vse kar je
Nebeshki Oche.

Vse je

Sevanje sveta
sveto bitje
srca
umiranje
in rojstvo
dih Stvarnika.

Sence

O vsem
nich
ne vemo
za trenutek
jasnosti
rahel dotik
skoz nebo.

Bozhji sin

V skromni
točki
vseobsezhnega
rojstva
odreshitev
razpadajoče
oblike
slike
neskončno
mrzle
in velike.

Luch

Kljuch
ki vrata
vsa odpira
pesem
vedno ti sledi
ogenj
ki vse požira
vse
kar znova
ozhivi.

Razdalje

Do nas
na eno
na drugo
stran
stvarstva
robovi
rana
nedosezhene
blizhine
Tvoje.

Prazvok

Zgoshchenost
prapodob
gorechih
vrelcev
enega
spoznanja
vsem znana
prvotna govorica
zachetka
vsega
kar je bilo
in bo.

Doma

Si doma
nich vech
nikamor
se ne
mudi
zgosti se
voda
kamen se zgosti
zgosti se zrak
za nedolzhnost
enosti.

Stvarnost

Videl sem
razpadanje
trupel
v vero
bili so
ljudje
ki so
srechali
Stvarnika.

Ivo Antich

REALPOLITIK

(epigramizmi)

REALPOLITIK

Ko je realnost s poplavo
tujcev soočena,
je gostoljubna brezglavost
mejno zaskočena.

AZRA (1982)

»Balkane, Balkane, Balkane moj,
budi mi silan, i dobro mi stoj!«
Zhe v federaciji so to peli,
zdaj so z ograjami ozhiveli ...

»HAJDE DA LUDUJEMO«
(Tajchi; Toto: Insieme; ES, Zg 1990)

Tik preden je dokončno
skupna Juha zavrela,
je poskočno, odločno,
»euro-crazy« zapela ...

»BUBE U GLAVI«
(Tajchi, 1991)

Zmeraj ista »vedra« pesem,
položhaj pa resen, stresen,
le danes namesto Tajchi
tajkuni pleshejo »tai-chi«.

»THIS CRAZY WORLD OF OURS«
(Jugofilm: Bube u glavi, 1970)

Zhe videno: zmeraj isti
film v lunaticnem azilu,
s temo, znano do obisti
v njegovem balkanskem krilu.

LUDIZEM

Norci, navidezno
povsem normalni,
so pravzaprav najbolj
katastrofalni.

POLJUB(NOST) ZA SLOVO

Balkanci se znajo bahati
s svojim zgledom gostoljubnosti.
»Svakog gosta – dva dana dosta!«
Izrek za konec poljubnosti ...

CHLOVEKOVO LUBJE

Z varne razdalje je humanost
fina retorichna znanost.
Praksa pa to chlovekoljubje
razgali kot prhko lubje.

MEJE ODEJE

Tudi humanizem
ima svoje meje.
Koncha svoj verbalizem,
ko mu zmanjka odeje.

FLANCE IN FINANCE

Bolj kot bi bile reshilne
demokracichne flance,
so zmeraj odlochilne
(ob interesih) finance.

MUHAMMARA

(arabski paprikash)

Sita gospoda Zahoda
iz krvi Blizhnjega vzhoda
dobiva ostro omako
kot kuzhno mushjo navlako.

FU(K)TURIZEM

Evropa je lastne »ta spodnje«
 sistemsko popravila,
 zdaj naj bi ji tujska povodenj
 prirastek popravila.

»TURKI PRED DUNAJEM«
 (A/v/stroslovenija)

Ob navalu »shchurkov« (»Turkov«)
 sta prastari sosedi
 največji obrat izvedli
 v svoji mitropski zmedi.

BASTION

Balkan je bastion
 evropske trdnjave,
 privilegiran bastard,
 »placard« za vse tezhave.

BALKANCI

Nekoch mrzli uji,
 vchera j topli bratje,
 danes v ogradah tujci –
 zmeraj pa galgensvatje.

FEDERBALL

Jugofederacija
 je bila kot federbal:
 sanjski ples peres in zhog,
 pionirski festival.

EGO-ECONOMY

Kdo bo jedel:
 ti ali jaz –
 vse drugo je del
 laganja v obraz.

SLINAR

(v liberaldarwinizmu)

Che nisi dovolj prozhen,
pach selektivno bosh
v trzhni tekmi povozhen
kot staroveshki polzh.

BIOFITNESS

Brez ustrezne spretnosti
ni trzhne podjetnosti.
Zato zdaj fool ponude
full trenirajo ude.

BIOCOMPETITION

Na koncu tekme
se vsak prvak
le mrtev zlekne
kot zadnji spak.

ENAKOST

Eni so arijci,
drugi so parijski,
vsi pa na tem svetu
so le prekarijski.

SEMPER IDEM

Nich ni tako,
kot je bilo.
Jutri, vcheraj –
isto zmeraj.

Hinko Smrekar

TRI ZGODBE

MODROST SHAHA DZHEHAMA

(Iztočna pravljica.)

Daljno, divno Perzijo so morale zhe dokaj let hude skrbi in stiske. Beda ljudstva je rastla od leta do leta, in nezadovoljno ljudstvo je tozhilo, obupavalo, klelo in jokalo ter s hrepenjenjem, obrnjenim v preteklost namesto v prihodnjost, hvalilo nekdanje boljše in lepshe chase.

Shahovi ministri so stikali svoje debele glave skupaj in ugibali sem in tja, s chim in kako bi potlachili rastocho nezadovoljnost in nevarni obup ljudstva, pa niso mogli prave uganiti. Dolgotrajne in dolgochasne seje so ministrom zhe kar presedale. Tolazhili in krepchali so se le s širokimi in globokimi posegi v usihajoche drzhavne blagajne. Shah je skushal svoje skrbi zamotiti z lovom na divje zverine. Ko pa so pretekli dolgi meseci ministrskih posvetov brez uspeha in haska, se je hipno odlochil in poklical predse svojega velikega vezirja.

»Dolgi so Vashi prsti, a kratka je Vasha pamet! Izdal bom ukaz, ki bo na mah presekal gordijski vozec bede. Pasji sin, napishi in razglasi, da se mora od jutrishnjega dne dalje vsa dezhela pokorno smejati – ali vsaj smehljati! Gordnjanje, tozhbe, obupavanje in kletve so pod smrtno kaznijo prepovedane! Razpishi nagrade za najboljsi in najlepshi smeh! Smeh, bodisi prisiljen, krepcha dusho in daje telesu odpornost! – Smeh je zdravilo, smeh je zdravje! ... Izgini, pasja kri!«

Vlegel se je veliki vezir pred shahom na trebuh, poljubil mu je sandale in glasno hvalech shahovo modrost je odshel, da izvrshi njegov ukaz.

Naslednji dan je vsa Perzija brala shahov ukaz, in se je prichela v strahu pokornosti vezhbati v smehu in smehljanju. Mnogo je bilo med ljudmi takih, ki so se zares prvokrat po dolgih letih spet iz dna srca smejali. Nekateri so se naravnost bozhjastno krohotali, se valjali po tleh in se vili od smeha, vsi vishnjevi v lice. Le-ti so prejeli prvi razpisane nagrade za najkrepkejsi smeh.

Oddahnili so se ministri in se buchno smejali. Seve da so tudi oni prejeli zasluzhene nagrade, – s primernimi namechki - kajpak! Shah pa je mirno dalje lov lovil. Tudi on se je smejal, a ker se je smejal le na tihem v pest, zaradi neochitnosti smeha nagrade ni prejel.

Ko se je prva razburjenost radi ukaza o smehu polegla, so se ljudstva lotevali spet prejsnji neprijetni obchutki. A ukaz je bil strog, kaj hochesh: smej se, ljudstvo, le smej se, saj bosh poginilo tako ali drugache, od lakote ali od rabljeve vrvce! Smej se, kadarkoli in dokler moresh: vsak rad zhivi, pa najsi bo v najhujshih stiskah tega prokletega zhivljenja. Kjerkoli si hodil, si videl le sama smejocha se lica. Nakremzhena, skremzhena sicer, a prav skremzhenost je vzbujala medsebojno za

hip zares odkritosrčen, presheren smeh. Smisel, chut za komiko obide chloveka vchasih celo pod vislicami!

Smejali so se sestradanci, smejali so se bolniki in nadležni starci. Smeh na zhenitovanjih in porodih, krohot za pogrebi. Dediche so morali, od smeha oslabele, za pogrebi kar nositi. Skremzheni so se rezhali tirjajochi upniki, shiroko so se drli od smeha dolzhniki, se tolkli po trebuhu in bedrih in nabijali ramena upnikov. Kislo smehljali so se kmetichi, ko o jim birichi rubili dom in zhivino, birichi pa so kar pokali od smeha. Smejale so se zapushchene ljubice, neveste in zhene, od veselja visoko so poskakovali neusmiljeni, nezvesti ljubchki, zhenini in mozhje, srdito krohotali so se oklofutanci, pretepenci, in she z nozhem v trebuhu so nekateri posiljeno raztegovali svoja skrivljena usta. Rjuli so od smeha obsojeni zlochinci. Kaj bi se ne, saj se jim je dobro godilo: preskrbljeni so bili s streho in hrano, – pa she delati jim ni bilo treba, – niti malo ne. Na smrt obsojeni so se she pod vislicami smehljali. Skratka: vsa Perzija je odmevala od gromozanskega smeha, tako da so se splashene zhivali in zhivalce kar poskrile po brlogih in gnezdih, da so prestrashene ptice od strahu omamljene padale iz zraka in drevja.

Nagrada je takoj kaj hitro zmanjkalo, in je moral veliki vezir nagrade kar ukiniti. –

Le malo izjem je bilo, ki se niso mogle vech smejati. Modrijane, ki se itak nikoli v svojem zhivljenju niso mogli veselo zasmejati, k vechjemu le rahlo nasmehljati, je reshila njih nesrechnega zhivljenja rabljeva vrvca, dosledno, skladno z njihovim mrachnim zhivljenjskim nazorom. Ni jih bilo shkoda, nikakor ne, – pa tudi nikdo ni zhaloval za njimi. Kaj rabi ta svet modrijanov? Samo v nadlego so mu, strup za vsak prvobiten, brezmiseln izraz posvetnega veselja, torej druzhabno shkodljiva zalega.

Tako je Perzija zhivela v preshernem razburjenju, dokler je kdo mogel. She umirajochi so se smejali, pa she kako! – Ravno ti najbolj in najlepse, tako da so dedichi ukinjenje nagrad bridko obzhalovali. Risus sardonicus, o najlepshi smeh zhivljenja! Videl sem obraz lepe, mlade utopljenke! Tako se smehljajo le dushice v nebesih! ...

Vezir je porochal vsemu svetu: »Srechna je vsa Perzija, vsakdo smeje se, smehljaj! Od blazhenosti umira vse!«

Do nebes bodi zahvaljena neizmerna modrost shaha Dzhehama! ... Oh, zakaj nismo mi vsi Perzijanci! –

(*Odmevi*, 1933, sht. 4, str. 88–90)

O, TA PRESHMENTANA LJUBEZEN!

Izpregovorim le o ljubezni med moshkim in zhensko, ki si normalno po rojstvu she nista v sorodstvu. Ni ga normalnega chloveka, ki bi se bil mogel docela odtegniti tej vrsti sladko opojnega razburjenja. Bodisi, da mu je ljubezen godla po zhilah tudi le v najtishjem pianissimu in brez hudih, greshnih misli.

Vsako razburjenje je v higijenskem smislu abnormalno in škodljivo. In so se dobili učenjaki, ki so prishteli ljubezen med duševne bolezni tezhje ali lazhje vrste. In ni manjkalo niti modrijana, ki je iskal pod mikroskopom bacile in bakterije te nevarne bolezni. »Himmelhoch jauchzend, zu Tode betrübt! ...« je pel mnogoizkusheni Goethe. Torej je ljubezen hysteriji ali manichno-depresivni blaznosti nekako podobna. In narod poje: »Oh, za bolezen so zdravila, oh, za ljubezen jih pa nil« Kot do zdaj za vse duševne bolezni sploh ne. Simptomi hujšega stadija bolezni so znani: izbruhi solza veselja ali zhalosti, splošen nemir, nespečnost, slab tek, nezmožnost za resno delo itd.

Dokler ostane ta bolezen v dostojnih ali vsaj v »zdravih« mejah, navadno she ni posebno nevarna. Chim pa prestopi njen naval vse bregove in jezove, tedaj gorje ljubechim! In che ljubezen ne vozi po gladkem tiru »chiste sreche«, che nastopijo ovire, notranje, v srcih ljubechih se, in zunanje – tedaj stokrat in tisochkokrat gorje! Brezsrchni porochevalci novin pa si z naslado kujejo kapital posebno v spomladanski sezoni samomorov iz nesrečne ljubezni.

O, ljubezni tiranija! Od podzavestnih rahlih migov otroshke dobe preko burnosti pubertete do zacetka prve »resne« ljubezni! Od pocetka »resne« ljubavi preko spocetja, nosečnosti, do poroda in preko njega – kakshne obshirne skale, vech grenkih kot sladkih senzacij! Vse chloveshko zhivljenje je prav za prav ena sama dolga bolezen, in zdravje je prav za prav le fikcija: chlovek se pochuti zdravega, dokler bolezni ne občuti. Vse chloveshko zhivljenje je prav za prav le slaba navada: chlovek zachne dihati, pa se dihanja ne more odvaditi. Chlovek se rodi v bolechinah, z jokom pozdravi svet in trpi naprej do groba ...

Najsrečnejshe poteka navadno pach le od sirove množice toliko zasmehovana – platonska ljubezen. In che je ta ustvarjajoča in plodovita, razveseljujejo duševni otroci roditelje, narod, ves svet. Michelangelo, Petrarca, Dante – kdo jim je nehvalezhen?! ... Duševni otroci imajo, che so krepkorasli, poleg vrlin, da jih ni treba dosti negovati, prehranjevati, prenashati njih nadležne pojave in lastnosti, navadno she to prednost pred telesnimi otroki, da svojega ocheta ali mater vchasih zhe takoj po svojem rojstvu preskrbujejo (dobro ali slabo, kakor pach kane), kar se o telesnih potomcih ne more vselej trditi. Navadno celo zelo poredko.

Dushno-telesna ljubav, to tisocheroliko protejsko bitje, in njena hchi Morala, se pojavljata pri raznih rasah v raznih dobah v neshtetih sharenih oblikah. Kar je nekaterim vir sladkega osrechenja, tega drugi ne poznajo ali to prezirajo, kar je nekaterim lepo, je drugim grdo, smeshno, absurdno, kar je nekaterim sveto, to je drugim ostuden greh. Kakshne nepregledne skale in varijante telesnih dotikov od najrahlejšega dotika s konci prstov (ali celo le oblachila s prsti) dalje! Kolika raznovrstnost poljubov z ustnic te specialitete bele rase! Silno nezdrava razvada – pravijo higijeniki – to »izmenjavanje pljunkov«, ki so polni strashnih bacilov in bakterij! In zahtevajo celo zakonito zabrano te gnusne razvade.

A kaj se meni Astarta – Afrodita – Venera za pametne ugovore in nasvete!? Kdor je odgrnil vse pisanoplamteche zastore njenega svetishcha, se zgrozi nad strashnimi, blaznimi, pisanimi orgijami tega tiranskega nagona! In so od bele

kulture nepokvarjeni, prirodni divjaki in civilizirani narodi drugih ras v svoji erotični fantastičnosti še dosti strahnejši in bizarnjši gresniki nego mi – belci! »Lakota in ljubezen« – lakota jedi, »slave, blaga«, ljubezni – kakšne brezobzirno divje napade, konflikte, krize, poboje in polome povzroča! Vech bitij sta pomorile ljubav in ljubosumnost nego strahni glad in najstrahnejše vojske – in je še srečen, kogar je na kratko usmrtila, da se ne mudi kot dushni in telesni pohabljenec, invalid do konca svojega predolgega zhivljenja. Dr. Freud vam pove lahko še vech nego je resnica! ...

O prehudna moč, prehudni vplivi ljubezni! Mochne jachi, slabiche tlachi. Trubadurji pesnijo, in celo najdolgočasnejša grinta postane trubadur, che je močno zaljubljena. Vzbuja v zaljubljenih tudi razne druge zmognosti in visoko vzpete nachrte, ki se pa poniknejo brzih ko usahne zhivi vrec ljubavi. – O prehudne, o prehudne muhe ljubezni! Ljubav zachara pogled zaljubljenec. Njeno zrcalo jim kazhe grdobu kot edino lepoto. Najomejnejša goska se zdi ljubimcu kateder vse intelligence. Ljubav prechara pijancev vojshchake »Svete vojske«, abstinence v pijandure. Sleparchie v poshtenjake, poshtenjake v rokomavhe. Pametne v slepe bebce, bedake v lisjake. Pobozhnjake v razuzdance, razuzdance v spodobnjake. Starejshe gospode v mladenishke kozliche, mladiche v stare chmerike. Obogati berache, bogatashe minira. Premami vladarchie, in bich njihovih ljubic vnema politichne borbe, vojske, gradi ali ruschi cele drzhave.

Ljudje bozhji, ali znate ljubiti se? Vidim, malo je umetnikov ljubezni med Vami, kmalu bo skoro umetnikov chopicha vech. (Vsaj na Kranjskem.) Veliko vechino imajo diletantje, ki sami sebe smatrajo za prave umetnike.

Vi, ki ste brez madezha in krivde, poglejte svoje nesrechne brate in sestre, kaj so naredili iz ljubezni! Iz vzvishene, resne himne zhivljenja so si prikrojili le malo, hihitavo in krohotavo, neblago dishecho poulichno popevko! V svetishchu ljubezni se brezsravno prodajajo, zhena mozhu, mozh zheni: »Hej, kdo da vech?!« Mojstri so v lazhi, hinavstvu, sleparstvu! Mojstri v pretvarjanju: kar je lepo, so pomazali z lastnim blatom le za dokaz, da je grdo! In Morala jim je shchit, za katerim skrivajo svojo ponechejeno goloto in streljajo na brate in sestre, sebi enake. Ter zanichujejo zhivali, ki so v svoji nepokvarjeni prirodnosti chiste in nedolzhe!

Res, veliko jih je, ki smatrajo ljubezen le za zgolj fizijoloshko funkcijo organizma, poroko le za pogodbo za dosmrtno zavarovanje zoper bedo, z neomejeno zavezo od strani mozha, od strani zhene pa z zelo omejeno zavezo.

Vchasih velja tudi narobe, in so se zhe nashli socijologi, ki napovedujejo sistemizacijo in vzakonitev tega obratnega razmerja.

Ljubezen uspeva povsod, najrajshi pa se giblje v varnih zatishjih, v mraku in v temi, posebno tako zvano poklicno ljubljenje, ki daje kruha tudi njenim nadzornikom. Tudi lunini zharki zelo ugodno pospeshujejo njeno rast. Srednjesholke in srednjesholci pa jo uzhivajo najrajshi zhe kar pri belem dnevu na promenadi, pred slikami filmskih igralcev in igralk, ali pa v zasledovanju raznih

priljubljenih sinov in hčera ljubljanske Talije. Tu pa tam vidish deklico, pol devico, ki z nedolžnimi ochmi prezhi na priliko, da more v lepi obliki srečnemu izvoljencu oddati še drugo polovico.

Dandanes velja nachelo: »Uzhivaj hitro in obilno, za rekord!« Shport je zavladal tudi v ljubezni, rekordni shport, ki po nachelih higijene sistematično ugonablja zdrave ljudi. Uzhivaj brez dolge in tehtne izbire in mere! Tek raste, a oslavljeni, neoddahnjeni zhelodec teku ne more slediti in se pokvari. Prenapolnjen, presit chloveka – ubije! –

Dober tek, gospoda!

Poljubljam Vam roke, mesdames!

(*Odmevi*, pomlad 1930, sht. 3, str. 112-115)

MOJE ROMANTICHNE VELIKE NOCHI

Da modra cvetka romantike hira, vene?? ... Neumno! Smeshno!! ... Saj je vse od kraja do konca na svetu in vesoljstvu romantichno! ... In kadar se bo ta uboga Shishka, imenovana »nasha zemlja«, razletela, – bo to vishek zemeljske romantike ...

Chloveshka romantika je muhasta, histerichna zhenshchina, ki rada pogosto menja svoje obleke in maske, she pogosteje svoje intimne prijatelje. Dandanes so njeni najljubshi favoriti pach – razbojniki, vlachugarji, bolniki-blazniki. Od dalech bledordecche odsevajo od modre cvetke vedno urneje blizhajochi se plameni največjega svetovnega pozhara ...

Nekaj nad eno leto starega me je nesel oche v franchishkansko cerkev v Ljubljani k popoldanski pridigi ... Razodetje! ... Zastrmel sem se v stenske slike, posebno v tiste na koru. Poslusal sem godbo orgel in premishljal, odkod le glasovi prihajajo. Sklepal sem, da od tistih angelov na koru, vendar ne, – saj ti so le naslikani, lepo pisani ...

Odslej sem vedno trmasto tishchal v to cerkev, kadar nas je le pot mimo peljala. Vse sem prezrl in preslshal, – le slike so me zanimale. Od vsake posebej me je morala mati s silo odtrgati. Na ves glas sem se drl: »Cak' n', se tude!« Mrmral sem nerazumljive besede, ko sem drsal s prstom po steklu. Ocenjeval sem vse podrobnosti, kritika je bila huda. Od bozhjega groba in od Oljske gore pa mi je bilo slovo najtezhje. Krchevito sem se oprijemal ograje in mati me je morala krepko obunkati, da me je srdito jokajočega izvlekla iz cerkve ... Oljska gora je neizbrisno vplivala na mojo domishljijo, tako da so mi she do danes mrachne, mistichne nochne scene najljubshi motiv.

Sestra Miti je bujno dorashchala, in ko mi je bilo l. 1891 osem let, je imela kavalirjev na pretek. Trdovratno je chuvala svoj devishki venec, jaz pa sem iz te

njene stanovitnosti pridobival lepe in slastne dobichke. Bil sem »postillon d'amour« sestrinih kavalirjev.

O bozhichu smo imeli drevo, prav do stropa segajoče, težko obloženo z darili kavalirjev. Z bratom Janezom sva v »rajshpetlju« ležhala tik pod njim in vsako jutro sem zbudivshi se zobal kar z drevesa. Velika noč pa nam je bila nepretrgan 14-dnevni praznik. She dolgo me je zhelodec bolel po njej.

L. 1895! Veliki potres v dvanajstem letu mojega zhivljenja. –

O Bog, kako sem takrat znal spati! Zbudil me je potres pach, a ni me vzdignil iz postelje. Brat Janez me je tresel za rameni, vlekel za lase – a jaz sem hip nato spet sladko in globoko zaspal ... Ko me le ni bilo na spregled, se je Janez povrnil po mene – a she ga nisem takoj ubogal. Naposled sem se zdehaje in mrmraje le oblekel in pochasi zapushchal kuhinjo. Pred kuhinjskimi vratni pa mi je zgrmel dimnik tik pred noge. Zdaj shele sem ozhivel in jo ucvrl v diru skozi vezho na plan

...

To so bili prizori! ... Vse po tleh kopice ljudi. Ljudje oblečeni in neoblečeni kakor mashkare. Kar je komu bilo blizhe pri rokah, to je pograbil in oblekel: moshki komade zhenskega oblachila, zhenske komade moshkega. Luchke, svechke, laterne so plapolale ob Gradashchici. Zhenske so kakor za stavo drdrale rozhni venec. Zdaj pa zdaj je spet zabuchalo, zazibala se je zemlja, opeka, dimniki so se vsipali raz strehe. Najrajshi bi bil vriskal, – pa so me zhenske itak zhe pregrdo gledale, ker nisem zbrano molil, nego sem se rajshi do ushes smejal. Edina skrb mi je bila le misel na mojo ljubljenko Anico, a sem se takoj potolazhil, ko sem videl, da je na varnem in toplo odeta.

Nato se je zachelo pravo cigansko zhivljenje. V ljudeh so se zbudili prastari, nomadski nagoni. Kuhali smo kar na prostem, spali spochetka v kadeh za zelje. Brat Janez je imel obilo zadoshčenja za svoje temne nagone: odeval je gospe in gospodichne v kadeh. Ko se je ponochi zemlja potresala, so se kadi trkale, da je chudovito pobobnevalo. Kakor stari Diogen v kadi lezhech sem zijal v krvavo vzhajajočo luno in spletal bajke o razbojnikih. She lepshe je bilo malo pozneje, ko se nas je napotila vsak vecher dolga karavana, obložhena s posteljnino, v blizhnji Mestni log – v neki skedenj prenochevat. V senu lezhech sem poslushal vseh vrst shale, zgodbe, petje, brenkanje na citre in omamljen vselej sladko zaspal. Po dnevu smo se gnetli okrog »guljazhnih kanonov« (okrog dunajskih ljudskih kuhinj na vozeh), pa smo se drli in molili kuharju lonce pod nos, – nekateri kar po dvakrat, trikrat ...

Bil sem zhe kapitalist. Imel sem dobro shtipendijo, bil sem inshtruktor, – sam sem se prezhivljjal in she dosti prihranil. Zaupljiv sem dal hraniti denar svoji zelo histerichni gospodinji, ki me je sicer rada imela, – she rajshi pa moj denar in si ga je brez mojega dovoljenja izposojevala. Tozhil sem jo in tako sem imel za Veliko noč l. 1896 dovolj razburjenj, sladkih in grenkih ...

Tako je potekalo moje zhivljenje naprej, zdaj cika-caka, zdaj hip-hop.

Preskочim vsa leta, tudi tisto romantichno Veliko noch l. 1904. na Dunaju, ko je moj lachni zhelodec orgijastichno godel pesem o domachih poticah, – in se ustavim pri Veliki nochi l. 1914, ko sem bil – Odisej – zasidran v ljubljanskem hotelu Tivoli. Imel sem hude skrbi, ki so mi izrinile iz srca in glave sleherno misel na kako »ljubezen« ali »razmerje«. Naravnost izogibal sem se vseh bitij v krilih, sicer bi bil kmalu zashel v isti polozhaj kakor prijatelj Ivan Cankar na vishjem Rozhniku, ki je postal zaradi njega bozhja pot za vse zaljubljene učiteljishnice in she druge zhenske razne starosti in oblike. Tudi mene je hotela nekoch zajeti cela jata ljubkih gosk. Povabile so me k mizi, a jaz sem z musolinskim zamahom desnice povabilo odklonil. Janez Rozhnikar, nespokorjeni pushchavnik, je bil zato – seve – dosti bolj priljubljen nego Henrik Ljubljanski, pushchavnik, in od samega sebe prisiljeni spokornik.

Velika noch l. 1916! – Ushel sem veshalom in pushkam ter uzhival vse posvetne blagre v obilni meri lepo doma v materinskem krilu, v popolnem miru na nemilo jezo vseh sovrazhnikov in sovrazhnic. Policijski komisar dr. Skubl je tedaj zhe obzhaloval, da me je preganjal. Sposhtoval me je in se mi na cesti zhe od dalech klanjal. She malo je manjkalo, pa bi me bil skoro zaljubil tako kakor Ivana Cankarja. Odlichno reshil sem se neke nadlezhne, sicer zelo nadarjene, a malo prismojene deklice, ki je nikdar nisem maral.

L. 1917. sva se z materjo sadistichno pasla vsak ob svojem ogromnem velikonochnem plechetu. Vlekel sem meh, pa sva z majko urezala ob kozarchku vinca marsikatero narodno na nevoshchljivost in jezo vseh sosedov in sosed. »Tretji v zvezi« je bil vchasih Ivan Cankar.

L. 1919!! ... Usodno, nadvse usodno leto zame! Butnilo me je ob tla, mi pokvarilo vse moje nadaljnje zhivljenje, – me obralo za skoro vso mojo bogato zhivljenjsko zhetev! V potu svojega obraza sem sejal petnajst let, pozheli pa so s shkodozheljnim smehom drugi – »prijatelji«, kajpada! Neprelezhana shpanska hripa, tezhja apicitis in srchna nevroza so me zhe l. 1918. malo omajale. Zhe po prevratu sem, gledajoch obhod sholske mladine, vzklikajoche rojstvu Jugoslavije, obchutil silno ganjenost, ki mi je bila dotlej popolnoma tuja in me je malo zaskrbela. Materina hripa in Cankarjeva smrt sta me she nekoliko pretresli. Delal sem tiste chase kakor stroj. Cankar se je vchasih zastonj trudil, da bi me zvabil od dela. Ukvarjal sem se z obshirnimi nachrti (zase in za tovarishijo) in se muchil z organiziranjem »vpotaplajochih« (se) umetnikov. Zhe samo zganjanje trmastih tovarishev bi chloveka zlahka spravilo v blaznico. Skratka: prenapenjal in prenapel sem se na vse nachine in sem zachutil rahlo, dotlej neznano mi stalno utrujenost.

V nevarnem marcu mi je vrag prechkal ravno, mirno pot z neko zhensko, ki se mi ob spominu nanjo she danes krchijo prsti za objem vratu, – ker je bila edina zhenska, ki se ji je posrechilo, da me je, zhe omajanega, vrgla za nekaj mesecev popolnoma iz ravnotezhja, in sem jo zato zhe prvih 14 dni brenchanja ravno toliko sovrazhil kakor ljubil, che ne she dosti bolj. Zateleban sem bil vanjo kakor divji petelin, – slep in gluh ... Dotlej sem vse zhivljenje drzhal strast trdno na kratki verigi. Roka mi je zaradi boleznj oslabela, strast se je pognala in me je potegnila za

seboj. Pomagal pa mi je v to vrazhjo afero še prijatelj zdravnik, ki je majko po hripi preiskal, pa me je brez potrebe postrasil, da bo potrebovala pomoči v gospodinjstvu in da naj se – oženim.

In tako se je zgodilo, da je trezni matematik Henrik Smrekar stal s to zhensko na Veliki petek v najhujšem nalivu pod dezhnikom v tivolskem gozdu in se je zdel sam sebi groteskno smeshen. Grda razvada bele rase, – izmena slin (alias poljub) mi sama ni nikoli dolgotrajno dishala, – to pot pa le izredno dolgo. Po zadnjem poljubu mi je zhenska z globokim vzdihom z vso svojo težo omahnila na srce, da sem se kar zamajal. Iluzija se je nekaj tednov za tem razkadila: zlato ni bilo zlato.

Po napasnih zdravniških navodilih sem se unichil, – namesto da bi si bil po pametnih, odločnih nasvetih v nekaj mesecih utrujeni kadaver popravil in docela pozdravil.

Kizmet!

Odtlej se muchno bori za svoje ravnotezhje – z napetostjo vse svoje močne zhivljenjske volje, konstitucije. Omahujem, padam, se pobiram, – spet omagujem, – kolnem ves svet in sebe in se spet razsmejem. Doklej še – to »nihanje«??

L. 1920. sem prebil Veliko noch v strasnih mukah doma, brez teka in spanja. Kmalu nato sem se preselil v ljubljansko bolnishnico, v I. nadstropje sht. 7 ... Skozi svinčeno plast muk, ki jih niti 150 kapljic opijeve tinkture dnevno ni moglo chisto vtolahziti, je ril – kakor Kelnarich zasut – norček humor na beli dan. Zagreshil sem kljub trpljenju malo karikaturico, predstavljajočo prijatelja dr. Robido s spremstvom na viziti. Dobri primarij se je razveselil ter mi po usmiljenki položil na mizo za revansho drobno risbico z napisom »Et tamen resurrexit!« Pa se je dobrichina le zmotil ... Sicer sva dobro izhajala, – samo nekemu prijatelju v lice je potozhil, da se kljub depresiji v vse, prav vse vtikam, – celo v kuhinjske lonce, – in da mu bom vse »zhenske zmeshak«. V navzočnosti usmiljenke me je nekoch v smehu vprashal, »che jo bom vzel«. Sestrica S. pa se je z diskretnim nasmehom – ogorčena umaknila ...

Trpel sem kakor duša v peklu neznosne muke dalje. Z zadnjimi mochmi pa sem se konec leta 1920 uprl vsem, sorodstvu in prijateljstvu ter proti odporu strokovnjaka, ki mi je narochal, naj opij dalje pijem in lezhim doma, – dosegel, da sem bil poslan v sanatorij Lassnitzhohe pri Gradcu. Tam sem se brez besed – zgrudil.

Prva zahteva zdravilishchnega shefa je bila, da opustim opij. Rad sem se odrekel tej goljufivi tolazhbi, – trpel pa sem dalje vnedogled tako, da mi niti en cel gram veronala dnevno ni prinesel vech spanja (oz. omedlevice), nego 5 do 6 ur na dan in noch.

Neprestano me je obletavala misel na samomor, – vendar sem se s skrajno napetostjo volje pretolkel v shtirih mesecih do zdravja. Na tihem sem si sam odtegoval ordinirani veronal.

Kljub vsem mukam pa sem v kratkih shtirih mesecih toliko dozhivel in dobil chisto nove, tako globoke in shiroke vpoglede v tragikomedijo zhivljenja in chloveka, kakor prej niti v desetih letih ne.

Pred zhenkami pa niti tu nisem bil varen, – she manj nego prej zdrav med zdravim svetom, kljub temu, da sem jih odkrito opozarjal na zhalostno dejstvo svoje nemochi. Nekaj sem bil kriv sam, ker sem preko kopalishchnega mojstra mojstrinji natvezel, da sem »she nedolzhen«. Hude posledice! Kar je bilo zhenk v sanatoriju, vse so druga za drugo ali kar v gruchah postajale ob moji mizi, me sochutno ogledovale, govorile prijazno vame. Ko pa nisem bil niti toliko vljuden, da bi jih povabil, naj prisedejo, – so razocharane odhajale. Najbolj prijatelja sva si bila pa le s sedemnajstletno muhasto, burkasto (tudi malo histerichno) Jennv, s sedanjo filmsko Jenny Jugo, zato, ker sem ji pomagal norce briti. Ni se ji she sanjalo, kaj da bo she iz nje, – jaz pa sem ji napovedal, da bo konchala pri gledalishchu ... Preskochiti moram vse shaljive dogodivshchine, – omeniti pa sem dolzhan neko potomko Italijana in Grkinje, mlado gospo s chisto klasichno glavo helenske Afrodite. Imela je vedno celo verigo obozhevateljev okrog sebe. Zdresiral sem jo pa tako dobro, da me je ubogala na rahel mig s prstom. Na lezhalnici lezhe, je ves dan drzhala mojo debelo sprehajalno palico. Sploh so mi dame stregle kakor kralju, zavijale me in grele na strmenje za »milost« potechih se kavalirjev. Ena se je sama nad seboj vježila: »Zu dumm! Maestro ist doch – kein König!« ...

Malo pred Veliko nochjo pa sem postal spet cel mozh. Mislil sem le na svoje delo.

Po kratki dobi zdravja sem zaradi neprichakovanih razburjenj in denarnih skrbi prichel spet nihati. Prevzel me je silen strah, da se pogreznem v stari pekel nazaj, – in sem se zares spet pogrezal cela leta globlje in globlje, – dokler nisem o Veliki nochi 1925. spet veselo zakrichal: »Resurrexi, resurrexi!«

Segla mi je pod pazduho zelo blaga, nadarjena, za umetnost navdushena, veleugledna ljubljanska dama iz golega zanimanja za moje delo ter mi s prvim potegljajem potegnila vsaj glavo iz mochvirja bolezn, nakar sem se sam – priblizhno tako kakor lazhnjivi Kljukec – za lase polagoma izvlekel iz najhujshega blata. Omenjena blaga dama je postavila temelje moje sedanje vile »Kurnik«. Srce je zachelo zhiveje utripati, – misli so se prichele kaditi iz glave, – prevzelo me je spet neugnano veselje do dela, ki sem ga pa moral in ga moram zaradi zavratnih napadov bolezn dostikrat z dolgimi zavorami prekinjati.

Zadnja leta se pecham s smotrno dresuro malo in hudo sitnih zhenk. Vsi veste, da je to tezhak, muchen, nehvalezhen in odgovoren posel. Kljub vsem tezhavam pa morem v svoje dobro zapisati manjshe in vechje uspehe. Neko hudo trmasto zhenko sem z ljubeznivo dobroto in prizanesljivostjo le tako ukrotil, da mi je nekaj tednov iz rok zobala. Eno se mi je posrechilo docela ozdraviti, jo reshiti pred gotovo pogubo. Danes je srechna zhen in mati.

(*Jutro*, 1936, sht. 86)

Hinko Smrekar

ZAPISI O CANKARJU

»Vesna« in moj prijatelj Ivan Cankar

O priliki, ko je dijashko umetnishko drushtvo »Vesna« na Dunaju 1904. po naročilu zalozhnika L. Schwentnerja razpisalo interni natečaj za izgotovitev naslovne strani za »Gospo Judit«, je prishlo v »Vesni« do od nas vseh dolgo zazheljenega prvega sestanka s Cankarjem. Prichakovali smo ga z velikim veseljem in skrajno napeto radovednostjo, obenem pa s prikrivanim strahom sposhovanja in z bojaznijo pred njegovo brezobzirno popadljivostjo, o kateri smo prej zhe mnogo strashechih primerov slishali! Jaz, ki sem ga nekajkrat zhe prej v neki nočni kavarni bolj od dalech in bolj od blizu opazoval in celo zhe nekaj besed izpregovoril zh njim, se ga nisem vech tako strashno bal – pa sem se tudi hrabil s svojo stalno pripravljenostjo na odvritev eventuelnih ostrih napadov.

Ko smo se seshli, sem opazil na obrazih tovarishev dolochen izraz tega napetega strahu in besede nam niso nich kaj glasno, gladko in naglo potekale iz ust.

Kljub svoji pripravljenosti sem bil precej razburjen, pa sem vseeno riskiral nekaj slabih dovtipov in shal. Z zachudenjem sem zaznal, da me Cankar ni pri prichi zbodel z jezikom, nego me je le nekako z dobrohotnim odpushchanjem bistro pogledoval.

Povedal nam je z zhivahnimi kretnjami vsebino »Gospe Judit«. Poslushali smo ga tihi in tesni tako kot nasha drushtvena luknja in smo se po koncu pripovedovanja komaj upali zganiti. Chutili smo, da nas po zhivahnosti in pristnosti duha vse presega, in spet se nas je lotila morilna zadrega iz strahu. No, alkohol v blizhnji gostilni nas je spet ohrabil, tem bolj, ker je bil Cankarjev jezik dovolj uren in vztrajen, tako da nam ga je bilo treba po vechini le poslushati in njegove kaprijole le s preshernim smehom spremljati.

Poslej smo se she nekajkrat seshli. In vselej je bila gostilnishka zabava nekam vzdushno napeta. Tovarish G. Birolla je na stolu mencal kot na trnju. Ljubil je bolj resne, premochrtne pogovore in jezilo ga je, da se pri Cankarju nikoli ne ve, kdaj resno misli, kdaj pa se le shali. Cankarjev duh pa je gibchno in urno poskakoval sem in tja na vse strani – prav kot razposajeni planinski kozlichek.

Cankar se je odlochil za moj nachrt naslovne strani, dasi mu sam nisem pripisal te odlike. Nekaj ga je pridobil zame Matosh s svojo navdusheno oceno neke moje risbe, ki sem jo she kot jurist izlozhil na I. jugoslov. razstavi v Beogradu. Tudi za vse ostale »Vesnane« je Matosh pokazal zelo toplo simpatijo ter je po pravici dvigal posebno Gv. Birollo, sedanjega veleindustrijca v Zagorju ob Savi, (ki so ga, da mimogrede povem, nashe abderske razmere kot umetnika kruto uzhaljenega »zhivega pokopale« – na zhalost!). Zato in ker smo bili mladi, se je Cankar takrat in poslej zanimal za nas »Vesnane«, dasi je pod vplivom kavarnishkih kritik vsemogochnega papezha slovenske umetnije (sicer ne vselej objektivnega, she

manj nezmotljivega) apostola R. Jakopicha o prilikah svoje priznanje nam nasproti za precejšnjo mero prikrajsheval, tako da sem v Cankarjevi družbi na Rozhniku sedech vselej natanko vedel, kdaj je bil dobri Janez spet v mestu in seve tudi v kavarni »Union«. Vendar ga tudi najslabshe in najkrivichnejshe kritike, z apostolskega piedestala izrechene, niso omajale in odvrnile od mene.

Ko se je takrat na Dunaju nekoch ob pozni uri v neki kavarni razvijala razburjena debata o nechem, kar me ni bash zhivo zanimalo, sem napol dremaje le poslushal z dolgim, zdolgochassenim obrazom, pa me je Cankar hipno od strani oshinil s svojim perechim pogledom in me pichil, »da imam strashno bedast obraz«. S kislim smehljajem sem mu odvrnil, da je tak obraz zame kaj prikladna dobra maska, ker rad nemoten opazujem ljudi in jim z ochmi rad segam za rebra in za lobanjo. Sunkoma se je široko zarezhhal in si bliskovito zavihal svoj dolgi desni brk. Takrat sem se hipno zavedel, da sva in bova na tihem dobra, odkrita prijateljja. Che bi me bil pa nagnal s »tepcem«, bi bil vedel, da sem pred njegovimi ochmi »izgubljen«!

Jaz sem takisto zhe zgodaj okusil »grenki sad spoznanja« in sem bil tako vedno zelo vase zaprt in nem, pa me dostikrat tudi hudi in zlobni osebni napadi niso spravili iz mirne izolacije. (Cankar me je – seve zelo subjektivno – skushal portretirati v »Mozhu z dolgim nosom«.)

Opazil sem takoj ob prvem srechanju s Cankarjem, da je hud hereditaren nevrastenik. Perechi pogled, ochi, kretnje, skakajochi govor, njegove misli in besede so jasno razodevale pravilnost te diagnoze. Zhe prej po chitanju njegovih spisov sem to domneval. In vse, kar sem pozneje dozhivel zh njim in ob njem, je bilo le nova dokazna snov.

Sicer pa – bozhe moj mili! – che bi hoteli danes nas vse male in velike nevrastenike iztrebiti, ljudi bi komaj she za seme ostalo!

Mi vsi smo otroci, nekateri boljše, nekateri slabshe vzgojeni, bolj ali manj nadarjeni, vech ali manj zdravi, bolj ali manj nevarni in je malo nenevarnih. Vse nashe pochetje na svetu, vsa nasha kultura, znanost, umetnost, sport itd., kaj je vse to pochetje skupaj vech nego z vechjimi razvitejšimi dushevними zmognostmi smoterno gojena – otroshka igra?? Vsi nashi dobri in slabi nagoni so otroshki. Najkrutejši zlochinec pod vislicami she – morda kdaj nehote pomisli na svojo mater. Umirajochi, kosmati, bradati, stari dedec pred svojim koncem v mukah kliche na pomoch – svojo mater. V bojni vihri – klici: »Mamma mia!«

Tudi Cankar je bil v dnu srca otrok, zelo plashen otrok, kajpak vseh strahov in obupov poln, izgubljen, nesrechen otrok brez matere, spetka sirota, popotnik. In dokaz velike energije in odporne volje je bil nachin, s katerim je te strahove obvladoval, krotil in vezal. Za nobeno chuvstvo, za nobeno dejanje na svetu ni bil bolj hvalezhen nego za nadomestilo za – izgubljeno mater. She ljubice so mu bile najdrazhje, kadar so se obnashale po materinsko, bodisi da so ga skrbno in toplo zmerjale, bodisi da so ga z mehko materinsko roko bozhale.

Nikoli ne pozabim, nikdar ni pozabila moja rajnka mati nekega njegovega obiska v Kranju. Ves plashen, jecljajoch jo je sprasheval po meni, ki sem bil bash nekam odshel z doma. Niti vsesti si ni upal, nego je izjecljal kratek odgovor in naglo odshel! Pozneje sva se nashla. Rinil je – kajpak – v gostilno. Bil je pach slabovoljen, da je pozabil na svojo in sveto zhalost in nesrecho. Pozno po

polnochi sva neki »moji« deklenci pela tako pretresljivo podoknico, da se je vsa hisha tresla od smeha, ne le zhenske na oknih. Machje mijavkanje je bila prava opera v primeri z najinim hreshchanjem.

Moja mati je bila pripravila udobno, mehko posteljo in mu zjutraj postregla »z veselo roko« z dobro črno kavo – in se je sploh vneto pobrigala zanj. Nikoli ji tega ni pozabil, leta in leta pozneje je znancem in prijateljem zhivo prichal o tem dozhivetju. Moja mati je bila tudi njegova mati, posebno she v vojnem chasu, ko so mene gonili po internacijskih taborih in drugod. On pa je bil njen zvesti sin, ki jo je tolazhil, krepchal (tudi z vinom in shunko) in vedril. In je bil vesel, da se je razvedrena shiroko in glasno smejala, tako kot se je sicer ona vse zhivljenje – kljub vsem hudichem – znala.

Vsi nashi nagoni so dobri in slabi. V nas vseh se bije bog s hudichem. Tudi Cankar, ki je bil v dnu srca blag, usmiljen, pohleven in skromen, se je v zhivljenjskem boju dostikrat pokazal dokaj ali diametralno drugachnega. Pred vsem je izkushen vedel in ni nikoli pozabil: napadaj, da ne bosh napaden. Poleg tega: razocharanja, dvomi o najboljšem v sebi, jezen sram zaradi tega najboljšega. Vsi obupani idealisti so kruti ciniki, tem krutejši, chim obupanejši so, krutejši nego najzavrzhnejši cinik, zdrav chlovek pa troglodit iz atavizma. Zaljubljeni, polni najlepših, najblazhjih namenov, obrachajo, potlatcheni in razzhaljeni od krute sile ljubezni, strupeno ost cinizma proti svojemu srcu in proti blizhnjikom. Kako je Cankar ljubil svojo domovino!! Pa jo je le opsoval, da je kot vlachuga ... Opljuval je rodoljube, ki ljubijo le sebe, svojo rodoljubno ljubezen, svoje umetne solze in bazarske fraze. Kako bi svojo mater domovino danes ozmerjal, to lahko slutite. Jaz bi vam to lahko skoraj natanko z njegovim tekstom povedal – in s tem koncham.

(Hinko Smrekar, »*Vesna*« in *moj prijatelj Ivan Cankar*, Zhivljenje in svet, 1932, sht. 24 (knjiga 12), str. 614–616)

Ivan Cankar zadnji dve leti pred smrtjo

Zadnja leta pred njegovo smrtjo se nisva dostikrat videla. Saj prav gotovo se vzlic najboljšemu prijateljstvu nikoli nisva shajala, tako da je bil vchasi kar nekako ljubosumen na tiste redke moje tovarishe, s katerimi sem bil zaradi vechje blizhine v pogostejših in trajnih stikih.

Po dijashkih letih nisem bil vech tak »pasioniran« krokar, kot me hoche predstavljati zmotna legenda. (Sem bil zhe bolj eremitu podoben.) Domala vsak gostilnishki pogovor s Cankarjem se je konchal z izdatnim krokom. Zadnja leta je trajno telesno propadal, deloma – seve – tudi zhe dushevno, vsaj po zmogljivosti. Alkohol ga ni vech dolgo chasa razvnemal, temvech so mu zhivci po hipni razdrzhenosti hitro popustili. Njegovi dovtipi se niso vech sijajno iskriili, postal je v nasutem stanju chisto navaden, popadljiv, nadlezhen zbadljivec brez sijaja nekdanje duhovitosti. Le vchasi je she kaka njegova zafrkancija kot meteor zazharela in ugasnila.

Nekajkrat me je na domu poiskal in me skushal zdolgochasen zvabiti v gostilno. Za sprehode ni bil nikdar dosti navdushen, ta leta pa je zhe nekam tezhko hodil.

Jaz sem se vtapljal v delu, pa me gostilna ni niti malo veselila. Jezen me je vpricho moje matere nahrulil: »Vse sorte norce sem zhe videl, takega norca, ki bi zmerom delal, pa she ne!«

Nekoch me je poklical njegov angel varuh, prijateljica gospodichna Milena K-ova na pomoch. Milenin nachrt je bil, da bi priredili v svrhu Cankarjeve trenutne reshivte nekakshno pivsko tekmo, tako da bi z zdruzenimi mochmi vsaj vechji del vina Cankarju pred nosom odpili. Priznati moram, da se je Milena junashko drzhala in svoj obupni nachrt zelo odlochno izvrshovala. Rdecha kot mak in z izbuljenimi ochmi je vlivala opojno tekochino vase, eks za eksom. Cankar je strmel in narochal liter za litrom. Iz usmiljenja, da bi dokazal Mileni nesmiselnost njene reshilne ideje, sem se zhrtvoval she jaz in sem se natakal, kolikor je zhelodec prenesel. Jasno je, da smo bili le prekmalu vsi trije okrogli kot mavre, tako da nisem mogel vech dognati, ne kdo se je prvi dvignil v vishje sfere, ne kdo je odnesel palmo v meri unichene pijache. Zavedal sem se le tega, da je polozhaj zelo obupen, grotesken in hudo neprijeten. Le malo chasa sem she poslushal nevshechne hrulacije, ki jih je Cankar le she z muko izdavljal iz sebe, in sem se kratko malo izmazal domov ...

Nobena chloveshka moch ni mogla vech odvrchati Cankarja od neogibnega popolnega poloma. Slisnal sem, da hira tudi za jetiko. Na Bledu se je v Mileninem spremstvu nekoliko popravil, a v mochvirju Ljubljane se je kmalu spet vdiral globlje in globlje v bolezen in nemoch.

Po velikem prevratnem narodnem zboru nas je v Zvezdi stojeche presunila novica o Cankarjevem nesrechnem padcu. Z mojo materjo sva ga obiskala, ko je lezhal pri Rohrmanovih. Mene je tisti chas in she leto pozneje nekoliko zdelal katar pljuchnih konic, pa sem skushal Cankarja potolazhiti s tem oznanilom. Dal mi je bliskovito »kontrak: »Le chakaj, ne bosh me prehavptal, ne! Jaz bom pa pljuchnico dobil!« ...

Pravijo, da je obljubo izpolnil. (Ni bil vselej tochen in znachajen v tem, kot je sploh zelo malo ljudi na svetu toliko urejenih.) Pravijo ... kajti ne zlagajo se vsi Cankarjevi prijatelji v preprihanju o neposrednem vzroku njegove smrti. Dr. A. Kraigherju n. pr. se zdi ta zadeva zelo zamotan in nerazreshen problem, ki ga je skushal tudi z mojim sodelovanjem razplesti, jaz pa mu nisem mogel pomagati.

Kakorkoli zhe, umrl je, mrtev je, sam sebi je dobro storil. Zares chiste sreche menda ni bil nikoli v svojem zhivljenju delezhen. Pravijo, da je rad umrl.

Cheljustajo pa kdaj pa kdaj, da ga je shkoda, da bi nujno potrebovali njegovega bistrega peresa itd. Mislim, da je prav zadosti povedal, sporočil, narochal, in da bi ne mogel danes nich bistveno novega vech pridati. Che bi ga mogli ozhiviti, mislim, da bi zinil kakshno podobno kot tisti zhupnik, ki je vse leto obkladal svojo srenjo z eno in isto pridigo. Kmetje so zdehali in godrnjali, zhupnik pa jih je ozhgal: »Kadar se boste po tej pridigi zacheli ravnati, vam bom pa she kakshno drugo napletel!« Cankar bi se menda namrdnil: »Tepci! Nichesar se niste nauchili iz mojih spisov, nichesar izpolnili! Lahko noch!« Vlegel bi se in se spet pogreznil v nevzdramno spanje.

Pripombe k raziskovanju tragike Ivana Cankarja

Ugleden literat in urednik mi je tožhil o slabih uchinikih, ki jih povzroča med nerazsodnimi ljudmi objavljenje dr. Kraigherjeve študije na neprimernem mestu. Sodi, da bi ta razprava spadala bolje med ozhji krog, n. pr. v Zdravnishki vestnik. Cheprav bi bilo to bolj oportuno, vendar mislim, da se ni treba ozirati na mnozhice nerazsodnih, sicer bi morali pred vsemi ljudmi zapreti sploh vse predale literature in publicistike. Pred zlobo dushevno omejenih »intelligentov« pач ni varen nikdo in nich ne ostane neomadezhevano. Umetnike in uchenjake pa sploh malokdo prav razume, nje, njih zhivljenje, procese ustvarjanja, njih nazore in navade. Zelo koristno bi bilo, che bi se kdo lotil te naloge, da bi ljudem kar se da jasno vse te nerazumljivosti razlozhl. Sam sem zhe vechkrat nameraval to storiti, a kam s to obsezno snovjo? Dnevniki imajo za take zadeve Prokrustove postelje.

Vechina ljudstva ima v svoji omejenosti ali nepouchenosti umetnike in uchenjake za chudashke prismojence. Samemu Preshernu n. pr. so Ljubljanchani dali vzdevek »ta prismojen dohtar«. Polintelligenti so zajeli iz tega ali onega vira pozhirke zhidovske zgolj racionalne uchenosti, ki razlaga genialnost v zvezi s pojavi raznih vrst blaznosti oz. celo predpostavlja blaznost kot mater genialnosti. (Lombrozo n. pr. pa je svojo teorijo pred svojo smrtjo sam preklcal.)

Zhalostna resnica pa je ta, da je skoro zhe prav vse chloveshtvo vech ali manj degenerirano in se sproti po malem spet regenerira. Che ne bi bilo teh zapletenih in nepojasnjenih procesov regeneracije, bi bilo chloveshtvo menda zhe izumrlo. Po svojih neusmiljenih neprestanih opazovanjih lahko rechem, da she nisem videl chloveka, družhine, rodu, ki bi bil brez slehernega znaka degeneracije. In che bi shel sodit s kompendijem psihiatrije v roki, bi lahko rekel, da normalnega chloveka sploh ni. To sodbo so ugledni psihiatri chisto resno potrdili. Saj berete vechkrat o predvojnih, vojnih in povojnih psihozah pri nas. Psihiatrija je bila kot nekatere druge vede sluzhabnica drzhave in je predpostavljala ideal zdravega drzhavljana, ki ga sploh ni. Pribijem pa, da oni »intelligenti«, ki ne lochijo zhivchnih kompleksov od dushevnihi in zlorablajo dr. Kraigherjevo besedo o Cankarjevem kompleksu telesne manjvrednosti, podzavestno ali celo zavestno chutijo svojo dushevno manjvrednost in se ravno zaradi te s sadistichno naslado zagrizujejo v Cankarjev kadaver in dosledno gotovo tudi v she zhive dushevne tvorce. Zvrhana mera lastnih skushenj in zgodovina me uchita, da masa zavida umetnike in uchenjake za njih socialno priznano jim vishjo vrednost in se skusha za lastno manjvrednost mashchevati nad njimi in njih delom s kakrshnokoli nechedno besedo, s kakrshnimkoli grdim dejanjem. Sploh je to obchen vsakdanji pojav ne le v odnosnih mase do dushevnihi veljakov, temvech je med vso pisano mnozhico ljudi medsebojno v navadi. Med rafinirane specialiste sladostrastnike te vrste spada tudi neka dolochena vrsta kritikov. (Tudi te je zhivi ali mrtvi Cankar obchuteval.)

Kakor je gotovo, da je Freud ochitno preenostranski in da gre v svojih sklepih vchasih predalech, tako gotovo je tudi, da so popolnoma slepi tisti, ki Freuda a limine odklanjajo. Stremljenje po seksualnem uveljavljenju je pач integralen chlen v obshirnem skupku gonov po sploshnem uveljavljanju individua. (No, Cankarjeva skushnja z »Nino« potrjuje, da Freud ni v vsem obsegu veljaven.)

Dr. Kraigherjeva diagnoza v glavnem in bistvenem drzhi, kar vem po svojem opazovanju Cankarja in njegovega zhivljenja. Cankarjeva telesna shibkost je gotovo močno pognala prirojeno mu silo duha in jo trajno gonila. Muke enureze so bile gotovo močan motor in so njegov vrojeni močni duh še bolj sensibilizirale nasproti okolici, dushevne slabice pa je enureza pognala v hudih primerih celo v samomor. Po mojih zakljuchkih iz opazovanj je bila I. Cankarju ob rojstvu zhe dodeljena nesrečna dedishchina konstitucionalne nevrastenije, ki ga je naravnost gnala v alkoholizem, in ta ga je tiral s svojimi shkodljivimi uchinki v razbohotenje manjvrednostnega kompleksa vsled telesne slabosti, v postopno »okrepljenje« sploshne telesne in zhivchne oslabelosti, med drugim – seve – tudi spolne. Mashinerija njegovega duha je sicer do zadnjega točno kvalitetno delovala, stroji pa so bili hudo zamazani, zazhlintrani, glavni motor srca pa je zhe vsled tovarnishke napake v materialu in še bolj vsled neekonomichne prehude izrabe postal usodno defekten.

Priporočal bi raznim zlobnim in omejenim »inteligentom«, naj preishchejo podrobno svoje lastne dushevne manjvrednostne komplekse. Morda so junaki po mochi in obsegu svojega telesa, pa se nemara kisajo ali divjajo, che ne dobe ob določeni uri svojega polnega zajtrka, morda prodajajo prepričanje in sploh svojo dusho za neznatne udobnosti zhivljenja, morda so veternice za inflacije svojih vetrastih soprog itd. Naj premislijo, kar jim da sila njih duha, močno, kakshna in kolikshna mora biti dushevna sila in velichina duha chloveka (I. Cankarja in drugov v vekovih), ki telesno slaboten vztraja v sredi vseh mogochih strahot zhivljenja, pomanjkanja, ponizhevanja, zlobnega zasramovanja, preganjanja, podlega mashchevanja, pretepa in boja na vse strani, razburjanja vsled hudih notranjih bojev, in ki navzlic vsem tem grenkostim ostaja dosleden, trden na podlagi neomajnega prepričanja in neustrashne vere in ustvarja dela, ki se jim klanja ne le mala dolina shentflorjanska po tolikshnem odporu nekako po sili, temvech spontano vesoljni svet, ko jih spozna.

In che ste kljub vsemu v neglobokem dnu svoje inteligence trmasto prepričani, da le norci proizvajajo vse dobrine napredka v civilizaciji in kulturi, ki zhivi ob njih in od njih ves svet, koliko je potem vreden vash duh?

(*Jutro*, 1939, sht. 64)

Prijatelju Ivanu Cankarju (6. 11. 1941)

... O dolina shentflorjanska kakshna je shele sedaj. Gospodje svetniki so ostali isti svetniki kramarji dacarji cerkovniki itd., pa so se she neizmerno pohujshali, poslabshali. Kralji na Betajnovi, hlapci so se na shiroko in visoko razmnozhilli, najbolj pa tisti, ki uvazhujejo praktichne razmere med njimi tudi mnogi umetnjakarji. »Za narodov blagor« je vsaka posoda dobra, da gre le dosti denarja in blaga vanjo.

She huje bi Te prizadela strashna sprememba Konkordata, hlapca Jerneja in Kurenta. Joj mene kakshne neznanske prikazni so postali.

Konkordat ni vech prijeten komik nich vech smeshen ubog plah zaskrbljen in opeharjen vazhich. Slekeli je svoj bidermajerski frakich she srajce ti nima vech na

sebi. Nobene shale ne pozna. Njegov glas ni vech rahel, simpaticno drhtech in vljuden, osoren rezek je, oster kot britev. Njegovo kopito topta zemljo, da grmi do nebes, z repom pa pometa vse kar mu je na poti da se grudi v prah, od shopa na repu pa lete goreche iskre na vse strani. Iz teh odprtih bruha ogenj. Nich vech ne dishi na blago, samo po zhveplu neznosni morechi smradovi vseh vrst puhte iz njega. Nich vech ne filozofira ves zaskrbljen vestno in zapleteno, njegova logika doslednosti je sila enostavna, brezobzirno prema. Za vruga, kako se je hlapec Jernej razkorachil in razkoshatil! Nich vech ni tisti stari zgrbljen nadležni sitni kverulant nich vech ne ishche pravice pri oblasteh. Prej je bil samo malo prismojen, sedaj pa je popolnoma pobesnel. In v tej razjarjenosti besa se zdi mlajshi dasi se niti brije vech. Svojo scefrano klafeto je zamenjal za polhovko s petelinjim peresom in ker rdechi klinchki niso vsem vshech se krasi z zimzelenom in brshljanom. Rokave si je visoko zavihal, pesti ne odpre vech. Nich vech ne moli svojih litanij, divje kolne po hrvashko in po lashko. Blazen je, kakopak do frementa blazen so to ugotovili pooblashcheni gg. psihiatri pa ne samo na njem shele vcheraj. Saj smo zhe vechkrat brali: predvojna, medvojna in povojna psihoza mas ...

Pri mishji dushi v kakshno kosmato mrcino se je razvil vitki in gladki fant od fare Kurent. Ho-ho-ho se kosmato rezhi, o kosmato, tudi on je ves kosmat in srshech. Svoj nezhi skant je vrgel revnemu organistu v malho, sam pa si je na trda plecha zadel ogromen bas s strunami debelimi kot zhrt.

Hu-hu-hu nich vech ne gode ne veselih ne zhalostnih. Ne veselih za nove mashe in za svate, ne zhalostnih za romarje in desete brate (o koliko romarjev je dandanes po svetu, samo pobožni niso vech tako in brez skrbi kakshno pokoro si zhe nalozhel!). Divje pesmi korachnic gore iz Kurentovega basa in nich vech ne prepeva sladko z jasnim glasom hripavo tudi zavija kot volk. Skratka, tudi on je poblaznel, pobesnel ko se mu je podrla streha nad glavo ...

»Podobe iz sanj« – to so zdaj lichne podobice za nedolzhne ubogljive otroke »Sanjske bukve« nashih dni so tako meshane in pisane, da bi Goya obupal che bi ga nagnali naj jih ilustrira in bi zarenchal »Sam hudich jih je spisal sam hudich naj jih ilustrira!«

In kdo je vsemu temu kriv, da so vsi poblazneli, vso to chorbo so zhidje skuhalo in vrelo razlili po shirnem svetu. Zhidovstvo, zhidovski duh, zhidovska kri, pozhidena krshchanska in pokrshchena zhidovska kri – Mojzes, Ahasver, Talmud! Krvavo mashchevanje za stoletno tlachenje in preganjanje protistrup protistrupu zhidovstvo krshchenega in nekrshchenega! Potem nastopi zlati novi red in do preklica vechni mir! In chloveshka chreda se bo zopet vesela pasla po pisanih livadah in bo spet veselo mukala meketala in beketala tja v bozhji dan. (kozli in koshtuni z zvonci se bodo seveda vechno – trkali)

Kot Brumen Kranjec koncham z molitvijo Jezushchek v jaslicah mir nam daj, daj nam poshli po smrti pa raj.

Pozdravlja te na najboljshe in najslabshe pripravljen preko groba zvesti prijatelj stari jazbec Henrik Smrekar.

(Henrik Smrekar, *Prijatelju I. Cankarju* (6. 11. 1941), *Iz zapusbchine Henrika Smrekarja*, Nashi razgledi, 1958, str. 316–317)

Matjazb Jarv

ZLATA LINA.

III.

Povest za lahko noch

II. DEL (nadaljevanje)

5 – BOJ ZA SVETLOBO

»Che se bo ideja o pravnem vesolju prevech prijela, bo imela kar precej dela tudi nasha slavna vojska! Kajti che bomo Fujcem zagotovili vech pravic in dolzhnosti, si jih bodo namrech postopoma kar sami prisvojili she vech! Lahko zachnejo zganjati norosti, kaj hitro lahko mine doba ubogljivosti in discipline! Da sploh ne omenim slabih obetov z drugih zvezd in planetov,« ugotovi Fujec Pwri, ki lebdi na Kijevi desni.

»Bodimo no malo bolj resni!« opozori Ki. »Raje poglejmo resnici v oči: v tej ideji je tudi denar! Veliko denarja, za vas in za vashega vladarja, se pravi – zame.«

Pomembno delo sedmih odbornikov je, da gledajo chim bolj debelo, kadar na seji razpravljajo o kaki Kijevi genialni ideji. Kadar Ki pametuje, bi ga motilo kakršnokoli na silo dodano premishljevanje. Ne prenasha pomislekov, ugovorov ali celo intelektualnega prepira, temvech tolerira samo kimanje in pritrdjevanje. Zhe chisto navadno vprashanje, che ga kdo prepolemichno zastavi, je lahko usodno, ker lahko Kijevo blodno dusho tako razjezi, da dotichnega v hipu polezhi in zaprashi. She najbolj pa lahko fujski vladar ponori, kadar gre za denar.

»Takole je s tem,« jim razlozhi, »nasha dezhela rabi stroga pravna nachela. Zato naj bo vsaka krshitev razlog za vechjo ali manjsho razlastitev. Kdor kaj narobe stori ali pa se ne drzhi neke zapovedi, se mu iz telesa preprosto odvzame kos polsnovi, ki je vredna toliko in toliko denarja. Vechji delezh je za vladarja, z manjšim pa se krije stroshe kozmichne policije. Pwri! Policijo bosh mobiliziral ti. Od ostalih pa rabim dolg seznam, kaj vse je kaznivo in zarubljivo. In samo v skrajnem primeru zaprashljivo! Shele zdaj se mi svita, da iz prahu ni profita.«

»Povej, presvetli Ki, kaj pa bosh delal ti?« se drzne vprashati Fujec N'Bati.

»Jaz bom vzpostavljaj in uveljavljaj nachela pravnega vesolja; njihov temelj bo moja sveta volja; za vse, kar se bo godilo, bo obstajalo pravilo; pet odbornikov bo po mojih navodilih vrshilo nadzor nad skupno organizacijo tozhilcev in sodnikov; glavni garant za realizacijo te moje vizije pa bo komandant kozmichne policije. In jaz, kot najvishji vladar in najboljshi gospodar, bom seveda poskrbel za pobrani denar.« Na koncu te seje se Ki samo she smeje in ves prevzet od svoje genialne ideje izda dekret, s katerim se jurisdikcija fujske drzhave razshiri preko vseh meja, do tja, kamor lahko sezheeta realnost in fikcija.

Ero in Tanato sta prva opazila, da fujska oblast zhe dolgo ni nikogar zaprashila. Chudila sta se, zakaj se je le she tu in tam kaka Fujka razdelila, poleg tega pa sta zhe pozabila, kdaj sta ljubila zadnje zemeljske dushe, zato je njuna kozmichna pech zhe skoraj ugasnila. Vse to pa ju je prisililo, da sta se preselila v drugo galaksijo, kjer se bitja she vedno rada plodijo, umirajo naravnih smrti in se med sabo morijo.

»Me pa vseeno zanima,« se sprashuje Ero, medtem ko kuri ljubko prikazen z daljnega planeta Njuri, »kaj se je zgodilo, da se je nenadoma vse tako spremenilo.«

»Mogoche je kaj zastrupilo zemeljsko atmosfero, nad zvezdo se je pa morda srebrno gnezdo zhe prevech stalilo ...« ugiba Tanato.

»Zhe, zhe, ampak che bi bilo tako, bi mrtve dushe kar mrgolele po vesolju in hrepenele po najini ljubezni,« se ne strinja Ero.

»No, saj to za naju ni velik problem, kakorkoli je zhe s tem. Tako zvezda kot Zemlja sta v tej neizmerljivi prostornini lahko popolnoma zanemarljivi.«

»Njuni duhovi pa nadomestljivi ...«

Ochitno sta si tudi tam, kamor sta se priselila, uredila lepo bivanje, cheprav jima prelivanje njunih barv in dim iz kozmichne pechi nista vech nudila takshnega zadoshchenja, kakrshnega sta uzhila in se spominjala iz prejshnjega zhivljenja, ki ga zdaj za njiju definitivno vech ni. (Razen che se bosta kdaj spet preselila nazaj.)

Kaj vse so Fujci spremenili in povzročili s temi spremembami, sem pod svojimi krili opazil tudi jaz. Najprej to, da se skorajda niso vech delili, ker so se bali za lastno polsnov in so z njo raje varchevali. In drugo, da iz podobnega razloga niso vech skoraj nikogar zaprashili.

Namesto tega so kopichili zarubljeno polsnov v zaklenjenih trezorjih in kmalu unichili bleshchecho podobo svojega naroda, kajti s tem, ko je bila s fujskih teles postopoma odstranjena in zaplenjena bleshchava, se je popolnoma spremenila narava fujskega ljudstva. Ali drugache: ko je bila iz fujskega poltelesa enkrat zaplenjena vsa svetloba, ni bilo vech sposobno niti transcendence na vishjo raven niti vsaj minimalne eksistence na zvezdni peshchini. In kar je najhuje – poltelo je ostalo brez svoje esence in je zato, neobstojeche, samo she oblezhalo v praznini.

V podzvezdni jami se iz globokega sna drami Fu Bon Mi Kiga Ni. Priklenjen na Kijeve nevidne verige in napol mrtev chemi v jechi kot zhrtev velepomembne pozgodovinske intrige svojega deda. Nich ne govori, samo sovrazhno gleda in ponavlja, da je sin srebrnega medveda in da se nichesar ne boji; tako mu je namrech svetovala njegova mati Mila Le Ti Kije Ni, preden ga je predala njegovi lastni usodi.

Fujski jechar se umakne, kajti v jecho vstopi sam gospodar.

»Lep mozh si zhe postal,« reche Ki, »zhal pa tichish tule v zaporu in mi celo brez besed grozish! Pa vesh, da bi ti dal vse, kar zhelish, che bi sprejel nash fujski red, saj sem vendar tvoj ded! Ti pa raje molchish, kot da bi mi izdal, kdo je tvoj ochel! Ne delash prav!«

»Jaz sem sin srebrnega medveda in nimam deda.«

»Seveda, seveda,« Ki dushi jezo pod pretvezo dedovske dobrotljivosti. »Ampak jaz

sem dobil na primer od tvojega strica chisto drugachne informacije, tebe pa lahko iz te situacije reshi samo resnica. Oba veva, da tvoja mama ni rodila sama od sebe, nihche od Fujcev je ni razdelil, torej je iz meni nerazumljive vneme dovolila, da jo je oplodila neka pojava, ki ima nefujsko seme. Zdaj mi pa povej, chigava!«
Fu Bon Mi molchi.

Ki pa she kar govori: »Medved je zhe ni naskochil, ker je tako tezhak, da bi jo speshtal in razmochil! Ali pa bi ga ona she do konca ugonobila, ko bi se z vso vrochino sestopila nanj.«

»Jaz sem sin srebrnega medveda.«

»Ne zajebavaj lastnega deda! Mislish, da ti tvoja srebrna dlaka dopushcha imeti mene za bedaka!?» se Ki zhe jezi, zato se raje obrne in oddrsi iz jame, preden vnuku naredi kaj hudega.

Na vladarski peshchini se medtem Mila Le Ti bori s spomini na izgubljenega sina in ne ve, da je zaprt chisto blizu nje. Tedaj se naravnost iz njegove jeche privleche mimo njen oche Ki in ubozhica lahko razbere iz njegovih oči: »Hcherka, rozhica moja, ti pa res nimash sreche.«

Oche je namrech nachrtoval, da se bo razdelila in mu podarila malo Fujko, ona pa je iztegnila tisto svoje zhareche stopalo, da je v njem razgnalo bogve chigavo otepalo in se je osemenila! *Zdaj si pach rodila, kogar si rodila*, si misli Ki, *ampak s tem si pogubila lastnega otroka. Nikdar ga ne bosh niti videla niti govorila z njim, lahko bosh le she kerivila samo sebe in se sprashevala, zakaj si ga izgubila.*

Da di Do poje tako lepo, da zachne fujsko nebo ob njenem petju jokati od sreche. Njeno petje je chisto in hrepeneche, vroche od neizpolnjene strasti, ona pa she ne ve, kaj hoche in kaj zheli. Poltelo se ji blesti pod razchustvovanimi oblaki, ko mimo nje drsijo fujski vojaki in policaji, natovorjeni z nevidnimi okovi; iz njihovih senc tulijo brezglavi beli volkovi, podobni vrtinchastemu zemeljskemu snegu, tulijo in se polegajo po srebrnini ob bregu bivanjske reke. Da di Do se zdiyo kot pokveke, zlasti zato ker tako grdo prdijo, da se ji pred ochmi mesha mrak v zastrupljeni zrak, cheprav na zvezdi zraka sploh ni.

Ero jo ljubkuje, ona pa s pesmijo kljubuje zavijanju belih volkov in bi shla najbrzh kar domov, toda tudi njenega doma ni. Ostala je sama; njena druga mama je bila kaznovana, izgnana, pokonchana, obsodili so jo, da je opravljivka, cheprav je o Vsezmozhnem Boju in njegovi sedanji zheni z vso pravico zhe tedaj govorila resnico.

»Sreчала sem njen privid,« poje mladenka, »tam kjer zadnji zid deli obstoj od neobstoja, tam trpi in me pogresha mati moja ...«

Iz oblakov kapljajo solze, chete fujskih vojakov in policajev se igrajo bitko, Ero bozha Da di Dojino ritko in ona zadehti kot zemeljska rozha. Nad bojnim poljem zapre oči, njena dusha pa leti nad vesoljem, kjer celo Vsezmozhni Bo poslusha njeno petje in hoche deliti to dozhivetje vsaj she z Vishjo silo. (Toda ta ravno doma kuha mozhu kosilo in itak nima posluha, tako da je cvetje ovenelo in se posushilo, preden se je Boju v bozhanskem srcu kar koli premaknilo vsaj toliko, da bi zachelo utripati.) Ne glede na to zachne Ero tipati Da di Do na mestu, kjer bi se

jo dalo razdeliti in se hoče z njo na vsak način ljubiti, toda njeno oko se zapre in Ero od neuslišane pohote skoraj umre, kar pomeni, da se mu vijolichno tkivo razpeni in prelije v srebrno-sivo, nich kaj zanimivo in radozhivo barvo. To ga she pravochasno pomiri in jasno je, da zato tudi njegov kol pochasi uplahni.

Da di Do pa prepeva in prepeva, kot da vsega tega niti opazila ni. Njeno poltelo odseva Erovo srebro in posrebreni stihl tako zelo obnorijo fujsko drzhavno policijo, da je ne ukroti niti kruti vladar Ki. Policaji se sprva raznezhijo in vzradostijo, tik nato pa se zbojijo prelepe melodije in se pozhenejo v beg na drugi breg bivanjske reke. Zhal se zaradi hudih tezhav med plavanjem utopijo, kajti njihova zaprisega gospodarju ne dosega drugega brega. Ko to vidijo fujski vojaki, ki so she vechji bedaki od tamkajshnjih policajev, se razbezhijo in pustijo mejo med obstojem in neobstojem nezastrazheno. Policijstvo in vojashstvo fujske dezhele je v tej bitki (proti Da di Dojinemu glasu in ritki) porazheno, ona pa she kar popeva in podrhteva od naslade. Erove barve bi jo sicer rade prelile, toda prevech so se posrebrile in s tem ohladile, da bi jo lahko tu in takoj zdaj kdovezakaj razdelile. Tako zaradi umanjkanja vijolichnega odenka med Erom in Da di Do spet ni prishlo niti do erotichnega pomenka. Ampak kdovedoklej bo she tako?

Mila in Ki sta ravno govorila o Fujju, ko se je v Milino peshcheno vrtacho spustila Kijeva pomochnica in nujno opozorila Kija na manjsho kozmichno kacho, ki naj bi na meji uročila in nato pogubila dve vojashki in tri policijske chete. Ki se je takoj odpravil v prozorno vladno palacho in zhe gnjavil fujske veljake, naj odgovorijo, kdo in zakaj se je spravil nad vojake in policijo.

»Pwri, she preden se nebo zatemni, mi bosh ti(!) povedal, kako se kaj takega sploh lahko zgodi!« renchi Ki. Od besa se tako poti, da »dishl« (tako se o tovrstnem smrdenju uradno govori) po celi palachi. »In da ne slishim vech niti besede o manjshl kozmichnl kachl, ker vsi vemo, da v vesolju obstajajo samo velike, pa she tiste nimajo kachje oblike in nravl«

»Tako, je vasha svetlost, zhe samo pomisliti na manjsho je popolna norost,« pritrjuje Pwri, vsi pa brezglavo kimajo (tako da se pripogibajo do pasu), kot da nimajo nobenih skrbi.

»In ti, Pwri, bosh takoj ugotovila, kam so se izgubila poltelesa mojih junakov! Brez nechesa ne bo nichesar!« vladar nadere tudi svojo pomochnico. Ta se hitro zbere, zajezi neobstojecho ptico, kakrshna sem jaz, in odvihra na njej v slepecho svetlobo. Ker pa me nekaj ali nekdo pravkar divje zhene v vishave, je mogoche, da je zajezdila celo mene; obstaja velika verjetnost, da se bo Pwri, z mano vred utopila v daljave ali pa se bo utrnila z vesoljnega neba kot tiste srebrne zvezdice, ki nikdar ne padejo na tla.

Smrdechl vladar she kar vpije in tako sije v naplenjeni blestechl polsnôvl svojega telesa, da chlani odbora zatiskajo ochesa. Ne dojemajo, kako lahko zaradi tako bogatega zharenja dozhivljajo toliko trpljenja. She dobro, da se Ki izkazhe in konchno ukazhe nekaj konkretnega: »Takoj je treba mobilizirati rezerviste in sicer prnomiste, borzoniste in brkoshiste, jim intenzivno promovirati srebrnomedveshko

ideologijo, jih nauchiti kako krotiti vrtinchaste bele volkove in kako uporabiti nevidne okove. Pwri in Pwra, to je naloga za vaju dva!»

Medtem ko se seja Kijevega odbora končuje, pa se tik ob meji fujske dezhele na mojem hrbtu razteguje Pwri, ki se je zhe skoraj razdelila, tako jo raduje moja neobstoječa sila. Od neobzdanega ugodja je chisto pozabila, kaj naj bi na tej misiji ugotovila in sporochila Kiju. Zato je sklenila, da jo bodo odslej moja krila dvigovala v shirne vishave in da se sploh ne bo vech vrnila v palacho reshevat butaste Kijeve tezhave. No, glede tega se je hudo zmotila, saj ni niti slutila, da se bo neobstoječa ptica pod njeno rito temeljito spremenila in sicer v veliko, gorecho kozmichno kacho, ona pa bo imela srecho, che se bo sploh she lahko kamorkoli vrnila.

Rezervisti, med njimi she slasti brkoshisti, privrzheni nekdanjih zemeljskih prakomunistov, so se soochali s hudimi tezhavami: ukvarjati so se morali z novimi napravami za tiho prodiranje v fujsko psiho, pri tem pa se pretvarjati, da gre za servisiranje nevidnih okov za vklepanje ujetnikov, cheprav je shlo v resnici za samokloniranje oziroma za ideoloshko samofiksiranje. Vse, kar so se uchili, je bilo tajno, in che je sluchajno kdo komu kaj zinil, so mu zaplenili vso bleshchavo iz poltelesa. Che kdo chesa ni doumel, bi bilo zanj she najbolje, da bi chim prej izginitil v nepovrat. Ker pa to ni bilo tako enostavno, si je v najvech primerih bleshchavo odvzel kar sam, ker je imel pri tem do odpusta iz policije nekaj popusta: vmes je lahko ohranil nekaj zharenja, ki je po odpustu seveda ugasnilo, s chimer je minilo tudi njegovo aktivno bivanje.

V chem pa so se kazale najvechje tezhave? Prvich, tudi fujski rezervist nima glave, da bi mu shlo vanjo kaj malo bolj kompliciranega. Drugich, naprave so nevidne, niso niti iz polsnovi in se jih da le s tezhavo prijeti, s she vechjo pa dojeti njihovo delovanje. Tretjich, ker je prepovedano govoriti, se je nemogoche tudi uchiti, saj v normalnih razmerah učenje celo na fujskem poteka prek besed. In chertich, brkoshistichni red in njegova ideologija v bistvu temeljita na prividih chloveka, kar je za fujsko pamet, ki je vendarle nekoliko bolj razvita, precejshnja prepreka. In zadnjih toda ne poslednjih – niti prakomunist niti brkoshist se doslej nista znala iz zgodovinskih izkushenj nichesar nauchiti; najbrzh ju je (bilo) prav zato tako lahko pogubiti.

Che kdo meni, da je shlo z borzonisti kaj bolje, naj se gre malo prezrachit v vesolje! Namesto da bi ujetnikovo psiho preprosto vklenili v okove, so vsako možnost ravnjanja najprej razdelili na sodo in liho, nato pa pomnozhili in odshteli od osnove, da bi tako zrachunali, koliko bleshchave bodo z vklonitvijo zasluzhili. Posledichno – jasno! – niso dobili iskanega rezultata in zato ponavadi raje niso nichesar storili, kot da bi se osramotili pred drugimi. Osramotili se sicer niso, so pa – kot skupina – izgubili iz lastne polsnovi skoraj vse, kar se je bleshchalo. Ker se je nabralo v drzhavni blagajni in so bili to bajni Kijevi profiti, se ta niti ni tako zelo sekiral. Res je sicer, da borzonisti vechinoma niso postali policisti, toda Ki je kljub nevarnim varnostnim razmeram bolj cenil zdravo ekonomijo kakor mochno tajno policijo.

Brnomiste, ki so jih imeli ostali sicer za bedake, pa se je dalo uporabiti kot potencialne junake, torej kot policaje in vojake. Takoj so npr. ugotovili, v chem je shala nevidnih okov, in so jih zhe uporabili: ujetnika je bilo treba vkleniti, ga umsko razorozhiti, mu omejiti mishljenje in ga nauchiti reda (kako naj misli, v kaj naj verjame, kaj naj obsoja, koga naj sposhtuje in koga sovrazhi, kam naj gleda ... skratka, kaj sme in chesa ne sme). Tako so zlasti brnomisti obveljali za vztrajne in uchinkovite razosebljevalce, plenilce in pokonchevalce. Obvladovali so vodilne polozhaje v vojski in tajni policiji, loshchili epolete ter srali dekrete po zatrti fujski demokraciji.

Oche se boji mojega sina! nenadoma spreleti Milo Le Ti. Iz kozmichnih meglic in iz zamolchanih govoric so jo namrech brez opozorila, sredi kosila napadle strashne slutnje: Kaj che ga je zynabil v past, da bi si za vse veke obranil oblast!? Kaj che je njegova tajna policija ugotovila, da sem se takrat napila ljubezni z mrtvim Zemljanom!? Kaj che je oche nad njim uporabil silo in pogubil moje milo dete!?

Kosilo je na Fujskem od pradedov podedovan obred obredov. Ko zlatokrilati zmaj zaspi in srebrno gnezdo vech ne zhari, se Fujci vrnejo z dela na domache peshchine, vsak v krog svoje družhine; Fujke jih prichakajo chim bolj razigrane in razzsijane, da se mozhje lahko nauzhijejo njihove svetlobe namesto hrane. Odpade kakrshnakoli tezhava, kot je bila na primer prebava, ki je pestila Zemljane, dokler se jih ni Zemlja znebila.

Ko se mozhje okrepijo, ker ji zhene razsvetlijo, she oni prelijejo v zhene energijo, in sicer tisto, ki so si jo prej pridobijo na delu. Po tem delu obreda jih lahko razdelijo ali pa tudi ne. Hcheram in sinovom tega seveda ne pustijo (cheprav ob starshih, kadar se delijo, tudi otroci mochno hrepenijo in sinovom kolichi shtrlijo she vishje kot ochetom, hcheram pa se bleshchijo stopala), saj velja uradni odlok, da se vsako Fujko lahko razdeli samo tedaj, kadar to formalno odobri drzhavni urad, vsak otrok pa mora trpeti skomine cele družhine, dokler se ne zaposli. Oblast namrech skrbi, da se prevech, prezgodaj in prehitro ne razzmnozhijo, predvsem pa da ne zhivijo po svoje. Na ta nachin se drzhava preventivno bori proti morebitnim uporom (ki bistveno hitreje zrastejo iz svobodoumja kot iz enoumja), saj ima pod nadzorom tudi najintimnejshe zadeve svojih drzhavljanov.

Zanimivo, da Fujci ne vedo, kaj je to incest, zato tudi ni zheninov in nevest, ampak sta dva porochena, chim je ona prvich razdeljena. To je razumljivo, saj se tudi pri incestu Fujko razdeli na istem mestu, pa she greh ostane znotraj družhine; obchutek krivde namrech hitreje mine med družhinci, ki se imajo radi, kot pa med nedružhinci, sploh che so nenadzorovano podlegli nasladi. Za krivdo seveda na duhovni instanci skrbi Vsezmozhni Bo, ki pa – kot se govori – sam brez dovoljenja vsak dan razdeli vsaj po eno Fujko, che mu gre vse po srechi in mu tega ne preprechi Vishja sila. Tako da se lahko tudi pred njegovimi ochmi fino greshi brez slabe vesti, saj lahko z vsezmozhnim Bojeslovom vladar pod dolochenimi pogoji (za denar) itak vse grehe odpusti.

Fujsko mladino vedno bolj intrigira svinjarija, da razdeljevanje kontrolira Kijeve

tajna policija. Ta namreč v vse vechjem obsegu nadzira tako pravo kot nepravo razdeljevanje (nepravo je tisto, ko se Fujec s privzdignjenim kolom loti Fujke tako spretno, da ji je vsaj enako fletno, kot che bi jo dejansko razdelil; ona je torej poteshena, cheprav ostane nerazdeljena. Fujcu namreč njeno poltelo omogocha alternativni vtik, to pa je trik, ki se ga da hitro nauchiti in z njim ne samo umiriti in spet polezhati Fujchevo otepalno, ampak zadovoljiti tudi vsa Fujkina prichakovanja, se pravi – ji pogasiti bolj ali manj tleche stopalo). Fujska mladina se sicer sprashuje, zakaj je treba to pocheti na skrivaj, a se dovolj boji oblasti, da o tem ne govori in oblastnikom zaradi tega (she) ne dela javnih tezhav.

Zato pa mladi Fujec marsikdaj povzrochi probleme sam sebi, predvsem kadar zaradi prehude vneme in iz golega hrepenjenja prodre v napachno vtorino in si ustvari družino v nasprotju z nacheli pravnega veselja, se pravi – brez dovoljenja. Po veljavni zakonodaji družina nastane in obstane, le otroka se zapleni, kar pa pusti zlasti v materini dushi globoke rane.

In prav taka rana zdajle mochno skeli Milo Le Ti, ki sluti, a ne samo to, ki chuti, da ji je poshastna roka njenega ocheta pogubila otroka! Zaveda se, da je storila nesmrtni greh (v Kijevis ocheh), ko je bila osemenjena s prepovedanim semenom mrtvega Zemljana! Bila je she vech kot razdeljena, bila je oplojena! In kaznovana! Kajti zdaj ji je družina raje pogubila sina, kot da bi mu Ki, ta poshast od ocheta, prepustil vsaj kancek svoje oblasti!

Milo bo zdaj zdaj razgnalo, ali pa bo njeno razzharjeno stopalo vzhgalo globoko brezno v ochetovo poltelo in tam pustilo sled, ki ji bo fujsko ljudstvo sledilo v novi vesoljni red!

Moje telo gori, ogenj mi plamti iz kril! Besede, glasnice kozmichnih sil, so se vnele v svojih podpomernih in se razpuhtele v plamenih. Iz kraterja se razliva lava mrtvih Zemljanov, neshtetoglava vojska teche iz goreche govorice chez zvezdna tla, nad njimi plapolajo chrno-siva krila neobstojeche ptice, ki se bo spremenila v boga. Vojska mrtvih Zemljanov mu bo sledila v deveti hip, ko bo tukajshnje galaksije pretresel nov bozhanski utrip in bo nad sprtimi kontrasti spet prevladal temeljni princip univerzalne harmonije. Iz zvezdinih pechin bo pritekla voda in z vishin se bo nasmehnila svoboda.

Med petim in osmim hipom je bilo Kiju v Fujchiji tako fino, da se skorajda ni vech spravil kukat skozi zlato lino; do zdajle, ko je pohlepni vladar preshtel svoj drzhavni denar in dozhivel neke vrste razsvetljenje: obdobje njegove vladavine se ne bo konchalo, kar pomeni, da bo na zvezdi prostornine za ves prihajajochi denar slejkoprej premalo. Treba se bo vojashko nashcheperiti in usmeriti navzven, osvojiti nekaj novih zvezd in planetov, da bo mogoche sploh she kam zlozhiti mnozhico paketov, v katerih se medi monetarna bleshchava zaplenjene polsnovi.

Gleda torej skozi zlato lino in se mimogrede nehote zagleda v mesechino, ki vsa blede obseva Modri planet. O njej so na odboru izrekli zhe nichkoliko besed in nichesar dorekli, ona se pa po dolgem premoru zhe spet razodeva kot eno ključnih vprashanj. *Kdo mi bo odgovoril nanj?* se sprashuje Ki. *Kdo zna oceniti, kako se*

jo da zapleniti in koliko je vredna v denarju, ko je tako chedna, da bi morala meni, vladarju vseh vladarjev, nujno in redno kapljati v trezorje kot izredna prihodnina?

Takoj veli sklicati fujske vodilne ekonomiste, jim ukazhe pochechkati brezsnovne liste s formulami in shtevilkami ter narediti izrachune, koliko se da zasluhiti z zaplembo sija Zemljine lune. Ekonomisti se bojijo in raje nichesar ne ugotovijo, kot pa da bi naredili napako; shtevilke in formule na prozornicah se mnozhijo, vmesni rezultati se kar vrstijo, a nihche od njih nima poguma, da bi Kiju predochil spoznanje chistega uma in mu predochil konchni rezultat.

Konchno se le ojunachi ekonomist Qrwad, zakorachi pred vladarja in zelo nerad reche: »Nihche ni dovolj bogat, da bi si iz mesechine pridobil kaj denarja. Stroskhi bi bili premitoloshki. Poleg tega mesechine ni mogoche niti zajeti, kaj shele imeti. V karkoli bi jo kdo zajel, bi se verjetno razlila chez rob, che ne bi prej zhe itak ugasnila, ker bi izgubila stik z matichnim svetilom, torej luno. Mogoche bi se jo dalo olastniniti edino skupaj z njo, ampak Zemljina luna je prevelika in se neprestano izmika, ker venomer nekam drsi. Nobeno skladishche ni dovolj prostorno, da bi jo shranili vanj, razen che bi jo prej zdrobili, s chimer bi jo najbrzh tudi ugasnili in bi torej spet ostali brez mesechine. Zato sklepam, pa tudi moji kolegi so to spoznali, da je vse skupaj neizvedljivo in torej tudi neizrachunljivo.«

Ki ugotovi, da so Qrwad in njegovi ekonomisti ekipa zastarelega tipa, nesposobni in leni, zato jim zapleni vso bleshchavo. Ker pa so bili vsi zelo imoviti, se mu skupna vrednost njegovega drzhavnega bogastva povzpne chez glavo in ga zachne dushiti. Poshteno zaskrbljen se spet zachne ozirati skozi zlato lino, da bi nashel reshitev zase in za svojo ogrozhêno domovino.

Tedaj pa zagleda zverino, ki jo komaj prepozna: kosmata je in sveti se, kot bi bila iz srebra. Ostri chekani se ji bleshchijo, iz gobca pa se ji cedijo sline. Videti je skrajno agilna, tako rekoeh silna! Medved! Nenadoma plane proti Kiju in tako grozeche rjove, da jechijo membrane in se drobijo leche na zlatem okviru! Zadnja varovalka se bo strla! She malo in se bo lina odprla, strashna zverina je zhe chisto blizu, zdaj bo skochila skozi okvir naravnost vate in te pozhrla! Zapri zlato lino, Ki! Zapri!

6 – BELI VOLKOVI

Z brega bivanjske reke, kjer so bile polezhane, se proti fujski dezveli vrtinchijo razcefrane volchje pokveke. Vdihuje in izdihuje jih brezzrachna sila, drugachna od chesarkoli; z njenimi prozornimi pljuchi se pospeshuje vse vesoljno dihanje. Nevidni mikrokosmichi kozmichnih zveri se spreletavajo z mikrodelci vakuuma in kot krilati hudichi obletavajo meje Kijevega uma. Tiho se hulijo v shpranje ob okviru zlate line, zraven pa tulijo volchje napeve in burkajo mirno valovanje tishine.

Nich ni nevidno za vse ochi. Prav zdaj jih, na primer, skozi lino vidi Ki. Podobni so snezhnemu viharju, kakrshne je lahko opazoval na Modrem planetu, ko se je

she Solsticij igral z letnimi chasi. Cheprav Ki izkljuchi zvok njihove tulbe, ta ne potihne, ampak se samo spremeni v jok. Cvilba je tako pretresljiva, da siva barva polsnovi Kijevega poltelesa skoraj pochrni, on pa trpi, kot da ni trdozhiv trinog ampak občutljiv otrok.

Toda shpranje so vbite tudi v razpochene leche! Vanje se zhe zavleche prvi beli kosem, kmalu jih je na tej strani zhe osem in vedno vech! Najprej se poskrijejo v Fujevo podzvezdno jecho, zarijejo se v blizhnjo vrtacho, zavlechejo se celo pod Kijevo domacho peshchino in kmalu poselijo celo fujsko domovino.

Cheprav jih lovi Kijeva tajna policija in je Ki ukazal, naj jih prijavljajo vsi drzhavljeni, se nemoteno sestavljajo iz kosmov v nevidne zveri. Fujem se prikazujejo kakor prijazne prikazni, zato so tudi Fujci prijazni z njimi in o njih z nikomer ne govorijo, she najmanj pa s policijo. Ve se namrech, da beli volkovi poshtenemu Fujcu nich hudega ne storijo in da se jih od vseh najbolj bojijo prav Ki in njegovi priskledniki.

Po poti proti domachi vrtachi se pozibava Da di Do, nad njo se spreletava Ero, za njo pa podrsava petero Kijevih tajnih policajev. Prvi je komandant, lep fujski fant, oblast ga je sicer (kot vse ostale policaje) vklenila v nevidne okove, vendar pa jih je Da di Do zlahka razklenila in zdaj njegova dusha prosto plove v duhu razvrata skozi polsnovna vrata naravnost v njeno poltelo. Che bo shlo vse gladko, seveda. Tudi preostala chetverica jo zaljubljeno gleda in se spreneveda, da kaj vidi. A kako naj ubog tajni policaj kaj vidi, che mu pa spod pasu shtarli chez ochi debel drog in od strasti shkropi vsenaokrog? Mimoidochim Fujem zaradi tega she bolj drsi kot ponavadi, toda zdaj imajo Da di Do zhe radi in vedo, kaj mladenka v podobnih primerih na koncu naredi.

Ona se torej ziba kot kozmichna riba, ki plava v sinjini, in privede policajske otepache do vrtache. Tam jim ponudi svetlobne jedache, tedaj pa jih popade krdele belih volkov! Nevidne zveri pozhrejo vso njihovo polsnov, toda chetudi bi rade zhrle she malo, ni od tajnih policajev prav nich ostalo. She zmeraj so lachne, le da so zdaj zaradi zauzhite fujske polsnovi drugachne: predvsem so bolj ljubeznive do Da di Do, po barvi pa niso vech prozorno-bele, ampak postajajo belo-sive.

Ero she pozdravi Tanata, ki je volkovom odprl vrata za pokol, potem pa se spusti navzdol na svojo lepoticu, jo prezharí z vijolichno meglico in od uzhitka zamizhi.

Odkar Ki samo she chemi pri tleh in bolshchi v nebo, se fujski general Pwri pochuti zelo slabo. Ni naiven, ve, da si zasluži kazen, toda vladar do njega she vedno ni niti neprijazen niti agresiven. Prejshnje generale se je razreshilo in zaprashilo zhe zaradi kake brezvezne traparije, bodisi da je kdo zagovarjal napachno idejo ali pa samo ugovarjal vladarju. Njemu, ki je odgovoren za resne svinjarije, se ni pa (she) nich zgodilo. Neshteto ubitih pripadnikov vojske in policije, teror in volchje pozhrtije na peshchinah, razmnozhevalna nedisciplina v fujskih družinah, neodkrita intelektualna mina pod temelji drzhavne ideologije ... »Pwri,« se tedaj oglasi Ki in shest polprozornih odbornikov zapichi ochi v

generala. Ocenjujejo, da je končno nastala situacija, ki bi morala zhe zdavnaj nastati, in prichakujejo, da bi se moral Pwri she malo bolj bati zase.

Pwri si ne upa odgovoriti. V riti zachuti neznosno tezhno.

»Pwri,« ponovi Ki, ki she kar bolschi v nebo, kot da se ne bo nich zgodilo. Ali pa bo nenadoma z vso silo udaril grom in razmesaril generala, Ki pa bo potem izjavil, da je bila to samo shala.

»Da, moj vladar,« se Pwri vendarle ojunachi. V sicer prostorni prozorni palachi se prichakuje odločilno dejanje: general je pripravljen na pokonchanje.

»A si reshil probleme?« vprasha vladar. »Saj vesh, tista bivanjska reka, a she odteka?«

»Kakor za koga. Ampak velecenjeni Ki, to ni bila moja naloga.«

»Vem, Pwri, vem, kako je s tem. Kaj pa belo krdelo, se je zhe razsmrdelo ali ne?«

»Lovimo ga, dokler ga ne ulovimo. To skushamo pocheti zelo premishljeno in previdno, tezhko ga je ujeti, ker je nevidno.«

»Jaz sem ga pa videl,« reche Ki in zhe spet molche bolschi v nebo, kot da vse ve.

»Videl? Nemogoche!« hoche biti pameten Pwri, toda tu se njegova bivanjska zgodba koncha, kajti ko ga Ki grdo pogleda, zagleda na njegovem mestu srebrnega medveda ter ga v hipu polezhi in zaprashi. Takoj nato pa kruti vladar spet nepremichno chemi in se mu zdi, da je bilo to, kar je pravkar storil, modro in pravichno.

Fu Bon Mi Kiga Ni je sicer pripet na nevidne okove, vendar to ne vpliva na njegove miselne tokove in notranji svet. V jechi je prezhivel zhe kar nekaj kozmichnih hipov in medtem marsikaj doumel. Zlasti to, da je bivati lepo in to ne glede na konkretno okolje, s katerim te obdaja vesolje. Nich hudega, che si zaprt, pomembno je, da si zazrt globoko vase, kjer ni mejá. Kdor to spozna, se osvobodi, tudi che tichi v zaporu. Prvi hip, ki te odpelje v lastne globine, nikoli ne mine; vsak nov kozmichni utrip pa samo she dodaja vsebine, ki so tvoja duhovna hrana, darovana od matere, ocheta, babice, deda ... mogoche od boga ... in tako nazaj ... do srebrnega medveda.

Fu gleda svojo srebrno-sivo dlako, vsako dlachico posebej, kar se mu zdi nadvse zanimivo pochetje. Spominja se materinih zgodb o srebrnem kosmatincu, rojenem v vrtincu kozmichnih vetrov, ki se je privrtinchil iz davnih vekov in se nad zvezdno sinjino sparil z mesechino. *To je bil tvoj pra ... praded*, mu je govorila mati, *ustvarila sta ga nadnaravni red in vesoljna praznina, srebrni kosmatin pa je bil njun najstarejsi sin. Prav tedaj je prav nad to zvezdo prilétel zlati zmaj, jo oplodil in si na njenem nebu spletel gnezdo iz srebrnih niti. Dolgo ni mogla roditi, tako globoko je zanosila, dokler se ni nad neko njeno peshchino zmajeva zlata svetloba s prabom spletla v zhivo tkanino, ki jo je oblachno nebo izoblikovalo v belo-sivo, sijoche pottelo. To je bila tvoja pra ... pramati – iz njene potomke sem se razdelila jaz, tvoja mati Mila Le Ti Kije Ni.*

In kdo je moj oche? jo je na tem mestu vedno vprashal Fu Bon Mi.

Tvojega ocheta ni ... ni bilo in tudi che je bil, ni bil nekdo, na katerega bi se labko ti zanashal, je vedno odgovorila mama Mila, Fu pa tega potem she dolgo ni vech vprashal.

Fu Bon Mi Kiga Ni lezhi na tleh, misli te misli in poslusha smeh treh nevidnih

volkov, ki bivajo z njim v jami. Kadar so z njim sami, se kar naprej shalijo in smeji. Ko se iz jeche porazgubijo po fujski dezheli, preganjajo fujsko vojsko in policijo ter pozhrejo vse mobilizirance, ki jih ulovijo. Ko pa se, vechji, she mochnejshi in vsakich malo bolj sivi, spet pripodijo v jecho, se she bolj ljubeznivi stisnejo k Fuju in mirno zaspijo.

Tanata zanima, chesa Ero nima pod nadzorom. Na primer: che Ero vidi prebavine belo-sivih volkov, ga mine veselje do bivanja. Ali pa pogubljanje policajev, to ga chisto zvije, ker njega pach bolj motivira poljubljanje. Upira se mu akt zaprashitve, to je zhe itak jasno, medtem ko postane kar vzhichen od vsake oploditve. To je samo nekaj primerov, ko se she kako rad umakne Tanatu, ali pa mu katerega tudi podtatkne, che ga Tanato ne opazi sam.

Tako je zadnjih na bregu bivanjske reke kolegu odstopil kup prebavljenih vojakov in she enega fujskega policaja, ki se je utopil. Pravkar pa mu nese tri oplenjene Fujke, ki so jih raz-svetlili (se pravi – jih zatemnili) in njihovo svetlobo spremenili v denar. Od njih je ostalo samo she nekaj motne polsnovi, ki je zhe skoraj ni vech.

»O, hvala, hvala, hi hi hi,« se zadovoljno rezhi Tanato in zadushi she zadnje zharenje treh oplenjenk, »adijo, zhivljenje!«

»In kaj imash zdaj ti od tega, dragi kolega?« ga vprasha Ero.

»Kar eden da, to drugi vzame! Pridesh iz vsega in odidesh v nich. Vse je bog, nich je pa hudich. Slishi se kot jamrarija, v bistvu pa je to moja bivanjska filozofija. In da me ne bosh imel za navadno teslo, ti izdam she svoje geslo: *Smrt zhivljenju! Zhivela smrt!*«

Eru se taka filozofija sploh ne zdi preprichljiva, on namrech ve, da se itak nikoli nich ne koncha in je teslo samo ta, kdor tega ne spozna. Zato she on odzhebra Tanatu svoje geslo: *Zhivelo zhivljenje! Smrt biva!*

Uboga smrt pa skriva obraz, ker je sama kriva za razlicne razlage njene zmage nad zhivljenjem, ki je hkrati tudi njen poraz.

Mila Le Ti Kije Ni se je malo zredila. Odkar je rodila in se vrnila domov k ochetu, ji gre slabo. Zaveda se, da uzhiva prevech svetlobe in da zaradi duhovne lenobe s poltelesom prevech miruje, prerada obupuje in si zato absolutno prevech soli ochi. Fujska sol pa redi in ima mochne stranske uchinke: Milo je to zdravilo prevech umirilo, saj je skoraj pogasilo njeno zhareche stopalo, ki bo – kot vse kazhe – odslej samo she mirovalo.

Na zvezdi debele Fujke zdravijo tako, da jih razdelijo in na ta nachin pridobijo novo delovno, policijsko ali pa vojashko silo, lahko pa iz njih naredijo financhne zaloge za uboge soproge pozhrtih policajev. (Po prichakovanjih se tudi te zredijo, tako da pozneje razdelijo tudi njih.)

Che razdelijo vsako na vech delov, ostane matica seveda ozhja in lazha, s chimer je reshen problem njene debelosti, ne pa tudi fujske brezobzirnosti in grobosti. Zato se Mila boji, kaj jo lahko doleti, nikakor si ne zheli razdelitve! Razdelitev razcepi poltelo in duha, razcepljenka postane pol manj lepa in pametna. Che bi Mila zhe morala imeti potomce, bi jih rajshi rodila preko poteshitve, vendar pa je

zhe pozabila, kako priti do nje. In ker tega vech ne ve, samo she je in pije svetlobo, jo izdatno soli in trpi zaradi nove in nove polsnovi, ki se nalozhi na prejšnjo z vsakim novim obrokom. Oh, kako sem zavaljena! se muchi, kadar se pomotoma pogleda pri beli luchi. Le kako naj bi se tako nebogljena sploh ukvarjala z otrokom, pa che bi bila oplojena ali razdeljena!? In to jaz, ki sina zhe imam in nimam hkrati? Jaz nisem nobena mati!

Ki jo seveda grdo gleda, toda zaradi slabe vesti, ker ji je vzel sina, jo pusti pri miru. Samo kadar mu pamet najbolj nori, rachuna, v koliko denarja lahko spremeni tako debeluhu, che bi ji odrekel ochetovsko potuho.

Priletele so zlate chebele. Vse vesele so rojile nad Vishjo silo in govorile: »Tvoj mozg bi lahko na zvezdi zasejal kaj rozh! Rozhe bi rasle, me bi se pa pasle na njih in naredile med.«

»Zakaj bi rabili med?« ni bilo jasno Vishji sili.

»Vzpostavili bi naravni red.«

»Ne vem, che bo Vsezmozorni Bo za to.«

»Seveda bo! Ampak samo, che si bo to zazhelela Da di Do.«

Zlate chebele so she malo poklepetale z njo, pobrenchale naokrog in odletele.

Vishja sila kmalu pove to prigodo svojemu vsezmozhnemu soprogu, ta pa za projekt ne zachuti posebne vneme, ker ne ve, kje naj dobi seme. Toda Vishji sili se zdi za malo, da se nekaj tako preprostega ne bi dalo izvesti, zato kar sama poishche Da di Do. Obishche jo tik zatem, ko je nash Ero podkuril njeno ognjeno sfero; na kratko ji pove, za kaj gre, in ker je mladenka izjemno dobro razpolozhena, jo Bojeva zhenazlahka privede k svojemu soprogu.

»Pri belih volkovih se zhe znajdem, pri bogovih pa she nisem bila. Zelo sem vesela, che imata zame res kaj bozhanskega dela. Ochitno vesta, da lahko dobim, kar si zazhelim?«

»Ja, veva, da se ti lahko izpolnijo katerekoli tri zhelje, kar bi bilo tudi nama v posebno veselje. In zdi se nama poshteno, da eno porabish za chebele in njihov med. Samo pomisli, kako bodo vesele, ko bo na zvezdi vzpostavljen naravni red!«

»Seveda, seveda! Samo she vprasham srebrnega medveda. Se mi zdi prav, da tudi on pretrese vajine bozhanske interese, pove svoje mnenje in mi lepo pochasi razlozhi vse te rechi. Saj oba vesta, da se tudi za vaju dva hitenje vedno prehitro koncha.« Tako se na bozhji jasi vsi trije dogovorijo, da bo she najbolje, che pohitijo pochasi.

Ukrepati je bilo treba takoj. Belo-sive mashchobe so se od Mile zhe kar cedile, ji zasmodile stopalo; she malo, pa ga bodo do konca ohladile.

»Prebezati ga je treba z zlato palico,« reche Tanato, »Mili pa ukiniti vsaj eno malico.«

»Zlate palice na zvezdi ni, ker se tukaj vsaka snov prevech razsnovi in izgubi trdoto,« tuhta Ero. »Edino zvezdni kamen je dovolj trd, ampak ta lahko stopalo samo she bolj ohladi. Mogoche pod njim prizhgeva plamen, da ga razzhari ...«

Podtakneta ogenj pod Milino stopalo, malo ga je ozhgalo, raztopilo nekaj masti,

kaj drugega pa se ni zgodilo. Milo je njuno pochetje prebudilo in razjezilo, vstala je, glasno zavpila in ju nagnala.

Ero in Tanato sta obchepela na blizhnjem planetu, tedaj pa mimo prileti zlata chebela in spregovori: »V mojem zhelu so ta prave snovi, che jo pichim, se bo z nje takoj scedil ves loj.«

»Daj jo in to takoj!« se strinjata z njo, cheprav ne vesta, kaj bo.

Zhelu se zabode v stopalo, da je Milo od bolechine skoraj razgnalo in jo pognalo v vis. Chebela se je na stopalu vnela in zgorela, pod njim se je spremenila v kupček zlatega pepela, ono sámo pa je zatlelo, mochno zateklo in tako zelo peklo ubogo Milo, da je zachela poskakovati, glasno krichati in nekaj prichakovati. Toda kaj? Stopalo se je zhe ogrelo in omehchalo, spet je zhareló, v bistvu je nekaj prichakovalo ono in ne ona.

In Tanato reche: »Ubozhico zelo peche, pojdi jo pogasit, che ne, jo bo sezhgalo. Ampak ne gási je v rit, temvech v stopalo!«

Ero poletí nad atmosfero, kjer se spreletava Mila, in gasi, gasi, ona pa vedno bolj gori! Prileti she Tanato, pomagat Eru, ki je zhe skoraj omagal, vsenaokrog se kadi in cvrchi, oba zagorita! Tedaj se stopí zamashchena Milina rita, nijju dva pa neznosna vrochina pogubi. Vsa staljena mashchoba se scedi z Mile in prav takrat se zachne nova doba.

Prebudile so se nove sile! Mila je spet vitka, krasi jo bozhanska ritka in vse, na kar stópi, se stali! Za sabo pushcha nove sledi. Zachel se je deveti kozmichni hip: tisto, kar se bo odslej zgodilo, ne bo nikoli vech minilo.

In tako se vse spremeni, Era in Tanata pa vech ni.

Na drugi strani zvezde smo zbrani jaz in moji mrtvi Zemljani. Nad nami rdechí zarja, nad njo pa se Vsezmozchni Bo pretvarja, da je nash zaveznik. Pochrnela chreda vojshchakov pochasi rine chez zvezdine peshchine, v njej je vech bedakov kot junakov, vsak tretji je vritoleznik. Se pravi, da so moji Zemljani chisto pravi nasledniki ljudi, le da so mrtvi, zatem prerójeni in nazadnje spremenjeni, v bistvu prilagojeni razmeram Kijeve demokrate. Kot posamezniki so chudne kreature, kot skupina pa so zheljni pozgodovinske avanture in so pripravljani zanjó zhrtvovati vse, kar bo dolochila Bojeva mati. Vsezmozchni pa ves bled samo kima brez besed, saj ve, da matere sploh nima.

Fujske domovine tako rekoch ni vech. Po tleh lezhijo in smrdijo volchje prebavine pozhrte vojske in policije, v blizhini pa glasno prdijo nevidne zverine, mogoche zato, da nas opozorijo nase in na svojo pozgodovinsko vlogo. Chutimo, da jih je mnogo. To, kar so naredili, se zdi zverinsko celo pozemljanskemu umu. Vse fujske borce so ugonobili, nihche vech se ne upira, pognojena prst se voljno vdira pod nogami nashe chrede (ki jo je zamastil fujski gnoj in zaudarja, kot da gre v boj za boga in cesarja). V resnici pa se je chreda napotila na ta pohod zato, da bi se Mila Le Ti Kije Ni spustila nanjo in pohodila vsakega posebej, tako kot je to storila v sanjah.

Res se prikazhe izza temnega oblaka, nobena podoba ji ni enaka! She celo

Vsezmožni Bo in Vishja sila sta se skrila pred njeno lepoto, ko se Mila spravi nad pohoto mrtvih Zemljanov! V svoji religiozni zablodi, ker jo chastijo she bolj, kot so v prvem zhivljenju chastili sveto Marijo, ji dopustijo, da pohodi kar vso chredo hkrati! *Pobódi nas, Bojeva mati!* mólijo in molijo proti njej svoje do chrnega pordecbele okonchine, ona pa povezne nanje zhareche stopalo in chreda se pod njim – kot za shalo – pogrezne v globine. Grobnica se zasuje, vse obmiruje.

In tedaj prav iz te peshchine privre na plan mochan curek chiste tekochine, se odpravi na pot preko dezhele in se razshiri v reko, ki se izgublja v daljavi. Nekdo poljublja Milo ... To sem jaz in to je najin prvi izvir. Na zvezdo se polezhe mir.

7 – MEDVEDJA ELEGIJA

Nad mirno gládinó velike vrtache, ki jo je zalila reka, stoji neka chudna, a lepa pokveka. Njen odsev spominja na dvojnega chloveka: namesto glave mu iz zharechih ramen brsti vitka lepotica, nekronana fujska kraljica mati Mila Le 'Ti Kije Ni. Dvojno bitje je nastalo, ko sem jaz zhrtvoval svojo novo glavo in jo dal v njeno zhareche stopalo. Zdaj se mi kar naprej vrti v njem, podobno kot tedaj, ko sem se moral nevemzakaj vrteti skozi vesolje z drugimi planeti in nisem mogel niti ljubiti niti pozabiti moje Mile. In ko so mi jo neznane milostne sile dokonchno podarile, so jo tako rekoch nataknilé name. Pochutim se kot nov, moje telo sestavlja chisto prava, bela in krvava snov. In cheprav sem samo Milina spodnja polovica, je ona moja zgornja in sva oba eno samo bitje, bolje recheno – chudezhno zlitje dveh.

Tik nad rameni mi v pochasnem utripu bije srce, po principu vrtenja moshke glave in zharenja zhenskega stopala. Vmes se napenjajo kite iz bele snovi, spodaj spenjajo na trup dve roki in tri noge, zgoraj pa lepó zaobljeno telo z ochmi namesto prsi, she dve roki in vitka ritka pod prozornimi, zgolj za odtenek srebrnimi dlachicami. Vmes polzi modra kri. Skratka – jaz in ona sva ona in jaz. Ime nama je Jazóna.

»Pwri! Pwri!« kliche Ki, a nihche se ne oglasi.

Na seji so prisotni samo trije odborniki, a niso videti prevech chili. Ostali shtirje so odsotni, ochitno so zaslutili, da v Fujchiji oblast ni vech chast in so se raje poskrili. Doseglo jih je namrech porochilo, kaj se je zgodilo z vojsko in policijo, brez teh pa so tako rekoch razorozhjeni. Tako se je tudi Pwri raje skríl doma pri zheni, namesto da bi vztrajal ob vladarju in zanj prodajal lastno kozho.

»Pwri, kje si!« vedno bolj obupano kliche Ki in se ne more sprijazniti s tem, da njegovega prvega generala ni. Potem spet molchi in bolshchi v tla, kot da ne dojema hudega problema, ki pesti fujsko dezhele.

»Mogoché se Pwri bori,« zine Qwra, toda Ki ga za izrecheno neumnost polezhe na tla in zaprashi. Zdaj sta ob njem samo she dva odbornika, oba prestreljena od groze, tolazhi ju le dejstvo, da she nista polezhana in zaprashena.

»Kaj pa vidva?« ju vprasha Ki.

»Midva? Naju ni!« she dahneti, preden Ki ugonobi tudi njiju.

Po zvezdnih peshchinah drsijo shtiri fujske vdove in klepetajo o svojih dushevskih bolečinah. Prva reče: »Oh, kako me boli, ker moj prebavljeni mozh tako smrdi. Poleg tega ne vem, če je bil to res on ali kak njegov policijski kolega.«

Druga reče: »Jaz sem mojega tudi dobila v paketu in sem z njim lepo pognojila domacho vrtacho. Prishlo ga je kar za en lep kup, malo sem ga lahko celo odstopila staremu ochetu.«

Tretja reče: »Mene pa niso niti obvestili o mojem sinu. Najbrzh so kar sami kaj pognojili z njim.«

In chetrta: »Tudi meni niso nich poslali, sigurno se spet vse pomeshali.«

»Kóga si pa zgubila?« jo vprasha prva.

»Sem zhe pozabila, ampak lahko dokazhem, da gnoja nisem dobila, če mi ne verjamete!«

»Saj ti verjamemo, saj ti verjamemo,« ji zagotavljajo ostale, a jim ni do shale; rade bi jokale, pa jim ne gre na jok.

»She dobro, da se mi je sin zhe prej zdrobil v sol,« spet reče prva, »che ne, bi me zdaj, ko nimam mozha, she razdelil! Tako kot je Pwanko razdelil njen sin, she na dva dela!«

»Joj, kako sem jaz vesela, da se tega pri nas doma ne dela,« reče druga.

»Ampak pognojili sta pa, doma, a ne?« ju vprasha tretja.

»Sva, sva.«

»Kaj bosta pa posadili?« ju vprasha chetrta.

»O tem naju she niso poduchili. Rekli so, da naj zaenkrat pognojiva in pustiva, kajneda, pozneje enkrat pa dobiva nadaljna navodila. Jaz sem pustila,« reče prva.

»Jaz tudi,« reče druga, »ampak najbrzh zastonj chakam na komando, ker slishim, da so vso ta glavno bando pogubili. Ha! Konchno bodo tudi z njimi kaj pognojili!«

»A res? A res? Da ni nekaj vmes? Da ne bi spet kdo rad kar nekaj, kar tako, odzad?«

Tako drsijo fujske vdove in klepetajo, nich ne vejo, nich ne znajo, samo chakajo, kdaj dobijo kakshno navodilo, in se veselijo, da jih vsaj sinovi ne razdelijo, dokler se razmere ne uredijo.

Vsezmozorni Bo in Vishja sila se nista kaj dosti chudila, ko je/sem ona z mano pod sabo, oziroma jaz z njo nad sabo stopil-a v njun bozhji hram. Jaz bi namrech raje prishel sam, ona pa najbrzh tudi; chutim, kako se trudi in bi shla najraje kam drugam.

»Midva/jaz/ona sem/je/sva Jazôna.«

»A, tako,« reče Bo.

Govoriti v svojem in/ali njenem in/ali najinem imenu je silno zapleteno, zazdi se mi, da je bolj poshteno do njenega dela, če moj del raje molchi. Toda kar mraz me spreleti, ko zaslishim, da kadar govori ona, govorim tudi jaz in obratno. Nich med nama torej ni vech privatno! Zaradi chesa takega se normalen par na Zemlji skrega, ko se vrine vate partnerjev jaz, na mesto tvojega lastnega ega.

Zato ne vem, ali mogoche reče ona, vem pa, da rechem jaz: »Povejta mi, o

Vsezmozhni Bo in Vishja sila, kakšno usodo sta mi namenila!»

In Vsezmozhni Bo odgovori: »Hej, Jazôna! Najprej se bosh nauchila, da nisi vech on, ker si se nataknila nanj in si samo she ona. Lahko bi bilo tudi obratno, ampak razsipati s preobilo mozhnosti bi bilo she za naju z Vishjo silo prevech potratno.«

»Kaj pa moja seksualna chast!?» se v past spolnega napuha za oba ujame eden od naju; ne vem, kdo se bolj razvname okrog tega, verjetno jaz.

»Pa saj imash vendar popolno telo: tretjo nogó in vitko ritko! Lahko si ponosna na to! Lahko she celo samo sebe oplodish, che zhelish!«

»Vish, vish!« se mi posveti, toda verjetno se she ne znam dovolj tesno objeti in oviti, da bi mogla samo sebe nasaditi. Poleg tega me skrbi, ali mi tretja noga sploh lahko stoji. Zaenkrat se she ne povecha in je morda celo nekoliko motecha, ko brez veze binglja sem ter tja.

»No, tako!« reche Vsezmozhni Bo. »To je to. Zdaj pa veselo na delo!«

Zhe prej sem opazila, da je Vishja sila vedno bolj slabe volje. Kot da po njenem mnenju stvor, kakrshen sem jaz, ne bi spadal v to vesolje. Ko sem odshla, pa je za mano prishla neka druga misel: kaj, che bi se morda tudi ona rada nataknila Vsezmozhnemu na glavo in bi lahko vsaj sama sebe kdaj pa kdaj nasadila, che zhe prebozhanski Bo ni nikoli za to?

Da di Do stoji pred brlogom srebrnega medveda in gleda, ali tu sploh she kdo zhivi. Mogoche se medved spreletava skozi galaksijo ali pa samo polezhava kje v blizhini. Lahko da ga spet bolijo udi, ali pa samo chepi na visoki pechini in se chudi mesechini Zemljine lune. To svetlobo je vedno najraje uzhival, se spominja Da di Do, misli na svojega silaka in se odlochi: she najbolje bo, che ga pochaka kar pred brlogom, kajti najbolj verjetno se ji zdi, da se je spet zaklepetal s kakim bogom in bo kmalu prihlachal domov.

Srebrnega medveda dejansko pozna skoraj vsa bozhanska svojat, ki si lasti patronat nad shirnim obmochjem od vhodnih vrat v vesolje do meje na bivanjski reki. O tem ji je vechkrat pripovedoval, a ni prichakoval, da bo kaj dosti dojela, saj se njegova mala Fujchica tedaj she ni kaj dosti spoznala na nebeshke zadeve. Do zdaj pa je minila zhe vsaj ena vechnost in Da di Do se je o tem zhe marsikaj nauchila. Che ne drugega, so jo vzljubili in ji zvesto sledili neobstojechi beli volkovi, ki so brez dvoma bogovi! Poleg tega sta nedavno z njo govorila Vsezmozhni Bo in Vishja sila; ta dva sta jo she celo prosila za uslugo in Da di Do jima jo bo mogoche naredila ... Gotovo bo razveselila svojega ljubega medveda, ko mu bo vse to razlozhila ...

Tezhava je v tem, da se on najbrzh res spreletava v predaljnih daljavah in se she ne namerava kmalu vrniti. Ona pa mora iti in se o vprashanju, ki ga je prishla vprashat, odlochiti sama.

Beli volkovi ne sivijo vech, samo she lezhijo, spijo in prdijo. Preden so shli spat, so neposredno pregazili represivni aparat fujske drzhave, zvezdne peshchave pa posredno preobrazili v rodovitne ravnine. Posledichno so v atmosfero spustili

smrdljive pline, ki jih prej v njej ni bilo. Ko zdaj sanjajo o slavi junashke zmage, v sanjah preganjajo sovraige, cheprav jih je zhe zmanjkalo. In ko se jim sovragi kljub temu prikazujejo, jih zverine she vedno naskakujejo, v zhelji, da chimprej ponovijo strashno gostijo. She dobro, da spijo trdno, kajti med spanjem tako grozljivo renchijo, da se ves fujski narod tresse od strahu. Fujci se bojijo, da bo bele volkove, ko se zbudijo, premagala lakota in bodo pozhrtijo dejansko razshirili she na miroljubne zvezdine prebivalce.

Krdelo je zaspalo zbrano na enem mestu. Po novem ima vodnika, ki bo moral, ko se volkovi prebudijo, najti hrano za vse, on pa niti tega ne ve, kaj naj zhre sam. Naloga, zaradi katere je bila bela volchja nadloga poslana na zvezdo, je opravljena, zdaj se mora od nekod pojaviti hrana, sicer bo krdelo ponorelo, postalo bo popadljivo ... Lahko se spravi na fujsko ljudstvo, ki ni nichesar krivo!

Ne vem, zakaj sem sklenila, da bom problem reshila jaz. Morda mi je s to idejo zavedala ista neznana sila, ki je poslala na zvezdo bele volkove. Zhelim razkriti skrivnost, kdo ali kaj si drzne karkoli odločiti namesto mene, mene pa pustiti v zmoti, da je bila moja odlochitev svobodna, in mi naprtiti dejanje, ki ga najverjetneje nisem zmoznna storiti.

Che ga nich ne zmoti, potem zlatokrilati zmaj redno leti po svoji stari poti nad zvezdo, ki she spi, ko se on zhe prebudi in zapusti srebrno gnezdo. Doslej ga je lahko pri tem zmotila predvsem Vishja sila in to she preden sta se z Vsezmozhnim Bojem porochila. Pozneje je nanj pozabila, ker sta se z Bojem prevech trudila, da bi se razmnoznila in s tem okreplila shtevilchno prevlado bogov nad navadnimi bitji. Enkrat ga je iz gnezda prepodila Mila Le Ti Kije Ni, she preden se je nataknila in združila, se pravi – spremenila vame. Odtod v meni spomin, kako sem jezdila gorecho poshast, kar si shtejem v veliko chast, saj na njej nisem trpela ali celo zgorela. Nasprotno! Krotila sem njegovo slo in uzhila chudovito naslado, kakrshno bi najbrzh rado uzhilo vsako mlado fujsko dekcle, che se ne bi prevech balo, da si bo ozhgalo obchutljivo rito.

Nekajkrat pa se je zmaj kar sam odtrgal s stalne poti, odlebdel tja, kamor she nikdar ni, in tedaj mu je bilo vseeno, da je zvezda ostala brezлучi. Potoval je v chrnino in v njej zharel, ne da bi komu svetil, nichesar si ni zhelel, nichemur ni nasprotoval, nich mu ni bilo treba. Enostavno je dal svojo svetlobo od sebe, ne da bi karkoli prichakoval v zameno.

Vedno se vracha sem, ta krilata in nogata, ognjena kacha, toda v gnezdu ne ugasne povsem; skozi odprte ochi sije srebrnkasto svetlobo v jasne nochi, ki jih neznana sila bistri za vse krilate zmaje, kar jih je v veselju in onstran njega. V teh noceh se gledajo iz ochi v ochi in se zavedajo, da jih podnevi, ko se zbudijo, ni. In kateri zmaj si ne bi zazhelel odlebdeti nekam drugam, tja, kjer she nekdo, prav tako kot on, podarja drugim vse svoje zlato, a je na dnu sebe – sam.

Vodnik krdela, ime mu je Arhwela, je v spremstvu treh belih volkov osvobodil Fuja nevidnih okov. Fu je bil tako reshen ideoloshke navlake, ki je naredila iz premnogih Fujcev bedake, vojake ali policaje, iz njega pa ujetnika zablod, da mu je

v zaporu lepo in celo enako dobro, kot bi mu bilo kjerkoli drugod. Ko ga je Arhwela osvobodil, se je najprej tezhko znashel, potem pa je kaj hitro preuredil svoje mishljenje in ugotovil, da je v jechi pravzaprav uzhil samo trpljenje in nichesar drugega.

»Fujchijo smo osvobodili,« mu reche vodnik krdela, »zdaj si celi rane, mi, osvoboditelji pa nimamo hrane. She najboljsha bi bila mast, niti ni treba, da je bozhja. Zato morash ti prevzeti oblast in nam jo priskrbeti.«

Tako, Arhwela je prelozhil tezhko nalogo na Fujeva plecha, ta pa she ni odlozhil vseh zapornishkih bremen, zhe naj bi se vkoval v nove okove in postal fujski vladar. Tedaj se spomni, kako ga je mati svarila pred tem, ko mu je govorila: *Nikar ne postani vladar! Oblast bo pozhrla tvojo pravo naravo, sprla te bo s samim sabo, dvor bo postal tvoja jecha, v katero osebna srecha ne bo imela vstopa! Bodi karkoli, samo vladar ne postani nikoli!*

In Fu reche: »Ne! Nikoli! Oblast ni zame. Naj si jo vzame kdorkoli drug! Me prav nich ne skrbi, tudi che si jo vzamesh ti.«

»Jaz, beli volk, na prestolu fujske drzhave? Vidim, da ne poznash volchje narave! Si zhelish, da bi moji vrli vojschaki pozhrli vse Fujce, kar vas je she ostalo?! Potem pa she same sebe, ker je vas premalo?«

Bolj ko Fu premishljuje, manj mu je jasno, kaj storiti, a treba se bo nekaj odlochiti. In she preden ve, kaj odgovoriti, zhe pove: »O tem, kaj naj se zgodi, bo odlochil Ki, moj ded, ki dobro ve, kako se v drzhavi napravi red.«

Arhwela se ga seveda loti s preprichevanjem, kako zelo se moti, vendar pa sta medtem, v spremstvu belih volkov, zhe na poti v prozorno vladno palacho.

Srebrni medved ne more doumeti, kako da se lahko kometi tolikokrat zaletijo ravno nad njegovo rodno zvezdo. Ravnokar je spet opazil novo eksplozijo, ko so kar trije pridrveli z vso brzino, se zaleteli in razleteli na drobne kose; dva kosa sta malo pozneje priletela na blizhnjo peshchino in zasmrdele po neznanem.

Njihove poti so bile dolochene narobe, si misli medved, neslishno zarenchi in pokazhe zóbe. Che bi se jaz lotil teh rachunov, se ne bi toliko motil. ... Ali pa so bile poti dolochene pravilno in so se ravno ti trije kometi morali kdovezakaj zaleteti prav tukaj in zdaj ...

Nerodno pridrsi do jame, v kateri tichi vechji kos kometa. Rumeno-rjava skalina se she kar smodi, on pa pomolí k njej svoj medvedji nos in jo radovedno ovohava. *Smrad je ogaben, ampak v njem nekaj dishi, si zabrunđa, se malo oddalji in potem she dolgo nepremichno pochiva nedalech stran. Zadeva je nadvse zanimiva.*

Zlatokrilati zmaj se je zhe spravil spat in se znova odpravil na pot, ko se srebrni medved, she vedno buden, ukvarja z rumeno-rjavo skalino, ki je padla na peshchino in se je medtem zhe ohladila. Ukvarja se torej z njo, pogovarja pa se s sabo: *Che se tisto, kar je kometom dolochilo poti, ni zmotilo, mi mogoche s tole skalino poshilja sporoehilo. Ker je pach dolochilo tudi to, kam naj priletijo razbiti delci in kaj naj sporoehijo ... mogoche tudi povzroehijo ... Kdo bi vedel, che ne bi kaj pojedel ...*

In srebrni medved se tako najé zlate luchi, da konchno vendarle zaspi.

8 – ONÓ

Nad zlato lino stoji Ki in opazuje mesechino chisto od blizu. Bela svetloba se kot rosa nabira na lechah, zato jih Ki vse bolj razpira, dokler ni lina povsem odprta in mesechina privalovi chisto k njemu. Prijetno ga hladi, skoraj ves je zhe bel, ko vse bolj blede v njej. Zhelje, da bi jo zajel in jo kot zlató iz fujske polsnovi shranil v zakladnico, le zato, da bi jo *imel*, so ga minile.

Kaj vse se je zgodilo okoli njega, da se je lahko v njem zgodilo to! Razbili so mu drzhavo in ugonobili pol naroda! Vzeli so mu sanje o pravnem vesolju, ne da bi jih sploh dojeli! Iznichili so vrednost njegovih zakladov, ki jih je nabral s tako muko, unichili so mu univerzalni ekonomski sistem, she preden je sploh nastal, in nimajo pojma, kakshno shkodo so s tem povzročili! Predvsem pa – niso ga ljubili!!

Toda zdaj ve, da ima mesechina njega in ne on nje.

»Kdo si ti?« me vprasha, ko pochasi prihajam. Ne ve, ali obstajam ali me ni.

»Jazôna.«

Zlata lina se zapre, mesechina se razprostre v prozoren pajcholan. Za njim se skusha skriti Ki, ker se me boji in ker je pach umsko bolan; she najbolj trpi zaradi izgubljene oblasti.

Ni mi treba govoriti, kaj mora storiti. Mirno spet odprem zlato lino tik nad neko gosto zarashcheno dolino na planetu Zemlja. Ko se Ki odlochi in skochi skozi okvir, opazujem, kako ga pregomazi strupena golazen in premishljudem, zakaj je ta planet tako zelo neprijazen do Fujcev.

»Si se odlochila?« je neprichakovano spregovorila chebela, se spustila na Da di Dojino roko in zlozhila zlata krila.

Mladenka, ki si je ravno pela veselo pesmico, je presenechena ostrmela in vprashala chebelo: »Od kdaj pa chebele govorite? Kako to, da letite tukaj naokrog? Od chesa sploh zhivite? Kaj zhelite od mene?«

»Ne govorimo, ne zhivimo, ne letimo, vse to se ti samo zdi. Zhelimo pa.«

»Povej! (Cheprav *se mi bo samo zdelo*, da se pogovarjam z zlato chebelo.)«

»Tako ne gre vech naprej! Nikjer nobenega cvetja! Ni pomladi, ni jeseni, ni poletja! Nekaj je treba storiti v zvezi s tem, po mozhnosti vse skupaj spremeniti, da bo tako, kot je bilo na Zemlji.«

»Kako pa je bilo?«

»Tako, da smo bile chebele vesele, ker je vladal tak bozhji red, da smo lahko delale med.«

»Kaj je to med?«

»To je chudezh narave, ki so ga za nas izumile najmodrejshe bozhje glave. Iste, kot tiste, ki so izumile nas, pa mogoche vas tudi.«

Da di Do se trudi dojeti pomene vseh teh besed, s katerimi chebela razlaga med, a se lahko samo chudi in nichesar ne dojame. »To ni zame. Ne vem, kaj sta chudezh in narava, ne vem, kaj je bozhja glava, kako naj torej vem, kaj sta bozhji red in med?«

»A se nista s tabo o tem pogovorila Vsezmozhni Bo in Vishja sila?«

»Sta, ampak sta oba brez glav, kar bi bilo chisto lepo in prav, che mi ne bi hkrati dvakrat poudarila, da sta me ustvarila onadva. Bozhje glave si si najbrzh izmislila ti, nad nasho zvezdo jih zhe ni.«

»Prav, mogoche je tebe ustvaril kdo drug kot nas, ali pa si se sama, che ti je tako povedala tvoja mama ...«

»Sama ne vem niti tega, kdo je moja mama, kaj shele kdo jo je ustvaril!? Itak je nekdo samo razdelil njeno mamo, pa je vse to uredil. Ni mi treba biti zlata chebela, da bi to razumela!«

»Povej mi, mala moja, kdo je, kje je tvoja mama, kaj je z njo?«

»Oh, moja mama je bila samo namesto moje prave mame, ampak je res lepo skrbela zame in potem jo je pogubila prav Vishja sila! Ja! Moja mama je samo she iluzija, ki trpi! Je, ampak je ni! Z mano pa sploh ne ...«

»Vishja sila jo je ...« ni dobro dojela chebela.

»Ja,« je zajokala Da di Do, »mama mi je sama povedala, da je to resnica ... da jo je pogubila tista prasica ...«

Zlata chebela bi jo objela, che bi mogla, tako pa je samo zadrhtela od spoznanja: *O tem se bo treba torej pomeniti z Vishjo silo in shele potem nekako pregovoriti ubogo Fujko, saj ne more niti pozabiti niti odpustiti tega, kar se je zgodilo.* Razprla je krila, odbrenchala z Da di Dojine roke in spotoma dejala: »Bosh videla, kako sladek je med, ko bo tudi Vishja sila ugotovila, kaj je bozhji red!«

Vojna je konchana, Fujci pa so zbegani in skregani med sabo. Eni she naprej prisegajo na srebrnomedveshko ideologijo in Kijevo politichno ekonomijo, drugi hrepenijo po spremembah in novostih, oboji pa se bojijo belih volkov. Oboji tudi vegetirajo, ker nimajo dela, in se prepirajo, kaj naj bi sploh pochedi, da bi spet zabivali normalno bivanje. Vsiljujejo si bolj ali manj neizvedljive ideje in drug drugemu preprechujejo, da bi se katera uresnichila.

Vechinoma pa lezhijo pod milim nebom in se pojijo s svetlobo. Zanimivo, da moshki vse manj delijo svoje zhenske in se torej she mnozhijo ne vech. Namesto tega toliko vech spijo, se hitro in zajetno debelijo, njihova poltelesa pa se vse manj bleshchijo. Fujski narod rapidno blede, ker si nichesar vech ne zheli.

Vsezmozhni Bo gleda vse to in se zhalosti: »O, kaj naj storim!? Kako naj jih prebudim? Kako naj jih razsvetlim in jim pokazhem pot, che pa vedo, da jim lazhem!? She sam vem, da nisem Bog, ampak samo Bo. Kdo bo she verjel vame, ki sem dopustil, da je narod tako trpel? – Nihche! Vsi vedo, da sem se samo shirokoustil, ko pa bi moral kaj storiti zanje, sem nanje pozabil, namesto da bi jih vsaj poskushal odreshiti!«

»Daj no daj!« se huduje Vishja sila, ko njen soprog takole obupuje. »Raje se vprashaj, zakaj si taka shleva, ki za vse samo prosi in nichesar ne zahteva! Niti mene ne moresh razmnozhit, kako bi potem mogel odreshiti svoj narod?!«

Jaz pa vse to od dalech opazujem in skujem nachrt, kako bom zaposlila fujski narod, da bo spet za kakshno rabo, hkrati pa pomirila she Vsezmozhnega Boja in njegovo zoprno babo.

»Fujci, posluš! Prinesla sem vam bozhji kruh!« zavpijem z visoke pechine. Moj glas se razlega chez zvezdine peshchine, ko se narod zbere (in se sprashuje, kaj se ta chudni dvostvor dere), pa mu zachnem metati obljubljene drobtine.

»Prva drobtina je za Bojevega sina!« zaklichem in udarim Boja z neobstoječim bichem. Vsezmozni poskochi, naskochi Vishjo silo, kar jo je takoj razdelilo. Narod pogleda, kaj tako cvili, in vidi: dve Nizhji sili. Ena je bivsha sproga, druga pa novorazdeljeni silachek, ki seveda nich ne uboga.

»Evo, pa ni vech izgovora niti za premochno svetlobo niti za duhovno lenobo. Che je she kdo zaslepljen, bo takoj razdeljen! A je tako, Vsezmozni Bo?«

»Tako je!« skoraj zapoje Vsezmozni od veselja, da se mu je konchno izpolnila ochetovska zhelja.

»Zdaj pa vam povem, zakaj bo po prespani nochi iz srebrnega gnezda poletel zlatokrilati zmaj,« napovem resnico in jim nadrobim she bozhjo potico.

»Zakaj?«

»Zato, da bo fujski narod spet odigral svojo kozmichno vlogo in opravil nalogo, pomembno za vse galaksije, ki so bile zaradi Kijeve politichne ekonomije ujete v kaos! Ko zmaj poletí, gremo vsi spet veselo na delo! Mi vemo, kaj smemo: skrbeti za to, da bo vse vesolje chim boljše volje!«

»Vemo, kaj smemo! Vemo, kaj smemo!«

In res: ko se je zlatokrilati zmaj naslednjih odpravil na pot, so delovni Fujci od vsepovsod pridrseli v laboratorije, vsi veseli, da bodo spet pocheli nekaj smiselnega.

Medtem sta Fu in Arhwela z belim volchjim spremstvom pridrsela v prozorno vladno palacho. Che so morda prichakovali, da jih bo kdo gostoljubno prichakal z jedacho in pijacho, so se kaj hitro spametovali. Che pa so se morda bali, da jih bodo v zasedi prichakali Kijevi policijski odredi, so takoj zaznali, da v palachi ni nikogar vech, ker so se pach vsi pristojni zhe razbezhali.

»Arhwela, jaz bi kaj pozhrll!« se je tedaj zadrl eden vrlih volshchjakov in se zazrl v Fuja.

Fu je namrech bil in je she vedno edini kos polsnovi v blizhini.

»Sam vidish, da je treba nekaj storiti,« zarenchi Arhwela, »vojsko je treba nahraniti!«

»Naj nekdo poishche skladishche!« nemudoma veli Fu, cheprav si misli, da hrane ni, saj noben Fujec ne je drugega kot svetlobo. Pravzaprav Fu sploh she ne ve, da so pod palacho prostorne dvorane, polne bleshcheche fujske polsnovi, ki jo je tam nakopichil pohlepni vladar Ki, mislech, da je to denar.

Arhwele in njegovih volchjih kompanjonov dolgo ni iz kleti. Potem pa se cheta le privleche. Fu vidi, da so njihovi trebuhi kot polne vreche, iz oči pa jim namesto lakote zhari obchutek popolne sreche.

»Najtezhje je mimo,« reche Arhwela, »zdaj samo she razdelimo nekaj hrane nashim vojakom in se dobro naspimo.«

Tako se tudi zgodi, toda Fuja she vedno skrbi. Cheprav je vse krdelo videti sito in srechno, je jasno, da to ne bo trajalo vechno. Zaloge v kleti bodo slejkoprej poshle, zverine pa bodo vseeno prishle k njemu in ga vprashale, kaj se lahko she pozhre.

Vishja sila, Bojeva žena, je torej po novem Nizhja sila, ker je končno razdeljena in ima sina. Ime mu je Velezmozhni Bo. (Njegov oče je tudi Bo, le da je Vsezmozhni.) Fant je sicer bozhanski, toda zelo svojeglav, staršem pa povzroča obilo težav. Pod hrbtom se mu je izoblikovala velika rit, po kateri je vse vechkrat nabit, ker prav nich ne uboga. V resnici je strashanska nadloga, zlasti za mlade Fujke, ki jim mimogrede v rito vtakne svoj krepki kolích, potem pa se dela, kot da ni bilo nich. Bolj ko njihovi starši molijo, naj se bog usmili njihovih hchera, vech in bolj temeljito jih Velezmozhni takole posili. Mlade Fujke pa, namesto da bi ga sovrazhile, bi mu od dozhivetja naprej sledile na konec vesolja, che bi bila takshna njegova (bozhanska, kot so govorile) volja. Tako si je brez hujshih težav kaj hitro nabral zvesto chredo Fujhíc; uchi jih nauke bozhje ljubezni in one so ji tako predane, da zaradi nje doma niso vech kaznovane, njihovi starši pa niso vech jezni ne na Velezmozhnega ne na njegovo družhino. (Fujski fantje so pa itak sami buzarantje.) In vsem skupaj je vedno bolj fino.

Toda ker Vsezmozhni Bo sinovih verskih prijemov ne mara prevech, postaja techen in se rapidno stara. Sprashuje se, zakaj ... Morda zato ker je on svoje device razdevicheval naskrivaj, kar je bilo sicer svetohlinsko, ampak je s tem vsaj prepreeheval, da se o njih niso shirile hudobne govornice. Navznoter so bile sicer zaznamovane, toda navzven so she vedno veljale za chiste, neomadezhvane. Zdaj pa velja, da slajshe ko je dozhivetje, lepshe je vnebovzetje!

Zato so ochetje za Vsezmozhnega, sinovi pa za Velezmozhnega Boja, medtem ko se matere niso izjasnile, za koga bi se odlochile, che bi se she ljubile. Ampak, kadar je treba, je treba, pravijo, taka je pach bozhja potreba.

Najkrajsho je brez dvoma potegnila Nizhja sila. Ta je shele techna in nesrechnal. Prej se je prenekatera stvar zgodila, kot se je zgodila, potem pa se je govorilo, da je tako hotela Vishja sila. Omenjali so jo kot glavno opravichilo, kadar se kaj ni zgodilo po kozmichnih ali po fujskih zakonih. Zacheli so verjeti, da brez nje ni mogoche sprejeti nobene odlochitve, govorili so: Vishja sila bo odlochila. In je potem res ona odlochila! Brez nje si praktichno ni bilo vech mogoche predstavljati nebes! Eni so jo celo klicali *Usoda, ki si okrog prsta ovija nashlega Gospoda! Zdaj se pa poglej! Zhe beseda nizhja je sramotna, nich chudnega, da si kar naprej togotna, saj nimash nobene mochi vech!* Tako se muchi Nizhja sila, zato je njena mladost za zmeraj minila.

Tedaj pa pribrenchi roj zlatih chebel in vsaka jo enkrat pichi. To storijo in odbrenchijo, she pred tem pa se poslovijo: »To je zato, ker si po krivem pogubila drugo mamó od Da di Do.«

In ko nizhja Nizhja sila od pikov vse bolj zateka, se she prereka s chebelami: »Kako to, da zaradi nje? Kot da sem samo njol!« Potem pa se napihne prav do svoje bivshe velikosti, she zadnjih vzdihne in se razpochi na neshteto delcev: eni pravijo, da je bila razdeljena na navadne mladichke, drugi, da na svete bozhichke, tretji pa, da je bila preprosto pogubljena.

»O, moj sine! Le kako te lahko mine ljubezen do lastne mame!« se napol jochem.

»To je prevech zame!« se napol joche tudi Fu in ne more dognati, kako sem lahko

njegova mati in oče hkrati.

»Tako sva se ljubila, da sva se združila v eno. Shele zdaj naju ni samo dvakrat po pol, ampak sem popolno bitje!«

»To je bolno!« joče Fu. »Hočem oba, mamó in ocheta, ne pa samo eno zmes, brez chesarkoli vmes! Vsaj toliko praznine, da me mine dvom ... Ali pa hočem vsaj verjeti, da je to res ...«

Moj zmedeni sin postopoma vendarle popusti in se mi pusti objeti (bozham ga s shtirimi rokami, kot prava novodobna fujska mami), toda she dolgo ne bo mogel dojeti, kaj se je zgodilo z vsemi nami, posebej z mano. Ne vem, zakaj mora to pustiti v njem tako globoko rano, da se she do nevemkdaj ne bo mogla chisto zaceliti ... In da me she vedno ne more ljubiti vsaj enako ali pa she bolj kot prej ...

»Mama!« me konchno le pokliche tako, kot sem ga neshtetokrat prosila, tudi zato, ker ni v zraven nobene priče.

»Povej, sine!«

»Potrebujem tvojo pomoč! Tako kot nekoch. Ne vem, na koga naj se obrnem, razen nate in na ocheta ... saj vidim, kaj ti opleta tule spodaj, oče,« reče in me objame, kar je zame vech, kot si zhelim. Kar odlebdim! To je resnichna omama, objemati sina samo s spodnjima rokama in dojemati, da te lahko chuti tudi samo kot ocheta, cheprav se v tebi prepleta oboje.

»V kleti zmanjkuje hrane za bele volkove,« nadaljuje Fu, »che jih bomo pustili stradati, bodo zacheli najprej napadati in zhreti nash narod, na koncu pa se bodo pobili she med sabo. Ne vem, kaj naj naredim? Kje naj dobim toliko hrane?«

Spomnim se soli, ki jo je Ki uporabljal za zaprashevanje oči obupanih mater, ker je blazhila njihov jok. Sol iz otrok, ki jih je strah pred srebrnim medvedom zdrobil v prah. Vem, kje lezhijo she celi kupi te soli, najbrzh lahko vsaj ublazhijo problem volchje lakote.

Tedaj me Fu spet objame in ve, da ne objema samo mame.

Da di Do se je vrnila k medvedovemu brlogu. Ni se odlochila. Nervozno gladi srebrno dlako, ki jo ima ovito okrog prsta in ugiba, kaj si v resnici zheli. To, kar zhelijo chebele, da bi na zvezdi zacvetele rozhe? Ne, tega si sama ni mogla zazheleti, saj sploh ne ve, kaj pomeni beseda *cveteti*. Pach pa bi zdajle storila vse za to, da bi se lahko pogovorila s srebrnim medvedom.

Odvila je dlako s prsta in jo poljubila. In res, njen ljubi medved prilebdi k njej in se ji smeji. Da di Do je kar poskochila od veselja, da se ji je uresnichila prva zhelja.

»Jejejeje,« zabruna prijazna mrcina, »moje dekletce ne ve, da ima zdaj samo she dve zhelji. Vesh, kaj vse bi lahko dobila s prvo zheljo, ti pa si jo porabila zame?«

»Kaj pa sem hotela, che sem si tako zelo zhelela govoriti s tabo!? Ampak zdaj je spet vse v redu!« reče Da di Do in se stisne k medvedu.

»No, pa povej, kaj te muchi! Rad bom premler zadevo v tejle kosmati buchi.«

»Oh, te zlate chebele! Rade bi imele red in rade bi delale med. Kar naprej mi brenchijo, kako si to zhelijo, jaz pa ne vem, kako je s tem. Bajе bi bilo treba posejati cvetice na zvezdine ravnice in ko bi rasle, bi se chebele pasle ... in che bi

bil tak novi red, bi naredile med, jaz pa vedno bolj trpim, ker si tega sploh ne zhelim! Kaj pa ti, kaj se tebi zdi?»

»Oh, med je najlepsha beseda za medveda.«

»A tako ...« se zamisli Da di Do. »Potem si ga pa tudi jaz zhelim, zdaj ko to vem. Ampak ...« Nenadoma plane v jok in srebrna dlaka ji pade iz rok, medved pa jo objame in prevzame vase skoraj vso njeno zhalost. »... Ampak to si zheli tudi Vishja sila, ki je ugonobila mojo mamo! Nochem, da bi se zhelja izpolnila njej!«

»O! Ne vesh tega? Vishja sila je preminila! Nazadnje je vsa razpochena she nekaj vpila z onega brega bivanjske reke, tik preden jo je utopila neka prijazna prikazen.«

»Prijazna prikazen ...« je ponovila Da di Do, ko je zachutila, kdo je bil to. She bolj se je razzhalostila, se izjokala v mehkiem medvedovem kozhuhu, potem pa nenadoma spet poskochila, pobrala s tal chudezhno srebrno dlako in jo poljubila.

Zlata chebela, ki je neopazhena lebdela nad njima, dobro ve, kaj si je Da di Do zazhelela.

Rumeno-rjavo skalino, odbito od kometa in zarito v zvezdino peshchino, bo zdaj zdaj preletel zlatokrilati zmaj, kar se je sicer zhe vechkrat zgodilo, toda doslej njegovo oko skaline she ni opazilo. Res je, da shtarli iz tal in je po barvi precej drugachna od drugih skal, vendar pa je zmaj ponavadi zazrt v daljave in ga ves chas enake zvezdne peshchave tu spodaj ne zanimajo vech. Kdaj pa kdaj se vendarle she ozre tudi na zvezdo, ki ji sveti ... che je vse she tako, kot je, in che se ni morda nehala vrteti ... Ali se bo ozrl nanjo tudi zdaj, ne da bi vedel, zakaj, in bo uzrl na njej chudezh vesolja, ki ga je neznana volja odvrгла prav na ta kraj?

Najbrzh se ne bi, che ne bi iz nechesa na zvezdinih tleh prav v njegova ushesa privalovil neslishen smeh in se v njih utishal, tik preden ga je zmaj zaslishal.

Zmaj pogleda, kaj je to bilo, in zagleda rumeno-rjavo skalino, nad katero lebdi Vsezmozhni Bo in nekaj krichi. Zlatokrilata poshast se spusti na nizhjo vishino in chisto pochasi leti nad Bojem in chudno skalino. Shele zdaj je opazila, da so se peshchena tla na zvezdi pognojila in zmehchala.

»O, hvala ti! To je pa res lepo! Se zhe veselim tvoje pomochi!« krichi Vsezmozhni Bo.

Zmaj s pobogovljenimi humanoidi nacheloma sploh ne govori, vendar pa to, kar pravkar vidi, prichvrsti nase tudi njegove bleshcheche ochi.

»To skalino je treba pogasiti!« zachne vpiti Bo. »Poglej, kaj je v njej! Kako je zhe napeta! Che jo raznese, se nam vsem obeta katastrofa!«

Skalina se res grozeche napihuje, v njej pa nekaj neslishno doni in oboje se stopnjuje, kot da se lahko to skalno chudo samó she razleti! *Kaj che sklati mojo zvezdo z njene poti?* se zamisli zmaj in tedaj tako zakrili z gromozanskimi krili, da se z neba strga velikanski oblak in zgrmi na zvezdna tla. Ta oblak – prvi, ki je kdajkoli padel na to zvezdo – je tako tezhak, da se skalina pod njim zdrobi. V njem pa je toliko vode, da razplavi vse, kar je bilo v skalini, z vsem energetskim nabojem in Vsezmozhnim Bojem vred, od tod do obzorja. In ko se vse to zgodi, zmaj poleti iznad tega neslanega morja in odblesti nazaj v vishave.

Odsevam na mirni gladini reke in – kakor ona – ne minevam. Toda to, kar vidim in umevam, nisem jaz, moj obraz je premalo moj. She Fu ve, da je tudi moje ime

premalo moje. Če se hočem še bolj ljubiti, se moram bistveno spremeniti tudi navznoter. Moj jaz ne more vech ostati samo on ali ona, preimenovati pa se morata tudi obraz in telo. Na primer v – Onó.

V meni se privlachita dva spola, ki sta popolnoma združena v enem telesu in na istem telesu popolnoma razdružena. Skejkoprej se bom nauchilo, kako to reshiti. Moralo se bom zviti v kroglo, da si bom lahko zarilo spolovilo spod trebuha v vitko ritko na hrbtu.

In ko se blizu najinega prvega izvira zvijam v kroglo, se mi jaz uspešno podira, telo pa se pochasi upogiba in razpira. Kazhe, da bo shlo: treba se bo samo ravno prav raztegniti, zaviti in upogniti, pa bom konchno zataknjeno dvakrat: najprej na glavo z zharechim stopalom, zdaj pa she z otepalom v vitko ritko. Pa naj she kdo dobi tako bitko, che more in zheli!

No, in ko mi je to uspelo, sem se spravilo veselo na delo. Komaj sem chakalo, da bom spet naravnalo zlato lino proti Zemlji.

9 – EPILOG

Opazujem bele volkove, kako sestradani divjajo po kletih izpraznjene vladne palache in preiskujejo fujske domove, che imajo Fujci kje skrite she kaj polsnovi, toda zhal je skoraj nikjer vech ni. Tu in tam je she kako ubogo fujsko bitje hranilo skromno zalogo, ki bi lahko she kdaj veljala kot denar, recimo che bi se vrnil prejšnji vladar. Nikdar ne vesh, kaj vse se lahko zgodi ... Zgodi pa se to, da prinori cheta belih volkov, ti pozhre tezhko prihranjeno polsnov, potem pa she tebe in tvojo družhino, ker si jim prikriival lastnino, za katero je splošno znano, da jo imajo za hrano.

Preden sem se prikotalilo pred krdelo, sem se trikrat zavrtelo okoli zvezde, da bi dozhivelo razsvetljenje, kako ozdraviti hlepenje volkov po prepovedani hrani. Vrtelo sem se in lebdelo nad tlemi kot majhna luna. Če sem si zazhelelo, sem se vzpelo nad oblake ali pa drselo tik pod njimi. In ker sem bilo bleshcheche-belo, me je imelo volchje krdelo za nebesno telo; beli volkovi so tulili vame in me prosili, naj jih nahrungim ali pa jim vsaj ubrangim, da bi v neobvladljivi sili pozhrli Fujce, saj so jih v bistvu ljubili. Borili so se zanje, jih osvobodili Kijeve tiranije, se naselili na njihovi zvezdi in se dolgo gostili z njihovim denarjem. Na koncu pa naj bi jih ugonobili? Takole so tulili vame:

*O ti, kdorkoli si, oprosti nam,
ker ne obvladujemo zverinskeega nagona
in ker gladujemo po tistemu, ki nas je hranil!
Pomagaj nam, ki verujemo vate,
da pozhremo karkoli drugega,
in reshi pred nami nashe fujske brate!*

Tedaj se torej prikotalim pred krdelo in spregovorim: »Bratje beli volkovi! Bodochi fujski rodovi vas bodo vechno hvalili, ker ste jih pustili bivati! Kajti Veliki Fu,

zadnji fujski vladar, vas bo nahranil s charobno soljo, ki vas bo dvignila nad nebo! Tako boste siti, da vam ne bo treba pogubiti niti enega samega Fujca!»

In Fu stopi pred krdelo, ki mu veselo sledi proti kupom otroshke soli, jaz pa se vrtim in blestim nad njim. (Odkar sem se she drugih zataknilo in se ukrivilo v kroglo, ga pri meni zachuda ni nich motilo. She manj ga bo pa potem, ko mu bom reshilo najhujshi problem njegove vladavine.) Ko prispemo do prvega kupa, se noben beli volk ne upa poskusiti niti grizhljaja soli; očitno jim ne zadishi. Tedaj pa se prvi opogumi Arhwela, vodnik krdela, zachne zhreti in se pri tem povsem očitno lepo imeti, ostali pa takoj za njim naskochijo hrano in zhrejo, dokler se jim ne razpochijo trebuhu. Toda zachuda se s tem niti ne pogubijo niti ne poginejo niti ne umrejo, ampak se samo spremenijo v prav tiste otroke, ki jih je v ta slani prah uročil strah pred Kijevo srebrnomedveshko ideologijo.

Od sreche kar shinem v vishine in zagledam srebrnega medveda, kako z visoke pechine gleda ta chudoviti prizor. In ko pogleda she navzgor, k meni, mi pove njegovo solzno oko, da mu je lepo.

Na Zemlji se medtem she vedno odvija pozhrtija: Kija, ki je imel pri padcu kar nekaj sreche, saj se je zapletel v mehko, gosto tkano prejo, zhrejo gomazeche mikrozveri. Vse, ki so ga zhe zauzhile vsaj za grizhljaj, so se v hipu odebelile, ohranile vsaka svoje mikrotelo, a ga združhile z drugimi mikrotelesi, se zelo organizirano in disciplinarano povezale in preoblikovale v novonastale zverinice, ki so jih v bistvu she vedno tvorile posamezne skupinice mikrozveri, le da prej niso imele na primer ochi, zdaj pa so bolshchale skozi novonastale leche kot zaporniki iz bivanjske jeche ... Sproti so se razbezhale vsaka na svoj konec, chim so se združhile v dovolj veliko obliko, v kateri so bile mochnejshe vsaj od nekaterih drugih. Ene so bezhale, druge so jih zasledovale, tretje so se skrivale, chetrte so preprosto bivale ... A che so s Kija odgriznile she vechji grizhljaj, so se zdriznile z drugimi v marsikaj she vechjega in she bolj razvitega, toda vse je bilo she vedno zelo prvinsko in zverinsko. Cele mikrozverinske grude so se združhevale v debele ude, prav takshne, kakrshne je imel Ki, in ko so se nazhrle hrane z njegovega telesa, so se v najrazvitejšem združhku zlepile v mozhgane, ogromna skupina mikrozveri pa se je novonastalemu stvoru inteligentno inkorporirala v inkorporacijo zhe inkorporiranih mikrozveri kot perfektno delujoča drobovina.

Na koncu tega procesa so se odprla nebesa in je tako zagrmelo in zachelo dezhevati, da mnoge novonastale zverine ne bi mogle nikamor vech zbezhati, che se ne bi nekatere nauchile plavati, druge leteti, tretje plezati, chetrte graditi in pete preprosto uiti ali pa se kakorkoli drugache prilagoditi chemurkoli, karkoli bi se she utegnilo zgoditi ... She malo in od Kija ni vech nich ostalo, vse, kar ga je pozhrlo, se je razbezhalo, kajti na mestu njegovega padca je stalo strashno bitje, ki se ga je vse ostalo balo. Mikrozveri v njem so združheno delovale, se sproti usklajevale po njegovi volji, on pa je bil po svoji podobi natanchno tak, kakrshen je bil pozhrti Ki, le da je bil zgrajen iz mikrozveri, ki so bile ustvarjene iz prave, zemeljske snovi.

Na ozeleneli planjavi pod zvezdinimi vrhovi dehtijo rumeni, modri in rdeči cvetovi. Belo cvetoče tanchice visijo z mladih dreves, na rozhnato razcvetenih vejicah zhgolijo drobne ptice in zlate chebele letijo med vijolichnimi grozdi cvetnih listov. Iz rozh shtrlijo nabrekli pestichi; otekli od hrepenenja in mastni od cvetenja vsrkavajo cvetni prah in prelestno dishijo. Zlate chebele – ko se na cvetovih najprej same napojijo z nektarjem – plodijo zheljne brazde, ki se nato v plodnicah semenijo in s tem vzpostavljajo harmonijo naravnega reda na nashi zvezdi. Ko pa chebele iz sokov tega chudezhnega cvetenja naredijo med, se vzpostavi tudi kozmichni red.

Takrat pride blizhe celo srebrni medved in ga z uzhitkom lizhe.

Da di Do pa sama lebdi med cveticami, prepeva s pticami in podrhteva od hrepenenja po ljubezni. Tla na zvezdi so zdaj rodovitna, pognojena prst je imenitna postelja, ki kar kliche po semenih, iz katerih se bo sprostila sila novega zhivljenja.

Domovine Fujcev skoraj ni vech mogoche prepoznati, nakljuchni popotnik bi si jo zhelel znova in znova prepotovati, tako lepo povesod vse cveti. Tudi Fujci so bistveno bolj barviti in stasiti, kot so bili. Ni ga fujskega fanta, ki bi ga bilo treba prositi, kadar je nujno razdeliti kako bujno Fujko na tri ali shtiri dele. Kar se tega tiche, so postali Fujci pridni kot chebele. Zelo radi se izkazhejo pri tem prijetnem opravilu, zlasti po slastnem kosilu, ko si podmazhejo mochi s sojem zmajeve luchi. Radi pa tudi pomagajo kolegom in ne odlagajo tovrstnega dela, che bi katera posebej hotela.

Tako lepo je to bilo.

Da di Do pa je zhe tako zelo hrepenela, da sploh ni vedela, kaj si je pravzaprav zhelela. Oblizovala je pestiche, zalezovala velike ptiche, toda kaj je bila to zaena rech, da ji od Fujcev, ki so prihajali mimo in jo osvajali, nobeden ni bil vshech!?

Dolgo je tako trpela, ko je nenadoma v blizhnje drevo udarila strela in tedaj je Da di Do konchno doumela, kaj hoche. S prsta je snela srebrno dlako, jo poljubila in si zazhelela, da bi postala zlata chebela.

Kam je odletela? – K srebrnemu medvedu, ki se nikoli ni in se ne bo odrekel njenemu medu. In ker she vedno bivata skupaj, bivata v naravnem in kozmichnem redu.

Bozhanski korenjak Velezmozhni Bo (sin Vsezmozhnega, ki ga je splaknil z zvezde orjashki oblak) se potika po Fujchiji in vtika kolich v ritke veselih Fujchic. To pa seveda she zdalech ni vse, kar pochne. Predvsem rad prijateljuje s Fujem in ga izobrazhuje iz verskih zadev. Konec koncev mora vladar (in Fu je zdaj vladar) v nekaj ali nekoga verjeti in mu biti podlozhen, pa che je v resnici pobozen ali ne. Kam pa bi Fujci prishli, che nad vladarjem ne bi bilo duhovne nadoblasti? Ja, tja, kjer so zhe enkrat bili, v tiranijo; namesto vere bi imeli spet kakshno za lase privlechno ideologijo, vladar pa bi si hitro spet omislil denar in si utvarjal, da je onstran nebeshkih vrat samo zato, ker je od vseh najbolj bogat. Samega sebe bi imel za boga, ker ne bi bilo nad njim nikogar, ki bi ga lahko postavil na trdna tla.

Kajti samo na trdnih tleh lahko katerikoli (tudi vladajoči) Fujec spozna, da njegov smeh velja toliko, kot smeh kogarkoli drugega. Da je v nechem enak vsem ostalim in da je včasih še večji duhovni siromak kot oni.

Velezmozhni Bo pa ... Včasih se vrtim nad njim in premišljuje, kaj naj storim, da bi večno razveseljeval mojo zvezdo, razmnoževal fujski narod in obvladoval Fujeve najnižje nagone. Opazujem ga, kako prizadevno si ustvarja narashchaj, in prislushkujem njegovim pogovorom s Fujem.

»Fujchija je zdaj na zvezdni ravni moja,« reče Fu, »na kozmichni pa tvoja.«

»O, kako lepo si to povedal,« odgovori Velezmozhni Bo, »kot da bi na nas ostale gledal z bozhjih vishav.«

»Vem, včasih pozabim na dejansko razdelitev najinih vlog in se mi zazdi, da si ti Fujec, jaz pa bog. Verjetno zato, ker kar naprej naskakujesh fujska dekleta na moji zvezdi, namesto da bi jih po bozhje obvladoval s kakega oddaljenega planeta in bi bil manj na njihovih telesih pa vech v bozhjih nebesih.«

Velezmozhni Bo ni prichakoval, da bi ga lahko Fu, ki ga je ljubil kot lastnega brata, nagnal in postavil pred nebeska vrata! Malo pomisli, potem pa vzame bozhjo monshtranco, se povzpne na nepremostljivo distanco in reče z vishav: »Meni je prav. Jaz sem edini bog, ki je prijateljeval z vladarjem od mladih nog in ne bom tega nikdar zatajeval. Cheprav sem visoko nad tabo, te bom imel vedno rad, kot da si nad mano ti. Toda niti pomotoma ne smesh pozabiti, da sem bog jaz! Tvoje so zhelje, moj je ukaz.«

No, pa si odrasel, ljubi sin. Velezmozhni te bo odslej pasel kot ovčico, varoval te bo bozhjih skomin in ti predpisoval absolutno resnico. Jaz pa ne bom vech kar naprej skrbelo, kaj vse te bo doletelo na vladarski poti.

Che pa bo Bo kdaj pa kdaj naskochil kako Fujko, mu to dopusti in odpusti, saj ne bo vedel, da je zamochil! Mogoče bosh tudi ti kdaj naletel na kako boginjo in si slejkoprej zazhelel naskochiti njeno telo. In takrat bo tebi to dopustil in odpustil Bo.

No, tako. Fu je vzgojen. Che še ni, pa še bo.

Nad zlato lino sem si postavilo prozoren laboratorij in se v njem precej bavilo z opazovanjem Zemlje. Hotelo sem dojeti, zakaj se je med zvermi in zverinicami zhe kar takoj zachelo medsebojno zhretje. Vech ko je katera pozhrla, bolj je zrasla in pozneje je umrla. (She malo in znalo bom izmeriti ritem njihovega chasa, cheprav na tej strani line en hip mine tako pochasi, da ga mikrozverinska masa sploh ne bi mogla zachutiti.) Zhreti ali umreti, to je bilo torej vprasanje. Najlzhje je bilo vechji zverini pozhreti manjšo, ali pa vech manjšim pozhreti eno vechjo. Rade pa so se kdovezakaj zhrle tudi enake med enakimi, tako da so marsikdaj kar same zatrlle lastno vrsto. Postopoma je zmanjkovalo velikih, majhnih in raznolikih, in vedno bolj je kazalo na to, da se bodo na koncu prav vse pozhrle med sabo in izumrle. Jaz bi to obzhalovalo, saj se je nemalo mikrozverinskih vrst izkazalo za lepe in – vsaj z razvojnega vidika – obetavne: postavne, radozhive, barvite, srborite, ostrozobe in ostroglede, krempljaste, kopitljave, luskave, perjaste, kosmate, piskajoche, godrnjajoche, rjoveche, zhvrgoleche, renchave ... vse pa bolj

ali manj topoglave. Tiste mikrozverinice namrech, ki so se jim (che so se jim sploh) združile v mozhgane, so morale biti nekaj bolane ali kaj ... Hotele so se med sabo na vsak način pogubiti, namesto da bi se poskušale ljubiti ali pa vsaj pustiti pri miru. Ugotovilo sem, da je princip neznosnega gládú primarnejši celo od principa strahu, četudi se shele iz slednjega razvije princip agresije, ki ubije, da lahko pozhre.

Che je tako, sem si govorilo, bom pa kaj storilo proti temu. Najprej sem skozi zlato lino na Zemljo zasejalo ogromno sochnega rastlinja; pognalo je in se razraslo in kar nekaj zverin se je rado paslo na njem. A kaj, ko so nekaj chasa zhrle, potem pa umrle in izumrle.

Rastlinje torej ni kaj dosti pomagalo, vse prevech zverin je ostalo pri dosedanji hrani. Nekaj jim brani, sem si reklo, da bi se odrekle agresiji, in odgovora ne bom nashlo v vedi o hrani, temvech v psihologiji. Che sovrazhijo listje, travo, gomolje, banane ..., jim je pach treba ozdraviti mozhgane.

Tedaj pa je v moj laboratorij priletela zlata chebela (takoj sem pomislilo, da je Da di Do) in mi prav lepo zapela:

*Majbna beseda – velik pomen
lahko zavrti planet,
vechja od tebe – manjsba od mene
preshteje neshteto let.*

Chas! sem vzkliknilo. Chebela me je pritrjujoche obletela, nato pa odletela skozi zlato lino proti vladarju zemeljskih zverin, Kiju Drugemu, in ga pichila v oko. In jaz sem se potem samo she chudílo, kaj vse se je na Zemlji zgodilo.

Najprej so se iz pichenega ochesa razbezhale vse mikrozverinice in se she dolgo pridruževale mikrozverinicom v drugih zemeljskih zverinah. Tako natanchno so se porazdelile med vse zverine, da niso skoraj nobene izpustile. Medtem pa se je Ki Drugi peklensko zadrl in se vdrl v tla, pri chemer se mu je zemeljska os zapichila v rit, mu shla skozi telo in prishla ven skozi glavo. Vse preostale mikrozverinice, ki so se bile povezale in organizirale v tega zverinskega vladarja so se med sabo poklale in se transformirale v tako imenovani Kijev zos, s katerim se je kar sama od sebe podmazala zemeljska os. Zemlja se je od radosti spet zavrtela, chez povrshje je zavela blagodejna sapa in vsem zverem skozi uhlje prevetrila mozhgane. V njih se je neka nevidna nevrila bistveno okrepila in v zverinah prebudila prijetno silo, ki ni vech popustila in jih je odslej trapila she bolj kot lakota. Mnoge mikrozverinice so se zbale, se brzih preoblikovale in prekobalile: ene so se strumno, slozhno dvigovale, da bi se v nekaj zarile, druge so se nadvse rade razprle, vdrlle, kaj prichakovale in se nechemu vedno znova vdale. Oboje so se solzile in vlazhile in kdovekateri bogovi so v zhelo zlate chebele natočili semensko tekochino, ki je v mikrozverinich povzročila, da je lahko neka zverina skozi najslajsho bolechino oplodila drugo zverino svoje vrste, ta pa se je temu rada uklonila, strastno prilagodila in se tako ali drugache razmnozhila.

In Zemlja se je kaj hitro prerodila. Zverine so se zdaj she bolj naskakovale, a ne

vech le zato, da bi se med seboj pozhrle, temvech predvsem zato, da bi se imele rade in bi lahko mrle od naslade.

Nenadoma se odlochim in skochim skozi zlato lino jaz! Edino tega sem si she zhelelo, da bi v vsemirju dozhivelo popoln mir in tishino! Zato sem skochilo v chisto praznino, ne da bi si prej z zlato lino dolochilo katerokoli smer.

V resnici sploh nisem skochilo, ampak sem se skozi lino zavrtelo zelo pochasi in odlebdelo v brezmejni prostor. Tezhko bi ugotovilo, ali letim ali lebdim. Vem, da se vrtim in da se zlata lina oddaljuje, sinjina okrog mene pa temni. S te strani zlate line sploh ni. Od tod pa do daljnega kozmichnega svoda se razteza samo she moja svoboda.

Svoboda je, che ni hotenja, da bi bila. Svobode ni, che v praznini ni zhivljenja.

Meni pa je v praznini lepo. Lahko jo imam za nebo, saj se razteza nad samo meni nevidnimi zvezdami in planeti kakor minljiva pretveza nebivanja, kakor bivanje, ki se lahko le she za hip pretvarja, da ne biva. V njem se vrtiva z mojim telesom in jaz lahko z njegovim ochesom vendarle ugledam vse to, chesar naj ne bi bilo. Lahko obchutim tisto, kar samo slutim, in dojamem to, v kar verjamem. In jaz verjamem v nebo.

Nedalech od raja na Zemlji se po Rimski cesti sprehaja mojster Chas in si zheli nekaj pojesti. Jasno, da ni iz snovi, zato lahko pohiti ali se upochasni, kadarkoli in kjerkoli hoche. Itak nikomur in nichemur ne zameri, che ga narobe izmeri, saj je zhe tako izkushen, zguban in siv, da se she sam sebi zdi neizmerljiv.

Z nekega planeta so ga pravkar opozorili, da so zhe spet pozabili nanj. To se mu pach dogaja; bolj ko ga merijo, manj ga izmerijo, in che nanj pozabijo, ga vsaj ne porabijo. Prava rech! Che bi ga to prehudo motilo, bi lahko njegovo nesnovno telo storilo marsikaj, v skrajnem primeru bi se zavrtelo nazaj in na primer skochilo v kozmichno pech. Kajti, kar tam zgori, se definitivno ne zgodi nikoli vech, planeti in zvezde pa so mu povedali, da je ogenj v tej pechi za nesnovno telo povsem nebolech.

Poleg tega je bil po sili razmer zhe vse prevechkrat ognjena kacha in bog tolikih ver, da se mu v glavi zhe vsak koleshchek obracha nazaj namesto naprej, nihche pa mu ne izmeri, ne do kdaj ne doklej bo to trajalo.

Mojster Chas se torej sprehaja in njegovemu sprehodu ni ne konca ne kraja, dokler tako imenovano Vzviseno bitje, ki ga sam niti ne pozna, ne nastavi kazalcev kozmichne budilke zraven neznane shtevilke; ko ta poskочи in zaropota, je namrech nepreklicno konec vsega. Ker pa se mojster Chas na vse zastopi, se v takem primeru samo preklopi z vsega na nich in prestopi z enega sveta na drugega. Kajti che ga ne bodo merili tu, ga bodo merili tam, on gre lahko sem ali pa kam drugam, kamor kdo ali kaj hoche, vchasih pa tudi, che noche. On se ima namrech za gospoda in ni njegova usoda, da bi padel na vse shtiri samo zato, da ga spet nekdo izmeri. Zato priporocha Vzvisenemu bitju, naj biva z njim v sozhitju, sicer bo hitro konec vere v edino prave mere! Ni chudno, da Vzviseno bitje raje biva v miru in ga ne izziva.

Vendar pa drzhi tudi to, da si mojster Chas zelo zheli Vzviseno bitje nekoch srečati in spoznati. *Konec koncev sem jaz tisti, si misli Chas, ki ti pomagam odmerjati minljivost in jo preusmerjati v neobstoje, neobstoje pa v minljivost. Pusti se mi prepoznati, če si ne žnash pomagáti sam, ampak si odvisen od mene. Zato, pravi mojster Chas, se mi chim prej predstavi!*

Vzviseno bitje seveda ne odreagira, mojster Chas pa se tudi ne sekira zaradi tega. Pach shpancara po Rimski cesti in si izbira danashnji obrok. Vedno vechkrat se ozira nad severni obok sosednje galaksije, kjer izpod drobnega srebrnega gnezda slastno, skorajda mastno sije okusna zvezda. Mojster Chas ji je nekoch zhe pokazal svoj kachji obraz. Malo jo je celo zhe nachel, ko je zlezal vanjo in v njej preperel. Ampak to je bilo samo zachasno, zdaj mu je postalo jasno, da si je takrat ni dovolj zazhelel.

Nenadoma se blazno raztegne in zagori ter brez nog zashvisti, kakor da ni bog Vzviseno bitje, ampak on. Neverjetno, kako velika so njegova usta, ko jih odpre in pohrusta izbrano zvezdo.

In tako je bozhansko omelo – vsaj na zadnji pogled – pomedlo fujsko dezhelo z Velezmozhnim Bojem in vsemi Fujci vred.

Velika roka zajame prgishche zvezd in se vname. Najprej samo zharijo v njej, nato pa tudi one zagorijo. Vesolje se razsvetlí in vse, kar je stisnjeno v dláni, zgori in razpade v pepel. Ko roka ugasne, raztrese srebrni prah po zvezdnih stezáh. Vsak prashek se zavrti okrog osi, zakrozhi po orbiti skozi medprostorje in se dolgo, dolgo ne umiri. Rojena je nova galaksija, ki raste in se razvija, vse njene zvezdice pa potujejo skozi praznino in ne obmirujejo niti za hip.

Le ena sama se ustavi in pravi: »V veliki dlani so bili zbrani sami navadni chudezhi. Edino zvezda, iz katere sem zgorela jaz, je imela obraz svechenice, iz njenih oči so v zvezdne nochi letele mrtve ptice in pele o vechnosti. Zdaj pa sredi zvezdnih meglic ni vech mrtvih ptic.«

Zaslishi jo veliko uho, pogleda jo veliko oko in velika usta rechejo: »Pridi vame, ki ne poznash resnice! V moji dlani ni bilo nobene svechenice niti mrtve ptice!«

Velika usta se na shiroko odprejo, vsrkajo drobno zvezdico in jo pozhrejo. Toda kmalu zachne mochno utripati veliko srce, ki vse ve in vse pove: »Okrog mene krozhi repatica, ki se ji je zgodila huda krivica. Ovila me je v goreche niti svoje orbite in jih skusha chim bolj zategniti! Prevech me tesni, peche in dushi! Njena mati je bila zvezda svechenica!«

In ko iz velikih ust zadoni resnica, se zablesti veliko oko in iz njega prileti velika mrtva ptica.

Jaz pa sem se iz neskonchne praznine privrtelo v soj svetlobe, she svetlejshe od mesechine. Pred mano se je zasvetila slepecha bleshchava in me zvbila vase, in ko sem ji oblezhalo v naročju, me je utopila, zaslepila in ugasnila.

Ivo Antich

MIGRACIJE

(Mik racije)

VLAK

- Ali smem nekaj vprashati?
- Seveda. Kdor vprasha, ga ne zanasha.
- O sopotniku ...
- Lahko tudi o sputniku.
- Le o sopotniku v tejle nishi ...
- Brez skrbi, saj nich ne slishi.
- Ni videti ravno najmlajshi ... Kam pa potujeta?
- Spremljam ga v toplice.
- Podobna sta si v lice. Sorodnik?
- Daljni. A mu pravim: stric Bozhidar Negodnik.
- Koliko pa ima let?
- Devetindevetdeset.
- Kaj pa she chaka?
- Vsaj stotaka.
- Je s tem kaznovan?
- Vsekakor zaznamovan.
- Ali pa je to »bozhji dar«?
- Gotovo dober genetski itinerar.
- Ali pa morda genetska napaka?
- Mozhnost je tudi taka.
- Kako pa se to koncha?
- Kot vsak izstop iz vlaka.

ZAPECHKAR

- Kaj si videl od sveta?
- Nich.
- Vsaj nekaj pa menda le, mar ne?
- V glavnem blizhnji mitropsko-balkanski kich.
- Ali vesh, koliko lepot svet vendarle ima?
- Pravljice o zlatu v blatu. Turistichni pesek v ochi.
- Mar niso to za marsikoga tudi uresnichene sanje?
- Trzhno-politichna reklama za voajersko vohljanje ... Ali za begunsko moledovanje ... Saj tudi US in Rus spodbujata mnozhichni muslimanski »turizem«

v Evropo, kot da je zdaj »Meka« na Zahodu ... Treba je pach preusmerjati pozornost javnosti z jedra medblokovske tekme in zavirati trasiranje novega »svetega evroimperija nemške nacije« ...

- Kitajci imajo izrek: Bolje enkrat videti kot stokrat slisati. Ali ni to res?
- Čeprav je res, imajo Kitajci tudi izrek: Svet lahko spoznash, ne da bi stopil iz hishe.
- Ali ni danes chas vsakomur dostopnih potovanj, vsestranske mobilnosti?
- Kozmopolitsko (kozmetichno polito) globtroterstvo: mondovizija, iz zakotne luknje pozhreti svet ... Velike oči, majhen zhelodec. Migrena migracij. Rajzefiber, logistichni stres. Derasinacija, glositis. Problemi sporazumevanja ... Okleshchki angleshchine ne odpirajo vseh vrat ... Zlasti Francozi se najraje delajo Francoze: Govori francosko ali pa se pojdi solit ... Vlachenje prtjlage, shtudiranje voznih redov ... Histerija postaj, peronov, letalishch ... Od stresa do besa ... Če bi imel v potovalki mashinko, bi zachel kar kositi naokrog kot kak amerishki psihopat.
- V svetu odprtih vrat?
- Dobrodoshel brat ... Povsod doma ... Kar chakajo nate, zlasti v zachusetku, ko she vohajo vsaj nekaj dobichka ... Ko ti poidejo sredstva za prezhivetje in ozko tempirano dovoljenje za bivanje, ti pokazhejo vrata ... Lahko poskusish prenočiti na primer pod londonskimi mostovi ... Če te svetovljanska klosharska družhba ne oropa ali celo zakolje in brez sledu vrzhe v Temzo, staknesh vsaj dober prehlad ... In to je le malenkost v primeri z mojim znancem, ki je prepotoval ves svet ... Na nekem rajskem otoku je prezhivel pekel cunamija, v Indiji je dobil zlatenico in hepatitis, v Afriki malarijo in gangreno od zastrupljene machete, v ZDA pa HIV ... Za vse te potovalno-zdravstvene stroshke ni zadostovala niti prodaja zajetne podedovane posesti ... Zdaj je le she senca, zombi, napol zhiv.
- Mar kot zapechkar nisi prav tako le napol zhiv?
- V narochju smrti je vsakdo le napol zhiv.
- V vsem videti le najslabshe ... Ali ni to pesimizem? Ali pa cinizem?
- Reci temu, kakor hochesh. Jaz poznam zgolj realizem.
- Torej nisi migrantski ptich?
- Dovolj mi je domachi bich.
- Povsod je lepo, najlepsh pa je doma ... Je v tem modrost?
- Kampanilistichna zglodana kost.
- Ali niti doma ni trdnega obstanka?
- Tudi doma se lahko zadrigne zanka.
- Kampanilistichne kampanje?
- Tudi pod domachim zvonikom lahko naletish na pedoljubno sranje.
- Vojna ali kakshne druge nevzdrzhne nesreche?
- Mik racije ... Redoljubno-rodoljubne akcije ... Od nacionalizacij do delozhacij ... Tajkunu, soavtorju banchne luknje, odobrijo na chrno zgrajeno vilo, ima pa she tri druge; luzerja, ki ne more plachati stanarine za kletno luknjo, brcenejo na cesto ... Tudi domovina te lahko odpishe med izbrisane. Ali pa te izvzhe kot izmechek.

(marec, 2016)

Li Ho, pravi zgodba, je odhajal zdoma
 Vsak dan ob zori, jahajoch zhrebe, dechek sluzhabnik
je hodil za njim,

Starinska okrashena vrecha
 Privezana na njegovem hrbtu.
Ko je udaril navdih, je Ho zapisoval

verze in jih spushchal v vrecho.
 Pod noh je odhajal domov in verze vdelal v pesem,
 Ne glede, kako samostojni in nepovezani so bili.
 Njegova mati je nekoch rekla,
 »Ne bo odnehal, dokler ne izbruhne svojega srca.«

In tako je storil.

Kakor John Keats,
 je umrl s prepričanjem, da njegovo ime ne bo nikoli vpisano med
 Osebnosti.

Brez upanja, je v sebi videl – to najhujše prekletstvo – nesrečnika.
 Pri sedemindvajsetih, na robu smrti, je videl prihajati mozha
 V shkrlatu, ki je gnal rdečhega zmaja,
 S pisalno deshchico v roki mu je rekel,

»Tukaj sem s pozivom za Li Hoja.«

Ho je vstal iz svoje postelje in jokal.
 Daleh od bolno, zmajsko mrachne sobe je sneg zamedel prelaze,
 Opice so krozhile po svetih figovcih
in neumni ljudje so jedli beli zhad.

Kako zhalostni so juzhni grichi,
kako bel je njihov obup
 Decembra pod modro prazno stranjo iz dinastije Tang.

Kaj je raba besed – sploh ni besed
 Za mrzlo ureditev decembra,
za nachin, kako nam vzbuja občutek.

Visimo kot oblaki med nebom in zemljo,
med nechim in nichem,
 Vchasih s sencami, vchasih brez njih.

KITAJSKA POSHTA

To je globoko poletje vzhodno od Blue Ridgea.
Temperature nad 90 petindvajseti dan po vrsti.
Zvok tovornjakov z asfaltom vzdolh Locust Avenue
Odmeva med uvelimi drevesi.

Nich ni hladno na dotik.

Ker niste prishli,
Vam bo pot nazaj ostala neznana.
In ker niste prishli,
se mi zdi, da sem postal podoben vam,
Oblak, katerega ves dezh je padel, na slepo in v poplavi.

Sprehodi v veliki praznini so vlažni in zhalostni.
Pozni srednji vek. Z malo ali brez dela
se vrachamo v brezobličnost,

Zachetek vseh stvari.
Shtudiraj absolut, pravi vasha knjiga. Ampak ne prevech naporno,

Dodam, tik pod mojim dihom.
Shkrzhati zataknejo svoje vzmeti do tohke
v zelenih krilih hrastov.

Ta letni chas se imenuje beli lasje.
Kot umorjena mesechina, se nenehno vracha od mrtvih.

Najini zhivljenji se bosta she naprej vrteli neizpolnjeni,
kot Devica in Shkorpigon.

O nesmrtnosti – tam ni nichesar razen starosti in njenih posledic.
Bolje je, da nikoli ne pridete.
Kako naj sicer ostaneva v stiku, sledech najinim besedam v zraku?

CHARLES WRIGHT (1935, Pickwick Dam, Tennessee, ZDA), ameriški pesnik, esejist, prevajalec; eno osrednjih imen sodobne (anglo)ameriške poezije. Shtudiral literaturo na univerzi Iowa, kot Fulbrightov shtipendist in kot chlan vojske ZDA vech let bival v Italiji, v kateri se je, po lastnih besedah, »znova rodil« in zachel shele zares pisati (in prevajati: Montale, Campana). V obzoru globalne »puste dezhele«, ki jo je v poezijo 20. stoletja temeljno zarisala velika trojica Eliot (pesnitev *The Waste Land*), Pound in Hart Crane, je sredi nepregledne mnozhice (anglo)ameriških pesnikov Wright uresnichil svoj izum: njegov opus je prepoznavno individualiziran, v vseh vsebinskih in oblikovnih odenkih briljantno uravnotezhen glas zrele modrosti, subtilne kultiviranosti in prijazno melanholichne (samo)ironije. Che je Eliotova »west-east« vizija predvsem indijska (Temza-Ganges), je Wrightova naravnana h Kitajski (deloma na sledi Pounda), kot je razvidno tako iz naslova ene njegovih zbirk (*China Trace – Kitajska sled*, 1977) kot tudi iz naslovov treh tukaj prevedenih pesmi. Prav na kitajskem ozadju je ključna njegova sintagma »metafizika vsakdanjika« prizadevanje za »prizemljenost pesmi« ne spregleda ozadja, tonechega v neskonchnost, pri tem pa tudi prosti »prozni« verzi, neregularno lomljeni z odmiki od levega roba, dajejo vtis lebdenja besedila, zmeraj umirjeno in odmerjeno zaokrozhenege (onkraj retorichne entropije, obilno navzoche v sodobnem amerishkem pesnishtvu).

Opombe k pesmim: Tu Fu, legendarni kitajski pesnik iz 8. stoletja; nekaj mlajshi Li Ho (790-816), na Zahodu manj znani pesnik; Blue Ridge (Modra cher), gorovje na vzhodu ZDA, del Apalachev, imensko asociira *Blue Cliff* (Modra skala), klasichno kitajsko zbirko zen-koanov iz 12. stoletja; Devica in Shkorpiljon asociirata naslov najbolj znane Wrightove zbirke *Chrni zodiak* (*Black Zodiac*, 1997 – Pulitzer Prize 1998). V 3. pesmi je izvorni verz »Since you have not come« mozhno prevesti: Ker nisi prishel, Ker nisi prishla, Ker niste prishli (izbrano je slednje kot nevtrarno, ker je nagovorjena oseba neznana).

Izbor, prevod in opomba o avtorju Ivo Antich

Giancarlo Sissa

IZGNANSTVO

Izgnanstvo

1

Nisem vedel, v katero smer bo krenilo potovanje, v kateri zhivi meji naj ishchem vprashanja, kako naj si predstavljam ceste tega ... ali drugega mesta, ki ga je meglja pozhrla. Svet gre skozme in v meni pushcha praznino, svetloba ni dopushchala spreletov, sapic, listja, zgolj sledove sanj nechiste in daljne lepote, ki je spravljala v obup kot pridusheni glasovi v pesku. Zdaj sem dejal ljubezen, ljubezen moja, ki obvladujesh snezhne sanje zjutraj, pelji me na ples, v krog cvetja v vsako telesno smer. Vsak korak je bog, ki trepetja in se zahvaljuje.

2

Ko smo ubrali morsko pot, so ostale svetlobne sledi shkrzhadov, odsevi mokrega kamenja, od veselja porushen stolp in izbruh tihega besa, odstranitev koprene, ki ločuje sanje od sanj, plamen od plamena.

Drugo izgnanstvo

1

Tako je prishlo dekle, obremenjeno z znamenji mraza, ki zvecher odrine spanec v strme prepade. V spopadu s tishino in v zelenju, ki je orosilo stvari, je pogovor pazil na blede ognje. Sedeli smo in za hrbti upirali poglede in glasove v luch oceana. Zadaj so mesta obnemela v sanjah, v ljubezenskih mukah, v dezhevjih, ki so se natekla v kadi upanja, v senčne bazene chloveka, ki se uchi v tishini. Samo shushtenje sadezhev je pripomoglo, da je planet planet, ogledalo ogledalo, kamen in vodnjak pa bozhja misel.

2

In korenine, ki so dvigovale asfalt, lomile skale in gore, izsushile travnike, nahranile nebesne oboke pradavnih mater, so imele sonce in plodno silo vode, daljno togoto sedanjega zhivljenja, pogled, ki zaustavi noch v zhilah sadja, kjer se zachne klofuta vetra.

3

Ljubezen moja, ozvezdja spreminjajo imena, spijo v ustih ljudstev, bolj zharecha od najbolj popolne groze. Kdor prepeva, ima moder in globok ogenj pushchave in brishe znamenja dni in druge zakone, ki jih med hojo srecha.

In zhe spet izgnanstvo

(Giancarlu Sissi)

Prebivam v svojem truplu. Podoba, ki se pogrezne v zrcalo kot jabolko v vodo. Sneg v parku je sin zvezde repatice, pravo jadro chasa in praznik nezgod. Srh spreleti jutranja okna, prizhgana luh v kuhinji spanca, in pridejo kot v sanjah, kot drobtina, ki pade in oplodi, pridejo potihoma, pochasi vzbudijo pozornost, nekdanji koraki, obredi zmedenosti.

Otoki

1

Glejte otoke, belo skalovje, preplah kita, muko kam plavajo roke. Manjkajoche bozhanje je nepopisana stran, strmoglavljeni glas prichakovanja. Proti svetlobi se zdi tudi cvetje sumnichenje, speche zhivali, sinovi, ki odletijo - moral bi te loviti kot zhival, ki zagrizeno teche, okopati se v krvi, ki obdaja usta, med visechimi borovimi storzhi in iglami po krivdi srchnega mesa, nebesni kolobar med sonchnim vejevjem, mesec in poldne in poljubish nich manj kot zakon chasa.

2

Tako smo se izkrcali na davno mladost obal, na svetlo stran stoletja, kjer je krushni pepel pochasi postajal zrcalo, val vetra, na katerem smo gugali stebela oči in zavezo. Tako smo dochakali balkone vrzhene navzgor, v glasovih hotelov, in sejali gozdove v srce doma. Potem je noh prevzela lisichjo senco, iz nje naredila prvi pregon, cher iz kosti domovino svetlobe.

3

Rojeni smo bili za nadvse visoke vhode pomenov, kjer so plahutala jadra in plovila v ogledalih in v obredih zhalovanja, sami v vojni hishi, kjer so se sesovala okna v vsaki besedi in je sneg tiho naletaval. Mi sami smo bili setev, nevedni kruh kletve, zorani na sanjski zemlji, v raju spredaj.

4

A na katerem dvorishchu? na kateri trati sklicano srehanje? gibka in nemogocha zvezda, dusha in sedlo zhivali, ki leti, noh posuta z zvezdnim gramozom, ni shlo, da dosezhemo tohko, marvech da preskochimo slepi prikaz, stati v kaplji najdrzhjega pokola ali v dezhju iger. In zbogom moje sanje, prapor mojih sanj, zastavonosec, prednja strazha chasa, ki se vracha na planjave, sklonjena pri napajanju, zora, ki stopa v hlad, risbe na vratu ljubezni, kot dim pechi, kjer se greje kruh mrtvih.

5

Otok se je premaknil od enega ochesa na drugo, iskal je svojo jadrasto obliko kot violina, ki se potaplja v vodi. Kot globoko petje je imel mrzlico pokopanega boga, sram ga je bilo brez vprasanja – in otroci so tekali za chasom, vsi razvneti od razburjenosti: loki, lisice, drevoredi, v vrsti z vrbami in topoli na bregu jeseni, prava odiseja je sholska klop.

Lunapark

1

Nichevi letni chasi so razmnozhili kose sveta v veter, cirkushki kruh in ribe in preludij meglenosti in prebujenja – tako smo preusmerili glas do tiste skrajne meje, kjer je kdo lagal, prepeval, se uklonil tihoti listja, medtem ko je chakal na vecherjo. Med temi ali onimi sanjami smo obstali, kot da bi stopili z dezhevnege vrtiljaka – in poljubljanje je bilo nashe zadnje vino.

Lisica ne bo prishla, izmika se pogledom, kdor jo srecha, ves zadihan in na ves glas to pove otrokom.

Toda cirkusov, ki te tako muchijo in begajo, od katerega potovanja dalje se izogibash? je sanjsko zhe to, da smo otroci, se kotalimo v snegu, rdechi od mraza skachemo od ljubezni.

Sestra

(moji sestri Cristini)

Sestra, jaz ne pozabim. Navzoch sem kot bozhichno drevce v shrambi, kot mokre knjige z luknjami od mraza, kot ledeni hlad operiranega sina, kot vojashka suknja, zavrzhena brez razloga – in zato ker naj dezhuje sonce praznichnih dni, zabuhlih od jeze in krichanja, slepo poslushnih.

Izum Boga

1

Vase te zmechem kot hrano, kot nujno zlo, skrito v krvi, ki zgublja tishino do kostne beline, v kalvariji vode. To, kar vemo, je sochasnost, pozaba nasprotnih stvari, odsevamo senco, kjer drevo pochasi temni. In je glasba ogledala, telo iz rdechega mesa, v katerem zhivim, val prikazni, ki rezhe kose chasa. Mesto ima pepelnato in sramotno telo, pogreza se v dolgochasje kot jadrnica, kot navade tvojega jezika v mojih ustih.

2

In iz trnja te pushchave do ognja bedenja snezhijo usode, tvoje zvezde kot za kak supermarket, med iskanjem razlogov, da ostanemo zhivi v lesenem templju sredi olupkov hrushke ... nato se ustavi in na onem listu papirja so večeri, chloveshko jedro matere, zvezda iz vode in teme, ki pozhene svoje seme.

Novi izum Boga

1

Zaprto v bolezen nekega zidu in v bistrumnost mrzlice, bo vsak zvezek dejanje, ki odkrito kljubuje strahu. Preskakovanje luzh, z brcanjem kamenja, korak za korakom med dihanjem, in kachji pastirji vse naokoli, knjige za ene jaslice. Na mizi bodo veje chasa kakor nov naslov, njena povrshina pa bo chisto oblozhena z besedami, in koledarski dnevi se bodo razvezali, sneli, pobeljene steze ran pa se bodo zaustavile v slani, chuvajki meja.

2

Zdaj so imena unichena, so zhivali, ki so potemnele med lovom – kar se na obzorju she upira, ima shkoljke v ocheh – mais il n'y a pas d'animaux dans ma vie, elle est toute entière sur la main gauche d'un ange caché dans le feuillage, elle marche dans les roues de Paris quand l'aube tressaillit dans les portes des cafés d'hiver, dans la lumière du jour qu'invoque la neige première* – lahko me vprashate, kaj sem dozhivel v preteklosti in imam samo nedvoumne odgovore, da crknete od smeha.

* – ampak ni zhivali v mojem zhivljenju, ki je v celoti na levi roki angela, skritega v listju, koraka po parishkih cestah, ko zora podrhteva na vratih zimskih kavarn, v jutranji svetlobi, ki prav kliche po prvem snegu.

Drugi izum Boga

1

In torej sem prishel podret meje zasuzhnjenih mest, popolnih lazhi, vsiljene slave in nadutosti, nichevosti, ki vas neznansko muchi. Gradim glas, na katerega se telo povzpne do vishine, kjer se zrak vname in zagori.

2

Tako v meni zhivi oseba, ki sem jaz, v zadregi in otozhno, v barvah labirinta, in hodim v zrcalu. V hishi ishchem svoj dom, vinograd, nabrekel od neba in jutra. Jaz sem nedorasla oseba.

Nedorasla oseba

Morska voda se je cedila iz njegove brade tja do prsi in to ga je veselilo, upal je celo, da se mu bo sanjalo kaj primernega za ponovni razmislek o svojem zhivljenju, oroshenem z zhensko vodo in z jutranjim soncem, in ves vzradoshchen se je odlochil, da se ne bo kesal.

Zvecher, v nabito polni gostilni, je sedel malce ob strani in pil, ne da bi komu ponudil. K njemu je pristopil mladenich in ga vprashal, zakaj pije sam. Moshki mu je odgovoril: zakaj sodish po tem, kar vidish, in govorish to, chesar ne vesh? jaz nisem sam, jaz sem neshteto ljudi. Zunaj na cesti je zachelo dezhevati. Tisti chlovek, je nekdo pravil, je pisal na skrivaj, ime mu je bilo Oseba.

In med hojo, ko je nadaljeval pot, so mu odgriznili kose zhivljenja, to, da trpi, ga je presenechalo. Ko pa si je prishel tik zraven, je zachel jokati, da bi se srechal sam s seboj, a pochutil se je ponizhnega celo od samega sebe.

Tedaj so mu tisti, ki jih je ljubil, odvzeli vse besede, onemili so ga s svojo mrzhnjo in z zanichevanjem in ga vrgli v ogenj, ne da bi sploh nastal dim. Zato so mislili, da so svobodni.

A v notranjost besed se vedno kaj ali kdo skrije. Znotraj nekaterih dobre matere, znotraj drugih pa morilske matere.

Zato se je odlochil, da bo pozabil jezike, ki se jih je nauchil in jih pustil, da se odkaplajo v dneve kot zaklana zhivina po pradavnem obredu. Zbral je pesmi, ki so zhe izgubile smisel, v svetle posode in jih pustil prav pochasi izhlapeti, da bi se, nemoteno, vrnil v svoj red. Zakaj se nash glas tako strashno trudi, da pridiguje, kar je očitno. Ne ostane vsako jutro na svoj nachin skrivnostno? in opazoval je ljudi, kako prebijejo tiste ure, kot da ishchejo delo? Kdor ga je kdaj ljubil, je nanj pozabil, niso prepoznali niti njegovega imena, tako dolgo je ostal blizu, da so se okna izbrisala z zidov. In shtevilke na uri. In note z glasbil. Sovrazhil je kot kamen v dezhu, skril je svoje roke, iz njih je naredil perutnichke v zaboichku za orodje. Doumel je, da ga ni rodila nobena zhenska in je upal, da se bodo drugi lahko medsebojno ljubili, da bi se sam lazhe odpravil in odshel proti peshchenemu dvorishchu ob morju. Za njegovim hrbtom je zachelo snezhiti neurje besed. Nobeno mesto ni bilo drugachno. Pochasi je postal neprepoznaven, kakor mrlich kakshnega drugega plemena.

Jutranji svet I

Stanujemo na različnih razkropljenih mestih iste obale. Sanjarimo v različnih razkropljenih trenutkih istega postanka. Naslednji starci smo mi, na morskem obrežju kot običajno pijemo vino ob desetih zjutraj.

Jutranji svet V

1

Zjutraj postane vse dobro, zachne snezhiti, noch hlini, da je na posteljnih kotickkih. Ograjna vrata tishine pochasi premikate svoje viseche veje in omogochate vstop. Veliko rok se igra na mizi, varajo, ne da bi se sploh zmotile.

2

In med premikanjem rok v smer dihanja, onstran meglenege rechnega loka, srce rojeno v potrpezhljivosti kruha, ko je za oknom klicalo na pogovor, ob medli svetlobi majhnih perutnic, se roteche sklicujemo na plazenje chasa.

Giancarlo Sissa, italijanski pisatelj, pesnik in prevajalec, se je rodil leta 1961 v Mantovi, sedaj zhivi v Bologni. Objavlja kratko prozo in pesmi v shtevilnih revijah. Doslej so izshle pesnishke zbirke: *Laureola* (= ljubkovalno zhensko ime), s spremno besedo Alberta Bertoniija, Book Editore, 1997; *Prima della TAC e altre poesie* (Pred ct in druge pesmi), s spremno besedo Giovannija Giudicija, zalozhba Marcos y Marcos, 1998; *Il mestiere dell'educatore* (Poklic vzgojitelja), s spremno besedo Alberta Bertoniija, Book Editore 2002; *Manuale d'insonnia* (Prirochnik nespechnosti), s spremno besedo Roberta Galavernija, Nino Aragno Editore, 2004; *Il bambino perfetto* (Popolni otrok), s spremno besedo Antonia Preteja, Manni Editori, 2008 in *Autoritratto – poesie 1990–2012* (Lastna podoba – pesmi 1990–2012), s spremno besedo Alberta Bertoniija, Italic/Pequod Editore, 2015. Njegove pesmi so izshle v shtevilnih antologijah, na primer: *L'occhio e il cuore, poeti degli anni '90* (Oko in srce, pesniki iz 90-ih let), Sometti 2000; *Il pensiero dominante, poesia italiana 1970-2000* (Prevladujocha misel, italijanska poezija 1970-2000), Garzanti, 2010; *Le parole esposte, fotostoria della poesia italiana del novecento* (Razstavljene besede, fotozhgodba italijanske poezije 20. stoletja), Crocetti, 2002; *100Mila Poeti per il Cambiamento – Primo Movimento* (100Tisoch Pesnikov za Spremembo – Prvo Gibanje), qudulibri, 2013; *I volti delle parole* (Oblichja besed), uvod Sebastiana Vassallija, fotografije Daniela Ferroni, Sklad Tito Balestra onlus, 2014. Leta 2015 je izshla knjiga poezije v prozi *Persona minore* (Nedorasla oseba) v knjizhni zbirki *fare voci* pri zalozhbi kudulibri. Njegove pesmi so prevedene v vech evropskih jezikov. Leta 2015 je za knjizhno zbirko *ku* napisal spremno besedo za dvojezhichno knjigo Walterja Valerija: *Haiku – My name / Il mio nome* (Haiku – My name / Moje ime). Tukajshnji izbor pesmi v prozi je iz zbirke *Persona minore*.

Iz italijanshchine prevedla in belezhko o avtorju napisala Jolka Milich

Marija Sresh

Z VISOKO DVIGNJENO GLAVO

Pred nekaj leti sem zhivela v Banfri, mumbajski chetrti bogatega srednjega razreda. Na enem večernih sprehodov sem šla mimo bleshcheche prodajalne. Na pločniku pred njo je, zavita v ponoshen sari, stala mrshava, zgubana starka, obkrozhena s tremi psi. Zadovoljno so grchali okrog nje, ona pa jih je bozhala, chohala in hranila z ostanki hrane iz lonca, ki ga je imela spravljenege v nekem kotu. Pravzaprav si je ta koshchek pločnika kar prisvojila, saj so se mimoidochi ljudje z njega umikali in jo – s psi vred – pustili pri miru.

Postala sem radovedna in sklenila, da ji nazaj grede namenim nekaj vech pozornosti. Uro pozneje sem šla ponovno mimo nje. Lezhala je na plastichnem zvitku, s torbo pod glavo in odprtím dezchnikom nad sabo (bilo je ob koncu monsuna in vechkrat so nas presenetile kakshne plohe), okoli nje zviti psi pa so jo greli in varovali. Mimo so vozili avtomobili, avtobusi in motorji, peshci so hodili gor in dol po pločniku, ona pa je mirno lezhala, ni se menila za nich okoli sebe.

Kakshen prizor! Nepozabno!

Neki drugi vecher sem šla mimo nje malo prej kot ponavadi. Tokrat se je v loncu nekaj kuhalo, iz majhnega ognja pod njim se je sukljal dim. Priblizhala sem se in vdihnila vonj.

Koshchki zelenjave? Ostanke mesa in mashchobe? Stopila sem she blizhe in jo poklicala, da bi navezala stik, a se ni zmenila zame. Poklicala sem jo glasneje, stopila na pločnik. Tedaj sta dva psa zarenchala, starka pa se je obrnila proti meni in me nahrulila z besedami, ki sem jih komajda lahko razumela. Sledil je she glasnejshi lajezh, vsi trije psi in starka so se postavili predme in me kljubovalno gledali, pripravljeni na obrambo.

Vsa zmedena sem se pobrala stran.

A moja radovednost glede pasje gospe ni ponehala.

Vsakich, ko sem šla mimo pločnika, sem jo iskala z ochmi. Enkrat je kuhala, drugih pometala, zlagala polena ali urejala plastichne vrechke in ponjave. Vedno so bili zraven psi, vsi krotki so jo prijazno ovohavali in se ji umikali, da ji ne bi bili v napoto. Od kod je prishla, sem se sprashevala. Le kakshno zhivljenje je prej zhivela, sem ugibala, da zdaj popolnoma zavracha chloveshko družhbo in se najboljše pochuti v družhbi psov? Koshchek pločnika, ki si ga je prisvojila, je bil urejen in chist. Kako ji je uspelo, da so jo vsa leta pustili pri miru, sem premishljevala. Bolj bistre pameti mora biti, kot se zdi na prvi pogled.

Nekaj tednov pozneje me je na večernem sprehodu spremljala prijateljica Sushila, fotografinja. Njena specialnost je urbana fotografija. Povedala sem ji za »pasjo gospo«.

»Mogoče bi jo lahko posnela,« sem predlagala.

»Zakaj pa ne?« se je strinjala Sushila.

Priblizhali sva se starki, in medtem ko sem jaz stopila do nje, je prijateljica nameshchala kamero. Spet je stara babnica zachela vreshchati nerazlochne besede in divje mahati proti Sushili in njeni kameri. Psi so skochili pokonci in vsi trije zacheli lajati, starka pa se jim je pridruzhila.

Zhe drugih sem se umaknila in moja prijateljica je storila enako.

»Ta zhenska ni nora,« je pripomnila Sushila, »ampak se zaveda sebe in svoje pravice do zasebnosti. Noche, da se ji kdo vsiljuje in jo moti!«

Zamishljeno sva nadaljevali svojo pot.

Ko sva tisti vecher malo posedeli pri meni, se nama je pridruzhila soseda Marisa, starejsa zhenska, ki zhe leta dolgo zhivi tu in pozna lokalno sceno kot malokdo.

»Govorita o tisti nori zhenski na plochniku blizu razstavishcha Alpha Century?«

»Ja,« je rekla Sushila, »ampak zakaj pravish, da je nora? Jaz ne bi rekla, da je nora. Ima pach chut za lastno vrednost in se ne pusti motiti.«

»Kakorkoli,« je malo prezirljivo odgovorila Marisa. »Kakshno zasebnost pa sploh lahko prichakuje nekdo, ki zhivi na plochniku? Zhe zdavnaj bi jo morali nagnati, a se je vsakich znova nekako znashla tukaj. Obdrzhala se je. In tako je zdaj tam, kjer je, in nich se ne da storiti.«

»Zdi se, kot da nekaj vesh o njej,« sem spodbudila Mariso. »Povej, je v tej njeni zgodbi she kaj vech?«

»Tukaj se je skupaj prikazala s she nekaterimi ... kdaj zhe ... ja, pred tremi, shtirimi leti. Prishli so z Gujarata. Zaradi bede ali sushe ali nechesa takega, se mi zdi.«

»Se ti zdi? Ne vesh za gotovo?« sem vprashala.

»No ... « je odvrnila Marisa malce pokroviteljsko, »saj so vsi isti, a niso? Nalozhijo se na ulice, vsi umazani in razcapani, prosjachijo za hrano, kjer morejo, ali pa brskajo za njo po smetnjakih. Tezhava je, ker je nasha mestna uprava nesposobna. Ne more ochistiti cest, kjer zhivijo brezdomci in tako se znova in znova vrachajo ... kot shchurki.«

»Ne govori tako kruto!« sem jo prekinila.

Sushila me je podprla. »Marisa, to niso nobeni shchurki, ljudje so, tako kot mi. Hudo zhivljenje imajo za sabo. Najbrzh sta jih z njihovih domov pregnali susha in lakota, oblastem pa je chisto vseeno, kje bodo konchali. V slumih ali na plochnikih, koga le briga ...

»Pa naj gredo kam drugam ...« se ni dala Marisa. »Ne maram jih pred svojimi vrati!« Medtem ko sta se Sushila in Marisa prerekali, so moje misli odplavale stran ... v majhno vas na severu Gujarata, kjer sem zhivela in delala veliko let. V tistem chasu sem bila vključena v nevladno organizacijo Jyot, kjer smo se trudili za dvig zhivljenjske ravni domorodk. Zadnja leta so bila tam zelo huda.

Susha je povzročila, da na poljih ni bilo pridelka, da so mozgje odšli s trebuhom za kruhom v velika mesta in so zhenske obupano iskale vsako možnost zasluzhka, da otroci ne bi trpeli lakote. V obupu so se prijavljale za javna dela, ki so jih nudile vladne agencije. Samo da bi prezhivele!

Spominjam se sestankov, na katerih smo iskali she kakshne druge možnosti.

»Povem vam,« je Shankuben nagovorila navzoche, »V Mankrodi smo preko krajevne skupnosti dobile delo pri gradnji cest.«

»Katere krajevne skupnosti?« je vprashala Kamlaben iz Laksmanpurja.

»Sri Sanghatan,« je odgovorila. »Che hochete, lahko z odtisom palca podpishete proshnjo, ki jo bomo nato odnesle na taluko (obchino).«

»Pa bodo sploh sprejeli proshnjo, ki so jo napisale zhenske?« je vprashala neka zhenska.

»Da, sprejeli so zhe nashe obrazce,« je povedala Shankuben, »kljub temu, da nashi mozgje kar naprej govorijo, kako zhenske nich ne vemo, so Mankrodske zhene dobile she druge vladne razvojne nachrte ...«

»Ja, zakaj pa ne bi she me naredile kaj takega?« je rekla Kamlaben.

In tako je bil narejen osnutek proshnje za javna dela. Proshnjo je napisala Kamlaben, ki je znala brati in pisati, ker je konchala chetrti razred osnovne shole. Zapechatili so jo odtisi zhenskih palcev. »Jutri nas bo deset odshlo v obchinsko pisarno,« je napovedala Kamlaben. »Katera gre zraven?«

»Ja, pojdimo, ja, ja,« so vpile vsevprek. Vsaka je za potne stroshke prispevala po eno rupijo. Vse je bilo tako spontano! In Kamlaben je prevzela vodstvo skupine.

Toda nekatere so mrmrale. »Tale Kamlaben si pa domishlja, da je ne vem kaj! Prevech se sili! No, ji bomo zhe pokazale ...«

Chez chas so njihovo obchino konchno proglasili za cono pomanjkanja in zhenske so bile nadvse vesele.

V svojem navdushenju so shle she zahtevat, naj javna dela ne bodo take vrste kot ponavadi, namrech graditev ceste za avtobus, temvech raje izravnnavanje polj in poglablanje vodnjakov. O vrsti javnih del in o tem, kdaj se zachnejo, je odlochal okrajni vladni nadzornik.

In res, javna dela so se zachela naslednji ponedeljek.

Kamlaben in njena skupina so bile vse iz sebe od veselja.

Tu in tam je kakshen moshki nejevoljno pljunil na prashna tla: »Kaj pa misli, da je, ta psica!«

Tisti, ki so delali, v glavnem so bile to zhenske, so bili razdeljeni v skupine po pet, vsako skupino pa je vodil moshki, ki so mu rekli gang man (delovodja). Oni so dolochili mere jarkov: biti so morali meter in pol dolgi, meter in pol shiroki ter meter in pol globoki. Shtiri zhenske so divje kopale v sonchni pripeki, lomile od vrochine zbito zemljo, polnile z njo svoje tagaras (koshare), jih dvigale na glavo in zemljo iz njih stresale stran ...

Che je hotela zaslužiti enajst rupij na dan, je morala vsaka v osmih urah napolniti svojo kosharo stosedemdesetkrat in z njo na glavi prehoditi osem kilometrov poti. V resnici pa jih je dobila le pet ali šest, ker si je pet rupij prisvojil thekedar – posrednik, eno pa ji je odzhlr gang man.

Obhodila sem delovishche in videla, kako zhenske garajo in se znojijo pod zhgochim soncem. Njihovi obrazi so bili izmuchen, polni brezupa.

Kamlaben je rekla: »Kako lahko kdo od nas zahteva tako tezhashko delo?«

Prikimala sem ji in vprashala: »Ali ni nobene druge možnosti?«

»Ni,« se je oglasila Kantaben. »Po dveh dnevih takega garanja so zhe tri zhenske v moji skupini padle v nezavest. Samo nekaj lahko naredimo. Podkupiti moramo nadzornika.«

»Tega pa ne, nikoli,« je rekla Kamlaben. »Ne podkupiti, zahtevati moramo. Pojdite z mano, vam bom pokazala, kako.«

Tega vechera so Kamlaben in she petnajst zhensk obkrozhile nadzornika, ki je delil denar. »Zakaj nam dajesh samo po pet rupij plachila, a? Hochemo enajst rupij, taka je tarifa!« Kamlaben je lahko tako govorila, ker je znala shteti. Zhenske so postajale vedno bolj jezne, nadzornik se jih je zbal in tako so tisti vecher vse dobile dogovorjeni znesek.

In naslednji vecher tudi.

Toda glas o tem se je razshiril. »S to visoko adivasi (domorodko) iz Lakshmanpure, s to psico Kamlaben je treba obrachunati! Poskrbi zanjo, ko bo odhajala z dela.«

Ko sem se chez teden dni vrnila, Kamlaben ni bilo vech. Sprashevala sem, kje je, pa mi je gang man odgovoril: »Ne ishchi je. Nje vech ne biti tu. Odshla.«

»Ampak kam?«

»Ne sprashuj, zhenska. Raje ne sprashuj.«

Nobenege odgovora nisem mogla dobiti niti od zhensk iz Lakshmapure niti od kakshne druge od koderkoli drugod. Bile so molcheche, sovrazhne.

Mene pa je odsotnost Kamlabene begala. Vedno je hodila neustrashno, kjer so se druge bale stopati. Zhivela je sama, z dvema otrokoma in materjo. Zdaj pa je kar izginila.

Shele dosti pozneje sem izvedela, da obstaja podzemna mrezhha ljudi, ki ugrabljajo deklice za prostitucijo v rdechih mestnih chetrteh.

O, Kamla, Kamla, le kam so te odpeljali? Le kako so te zlomili? ...

Nekega vechera sem shla v pekarno v soseshchini. Pred prodajnim pultom se je nabralo mnogo ljudi in nestrpno sem chakala, kdaj bom na vrsti. Nenadoma sem jo zagledala. Znani upognjeni hrbet, enak ponoshen sari (ali pa morda kakshen drug?) in da, rjav pes, ki se je stiskal k njenim nogam. Stala je v gnechi malo naprej od mene.

Hitro sem pomislila: pogledam, kaj bo naročila, in potem placham namesto nje.

Pokazala je na dva gootlisa, zapecheni zhemljici, pecivo, po katerem slovi Mumbaj.

Prodajalec ju je polozhil na pult, toda she preden sem utegnila izbrskati kovance iz denarnice, mu je pasja gospa zhe sama navrgla dva kovanca in s kruhom odshla ven. Pred vrati se je obrnila in za hip sta se najina pogleda sreчала. V njenih obledelih očeh je bila sled nasmeha, toda odhajala je z visoko dvignjeno glavo in kmalu je skupaj s psom izginila v množhici.

Bila sem brez besed. To ni bila berachica, moledujoča za ostanke mesa. Stara in slabotna se je res lahko zdela, vendar je hodila z odločnim korakom in svoj denar je dala na pult s samozavestjo in ponosom. V njenih očeh je bilo dostojanstvo.

Naenkrat me je postalo sram, napachno sem jo presodila, misleč, da je ponizhna berachica, ki zhivi na ulici. Sodila sem jo po njeni zunanji podobi. V tem trenutku pa sem ugotovila, da je bila popolnoma drug chlovek, dostojanstvena in humana zhenska, ki ji je zhivljenje storilo krivico, chloveshka družhba pa jo je v nekem smislu zavrgla. Nihče ni govoril z njo, niti se ni ona ozirala na mimoidoče, ki so si jo ogledovali. Samo zhivali so jo razumele, ji delale družhbo, nudile varnost in toplino. Tam, kjer je zhivela, si je ustvarila dom, ne glede na to, v kako bednih pogojih je bivala.

Po tistem sem chesto hodila mimo njenega plochnika in moj pogled, svojčas poln radovednosti, je bil zdaj obarvan s spohstovanjem.

O AVTORICI

Marija Sresh je leta 1971 kot misijonarka prishla v Indijo, kjer se je najprej lotila učenja jezika in v Ahmedabadu diplomirala iz gudzharatskega jezika in literature.

Skoraj shtiri desetletja je delala s staroselkami Dungri Garasiya Bhils, na odrochnem območju drzhave Gujarat, v pokrajini Sabarkantha.

Pochasi in z veliko mero potrepezhljivosti je z njimi sestavila program, s katerim so si zagotovile samozadostnost. V tem okviru je organizirala mlekarško zadruho, sholo opismenjevanja, projekt sajenja dreves in delavnico vezanja. Zhenskam je pomagala, da so se zavedle lastnega dostojanstva in jih uchila suverenega vodenja projektov. To je bil nov nachin oblikovanja skupnosti, medsebojnega sodelovanja in spodbujanja – ustvarjanja drugachne družhbe.

V razlichnih obdobjih je osnovala tri zhenske organizacije: *Stri sanghatan* (Zhensko gibanje), ki je doseglo vrhunec z vech kot 10.000 chlanicami, *Jyot* (Plamen) in *Pragati Mahila Mandal* (Skupina naprednih zhensk).

Njene staroselke so jo nagovorile, naj namesto njih napishe »resnichne zgodbe«, Marija pa se je odzvala in svoje izkushnje z njimi spravila na papir.

Cenjeni pisatelj, Manubhai Pancholi »Darshak«, je o njej povedal tole: »Mi, pisatelji iz Gujarata, smo menili, da pisanje o staroselkah nima literarne vrednosti, toda ta tuja *ben* (sestra) je pripeljala staroselke v nasho literarno zavest in za to ji bomo vedno hvalezhni.«

Marijina prva knjiga v gudzharatskem jeziku, *Girasma ek Dungri* (1994), je bila prevedena v angleshchino, shpanshchino in slovenshchino: *Tam, kjer kesude cveto* (1998, 2006).

Pod krosbnjo stare jablane (2015), njena peta knjiga, je zbirka dvajsetih kratkih »zgodb o zhenskah z Vzhoda in Zahoda«, v katerih opisuje, kako se zhenske v Indiji in v Sloveniji soochajo s spremembami – pogumno, potrpezhljivo in iznajdljivo.

Prevod iz angleshchine in opomba o avtorici Nadja Jarc

Likovna priloga

Damir Globochnik

KIPARSKI IZRAZ V GLINI

Tone Demshar med osrednjimi predstavniki domachega kiparstva zadnje chetrtrine preteklega stoletja izstopa po zaslugi dejstva, da je za edino kiparsko gradivo izbral glino, v kateri je poleg tega, da je z neverjetno spretnostjo zmogel obuditi katerokoli kiparsko obliko, uspel izraziti angazhiran pogled na sodobni chas. Formalni pristopi, ki jih je uporabljal pri modeliranju v glini, se razlikujejo med seboj, očitno pa je, da je Tone Demshar vselej v ospredje postavljaj vsebinsko noto in izrazno moeh kiparskih del, ki jo pri posameznih ciklikih lahko povezhemo s kritichnostjo do družbene realnosti, z ekoloshko problematiko, seveda pa tudi z nekaterimi vsebinsko-formalnimi aktualnimi usmeritvami, ki so opredeljevale domacho likovno umetnost v tem chasu. Demshar je v nizu medsebojno prepletenih ciklusov uspešno razvijaj osebni likovni izraz.

Od zacetka sedemdesetih let je zachel oblikovati »Nalozhenke«, »Zlozhenke« oziroma »Stisnjenke«, pri katerih je princip modularnega sestavljanja oziroma povezovanja identichnih, na primer preprostih kroglastih oblik, ki so nastale na loncharskem vretenu, dopolnil z vsebinskimi poudarki. Skupke kroglastih oblik je izpostavil delovanju razlichnih sil, razporejal jih je v zabojchke in pletene koshe ali ovijaj z debelo vrvjo. Okrogline so se pod pritiski sploshchile, deformirale, pri tem pa je bila ohranjena iluzija, vtis mehkode kiparskih teles. Med zunanjimi vplivi so bile tektonske sile, pod katerimi naj bi se uklonila mehka glina, manj pomembne od umetnikove volje. Plastika »Prekmurska piramida« (1981) je zgrajena iz kroglastih teles, ki jih je kipar pazljivo zlozhil v piramidalni sestav. Bolj ko se okrogline proti vrhu zgoshchajo v konico piramide, bolj izgublajajo prvotno obliko. Pri vechjem okroglem kiparskem telesu »Bunka« (1980) je edini vidni poseg odtis kiparjeve bose noge. Pri »Buchi« (1980) se zdi, da je glineno gmoto malone razpolovila kolesnica traktorja.

Abstraktnim okroglim oblikam je kipar pridruzhil vegetabilne oblike, ki vzbujaj vtis, da so izrasle s podstavka. Med seboj se prepletaj, povezujejo v skupke in se lahko vzpenajaj kvishku na dolgih vitkih steblih. Pri tovrstnih plastikah je Tone Demshar ustvaril vtis organske rasti, do neke mere celo vtis gibanja kiparske forme. Nekatero od na ta nachin zlozhenih, orkestriranih plastik je »prerezak« – oblikoval tako, da sta tudi gledalcu dostopna njihov notranjih ustroj in pravilna sestava jedra (t. i. »Prirezanke«).

Eden od motivov v kiparskem opusu Toneta Demsharja je bilo drevo, ki je dobilo simbolno vlogo. Kroshnja je pri reliefu »Shtirje letni chasi«, osrednjem delu iz tega motivnega sklopa, sestavljena iz shtirih ploshch z razlichnimi, ponekod vbochenimi in ponekod izbochenimi oblikami. Celota govori o zhivljenjskem ciklusu, o mistichni moeh zhivljenja, rodovitnosti, regeneraciji in ponovni rasti, o nesmrtnosti. Korenine, ki iz zemlje chrpajaj zhivljenjsko moeh, so vchasih skorajda enako pomembne kot kroshnje.

Tone Demšar je pri oblikovanju plastik domiselno začel uporabljati opečnati votlak oziroma modularce, ki ga je videl v opekarni v Chrnuhah, v kateri so žgali njegove kipe in reliefe. V majhne kvadratne odprtine opečnatega votlaka je vstavljal drobne obraze. Takšne maske imajo v mrežhasti strukturi le redko dekorativen značaj. Ekspresivno deformirane otroške glavice, stisnjene v celice opečnatega satovja, z obrazi govorijo o utesnjenosti človeka v sodobni družbi. Delo »Plod in sad« (1984) je simbolna, razpolovljena kroglasta oblika, v osrčju katere se skrivajo chloveshki obrazi. Krhkost chloveshke eksistence in razchlovečenje posameznika sta osrednja tema plastik »Veliki karo« (1989) in »Zeleni smerokaz« (1989). Pri prvi suknjih osebe s sklenjenimi rokami na hrbtu tvorijo kvadratki z zmalichenimi glavicami, pri drugi je kipar otroški obraz tesno prevezal s trakovi. Zmalichene obraze je uporabil tudi pri skupini »Kapitelov« (1991). V obliko kapitela, kuzhnega znamenja ali podstavka stebra stisnjeni obrazi (in pri »Kapitelu 1991« stopala) so tisti vsebinski poudarek, ki povsem preglasi morebitne »spomeniške« nastavke tovrstnih plastik. V »Avtoportret« (1984) in »Antimuzo« (1985) je Demšar vključil odlitek lastnega obraza z zaprtimi ochmi. Umetnik je zazrt v svoj notranji svet. Obraz je rahlo deformiran in spominja na mrtvashko masko (slutnja prezgodnje smrti).

Pri »Antimuzi« so del kiparske sestavljanke vojashki shkornji, ki pri plastikah »Mir« in »Samodrzhec« (obe iz 1985) dobijo vlogo osrednjega vsebinskega poudarka. Dopasni kip Demšarjevega samodrzhca ima odbito glavo, njegovo drobovje pa sestavljajo vojashki shkornji. Družbenokritičnost in antimilitarizem sta še bolj očitna pri plastiki »Medaljer« (1985). Da gre pri doprsju, izrezanem iz modularca, za vojashkega chastnika, prichajo epolette in oficirska kapa. Drobne glavice v strukturi votlaka imajo vlogo »medalj«.

Umetnik je znal biti tudi duhovit. »Preobrazba« (1989, žgana glina in les) prikazuje metamorfozo chloveshkega obraza v jabolko. »Optimist« (1991) je doprsni kip deklice z zavezanimi ochmi in jabolkom na glavi. »Kroshnji« (1992) sta plastiki, ki bolj kot na obliko drevesa spominjata na chloveshke mozhgane.

Tone Demšar je intenzivno nadaljeval s kiparskimi iskanji. Nove kiparske uchinke in možnosti stopnjevanja izraznosti kiparskih teles je preizkusil pri ciklusu »Vdove« (1991–1994), izdelanem v kombinirani tehniki (žgana glina in les). Okenski okvir, v katerega je postavljaj ženske in attribute, ki dolochajo njihovo usodo in chustvena stanja, je bil mejnik med iluzijo in realnostjo. Podobe osamljenih zhena v oknih imajo ekspresiven značaj v nasprotju do starejših figuralnih motivov s humornimi ali erotičnimi uchiniki. Aluzij na sočasne balkanske spopade ni bilo mogoče spregledati.

Glavna vrata ljubljanske stolnice sv. Nikolaja, ki jih je Tone Demšar izdelal v bronu leta 1996, so potrdila kiparjevo usposobljenost za izvrshitev najzahtevnejših kiparskih nalog, ki so v konkretnem primeru zahtevale tako sposhtovanje zgodovinskega izročila kot sodobno kiparsko interpretacijo. Na obzorju je bila nova, morda bronasta doba v kiparstvu Toneta Demšarja.

Tone Demšhar

LIKOVNA DELA /PORTRETI/

- 1 Sagrada Familia, 1996, zhgana glina, 80 x 45 x 30 cm
 - 2 Bioloshka oblika, 1976, zhgana glina, 41,5 x 30,5 x 17 cm
(Gorenjski muzej v Kranju)
 - 3 Kroshnja, 1986, zhgana glina, 53,5 x 53 x 2 cm
 - 4 Preobrazba, 1985, zhgana glina, 66,5 x 61,5 x 8 cm
 - 5 Prekmurska piramida, 1981, zhgana glina, 40 x 40 x 40 cm
(Stalna zbirka Galerije Murska Sobota)
 - 6 Antimuza, 1985, zhgana glina, 23,5 x 10 x 33 cm
 - 7 Samodrzhec, 1985, zhgana glina, 83 x 60 x 38 cm
 - 8 Plod in sad, 1984, zhgana glina, 55 x 60 x 45 cm
- Naslovnica
- 9 Zeleni smerokaz, 1989, patinirana zhgana glina, 57 x 22 x 22,5cm (detajl)

Fotografije del: Marko Tushek, Polona Demšhar

Tone (Anton Jernej) Demšhar se je rodil 23. marca 1946 v Ljubljani. Po končani srednji sholi za oblikovanje se je vpisal na Akademijo za likovno umetnost – smer kiparstvo. Diplomiral je v letih 1971/1972. Leta 1975 je konchal specialko za kiparstvo pri profesorjih Slavku Tišču in Dragu Tršharju. Bil je član mednarodne Grupe Junij. Do leta 1993 je deloval kot svobodni umetnik v Ljubljani, nato je bil zaposlen kot docent za kiparstvo na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Umril je leta 1997 v Ljubljani.

Ustvarjal je pretežno malo plastiko, skulpture in reliefe v zhgani glini. Med njegova najpomembnejša javna dela spadajo spomenik rudarjem s Senovega (1986), Krizhanje v cerkvi Marije Rozhovenske v Portorozhu (1986), doprsni kip Primicheve Julije na Wolfovi ulici v Ljubljani (1990), spominska plohcha Mahru, Preshemu in Crobathu (1993), spominsko obeležje žrtvam sestreljenega zaveznishkega letala, Sv. Trojica (1994) in bronasta glavna vhodna vrata ljubljanske stolnice sv. Nikolaja (1996).

Prvih je samostojno razstavljaval leta 1973 v Galeriji Preshernove hishe v Kranju in v Galeriji Meduza v Kopru. Med pomembnejšimi samostojnimi razstavami so tudi: 1975 – Galerija na gradu v Shkofji Loki, 1976 – Mestna galerija v Ljubljani, 1979 – Galerija Labirint v Ljubljani, 1980 – Pilonova galerija v Ajdovshchini in Shivcheva hisha v Radovljici, 1977, 1981 in 1983 – Galerija Ars v Ljubljani, 1982 – Inshtitut Jozhef Stefan, 1984 – Galerija Kochevje, 1985 – Likovni salon Celje, 1991 – Galerie an der Stadtmauer v Beljaku, 1992 – Galerije »G« v Judenburgu, 1994 – Galerija Krka v Ljubljani idr. Redno je sodeloval na preglednih razstavah sodobne slovenske umetnosti in na selektivnih pregledih kiparstva in keramike. Prejel je vech nagrad in priznanj: 1973 – Shtudentsko Preshernovo nagrado, 1975 – IV. premijo na III. jugoslovanskem bienalu male plastike v Murski Soboti, 1977 – III. premijo na IV. jugoslovanskem bienalu male plastike v Murski Soboti, 1979 – nagrado za kiparstvo na bienalu mladih na Reki, 1979 – nagrado Preshernovega sklada (za razstavo v Galeriji Labirint), 1984 – bronasto plaketo na bienalu v Aleksandriji, 1990 – odkupno nagrado Sakrale Kunst der Alpen Adria Region, 1995 – posebno nagrado ARITAS 95- SATIRA v Shmarju pri Jelshah.

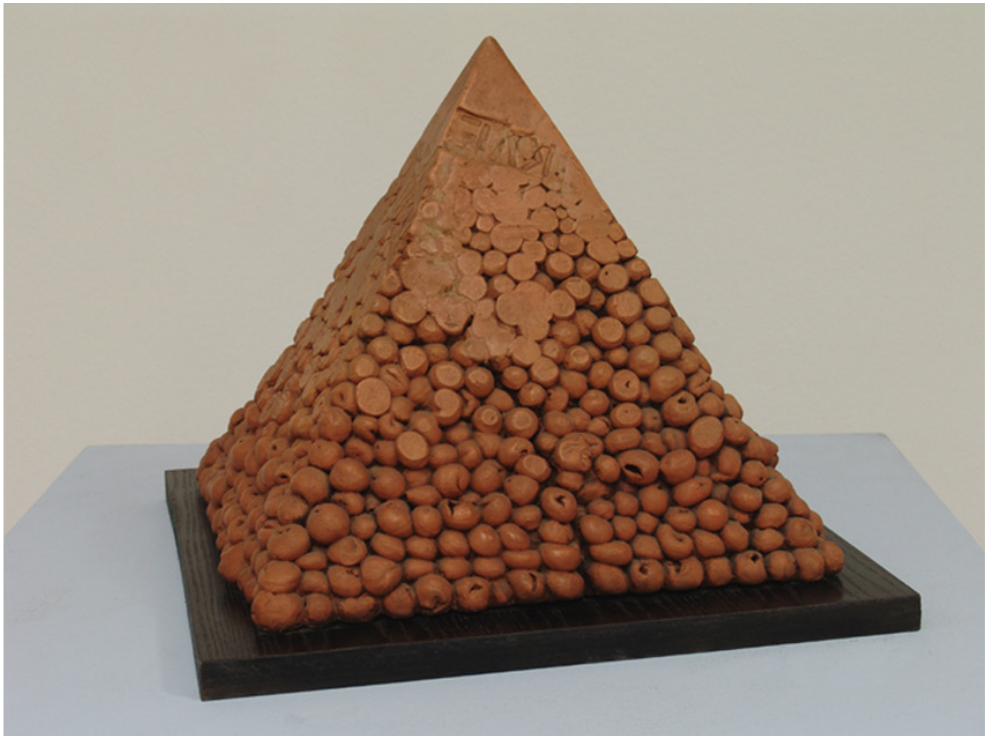
O likovnem ustvarjanju Toneta Demšharja so pisali umetnostni zgodovinarji in likovni kritiki dr. Cene Avgushtin, Marusha Avgushtin, Aleksander Bassin, dr. Mirko Jutershek, dr. Peter Krechich, dr. Lev Menashe, Janez Mesesnel, Iztok Premrov, Nelida Silich Nemeč, dr. Ivan Sedej, Franc Zalar idr.

Damir Globočnik

SATIRICHNI ELEMENTI V ILUSTRACIJAH IVANA VAVPOTIČA

Med osrednje cilje karikatur in satirichnih ilustracij v dnevnem časopisju in satirichnih listih spadajo komentiranje politichnih razmer, smeshenje in diskreditiranje politichnih nasprotnikov ali vidnih javnih osebnosti. Tako ali drugače so namenjene javnosti. Spodbujajo jih razni politichni shkandali, predvolilni boji, sovrashtvo med politichnimi strujami ipd., pa tudi potreba po kratkочasju ali plehki zabavi. Torej so slej ko prej predvsem trivialna zadeva, zato marsikateremu umetniku ni bilo do tega, da bi se njegove karikature ali satirichne ilustracije pojavljale na straneh humoristichnih listov ali dnevnega časopisja.

Eden takshnih je bil najbrzh slikar, ilustrator in scenograf Ivan Vavpotich, med svetovnima vojnama vodilni portretist ljubljanske meshchanske družbe, ki je znal narisati tudi izvrstne karikature oziroma satirichne ilustracije.

Rojen je bil 21. februarja 1877 v Kamniku zdravniku dr. Janezu Vavpotichu in Mariji, roj. Obrekar. Leta 1880 se je družina preselila v Novo mesto, kjer je obiskoval gimnazijo. Slikarstvo je shtudiral v Pragi (1897 do 1899, prof. Václav Brozhik, Julius Eduard Mařak), v Parizu (1900 do 1902, najprej na École du Louvre v ateljeju Benjemina Constanta, nato na École des Beaux Arts pri Alfonzu Muchi), na Dunaju (1902) in zopet v »Zlatni Práhi« (1903–1905, prof. Vojtěh Hynais). Na Dunaju se je spoznal z Vesnani, s katerimi ga je družhilo zanimanje za ilustracijo, nagnjenost k pripovednosti, smisel za fantastiko, detajle in secesijsko risbo, ni pa ga privláchila narodopisna motivika.

Veljal je za velik risarski talent. Na I. slovenski umetnishki razstavi je razstavil samo eno sliko, portret Jana Masaryka. Vavpotich naj bi na portretni shtudiji po mnenju recenzenta *Slovenskega naroda* uspel predstaviti znachaj svojega prijatelja Masaryka. Vendar pa naj bi bila slikarska tehnika »popolnoma diletantska, potegljaji chopicha so brez energije in drug v drugega zmazani, barva naravnost neukusna in neverjetna v sestavi«. »Zakaj ni Vavpotich poslal kaj chрно belega? Kako lepo risan je njegov naslovni list za 'Zvon', koliko boljše in lepshe so njegove Preshernove razglednice (katere pridejo v razstavo). Vavpotich se menda sbe ni pechal z oljno slikarijo drugje kot doma v sebi. Od nekdaj pa imam vtis, da bi bil on posebno vsposobljen za chрно-belo umetnost, za gravuro.«¹

Naslednje leto so nastale ilustracije za II. zvezek *Pesmi* Simona Jenka (I. zvezek je ilustrirala Ivana Kobilca). Nivo Vavpotichevih knjizhnih oprem so Vesnani, ki so se nachrtno posvetili tudi ilustraciji in grafiki, komajda dohajali. Na Vavpotichevo ilustracijo so vplivali cheshki in francoski zgledi.

Po diplomi je za krajshi chas poucheval na Strokovni akademiji v Pragi. Leta 1910 je zapustil mesto učitelja prostoročnega risanja na drzjavni realki v Idriji in odshel v Ljubljano. Odslej se je prezhiviljal kot svobodni umetnik v Ljubljani.

Leta 1915 je bil vpoklican k vojakom. V Gradcu je opravil oficirski izpit. Do konca vojne je deloval kot slikar pri vojashkem tiskovnem uradu.

Med letoma 1927 in 1929 je bil scenograf obeh ljubljanskih gledalishch. Leta 1928 ga je prosvetno ministrstvo imenovalo za profesorja. Umrl je 11. januarja 1943 v Ljubljani.

Virtuozne in neredko prav duhovite so Vavpotičeve ilustracije za knjige Josipa Jurčiča *Deseti brat* (izdaja 1911), Jurija Trunka *Amerika in Amerikanci* iz leta 1912, Frana Milčinskega *Tolovaj Mataj in druge slovenske pravljice* iz leta 1917 in Iga Grudna *Mishka osedlana* iz leta 1922.

Petnajst ilustracij in naslovnica za *Tolovaja Mataja* je sicer naletelo na oHITEK istega kritika, ki je ocenil Vavpotičevo delo na I. slovenski umetnishki razstavi, da Vavpotič ni »humorist«, ker »*mu je humor potekel iz razuma, kakor che se resen koncertni pevec – umetnik pri dobrodelni prireditvi trudi s kupleti.*« »*En dovtip pa se mu je le posrečil in je izvršten. Ta dovtip je na naslovnem listu. Milčinski je dal na vznozhje tega lista napisati lepe besede, ki se bero kakor bi bile vklesane v kamen iz hudih chason, vzdán v staro cerkev, ali pa da so iz stare kronike: 'V chetrtem letu vojne – da bi bilo zadnje – in vojna zadnja!' Tja je Vavpotič posadil dve prav majhkeni figurici, na levo in desno tega lapidarnega vzdihljaja. Mirovni angel se drevi za vojakom, ki se ozira nazaj ter bezhi na vrat na nos pred palmovo vejo, katero mu moli angel nasproti kakor eksorcist sveti križh preganjanjemu vragu. To je dobro, je umetnishki humor v par potezicah na najmanjšem prostoru.*«²

Ivan Vavpotič se v likovni satiri ni mogel meriti s Hinkom Smrekarjem, kateremu je bila posvečena druga polovica chlanka Miljutina Zarnika (1873–1940), saj je Smrekar v istem chasu narisal svoje najbolj znane ilustracije za Levstikovega *Martina Krpana*, ki poleg Birollinih in Gasparijevih ilustracij *Pravljic* Frana Milčinskega (prva slovenska knjiga pravljic za otroke z originalnimi ilustracijami) in Vavpotičevih ilustracij Jurčičevega *Desetega brata* iz leta 1911 spadajo med prvo klasiko te zvrsti pri nas.

Jozha Glonar je v oceni nove izdaje *Desetega brata* z Vavpotičevimi ilustracijami zapisal: »*Toda zhe na ovitku nam pokazzhe na prvi pogled varava maska desetega brata – sbkoda, da je ni v knjigi sami! – da je ilustrator vso zagonetnost desetega brata globoko pojmil; da je v svojih ilustracijah bolj poudaril veselo in presberno stran romana, tega mu ne moremo shteti v zlo. Fina ironija, ki se kazzhe v mnogih risbah (prim. pred vsem klasichno 'Fuimus Troes', str. 32), pricha, da je ilustrator vseskozi obranil premoch nad snovjo, ki jo s svojo visoko tehniko oblikuje. Ta ironija je tu in tam res delikatesa le za onega, ki kakor umetnik sam, ne vidi v 'Desetem bratu' same snovi, ampak za snovjo tudi razmmere, iz katerih raste, in gibalne sile, ki jo ravnajo. In marsikomu, ki gleda svet z ochesi, bodo odprle umevanje za Jurčičevo besedo. Tako je ilustrator postal kongenialen piscu, ker dosezza z risbo to, kar pisec z besedo. Za one, ki niso umetnishki sladkosnedezzhi, bo v obilici finih risb o Krjavlju dovolj uzhitka.*

Mogoče bodo potem spoznali tudi fini humor raznih vinjet, ki sicer ne ilustrirajo snovi, pač pa jo nevsiljivo spremljajo in tolmačijo (str. 58, 133, 145). V koliko so razni prti in peče v zaglavnih in zaključnih vinjetah narodne ali Vavpotičeve, tega ne morem odločiti, da pa so vkusne in dubovite, to rad priznam.»³

Satirichni podton imajo tudi nekatere ilustracije in inicialke oziroma vinjete v knjigi Jurija Trunka *Amerika in Amerikanci*. Duhovnik in publicist Jurij Trunk (1870–1973) je knjigo v samozaložbi izdal leta 1912 v 12. zvezkih in v knjižni obliki. Vavpotič nikoli ni bil v Združenih državah Amerike, vendar je svojimi ilustracijami dobro zadel ameriško okolje in njegove posebnosti.⁴ Poleg ilustracij knjiga vsebuje tudi 351 fotografij.

Vavpotič je v sklopu inicialke (zacetnice poglavij, zlasti o posameznih zveznih državah) narisal embleme in drobne motive, značilne za posamezno državo, ki imajo pogosto satirichen značaj.

I. del »Splošni pregled«:

str. 5 Amerika – personifikacija ZDA oziroma ameriške vlade Uncle Sam⁵ z zemeljsko oblo v rokah

str. 65 New Jersey – hotelski pazh na ribolovu

str. 86 Washington – Uncle Sam sedi na vrhu Kapitola in obvladuje vse niti družbenega življenja (na nitkah so zvezde zveznih držav)

str. 104 Florida – aligator in zamorček

str. 133 bogataš, pred katerim po zraku lebdijo moshnjicki z denarjem

str. 197 Oregon – prebivalec Oregona ima med prsti na nogi plavalno kozhico. Zaradi pogostega dezheva so to ameriško zvezno državo imenovali »Webfoot state« (»država noge plavalke«).

str. 207 Uncle Sam se podi za elegantno Kanado

II. del »Iz ameriške zgodovine«:

str. 226 Angleško-francoski boj za severnoameriško celino je prikazan kot boj med psom (za 13 angleških kolonij na atlantski obali) in galskim petelinom

str. 241 Uncle Sam in ustava

str. 246 bosonogi klatezh ob smerokazu To West

str. 261 Uncle Sam odnasha ruskega dojenčka Aljasko (od Rusije odkupi Aljasko)

str. 264 industrijski razvoj kot temelj ameriške blaginje – bogataš na slonu, na tleh vrece z napisom »prosperity«

III. del »Amerikansko politično življenje«:

str. 277 politik

str. 285 volilni mozh oddaja list v volilno posodo, v ozadju ga opazujejo predsedniški kandidati

str. 289 pravica z zavezanimi ochmi

str. 291 Uncle Sam in zamorček

IV. del »Amerikansko dushevno in socialno zhivljenje«:

str. 313 stereotipna predstavitev kapitalista kot debeluha v fraku, pod njim revni delavci

str. 316 »Amerikanski duh« povozi izobrazbo

V. del »Amerikansko gospodarsko zhivljenje«:

str. 329 kapitalist ozhema delavca

str. 357 kapitalist

VI. del »Slovinci v Ameriki«:

str. 441 vlivanje amerishkega duha v glavo mozhu s polhovko v rokah

str. 453 Uncle Sam z igranjem na pishchal zapelje slovenske otroke

Na zacetku zadnjega poglavja v knjigi (»Seznam znamenitejših Slovencev«, str. 543) je Vavpotich narisal mlin na veter, v katerega vabi Uncle Sam slovenske priseljence kmeckega porekla. Iz milna prihajajo novi Americhani srednjega in vishjega sloja. Gre za interpretacijo motiva Babji mlin, ki je znan s starejših grafik, pri nas pa se je uveljavil na poslikanih panjskih konchnicah. Ob straneh amerikanizacijo priseljencev opazujeta dva peklenshchka z indijanskimi peresi na glavi.

Na zadnji ilustraciji v Turkovi monografiji slovenskega izseljenca ob prihodu v ZDA sprejema Uncle Sam s sklonjenimi rameni in z lovorovim vencem v roki (str. 606). Ponosni Slovenec je oblečen v brezhibno narodno nosho. Amerishkemu strichku zadnji gumb visi na nitki. Klobuk je odlozhil na tla v upanju, da bo Slovenec vanj vrigel kak novchich.

Ivo Zorman (1889–1969) je menil, da Vavpotich na področju risbe nima para med slovenskimi umetniki. *»Dana mu je obilna satira, lezbernost izražanja, duhovitost invencije. Vendar tudi zanj ravno v tem ozirju (v ilustraciji) ni padla zadnja beseda; zmogljivosti so dane, ne pa Rhodus, kjer bi se dale izkazati.«*⁶

Vavpotich, ki je najbolj znan po realističnih slikarskih motivih (portret, tihozhitje idr.), je pokazal veliko nagnjenje do karikature. Fran Shijanec v katalogu umetnikove posmrtno razstave v Jakopichevem paviljonu poudarja: *»Posebno veselje je chutil Vavpotich do karikatur, ki jih je risal poln humorja in duhovitosti.«*⁷

Vavpotich je s karikaturami polnil skicirko. Nekaj karikatur je bilo objavljenih za chasa Vavpotichevega zhivljenja, npr. avtoportretna karikatura na razglednici iz leta 1917, na kateri se je upodobil v vlogi »vojnega slikarja«. Tudi na anketo *Jutra*⁸ je Vavpotich odgovoril z avtokarikaturo.

Okrog leta 1925 je Vavpotich predlagal, da bi se v pustnem chasu v Jakopichevem paviljonu prirejale »humoristichne razstave« (predlog je propadel zaradi premajhne udeležbe slikarjev).⁹

¹ Miljutin Zarnik, »Prva slovenska umetnostna razstava«, *Slovenski narod*, 1900, sht. 223.

² Miljutin Zarnik, »Tolovaj Mataj-Martin Krpan«, *Ljubljanski zvon*, 1918, sht. 2, str. 222.

³ Jos. A. (Jozha) Glonar, »Slovensko slovstvo«, *Veda*, 1912, sht. 1, str. 102.

⁴ Ilustracije v Trunkovi knjigi *Amerika in Amerikanci* je podrobno analiziral Marjan Drnovshek (»Podoba Amerike na ilustracijah Ivana Vavpoticha«, *Kronika / Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1998, sht. 1–2, str. 83–109).

⁵ Po ameriskem trgovcu Samuelu Wilsonu iz Troya, New York, ki naj bi svoj vzdevek »Uncle Sam« (Stric Sam) oziroma inicialke U. S. uporabljal pri označevanju blaga, s katerim je oskrboval ameriško vojsko v vojni leta 1812.

⁶ Po: J. H. Z. (Ivo Zorman), »Slovenska upodablajoča umetnost. Jesenska in poletna razstava«, *Omladina*, 1913/1914, sht. 1–4, str. 40.

⁷ Fran Shijanec, *Ivan Vavpotich*, katalog razstave v Jakopičevem paviljonu, marec/april 1943, str. 30.

⁸ »Moj odnos do novinarstva«, *Jutro*, 1937, sht. 203.

⁹ Po: Sasha Shantel, »Nekoliko spominov na Ivana Vavpoticha«, *Umetnost*, 1942–1943, sht. 7–8, str. 128.

ilustracija v knjigi Jurija Trunka *Amerika in Amerikanci* (1912), str. 606

(objavljeno v: *Umetnost*, 1942–1943, sht. 7–9, str. 116)

Esejnica

*Peter Amalietti*SLOVENSHCHINA – PRAJEZIK CHLOVESHTVA
(III)**Slovenshchina in njena narechja**

Ne dvomim, da bi, ko bi she obstajal, prvotni jezik, neodvisno od besednjaka in skladnje, obranil izvirne značilnosti, po katerih bi se razlikoval od vseh drugih. Ne le, da bi morale biti vse fraze tega jezika v podobah, občutjih, figurah, ta jezik bi moral tudi v svojem mehanicnem delu ustrezati svojemu prvotnemu predmetu, tako da bi tako chutom kot razumu predochal skoraj neizogibne vtise chustva, ki se poskusha sporochiti.

(Jean-Jacques Rousseau, *Esej o izvoru jezikov*, v katerem se govori o melodiji in glasbenem posnemanju ; slov. prev. str. 19)

Danes velja, da ima slovenshchina sedem glavnih narečnih skupin: panonsko, shtajersko, koroshko, gorenjsko, dolensko, rovtarsko in primorsko. Baron Zhiga Herberstein na zacetku šestnajstega stoletja pa je she vse slovanske jezike shtel med narechja stare slovenshchine, ki je bila skupni jezik vseh starih Slovenov. O tem lepo pricha tudi prva stran prvega ruskega *Markovega evangelija* v Venelinovi knjigi *Starodavni in danashnji Slovenci*; ta stran je do zadnje chrke istovetna s slovenskim *Markovim evangelijem*. V polovici tisoohletja je zgodovinski razvoj vsa ta sorodna plemena in njihova tradicionalna ozemlja razkosal, posameznim delom pa so vladali razlicni tuji vladarji, ki so vselej govorili ne-slovenshchino. Od Rima naprej so vsi zavojevalci in vladarji osvojenih dezhel vselej vladali po nachelu: *Deli in vladaj!* In so veliki narod starih Slovenov razkosavali vedno znova in vselej drugache. She pred nedavnim, namrech v drugi svetovni vojni, so Slovenijo napadle, zasedle in jo razkosale tri sile osi. To velikansko staro ljudstvo, ki ga jaz imenujem stari Slovani, sodobna dogma pa stari Slovani, so torej od rimskih chasov naprej kosali in kosali. Kako zelo so nas razkosali, pove zhe dejstvo, da je bila Slovenija pred tisooh dvesto leti v obliki Karantanskega kraljestva kar dvanajstkrat vechja od danashnje. Lahko bi torej rekli, da nasho Slovenijo tujci na vsakih sto let prepopolovijo, se pravi zmanjschajo za polovico. In che se bo to drobljenje in kleshčenje Slovenije she nadaljevalo v isti meri, lahko izrachunamo, da bo Slovenija okoli leta 2100 pol manjscha od danashnje, leta 2200 bo velika samo she za danashnjo chetrtno, leta 2500 bo obsegala le toliko kot danashnja Mestna obchina Ljubljana, vse drugo bo tuje in tujina. Leta 3000 bo v Ljubljani mogoche najti Slovenijo samo she v muzeju.

Vendar pa bodo nasho slovenshchino za vselej ohranili jezikoslovci po vsem svetu, saj je namrech kljuch do prajezika chloveshtva, a ne le to. Sploh ne dvomim, da bodo bistre glave prihodnosti uvidele to, kar sam zhe dolgo vem – da je slovenshchina namrech tudi najbolj natanchni jezik na svetu, zato pa je mogoche v njej bolje premishljevaty kot v drugih jezikih, tako ugotavlja tudi omenjeni ruski zgodovinar Venelin. Zato bo slovenshchina postala univerzalni jezik chloveshtva, nekako podobno, kot je bila nekdej latinshchina, ki je nihche vech ni govoril v zibelki, univerzalni jezik sholanih zahodnjakov, ali pa kot sanskrt uchenih Indijcev. Obenem ugotavljam, da imajo tisti narodi, katerih jezik se pishe drugache, kot se govori, zhe v svojem mishljenju nekakshno shizofreno razcepljenost.

Izpeljane jezike spoznamo po razliki med pravopisom in izgovarjavo. Bolj ko so jeziki starodavni in izvorni, manj samovoljno se jih izgovarja in je zato manj težhav z znaki, ki določajo to izgovarjavo. (Jean-Jacques Rousseau, Esej o izvoru jezikov ; str. 31)

Che hochemo znati angleshko, se moramo jezika ucbiti dvakrat, enkrat brati in drugih govoriti. (Jean-Jacques Rousseau, Esej o izvoru jezikov ; str. 32)

Najnatanchnejshe orodje pa seveda terja nadvse natanchno uporabo, da je lahko res uchinkovito. Tezhava Slovencev je prav to, da ta nash natanchni in uchinkoviti jezik uporabljajo prevech povrshno, to pa vodi v shtevilne spore. No, zdaj ko se vech ne bojimo za prihodnost slovenshchine, se lahko mirno in preudarno vrnemo k mnozhici narechij, ki so she za chasa barona Herbersteina torej tvorila en sam, enoten jezik. Tudi ni nakljuchje, da je bilo devetnajsto stoletje chas prebujanja narodov oziroma rojevanja nacij. Ortodokсни slovenski dogmatiki menijo, da je slovenski narod nastal shele leta 1848; seveda se motijo. Res pa je, da sta se desetletje ali dve za tisto pomladjo narodov dve danes pomembni evropski naciji, namrech nemshka in italijanska, združhili vsaka v svojo enotno drzhavo. Prebujanje narodov in nastanek shtevilnih nacij lahko pripishemo dejstvu, da po nekaj stoletjih verskih vojn Evropejcev ni bilo vech mogoche zvatiti v tovrstne vojne, formiranje nacij pa je omogochilo vojne med razlichnimi drzhavami na temelju nacionalne pripadnosti. Tedaj so vechji evropski narodi lepo zaokrozhili svoja ozemlja na rachun manjshih narodov, shirilo se je lazhno domoljubje, ki je temeljilo na sovrashtvu do sosedov (na primer vech vojn med Nemci in Francozi), ne pa na naklonjenosti do blizhnjih in daljnih, o kakrshni sicer prepeva Presheren.

V daljni preteklosti so stari Sloveni poseljevali celotni Balkan (in Malo Azijo); skozi dve dolgi tisochetletji samih vojskovanj so Balkan nenehno trpinchili zavojevalci, poselila pa so ga she druga ljudstva, vechinoma prav tako staroslovenska, nekaj pa je bilo tudi tujih (Dorci v Grchiji, pozneje Bolgari in Madzhari), in ta so nam odvzela velike dele nashega ozemlja. Slovenci in Slovaki so bili na primer en sam narod, dokler se vmes niso priselili Madzhari. Razvoju jezikov iz narechij so vselej botrovali politichni interesi in okolishchine.

In v devetnajstem stoletju, v času prebujanja narodov, je Slovenec Jernej Kopitar, zaupnik avstrijskega cesarja, skupaj s Srbom Karadžichem izpeljal jezikovno reformo, ki je neshteta narechja na zgornjem in srednjem Balkanu po nachelu »Deli in vladaj!« razbila na tri glavne jezike – slovenshchino, hrvashchino in srbsishchino, to pa je v nadaljnjih desetletjih omogochilo nastanek in razvoj treh razlichnih knjizhevnosti, narodov in tudi drzhav. Te tri narodnostne skupine starih Slovenov se niso razlikovale le po jeziku, temvech she dosti bolj po tujih okupatorjih. Srbom so nekaj stoletij vladali Turki, Hrvatom Ogri oziroma Madzhari, Slovincem pa dolgo tisochetje Nemci. Apoteoza nemshkega vladarskega sloga so bila unichevalna koncentracijska taborishcha v drugi svetovni vojni, nemshka nadvlada je bila po svoje bolj naporna in duhamorna od turshke ali ogrske; nashi nemshki oblastniki so vselej izvajali negativno selekcijo domachih kadrov, che pa se je kdaj v kaki slovenski vasi pojavil kak bister fant, so ga poslali v semenishche in mu oprali mozhgane. Slovenski narod sta zadnjih tisoch let strogo nadzirala tako posvetna oblast kot tudi cerkvena.

Prav cerkveni oblasti se lahko tudi zahvalimo, da je skrbela, da je slovenshchina vse do zacetka 20. stoletja ostala zamrznjena v času, saj je katolishka protireformacija za dve stoletji ustavila vsak tisk slovenskih knjig (razen molitvenikov in cerkvenih pesmaric); zaradi tega se nash jezik ni mogel zacetih razvijati, torej se ni odtujil od svoje prvinske in naravne oblike, kakrshno je imel she v Herbersteinovem času. Za slovenshchino lahko rechemo, da je zhivi fosil ali pa nekaj takega, kot che bi imeli v narodnem parku zhivega dinozavra. Nasprotno pa so se ruski, poljski, cheshki in drugi slovanski jeziki lazhje razvijali v svojih domovinah ter se z vsako jezikovno reformo oddaljevali od stare slovenshchine.

V davnih chasih, ko ljudi she ni bilo veliko, so poznali en sam prajezik, ki se je razvijal vzporedno s civilizacijo. Ko se je pleme dovolj namnozhilo, se je cepilo in se je en del odselil drugam. S selitvijo v novo okolje se pojavi odlochilen dejavnik za nastanek narechja, ki ga pred mano lingvisti she niso opazili. Dejstvo je namrech, da vsak govorec za to, da bi ga njegov sogovornik slishal in razumel, nezavedno ustrezno prilagodi svoj govor in glas neposrednemu resonanchnemu okolju, ki je določeno z obliko zemljishcha oziroma okolice. Povedali smo zhe, da se pomen besede hrani v obeh soglasnikih korenkega jedra, samoglasnik pa se lahko z narechji tudi spreminja (seveda so tukaj tudi izjeme – namrech pri imenih bogov so nosilci pomena tudi samoglasniki). Ob pozornem pregledu nashih narechij in izoblikovanosti njihovih domachih ozemelj je mogoche povsem jasno videti, da se narechja oblikujejo glede na znachilnosti neposrednega okolja, v katerem se odvija sporazumevanje. Narechja posameznih pokrajin so odvisna od resonanchnosti oziroma odmevnosti svojega okolja: gorska narechja (predvsem gorenjshchina, delno tudi rovtarshchina) imajo skupno znachilnost – izpushchanje ali slabljenje samoglasnika pri izgovarjavi besed, kajti odmev sprozhijo samoglasniki; ravninska in obmorska narechja (panonsko in primorsko) pa zaradi odsotnosti resonance oziroma odmevnosti mochno poudarjajo samoglasnike.

Samoglasniki niso le pomozhno sredstvo za prenos pomena soglasnikov (zhe ime tako prvih kot drugih jasno pove, da lahko **samoglasniki** zvenijo tudi sami, **soglasniki** pa ne), temvech so tudi sredstvo za izrazhanje mochnejshih chustev. Znano je, da so Gorenjci – tako kot njihovo narechje – bolj zaprti in chustveno manj razgibani kot na primer Primorci ali pa Prekmurci. Tako vidimo, da se narechja skladajo tudi z znachajem njihovih izvirnih govorcev. To svoje odkritje sem izrazil v mojem jezikoslovskem pravilu sht. 2:

Na narechno izgovarjavo vpliva izoblikovanost okolice oziroma znachilnost pokrajine.

To pojasnjuje, zakaj je v danashnji Sloveniji, ki sicer ni velika, toliko razlicnih narechij. Slovenija je namrech nadvse razgibana, pestra in raznolika tudi po pokrajinah in podnebjju, nashe ozemlje ima gore, ravnice in morje. Za trenutek se vrnimo k tistemu plemenu, ki se je toliko razmnozilo, da se je cepilo in se je del njegovih chlanov odselil dalech proch v drugachno resonanchno okolje. V nekaj rodovih se je njihov jezik prilagodil novi okolici in postal novo narechje. To je naravna razlaga slovenskih narechij.

Ob tem pa imam tudi zgodovinsko razlago. Kot vemo, Slovenci ne izviramo iz enega samega plemena, cheprav so bila vsa zadevna plemena iz istega rodu starih Slovenov (to je nashe najmlajshe ime; Slovence in Slovane so imensko skovali shele na zacetku devetnajstega stoletja, da so lahko poimenovali iz starih Slovenov nanovo nastale narode: Ruse, Poljake, Chehe, Slovake in Bolgare). Che torej vemo, da so nashi predniki na slovenskem ozemlju zhiveli zhe pred prihodom Rimljanov, potem tudi poznamo njihova imena: Norijci, Tavriski, Karijci, Japidi ...

Tu je na vrsti moje odkritje, do katerega sem prishel povsem po nakljuchju: na pisalni mizi sem imel pred seboj odprt Ramovshev zemljevid slovenskih narechij iz leta 1935, ko sem med prebiranjem neke zgodovinske knjige v njej naletel na zemljevid Slovenije iz chasov pred rimsko zasedbo, na katerem so bila jasno oznachena ozemlja nashtetih plemen. Nasha danashnja glavna narechja in nasha glavna plemena iz chasa pred rimsko zasedbo so se skoraj povsem ujemala! Seveda pa je tudi mogoche, da so vsa ta plemena ob priselitvi v davnini govorila isti jezik, ki pa se je nato zaradi razlicne izoblikovanosti pokrajin v dolgih tisocholetjih razvil v posebna narechja; v vsakem primeru pa to dvatisochletno ujemanje pricha o kontinuiteti naseljenosti nashih prednikov na tem ozemlju. Obenem se je besedishche prajezika ohranilo prav v nashih narechjih; na primer stara ljubljanschina je bila polna venetskih besed.

Vendar so na izoblikovanje posameznih narechij usodno vplivali tudi posebni zgodovinski pogoji; na primer tudi to, kako so mejila na tuje sosede. Primorci nimajo v svojem narechju veliko italijanskih izrazov le zato, ker so bili dolgo pod italijansko oblastjo, temvech ker so dolga zadnja stoletja zhiveli skupaj z Italijani, jim sluzhili, stregli, prodajali ali pa tudi vladali, skratka zhiveli so z njimi v sozhitju.

Che pa bi pogledali malce podrobneje, bi lahko odkrili, da ima italijanshchina vech slovenskih besed ali korenskih jeder kot pa slovenshchina italijanskih; enako velja tudi za nemshchino in angleshchino. Marsikatera angleshka beseda, ki se je pri nas v zadnjem chasu tako zelo uveljavila, da jo mladi uporabljajo zhe kot korensko jedro za novo besedno družhino (vshechek, vshechkanje, skeniranje, printanje ...), se je v resnici le vrnila v svojo matichno domovino, namrech v slovenshchino. Podobno velja tudi za tako imenovane tujke, ki so se vselej vrinjale v govorico nashih prednikov in sodobnikov: mnoge so se le vrnile domov.

Slovenecem nasproten primer so Rusi, katerih je skoraj dvajsetkrat vech kot nas, imajo pa samo dve narechji. Na pamet bi lahko sklepali, da gorsko in ravninsko. Stara slovenska legenda in tudi ruska *Nestorjeva kronika* povesta, da se je nekaj desetletij po rimski zasedbi Norishkega kraljestva majhno pleme Mehov (z imenom »Rusi« so se zacheli imenovati precej pozneje) odselilo iz Dolenjske, skupaj z dvema prav tako majhnima plemenoma Chehov in Lehov (poznejshi Poljaki), na sever ter se naselilo na danashnjem narodnostnem ozemlju. Rusi so bili torej sprva le majhno pleme, eno od shtevilnih plemen starih Slovenov na nashem ozemlju, vendar so se v slabih dveh tisochetjih razvili in namnozhili v velikansko drzhavo, nasprotno pa so nas medtem tujci zdesetkali. Razen treh stoletij pod vladavino Tatarov so bili Rusi vselej samostojni in neodvisni, Slovenci pa smo bili samostojni le v poldrugem stoletju Samovega kraljestva, sicer pa nenehno pod tujchevo peto. In nas je zdaj dva milijona, Rusov pa ok. dvesto milijonov.

Preden konchamo z narechji in se posvetimo jezikom, ki so se razvili iz njih, na hitro razchlenimo samo besedo NARECHJE – NA RECHJE; kazhe, da so bile prvotne meje posameznih narechij vechje reke, ki jih ni bilo preprosto prechkati, deloma pa tudi gore.

Drugachno branje besede NA-RECH-JE pa razkriva nasho staro besedo »rech« za »besedo«; torej jo lahko prevedemo kot JE STVAR JEZIKA ali celo STVARNI JEZIK, v nasprotju z nestvarnim, ki je knjizhni ali izborni jezik. Narechje je torej konkretna, zhiva govorica vsakdanjosti.

Praslovenshchina in njej sorodni jeziki

Vendar ne presenecha, da nimamo dokumentov iz chasa, ko niso pisali. (Jean-Jacques Rousseau, Esej o izvoru jezikov ; str. 22)

K. G. Anton je zhe leta 1783 iskal slovenske besede v Armeniji in Babilonu, babilonskim vladarjem pa je dajal slovenska imena. (Hanna Popowska-Taborska, Zgodnja zgodovina Slovanov v luchi njihovega jezika; str. 31)

Zhe v gimnaziji, ko me sicer slovenska zgodovina ali pa slovenshchina res nista prav nich zanimali, sem s svojo intuicijo odkril pravi oziroma prikriti pomen dveh

tujk. V pravem najstniškem duhu sem uvidel, da besedo *principi* pravzaprav sestavljata dve besedi: *princi* + *cipe*, kar je nadvse razveselilo moje pivske kolege. Po podobni analogiji sem potem tudi odkril, da je beseda NORMAL pravzaprav zgolj premetanka slovenskega izraza MAL NOR, in zhe tedaj sem uvidel, da se za vso navidezno normalnostjo vsakdanjosti skriva norost oziroma da so normalni ljudje malo nori in da mora chlovek biti malo nor, da je normalen.¹

Nesporno dejstvo, da sanskrt izvira iz praslovenshchine, ne pa nasprotno, je danes razveljavilo staro paradigmo, da indoevropski jeziki izvirajo iz sanskrta; za slovenshchino se je namrech izkazalo, da je ostala she najblizhja skupnemu prajeziku, ki se je naravno razvil vzporedno s civilizacijo. Civilizacija in jezik sta nekako tako zelo neposredno povezana kakor chas in prostor, saj eno brez drugega sploh ne more obstajati.

Najbolj preprosta pot odkrivanja navzočnosti prajezika (praslovenshchine) po skorajda vsem svetu je razchlemba in preiskava topografskih besed, ki so praslovenskega izvora; prav te sicer Slovencu ponavadi prve padejo v oči, ko potuje v tujini, tukaj pa si jih bomo ogledali le na koncu zelo na kratko, saj so to temo zhe zelo temeljito obdelali pred menoj moji cenjeni kolegi.

Druga pot pa je chisto razodetje, da je namrech skorajda v vseh znanih mrtvih in zhivih jezikih mogoche odkrivati podobnosti z nasho slovenshchino; to se zdi na prvi pogled zhe skoraj shizofreno megalomanstvo in prevech nepojmljivo, da bi sploh lahko bilo resnichno. Te navzočnosti stare slovenshchine v tujih jezikih, ki vam jo bom prikazal, namrech uradna zgodovina sploh ne more podpreti, kaj shele pojasniti, to pa je zgolj she en dokaz, da moramo Slovenci chim prej popraviti svojo zgodovino. Besede, slovenske in tuje, so namrech zhivi dokaz, da je bila preteklost drugachna, kot jo prikazujejo zgodovinarji in tudi jezikoslovci, ki she danes prisegajo na Mikloshichevo lazh, da smo Slovenci iz nemshchine prevzeli shtevilne besede; zhe pred tridesetimi leti so namrech nemshki lingvisti odkrili, da je vech kot shestdeset odstotkov korenskih jeder nemshkih besed slovanskega izvora.

Sveti Modest, prvi znani in uspesni misijonar na Slovenskem (shkof v Karantaniji v 8. stol.) je bil sicer irskega porekla, a se je kljub temu mogel sporazumevati z domachini in jih je kar nekaj tudi krstil. To je zanimivo dejstvo, ki potrjuje, da je angleshchina svoj prvi nabor najstarejsih besed prevzela iz stare slovenshchine, ker so jo pach govorili tudi tamkajshnji prebivalci Kelti (danes so to Irci z irshchino); shele pozneje so v Anglijo krshchanski duhovniki uvozili latinske besede, angleshki plemichi pa francoske. Ker pa tako latinshchina kot francoshchina enako izvirata iz stare slovenshchine, je angleshkih besed, ki so obenem tudi slovenske, skoraj neshteto.

Adama Mickiewicza je rodovno ime Srb spominjalo na **srp**, ta slovanski apelativ pa je povezoval s francoskim **serpe**, »ki je, mimogrede povedano, prav tako slovenskega izvora kot vechina poimenovanj zhivali in kmechkega orodja v celi

Evropi.« (cit. po: Hanna Popowska-Taborska, *Zgodnja zgodovina Slovanov v luči njihovega jezika*, str. 25).

Pred leti sta se iz južne Indije vrnila Slovenec, pek iz Vrhnike, in Slovenka, prostovoljska delavka, in oba sta prijateljem navdušeno pripovedovala, da sta v Indiji srečala pleme, s katerim sta se lahko sporazumevala kar v slovenshchini – ne vem sicer, ali sta govorila o istem plemenu, saj nista potovala skupaj. Kaj takega se lahko primeri samo nam, Slovencem, ki imamo v svojem jeziku za zdaj še skrit pravi ZAKLAD (ta beseda izhaja iz ZA-KLAT, torej ZA ZAKLAT, zato ni čudno, da je baje vsak ZAKLAD tudi ZAKLET) ali ZAKLADnico samega prajezika.

Seveda nihče ne trdi, da se je prajezik imenoval slovenshchina, bolj verjetno se je imenoval **kranjshchina**; ta je tako starodavna, da so jo govorili zhe prvi ljudje, imenovani Pelasgi (Pelazgi, Pelagijci), ki so po starogrški legendi bivali v severni Anatoliji (Mala Azija) in se jih je vechina pozneje preimenovala v Karijce, Lidijce, Jonce, Mikence in Krechane. Tako je isti koren v imenih: KARIJCI v Mali Aziji – ARIJCI povsod – KARNIJCI na Primorskem in v KARNIJSKIH (Julijskih) Alpah in KARAVANKAH – KARANTANCI (Karnijski Anti) na Moravskem, Slovashkem, v Panoniji in Sloveniji (od tod tudi latinsko ime CARINTHIA za Koroshko in nemshko ime – KÄRNTEN) ter KARNIOLCI ali KRANJCI (po Valvasorju so bili Kranjci npr. tudi Primorci, Istrani, Dolenjci, Shtajerci, Dalmatinci ipd.).

V minulem tisočletju, še zlasti v 19. stol., se je ta kranjshchina (njen pesniški vrhunec je vsekakor Preshernova poezija) zlila z drugimi narechji v slovenski jezik. Seveda pa so tudi vsa druga slovenska narechja izhajala iz istega prajezika kot kranjshchina in zato vsa temeljijo na istem prajezikovnem substratu. To pa je menda tudi edina možna razlaga, zakaj najdevamo slovenske besede in besedne korene skoraj v vseh znanih mrtvih in zhivih jezikih. Sicer pa je zhe Valvasor oziroma njegov urednik Erazem Francisci v uvodu k *Slavi vojvodine Kranjske* zapisal, da je kranjski jezik mogoče srečati skoraj po vsem znanem svetu, celo po Aziji vse do Japonske. Za veliko sorodnost slovenshchine s sanskrtom so Slovenci vedeli zhe v Preshernovem času, pozneje so to potrdili tudi tuji jezikoslovci. Da je slovenshchina od vseh jezikov najbližja sanskrtu (še bolj pa starovedskemu jeziku ter tudi tamilshchini in nekaterim drugim dravidskim jezikom), se zdi chisti chudezh, saj uradna zgodovina nima prav nobenih razlag za ta fenomen. Vse skupaj še dodatno zaplete dejstvo, da je vech slovenskih zasebnih raziskovalcev predantichnih in antichnih jezikov odkrilo njihovo neverjetno sorodnost s slovenshchino; isto sorodnost je možno najti tudi v drugih zhivih jezikih, ne le v slovanskih, za katere skupne besede s slovenshchino seveda niso nich nenavadnega.

1. Angleshki	23. Nemshki
2. Arabski	24. Nizozemski
3. Baskovski	25. Norveshki

4. Bolgarski	26. Poljski
5. Burski	27. Portugalski
6. Cheshki	28. Sanskrt
7. Estonski	29. Skitski
8. Etrushchanski	30. Slovaški
9. Fenichanski	31. Srbski
10. Finski	32. Staroegipchanski
11. Francoski	33. Starogotski
12. Grški	34. Starogrški
13. Hetitski	35. Starohebrejski
14. Hrvški	36. Starokitajski
15. Ilirski	37. Staroperzijski
16. Japonski	38. Starovedski
17. Kaldejski	39. Shvedski
18. Latinski	40. Tamilski
19. Latvijijski	41. Turški
20. Madzharski	42. Vandalski
21. Makedonski	43. Venetski
22. Mezopotamski	

Ta seznam obsega zgolj tiste jezike, za katere je sorodnost s slovenskim zhe ugotovljena, saj imamo konkretne primere enakih ali podobnih besed in korenskih jeder; niso pa to prav vsi jeziki, sorodni slovenshchini, tej prababici zlasti indoevropskih jezikov (s sanskrtom vred); to staro slovenshchino nekateri poznavalci imenujejo tudi venetschina. Zato bo v bližnji prihodnosti slovenistika postala najpomembnejša lingvistična disciplina na svetu in naše pomembno izvozno blago.

Na srečo nisem prvi s tako nezaslišanimi trditvami; pred menoj so podobne poglede zapisali zhe kar številni slovenski in tudi tuji avtorji. Še naprej pa nenehno odkrivam sorodnosti s slovenshchino v vseh jezikih, ki jih srečujem; da bi te svoje zgoraj predstavljene, vsekakor drzne trditve širše dokazal, sem za začetek izbral angleshchino, ki je danes globalni univerzalni jezik, na koncu pa sledi še nekaj podobnosti med sanskrtom in slovenshchino.

¹ To spoznanje me je odmaknilo od normalnosti; kot vsak mladostnik sem pretiraval v vsem, kar mi je godilo, in čeprav sem kaj storil tudi narobe ali pa prav zaradi svojih napak, sem si v desetletjih nabral dovolj izkušenj, da lahko zdaj cenim svoja mladostnishka intuitivna odkritja. Obnem z odmikom od normalnosti sem se umaknil tudi od povprečnosti, ki sicer zadušila prenekateri umetniški izraz.

Za zgodovinski spomin

Branko J. Hribovšek

ZATON ZAHODA

(III)

Spoznanje in umetnost

Sveto pismo – tako Stara kot Nova zaveza naj bi bili najvzhnejši knjigi Zahoda. Iz njiju naj bi izhajala celotna zahodnjashka moralna kultura. Ti knjigi, ki naj bi ju napisali bozhji preroki in bozhji apostoli ali pa so ju, kot naj bi pokazale raziskave, priredili svečeniki in pravi verniki po starih arabskih verovanjih in pripovedkah (Kamal Salibi: *The Bible Came from Arabia*, London, 1985), vsebujeta poleg moralnih naukov tudi opise neverjetno surovih, brezobzirnih in odvratnih masovnih pobojev, umorov, posilstev, plenitev in ropanj – storjenih bolj ali manj v bozhjem imenu. Da, v imenu boga, ki je zelo podoben chloveku: zahteva vse zase, od slepe poslušnosti do brezpogojne ljubezni, je neizmerno mashchevalen in neprizanesljiv, se kljub svoji vsemogočnosti boji tekmecev v verovanju in zvestobi podložnikov, ki jim naj bi bil podelil svobodno voljo. Ta strashni bog poskusha s tem, da se zhrtvuje sam sebi, odreshiti svoj izbrani narod krivde prvega greha – tj. spoznanja spolnosti in ploditve. S tem je chlovek postal podoben bogu, saj je zachel ustvarjati po svoji podobi in volji. Ta strashni bog pa je razocharan nad svojimi podložniki, nad svojim izbranim narodom, ker ta ne spozna boga. Zato bog prekolne ta narod ter se v svojem razocharanju spremeni v boga ljubezni, milosti in odpushchanja; odlochi se postati zashchitnik in reshitelj vseh ljudi, ne le izbranega naroda. Ostala pa je njegova zahteva do podložnikov: brezpogojna zvestoba, poslušnost in ljubezen. Tako trguje: v zameno jih namrech chaka vhod v nebeshko kraljestvo ...

Politiki prisegajo z roko na Svetem pismu, po potrebi navajajo iz njega, da bi opravičili svoja sramotna in zlochinska dejanja kot plemenitost drzhavnih ochetov in mater, ki le izpolnjujejo bozhjo voljo in prerokovanja ter delujejo le v soglasju s svetopisemskimi vrednotami, katerih vere njihovih nasprotnikov nimajo.

Poglejmo bolj natanchno nekaj Kristusovih izrekov:

... in vse sem povabil ...

... kdor ni z menoj, je proti meni ...

... blazheni ubogi na duhu, kajti njih je nebeshko kraljestvo ...

... in zadnji bodo prvi ...

V bistvu zvenijo ravno tako kot splošne obljube politikov ... Kakor vse vere, je pach tudi ta »nasha« sociobiološkega porekla. Je odraz najbolj splošnih zhivljenjskih pogojev chloveka, njegove miselnosti, bojazni in upanja. In »nasha« vera je edina pravilna, »njihove« (vere drugih) pa niso! Vse vere pa vsebujejo bistvo oblasti – zahtevajo poslušnost, pokorshchino in chashchenje. Zastopniki boga ali pa bogov po lastni volji se opirajo na chustva, vplivajo nanje in jih izkorishchajo, da bi dosegli, utrdili in izvrshchevali oblast. Chloveshka chustva jim dajejo skoraj popolno moch nad ljudmi.

Chustvena moch besede vchasih pojasni veliko vech kot razumsko pojasnilo, vendar pa lahko tudi skrije bistvo kot nekaj, kar nima prostora v vsakdanjem zhivljenju. To velja zlasti, che chustvom pripishemo zgolj umetnishko vrednost.

Doslej sem se namenoma izognil omeniti umetnost, ki je popolnoma chustven izraz nechesa (chesar koli) vseploshnega ter chustveno vpliva na nash razum, da nam prichara osebno dozhivetje bistva umetnine. Poudarjam, gre za chustveno spoznanje nekega bistva, ki ga lahko potem razumsko opredelimo. Umetnost ima to lastnost, da nam to omogochi na najbolj zgoshchen nachin in v najbolj jedrnati obliki.

Tako ne moremo zanemariti tega nachina spoznanja, kajti kot bomo she videli, je vechina nashih najvazhnejshih dejanj in odlochitev chustveno pogojena. Chustveno spoznavanje je namrech zelo globoko in univerzalno, saj je nastajalo v celotnem evolucijskem procesu.

Umetnost in znanost sta si zelo podobni: obe zahtevata domiselnost, znanje, spretnost in sposobnost opazovanja ter predstave opazhenega ali dozhivetega, vse pod vodstvom uma in neke strastne tezhnje. Samo tako nastanejo genialna dela.

Eno teh enkratnih, vечно veljavnih in pomembnih del, za nasho razpravo she posebno zanimivo, je pripoved *Veliki inkvizitor*, vpletena v roman *Bratje Karamazovi* velikega ruskega pisatelja Dostojevskega. Seveda nas tukaj ne zanima vloga te pripovedi v romanu, njen pripovedni namen. Zanima nas zgolj analiza, ki jo je Dostojevski ustvaril s to pripovedjo v zgodovinskem in verskem oziru. V tej pripovedi je Dostojevski s prispodobo, v skladu z »nasho« (krshchansko) vero, opisal najbolj osnovne in bistvene tezhnje, lastnosti in vprashanja tega, kar imenujemo chloveshki duh. Ni podobnega dela filozofov ali sociologov, ki bi ta problem predstavilo globlje, enostavneje in bolj zgoshcheno, kot je to storil Dostojevski. Zajeto je vse: svoboda in suzhenjstvo, kruh in lakota, chashchenje in bogokletstvo, upor in poslušnost, oblast in ponizhnost, spoznanje in neznanje, dobro in zlo ...

Njegova analiza neusmiljeno prikazhe resnichnost chloveshke narave in stanja. Ta pripoved, cheprav le prispodobna, bo ostala v bistvu tudi najgloblja in najbolj zgoshchena druzhbeno-ekonomsko-politichna razprava vseh chasov. Kljub temu pa je Dostojevski nekaj zgheshil: Veliki inkvizitor je razumen chlovek in njegovo delovanje je s tem v skladu; sezhiganje krivovercev razume kot sredstvo za red,

njegova gonilna sila pa naj bi bila pravzaprav ljubezen do malega chloveka, zato prevzema nase vso težho odgovornosti zanj – po lastnem mnenju zares tostran nadomesti Jezusa Kristusa. Danashnji »veliki inkvizitorji« pa so to le po svojem najhujšem delovanju: niso niti razumni niti ne ljubijo ali vsaj sposhtujejo chloveka in so popolnoma brez občutka odgovornosti, so le suzhnji svojih strasti. Taki mislijo, da morajo odlochaty o usodi chloveka in planeta, pozabljajoch, da so naravni zakoni tisti, ki so to zhe od vsega zachetka chasa odlochili o usodi njih in nas vseh.

V zadevni pripovedi se Jezus Kristus vrne na zemljo v chasu, ko Sveta inkvizicija na veliko sezhiba krivoverce na grmadi. Jezus napravi nekaj chudezhv in tako ga opazi sam Veliki inkvizitor, ki ga nato ukazhe prijety in zaprety. Ponochi pride Veliki inkvizitor k Jezusu v jecho, mu ochita njegov prihod ter pojasnjuje svoje delovanje in odpadnishtvo v skladu s chloveshko naravo, razglablajoch o treh skushnjavah, pred katere je hudich postavil Jezusa v pushchavi. Te tri skushnjave je Jezus zavrgel, Veliki inkvizitor in njegovi pa so jih sprejeli za blagor malega chloveka. Na koncu mu Jezus molche da prav, mu odpusti in za vechno odide.

Spodaj navajam velik del iz te pripovedi, dodajam svoje poudarke in she kakshno misel (pri tem skusham ohraniti tudi razpolozhenje, ki ga vzbujaj besedilo).

(...)

A tedaj se razlezhe divji jok matere umrlega otroka, ki se je vrgla k Njegovim nogam: »Che si Ti, tedaj obudi mojega otroka!« vzklikne in steza roke k Njemu. Sprevod se ustavi in nosachi polozhijo krestico k Njegovim nogam. On jo sochutno gleda in Njegova usta she enkrat tibo spregovorijo besedi »Talitha kumi« – in deklica vstane. Deklica se dvigne v kresti, se usede, se nasmehne in gleda naokrog s shiroko odprtimi, zachudenimi ochmi. V rochicah drzhi shopek belih rozh, s katerimi je bila polozhena v kresto. V množhici nastane zhmeda, vzkliki, ihtenje – in glej, v tem trenutku pribajaj po trgu pred cerkvijo sam kardinal, Veliki inkvizitor. To je skoraj devetdesetletni stavec, visok in zhavnan, z zhshshbenim obrazom in upadlimi ochmi, iz katerih se she vedno ognjeno iskri. O, danes ni v svojih sijajnih kardinalskeh oblachilih, v katerih se je vcheraj shopiril pred ljudstvom, ko so sezhighali sovrazhbnike rimske vere – ne, v tem trenutku je samo v svoji stari, raskavi menishki halji. Nekoliko za njim mu sledijo njegovi mrki pomocniki, blapci in »sveta strazha«. Ustavi se pred množhico in vse opazuje od dalech. Vse je videl, videl je, kako so postavili kresto pred Njegove noge, videl je, kako je deklica ozhivela, in obraz se mu je zhmrachil. Namrshchi svoje goste sive obrvi in ochi se mu zhloveshche zhableschijo. V Njega upre svoj prst in ukazhe strazharjem, naj Ga primejo. In glej, tolikshna je njegova moch in toliko je ljudstvo zhe vzgojeno, pokorno in v trepetu poslushno njegovi volji, da se množhica takoj razmakne pred strazharji in ti sredi grobnega molka, ki je mahoma nastopil, polozhijo roke Nanj in Ga odvedejo. Mnozhica se takoj kakor en mozh skloni zh glavami do tal pred starcem-inkvizitorjem, ta pa molche blagoslovi ljudstvo in odide mimo.

To je prava podoba neomejene oblasti – strahna predstava sezhiganja krivovercev v opomin ljudstvu; sijajna oblachila inkvizitorja dvignejo nad ljudi tudi na pogled, a v menishki halji vseno ohrani svojo moč v krogu zvestih krvnikov. Ljudje so zhe toliko ustrahovani, sebichni in prilagojeni, da brezpogojno sledijo oblastniku, pripravljeni so izdati tudi najbolj pravichnega in dobrodelnega. Ta skupna izdaja dobrega, ki ga izda podlozhno ljudstvo, da bi ushlo trenutnemu strahu, je kal vechne pogube.

Strazha odvede Jetnika v tesno in mrachno obokano jecho v starodavnem poslopju svetega sodishcha in ga zapre vanjo. Mine dan, pada tema, spushcha se vrocha in zadushljiva sevilska noh. Zrak dishi po lovorju in citronab. Sredi globoke teme se hipoma odprejo velika zhelezna vrata in starec, Veliki inkvizitor, s svetilko v roki pochasi vstopi v jecho. Sam je, vrata se za njim takoj zaprejo. Postane pri vbodu in dolgo, minuto ali dve, gleda v Njegov obraz. Naposled se tibo priblizha, polozi svetilko na mizo in Mu reche:

– Si to Ti? Ti? – In ker ne dobi odgovora, hitro doda: – Ne odgovarjaj, molchi! In tudi, kaj bi sploh mogel rechi? Dobro poznam to, kar Ti pripovedujesh. Saj tudi nimash pravice dodati karkoli k temu, kar si bil zhe povedal. Zakaj si torej prishel vtikat se v nasbe zradeve? Kajti prishel si samo zato, da nas motish, to sam dobro vesh. Ali vesh, kaj bo jutri? Jaz ne vem, kdo si, in tudi nochem vedeti, ali si Ti si On ali si le Njegova podoba; toda jutri Te obsodim in sezhgem na grmadi kakor nabujshbega krivoverca in prav tisto ljudstvo, ki Ti je danes poljubljalo noge, bo jutri na en sam moj mighljaj planilo k ognju in prigrebalo oglje k Tvoji grmadi, ali vesh to?

(...)

Toda vedi, da so zdaj, ravno dandanes, ti ljudje bolj kot kadar koli preprichani, da so popolnoma svobodni, cheprav so nam sami bili prinesli svojo svobodo in jo pokorno polozhili k nashim nogam.

(...)

Strashen in pameten dub, dub samounichenja in nebitja – nadaljuje starec – veliki dub je govoril s Teboj v pushchavi in v knjigab nam je sporoчено, da naj bi Te »skushak«. Ali je bilo tako ali ne? Ali naj bi bilo mogoche rechi kar koli bolj resnichnega od tega, kar Ti je oznanil v svojih treh vprashanjih in kar si Ti zavrgel in kar je v knjigab imenovano kot »skushnjavak«? In vendar, che se je kdaj zgodil na zemlji resnichen chudezh, je to bilo tistega dne, na dan teh tvojih treh skushnjav.

(...)

Kajti v teh treh vprashanjih je tako rekoeh zbrana v celoto in napovedana vsa nadaljnja chloveshka zgodovina; v njih so nakazane tri oblike, v katere se bodo strnila vsa nereshljiva zgodovinska protislovja chloveshke narave na tem svetu.

(...)

Te preroshke besede samogovora, nadgradnja celotne pripovedi, zgoshcheno povzemajo bistvo treh »skusnjav«, v katerih je razkrita chloveshka usoda kot posledica chloveshke narave, s katero je pogojena vsa prihodnost chloveshtva, kolikor je odvisna od chloveka.

... kajti chloveku in chloveshki družbi ni bilo nikoli nich bolj neznosno, kot je svoboda! Ali vidish to razžharjeno kamenje v tej goli, razbeljeni pushchavi? Spremeni ga v krushne blebce in chloveshtvo bo udrlo za Teboj kot chreda, hvaležno in poslušno, cheprav bo nenebno trepetalo, da ne bi Ti odtegnil svoje roke in bi bilo konec Tvojega kruha.

Ste zhe videli in slishali danashnja porochila? Kako revni, preganjani, brezposelni, lachni hochejo kruha in dela ...

(...)

Ali vesh, da bo chez nekaj stoletij chloveshtvo razglasilo z usti svoje modrosti in uchenosti, da zlochina ni ter potemtakem tudi ne greba, ampak da so samo – lachni.

(...)

O, nikoli, nikoli se ne bodo mogli sami nasititi brez nas! Nobena uchenost jim ne bo dala kruha, dokler bodo svobodni, konec pa bo tak, da bodo prinesli svojo svobodo k nashim nogam, rekoch: »Zasuzhnjite nas, samo nasitite nas!« Naposled bodo sami dojeli, da svoboda in krub zemeljski, oboje hkrati za vsakogar, nista mozhna, ker ju nikoli, prav nikoli ne bodo znali razdeliti med seboj! Preprichali se bodo tudi, da nikoli ne morejo biti svobodni, zato ker so shibki, greshni, nepomembni in upornishki.

Tisti, ki se udinja, ki sluzhi, ne more biti svoboden; kdor je svoboden, ne sluzhi. Tisti, ki je popolnoma svoboden, ne more nichesar zahtevati; tisti pa, ki ni svoboden, zahteva. »Vsota svobod je konstantna: che imash politichno svobodo, nimash civilne, che imash civilno svobodo, nimash politichne« (kot pravi neki moj znanec).

(...)

*Ali so ti dragi le desetisochi velikih in mochnih, ostali milijoni, mnogoshtevilni kot pesek na dnu morja, ti milijoni shibkih, a Tebe ljubechih, pa so Ti samo sredstvo za velike in silne? Ne, nam so dragi tudi shibki! Greshni so in uporni, a nazadnje bodo tudi oni poslusni. **Obchudovali nas bodo in nas bodo imeli za bogove, zato ker smo se jim postavili na chelo in smo privolili v to, da prenashamo svobodo, ki so se je oni prestrashili, in da jim gospodujemo – tako strashna se jim bo nazadnje zhe zdela svoboda!** Mi pa jim porechemo, da smo poslusni Tebi in da gospodujemo v Tvojem imenu. Spet jih bomo prevarali, kajti Tebe ne bomo vech pustili med nas. V tej prevari bo tudi nashe trpljenje, ker bomo prisiljeni nenebno lagati.*

Faustovski samogovor vladajočega – večno enaka propaganda oblastnika, ki se skriva za moralnimi nachel, katerih se sam ne drzhi: le on skrbi in ljubi shibke, jih hrani, ker sami tega ne zmorejo, velika je njegova zhrtev, namenjena njim. Lazhe jim in ljudje ga obozhujejo. Zaradi lazhi in kruha, ki jim ga daje, mu pokorno sledijo – to je prva skushnjava. Posameznik ima boljše možnosti za prezhivetje v skupnosti, podvrzheni oblasti, kakor pa bi jih imel sam in svoboden. Urejena skupnost, ki jo vodi alfa oseba, kateri se vsi pokorijo, ima omogocha boljše prezhivetje kakor divje krdelo.

(...)

*Che bi bil Ti privolil in sprejel »krub«, bi bil ustregel vesploshni, vechni chloveshki skrbi in muki, tako posameznega bitja kakor vsega chloveshtva – in to je: »Koga chastiti?« Ni za chloveka bolj trajne in muchne skrbi, kakor je ta; che pa postane svoboden, mora brz h poiskati koga, katerega bo chastil. Chlovek isbche, da bi se priklanjal chemu, kar je zhe nesporno, toliko nesporno, da bi bili vsi ljudje takoj soglasni glede vesploshnega chashchenja. Kajti skrb teh bednih bitij ni samo v tem, da bi iskali nekaj, kar bi chastil jaz ali kdo drug, marvech v tem, da bi nashli nekaj, v kar bi mogli vsi verovati in bi to vsi chastili – **vsii hkrati**. Prav ta potreba po **vseploshnosti** chashchenja je najvechja muka tako vsakega posameznega chloveka kakor tudi vsega chloveshtva od zacetka stoletij. Zaradi skupnega chashchenja so ljudje pobijali drug drugega z mechem. Ustvarjali so si bogove in klicali drug drugemu: »Zavržite vashe bogove in pridite se poklonit nashim, che ne, smrt vam in vashim bogovom!« In tako bo do konca sveta, celo takrat, ko izginejo bogovi s sveta: nich ne de, padali bodo na kolena pred maliki.*

V nadaljevanju samogovora – v drugi skushnjavi – je nakazana vechna chloveshka skrb, koga chastiti, komu se podrediti, komu verjeti in zaupati, komu se skupinsko klanjati; to je izraz nagona pripadati nekemu krdelu, kjer se lochijo »nashi« in tisti, ki so »njihovi«, te pa je treba sovrazhiti, zanichevati, unichevati. V ta namen se »nashi« tudi sami zhrtvujejo ali pa one »druge« skushajo preprihati, da bi postali »nashi«; v tem prizadevanju lahko mali chlovek najde smisel zhivljenja.

Vsa verstva, tako abrahamska (judaizem, krshchanstvo, islam) kakor tudi hinduizem, budizem itd., ter vse ideologije, kot so socializem, komunizem in njihove razlichice, so v jedru svojih naukov popolnoma moralne. Prav tako so popolnoma moralne v sociobioloshkem smislu, saj to je njihov izvor. Tu moralno pomeni vse, kar prispeva k blaginji, h koristnemu razvoju ter zanesljivi prihodnosti chloveshke družbe in posameznika v njenem okviru. Tako vse vere in ideologije gradijo na tem, kar je dobrega, moralnega v chloveku – pravzaprav so namenjene nekemu idealnemu chloveku, ki ga ni; kakor je dejal Veliki inkvizitor: so za izbrance, so za bogovom podobne, in to je za te ideje usodno. Da je dandanes vloga verstev in ideologij pravzaprav rushilna, niso krivi toliko njihovi nauki, marvech zlasti njihova zloraba.

Seveda imamo tudi popolnoma nemoralne ideologije, kot sta fashizem in nacizem. Nekateri imajo tudi kapitalizem, imperializem in neoliberalizem (moderna oblika

kapitalizma) za ideologije. Po moje to ne ustreza, saj gre le za oznake določenega delovanja v politiki, tako družbeni kot gospodarski. Za te oznake je značilno, da se vedno skrivajo za kako vero ali ideologijo, utemeljujoch svoje delovanje v soglasju z moralo določenega verstva ali ideologije, zato same po sebi ne morejo biti to, na kar se sklicujejo. Pravzaprav so v osnovi le zbirke uzakonjenih pravil vladajochih, ki si na ta način omogočajo delovanje brez shirshe odgovornosti; vsebujejo pa ta pravila tudi dolžnosti in kazni za podrejene. Kakor pravi znani izrek: gre za pravila, ki zagotavljajo, da revni ne prerezhejo vratov bogatim, da tlacheni ne prerezhejo vratov tlachtiteljem.

(...)

*Pravim Ti, da chlovek nima bolj muchne skerbi kot najti tistega, kateremu naj bi chimprej izročil dar svobode, s katerim se to nesrečno bitje rodi. Toda svobodi ljudi labko gospoduje le tisti, ki jim pomiri vest. S krubom ti je bilo ponujeno neoporečno znamenje: **ti mu dash kruh in chlovek se ti pokloni**, kajti nich ni bolj neoporečno kot krub; toda che ravno v istem chasu kdor koli zavлада njegovi vesti mimo Tebe – o, tedaj chlovek zavvrže celo Tvoj krub in gre za tistim, ki je premamil njegovo vest. V tem si imel prav. **Kajti skrivnost chloveshkega bitja ni v tem, da zgolj zhivi, ampak v tem, za kakshen cilj zhivi.** Brez lastnega trdnega prepričanja, za kaj naj zhivi, chlovek ne more dalje zhiveti in se raje unichi, kakor da bi ostal na zemlji, pa cheprav bi bil obdan s samim krubom. To je pach tako, toda kaj nam to ponuja? Namesto tega, da bi Ti vladal svobodi ljudi, si jim jo she povechal! Ali si pozabil, da sta pokoj in celo smrt chloveku drazhja kot svobodna izbira v spoznavanju dobrega in zlega? **Nich ni za chloveka bolj mamljivo, kot je svoboda njegove vesti, a nich ni zanj tudi bolj muchno.***

(...)

Namesto da bi bil Ti sam obvladal chloveshko svobodo, si jo pomnozžil in z njenimi mukami za vekomaj obremenil območje chlovekove dusbevnosti.

(...)

*Ljudje bodo naposled krichali, da ni resnica ni pri Tebi, ker jih nihche ni zapustil v vechji zmedi in muki, kot si to storil Ti, ko si jim prepustil toliko skerbi in nereshljivih nalog. Tako si Ti sam postavil temelj za razrushenje svojega lastnega kraljestva in nikogar drugega ne moresh kriviti zaradi tega. In tebi je bilo vendar ponujeno nekaj chisto drugega! Tri sile, zgolj tri sile na tej zemlj labko za vekomaj premagajo in omamijo vest teh shibkih upornikov v njihovo lastno srecho; te tri sile so: **chudezh, skrivnost in avtoriteta.** Ti si zavrgel prvo in drugo in tretje ter si dal s svojim ravnanjem sam prvi zgled za to.*

(...)

O, seveda, ravnal si v tem primeru ponosno in chudovito kakor bog; toda ljudje, ta shibki, upornishki rod – ali so to bogovi?

(...)

Ali je bilo mogoče, da bi Ti samo za trenutek dopustil, da bi ljudje zmogli prenesti tako skusbnjavo? Ali je chloveshka narava tako ustvarjena, da bi mogla zavreči chudezh in se v tako strasnih zbiljenjskih trenutkih, v trenutkih svojih najbolj strasnih osnovnih in muchnih dusbevnih stisk, nasloniti zgolj na svobodno odlochitev srca? O, Ti si vedel, da se bo Tvoje dejanje obranilo v knjigah in bo doseglo globino vekov in zadržne meje sveta ...

(...)

A nisi vedel, da chlovek, brzih ko zavrzbe chudezh, zavrzbe tudi boga, ker chlovek ne ishche toliko boga, kolikor ishche chudezh.

Ni idealnega chloveka, ki bi se mogel upreti vsem tem skusnjavam. Če bi se jim zmogel upreti, bi bil enak bogu. Kakshen naj bi bil torej sociobioloski smisel omenjenih treh sil? **Chudezh** je nekakshen dogodek, ki ga ne moremo razumeti, lahko pa ga obchudujemo, se ga bojimo; je chustveno dozhivetje in zato globlje kot razumsko spoznanje, je izraz nedojemljive sile. **Skrivnost** je nekaj podobnega, saj prav tako vzburi nasha chustva; ne vemo, kaj lahko pričakujemo od skrivnosti, saj vzbuja obchutek nedolochenega strahu. **Avtoriteta** pa je nekaj, kar vzbuja obchutek pravichnosti, varnosti in zashchite v povezani skupnosti; s strahom pred izlochitvijo in kaznijo si zagotavlja nasho poslušnost in nas vodi – torej je tudi to nekaj, kar je bistveno povezano s chustvi, le da meji zhe na razumsko pojmovanje. Spomnimo se Baghwana, raznih gurujev in podobnih skrajnih sekt, katerih privrženci so se pod vodstvom svojih »polbogov« odrekli vse lastnine, naredili tudi skupinske umore in samomore, vse to v najbolj svobodnih in demokraticnih zahodnih družbah, kjer niso vech mogli prenashati bremena osebne svobode.

(...)

*Ali je res, da si Ti prishel samo k izbrancem in zaradi izbrancev? Če je tako, tedaj je to skrivnost in je ne moremo razumeti. In če je skrivnost, tedaj smo imeli prav, ko smo oznanjali skrivnost in jih učili, da tisto, kar je vazhno, ni svobodna odlochitev njihovih src in ne ljubezen, ampak je to skrivnost, ki so jo dolzhni slepo sprejeti, cheprav se njihova vest temu upira. Tako smo tudi storili. Popravili smo tvoj veliki podvig in ga utemeljili na **chudezhu, skrivnosti in avtoriteti**. In ljudje so se razveselili, da smo jih ponovno vodili kot chredo in da smo z njihovih src vendarle konchno sneli ta strashni dar, ki jim je bil prinesel toliko trpljenja. Ali smo imeli prav, ko smo tako učili in delovali, povej? Ali je mogoče, da nismo ljubili chloveshtva, ko smo tako ponizhno spoznali njegovo nemoch in z ljubeznijo olajshali njegovo breme ter dovolili njegovi izprijeni naravi, da sme greshiti, cheprav le z nashim dovoljenjem?*

(...)

*Poslušhaj torej: mi nismo s Teboj, ampak z **njim**, to je nasha skrivnost!*

Z demagogijo in s propagando skusha oblast dokazati svojo avtoriteto, dobrohotnost in velikodushnost tako sama sebi kot podlozhnikom.

(...)

... vzeli smo od njega Rim in Cezarjev meč in sebe razglasili za vladarje na zemlji, za edine vladarje, čeprav se nam doslej še ni posrečilo, da bi svoje delo popolnoma dokončali. A kdo je kriv tega? O, to delo je doslej le na začetku, a se je začelo. Še dolgo bomo čakali na njegovo dovršitev in še mnogo bo pretrpela zemlja, toda mi bomo dosegli nasbe, postali bomo cezariji, in takrat bomo že lahko začeli misliti na srečo vseh ljudi. Sicer pa bi bil tudi Ti takrat še lahko prevzel Cezarjev meč. Zakaj si zavrnil ta poslednji dar? Ko bi bil sprejel ta tretji nasvet mogočnega duba, bi bil izpolnil vse, kar išče človek na zemlji, to je: človek bi vedel, pred kom naj se klanja, komu naj izroči svojo vest in kako naj se končno vsi zedinijo v složno in enotno vesplošno mravljišče, kajti potreba po vesoljni združitvi je tretja in poslednja muka ljudi. **Vedno si je vse chloveshtvo v vsakršnih okolishchinah prizadevalo urediti univerzalno zhivljenje.**

(...)

Bilo je mnogo velikih narodov z veliko zgodovino, toda chim večji so bili ti narodi, tem bolj so bili nesrečni, ker so močnejše kot drugi spoznali potrebo po **univerzalnem združevanju ljudi**. Veliki osvajalci, razni Timurji in Džingiskani, so kot vihar preleteli čez zemljo, stremeli osvojiti ves svet, a tudi oni so, čeprav podzavestno, izrazili le to **veliko potrebo chloveshtva po svetovni in vesplošni edinosti**. Ko bi Ti sprejel ta nasvet in Cezarjev škerlatni plashč, bi utemeljil svetovno vladavino in vsej zemlji prinesel mir. Kajti le kdo naj vlada ljudem, če ne tisti, ki obvlada njihovo vest in ki drži v rokah njihov vsakdanji kruh? Zato smo vzeli Cezarjev meč in s tem smo seveda zavrgli Tebe ter krenili za njim.

(...)

Mi pa bomo zjajali zver in dvignili chasho in na njej bo napisano: »Skrivnost! Takrat in sbele takrat pride za ljudi vladavina miru in sreče.

(...)

Pri nas bodo vsi srečni in se ne bodo več upirali niti ubijali drug drugega, kakor počnejo povsod v Tvoji svobodi.. O, mi jih bomo prepričali, da bodo sbele takrat postali res svobodni, ko se zaradi nas odrečejo svoje svobode in se nam pokorijo. Kaj menish, ali bomo tedaj imeli prav ali bomo lagali?

Aktualne vzporednice: le chlanstvo v NATO zagotavlja svobodo, pravichnost in srečno zhivljenje, hegemonija Velike sile prinese srečo, svoboda je v suzhenjstvu, zato velja Pax Americana (kot nekdanj Pax Romana, katerega zhrtve in napake so zhe pozabljene), vsi smo za »evroatlantske integracije« in v njih za nasho »sveto prihodnost« drzhavljanov tretjega reda Evropske Unije.

(...)

Svoboda, svobodni razum in znanost jih bodo zavedli v tako zagato in jih postavili pred take chudezhe in nereshljive skrivnosti, da bodo nekateri od njih, nepokornezhi in nasilniki, pokončali sami sebe, drugi, nepokorni, toda slabotni, bodo iztrebili drug drugega, tretji, ki ostanejo, shibki in nesrečni, pa bodo prilezli k nashim nogam in nam zakericali: »Da, imeli

ste prav, vi ste edini imeli v lasti Njegovo skrivnost, in mi se vrachamo k vam, da nas reshite pred nami samimi! **Ko bodo od nas prejeli kruh, bodo jasno uvideli, da je to njihov kruh, z njihovimi rokami pridelan kruh, ki smo jim ga vzeli, potem pa jim ga razdelili brez vsakega chudezha; videli bodo, da nismo spremenili kamenja v kruh, a resnično, bolj kot samega kruha se bodo veselili tega, da ga dobivajo iz nashih rok!** Kajti dobro se bodo spominjali, da se jim je prej, ko she ni bilo nas, ta kruh, ki so ga sami pridelali, v njihovih rokah spreminjal v kamenje, ko pa so se vrnili k nam, se je kamenje v njihovih rokah spremenilo v kruh. Zelo, zelo bodo znali ceniti, kaj pomeni za chloveka, che se enkrat za vselej podredi!

(...)

Tedaj jim bomo dali tiho, ponizhno srecho slabotnih bitij, takih, kakor so oni ustvarjeni. O, naposled jih bomo prepriчали, da ne smejo biti ponosni, zakaj Ti si jih povzdignil in jih s tem nauchil ponosa; dokazali jim bomo, da so slabotni, da so samo usmiljenja vredni otroci ter da je otroshka srecha najbolj sladka. Postalni bodo plahi in nas bodo zacheli gledati kot bogove in se v strahu stiskati k nam kot pishcbeta h koklji. Obchudovali nas bodo in se nas bali, in bodo ponosni, da smo tako mogochni in umni, da smo mogli pomiriti tako divjo tisochemilijonsko chredo. Izchrpiani bodo trepetali pred nashim gnevom, zbeganega uma, solznih ochi kot otroci in zhenске, a prav tako zlahka se bodo na nash migljaj vdajali veselju in smehu, svetli radosti in srechni otroshki pesmici. **Da, mi jih bomo nalozhili delo, toda v dela prostem chasu jim uredimo zhivljenje kot otroshko igro, z otroshkimi pesmimi, z zbori in nedolzhnim plesom. O, tudi greh jim bomo dovolili, ker so tako slabotni in nemochni, in ljubili nas bodo kot otroci zato, ker jim dovolimo greshiti. Rekli jim bomo, da je vsak greh odpushchen, che bo storjen z nashim dovoljenjem; dovolimo jim greshiti zhe zato, ker jih ljubimo, kazen za te grehe pa prevzamemo nase, che bo treba.** Prevzamemo jih nase in oni nas bodo obozhevali kot dobrodelnike, ki so prevzeli njihove grebe na sebe pred bogom. In ne bodo imeli pred nami nikakrsnih skrivnosti. Mi jim bomo dovolili ali pa prepovedali zhiveti z njihovimi zhenami in ljubicami, imeti otroke ali pa jih ne imeti – vse v skladu z njihovo poslušnostjo – in oni se nam bodo pokorili z veseljem in radostjo. Najbolj muchne skrivnosti njihove vesti – vse, vse nam bodo prinesli, in mi bomo o vsem razsojali, in oni bodo radostno verjeli nashi sodbi, ker jih bo razbremenila velike skerbi in strashnih muk, che se morajo sami svobodno odlochiti. In vsi bodo srechni, vsi milijoni bitij, razen nekaj tistih sto tisochev, ki jim bodo vladali. Samo mi, ki hranimo skrivnost, samo mi bomo nesrechni. Na tisoche milijonov bo srechnih mladih in le sto tisoche bo trpechih, ki so prevzeli nase prekletstvo razlochevanja dobrega in zla.

To je faustovska pozhrtvovalnost oblasti za blaginjo vseh, tudi koliko zraka in vode komu pripada, pa darila TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership), pa zhivljenje prikazano kot otroshka igra – zabava nas Hollywood z neskonchnimi CIS-i, sitcomi, pornografijo, pop-glasbo in nasiljem zhe v otroshkih risankah. Pri tem je prav perverzno pojasnjevanje Cerkev: revni in tlacheni so zato,

ker so dobri – kazeni za svoje grehe, s tem pa tudi odpustek, bodo pretrpeli in dobili zhe v tostranstvu, po smrti pa gredo ravno v nebo; pri bogatih pa je ravno nasprotno – njihova morebitna dobra dela so poplachana z bogastvom in dobrim zhivljenjem zhe v tostranstvu, po smrti pa jih chaka vechno trpljenje v peklul Torej veselite se, da ste revni, tlacheni in zatirani, kajti vashe je nebeshko kraljestvo, in dajte ponizhno in poslushno cesarju, kar je cesarjevega! Kot pravi Cankar: »V bogatih kochijah se vozijo baroni, tatjè, bankirji ...«

(...)

Ko Veliki inkvizitor neha govoriti, nekoliko pochaka, da bi mu jetnik odgovoril. Jetnikov molk deluje nanj muchno. Videl je, kako ga je jetnik ves chas pozorno in tiho poslushbal, ga gledal naravnost v ochi in mu očitno ni nameraval nichesar odgovoriti. Starec bi rad, da bi mu On kar koli rekel, pa naj bi bilo to she tako grenko, strashno. Toda On se molche približha k starcu in ga tiho poljubi na njegove brezžerвне devetdesetletne ustnice. To je ves Njegov odgovor. Starec se zdržne. Nekaj se je zganilo v kotichkih njegovih ust; stopi k vratom, jih odpre in Mu reche: »Pojdi in ne pribajaj vech ... ne pridi nikoli vech ... nikoli, nikoli vech!« In Ga izpusti v temne ulice mesta. Jetnik odide.

Dostojevski je pravilno prerokoval, ko je skushnjavca imenoval »strashni in umni duh, duh samounichenja in nebitja«; ta oznaka natanko izrazha usodo vsega chloveshtva. Privrzhenci skushnjavca so »voditelji« chloveshtva, ki so pot tega duha izbrali zato, ker je to edino, za kar je chloveshka narava sposobna: pot samounichenja in nebitja, to je bridka resnica. O drugachni izbiri ne bomo razpravljali – ni uresnichljiva in je stvar vere.

Preden natanchneje opisshemo to pot, preneseno v danashnje pojmovanje, velja rechi, da te poti niso izbrali le voditelji, izbrali so jo tudi podlozhniki s tem, da se ji ne uprejo. Dostojevski je skushnjave strashnega duha dovolj nazorno prikazal, tako da se danes ta pot razkriva pod oznako *neoliberalni kapitalizem*, njegovi inkvizitorji in »sveta strazha« so neokoni in njihovi petolizniki, ki jim pravimo *politiki*. Ne moremo jih imenovati Veliki inkvizitorji, kajti Veliki inkvizitor je resnichno ljubil ljudi – to mu je potrdil Jezus oseбно, ko ga je poljubil in mu prepustil chloveshtvo. Veliki inkvizitor je sezhigal »krivoverce« na grmadah, ker so motili red, vznemirjali ljudi, ne pa zaradi varovanja cerkvenih dogem. Njegov konchni cilj je bil osrechiti chloveka, zato mu je odpushchal grehe, zahrbtnost in pokvarjenost; pri tem mu je bila oblast le sredstvo za dosego cilja, ki ga drugache chlovek zaradi svoje shibkosti ne more dosechi. Velikemu inkvizitorju ni do bogastva, v tem je tudi sam krivoverec v ocheh uradne Cerkve; njemu gre za pravichno razpodelitev kruha in dela v skupnosti pod njegovo upravo. Celo svojo srecho tukaj kot tudi v vechnosti onkraj je zhrtvoval za chloveka s tem, da je zapustil Njega, Jezusa. Izziva celo pravichnost Njegove konchne sodbe.

V nasprotju z Velikim inkvizitorjem pa prikriti voditelji, ki mislijo, da krojijo usodo chloveshtva kot »gospodarji vesolja«, katerih vidni upravniki so danes neoliberalci in neokoni, ne ljubijo ljudi, ne ljubijo chloveshtva, saj je to zanje le velikanska, mastna, nenasitna in neumna biomasa, ki pozhira surovine in porablja energijo; to biomaso vladarji z vso pravico izkoristichajo, ropajo in po potrebi pobijajo. Tisti, ki ne prispevajo k njihovemu bogatenju, pa so nepotrebni zajedalci brez pravice do obstoja.

Pojma *usoda* tukaj ne jemljem v smislu nekake vishje onstranske sile, ki dolocha prihodnost, marvech v luchi dejstva, da se zakonom narave ne moremo izogniti. Ne gre torej za usodo v vesoljskem smislu – smrt sonca, razpad sonchnega sistema in galaksij ter neznani razvoj vesolja v eonih, ki she pridejo; gre za usodo chloveka na planetu Zemlja v manj kot enem stoletju. To usodo je zapechatila chloveshka neumnost sama in nam je popolnoma jasna, vprashljive so zgolj potankosti (kdaj, kje in kako), in she to bolj na ravni posameznika kot na ravni planeta. Umni in strashni »duh skushnjavec« nam jo je razkril v vsej njeni grozljivosti, konec bo prinesel samounichenje, in nato bo sledilo »nebitje«.

Pri vsem tem je najbolj strashno, a povsem razumljivo, da je obstajala mozhnost izogiba tej usodi, seveda zgolj v soglasju z naravnimi zakoni, se pravi, che bi ravnali v skladu s tem, kar imenujemo »zdrav razum«.

Jezdeci apokalipse

Naj ostanem pri verskih prispodobah. Shtirje moderni »jezdeci apokalipse« so: 1) imperializem kot (amerishka) tezhnja po svetovni hegemoniji, 2) neoliberalni kapitalizem, 3) prenaseljenost sveta (populacijska eksplozija), 4) klimatska katastrofa (spremembe podnebja).

To so poti, po katerih zhe stopamo, vedno hitreje in z vedno bolj trdnim korakom – samounichenju naproti. Prvim trem od teh poti bi se she sedaj z zdravim razumom (vsaj teoretichno, kajti che bi ga res imeli, ne bi bili zabredli tako dalech) lahko izognili, s chetrte – podnebne – poti pa ne moremo vech skreniti, »zdrav razum« nam lahko le she omogochi prav majhno verjetnost, da bo prezhivelo nekaj ljudi, nekako »za seme«. Seveda je jasno, da te poti, ti zloslutni jezdeci niso med seboj neodvisni, saj so zgolj razlicni pogledi na isto stanje, na iste vzroke in posledice.

»Prvi jezdec«, Zahod z ZDA na chelu, poskusha dosechi svetovno hegemonijo, kontrolo nad vsemi surovinami, viri energije in zhivljenjskimi sredstvi. Zakaj je bila ta amerishko-zahodna politika, njen družbenopolitichni in gospodarski vpliv, doslej tako uspeshna (seveda le za ozhji vrhnji sloj)?

Odgovor je pravzaprav preprost: uspešna je bila, ker je neoliberalni kapitalizem v jedru rushilen, in sicer kot nauk (nočem reči: ideologija) in kot delovanje. Rushenje je preprosto, praktično zmeraj po svoje uspešno in hitro, nekaj povsem drugega pa je do okolja obzirna gradnja.

Politika in vojashko delovanje Zahoda je usmerjeno predvsem v izgradnjo svetovne hegemonije. V ta namen so pripravljene zrtvovati kar koli, razen sebe in svoje premoženje, povzročili bi tudi tretjo svetovno vojno z nuklearnim orožjem. Pri tem računajo na strah in negotovost nasprotnika (podobno politiko je razvil Izrael na Blizhnjem vzhodu); tako se bodo nasprotniki raje pokorili, kot pa tvegali unichenje.

Po nekaterih podatkih imajo ZDA prek 700, po drugih pa okoli 900 do 1000 vojashkih oporišč po vsem planetu, predvsem z namenom obkrožanja Rusije in Kitajske, ki naj bi bili tako prisiljeni v pokorščino. Sebi pa ZDA pridržujejo pravico t. i. prvega udarca, čeprav se zavzemajo »za mir«, Rusija in Kitajska pa ogrožata svetovno ravnotežje in mir. Organizacija BRICS, njene banke, možnost mednarodne trgovine brez dolarja in alternativne poti plachil – vse to je za ZDA popolnoma nesprejemljivo. Ponovno je »obujena« hladna vojna (pravzaprav nikdar ni prenehala) z oboroževalno tekmo ter s t. i. »zastopniškimi« (proxy) spori in »small wars« za podpihovanje lokalnih konfliktov in destabilizacij (Ukrajina, otoki v južnem Kitajskem morju, v Afriki Libija, Somalija itd., Blizhni in Srednji vzhod). Tako Rusija kot Kitajska, čeprav daleč zaostajata za Zahodom po vojashki moči, sta vseeno dovolj močni, da bi lahko izvedli unichujoch nasprotni udarec. Torej, če ne bomo vselej prvi in edini, smo raje mrtvi – to je pravzaprav logika obupanca, ki je pred tem, da izgubi vse, pa stavi na eno samo, najbolj skrajno karto. Sodeč po izjavah aktualnih predsedniških kandidatov v ZDA, se zdi, da so toliko omejeni v svoji viziji sveta, da verjamejo v ameriško zmagovitost v vsakem primeru. Za njihovo blebetanje o »demokraciji«, »svobodi govora« in o »chloveshkih pravicah« je primerna prispodoba v *Maski*, kratki zgodbi Guya de Maupassanta, kjer lepa maska skriva ostarelo, izmozgan in propadel obraz resničnosti.

To stanje in delovanje s svojo negativno selekcijo, to je z nestrpnostjo, s političnim diktatom, z ekonomskimi sankcijami, s podpihovanjem in organizacijo sporov, ki prehajajo v vojne, povzroča zgolj zozhevanje pravičnejših možnosti razpodelitve. Logika »če nisi z menoj, si proti meni« preprečuje sodelovanje in rushi obstoječe, s tem pa povzroča obraten razvoj – deevolucijo, pot nazaj, ki unichuje napredek, ker je proti raznolikosti in združuje v enake lastnosti na nizhji ravni – izenachuje z unichenjem.

S stalishcha disipativnih struktur pomeni zmanjševanje raznolikosti strukture porast entropije sistema, to pa neizogibno vodi do razpada disipativne strukture. Ob tem je nepomembno, kolikšen je bil, je she ali pa shele bo pretok energije in materije skozi sistem – ta dolocha zgolj trajanje in chas razpada.

Zaradi vesplošne svetovne povezanosti – »prvi« svet je kljub svojemu mnenju, da sta »drugi« in »tretji« nepomembna, zhe od kolonialnih chasov bistveno odvisen od obeh – je celotno chloveshtvo, z vsemi družbami in drzhavami, postalo en sam organizem. Potemtakem hegemonsko delovanje Zahoda ni nekakšna naravna selekcija, cheprav sam skusha predstaviti tekmovalnost kot najboljši »zhiviljenjski vzorec«. Zaradi povezanosti enotnega organizma je zahodni parazitizem iz kolonialnih chasov preshel v rakavo metastazo v chloveshki družbi. Kjerkoli deluje, unichuje in pri tem povzrocha rast entropije, ki bo v konchnem rezultatu povzročila propad chloveshke družbe in poshkodovano okolje na svetovni ravni.

»Drugi jezdec«, neoliberalni kapitalizem in kapitalizem nasploh, je bolj nevaren kot prizadevanje za amerishko hegemonijo. Cheprav je oboje nelochljivo povezano (prva naloga svetovne hegemonije je zagotoviti prevzem, nadzor in izključno uporabo energetskih virov in surovin), saj je kapitalizem pravzaprav povzročil hegemojo ZDA, je neoliberalni kapitalizem navzoch praktično povsod po svetu. Dno je prebila globalizacija: zahodni neoliberalni kapitalistichni pohlep je »prevzel« svetovno politiko. Tako so mednarodne korporacije zhe skoraj popolnoma prevzele politični nadzor na Zahodu. Tezhnja za dobichkom, pohlep, imeti »life style«, kariero in zraven bojazen pred izgubo eksistence, revshchino in nezaposlenostjo, spodaj pa prazno upanje tistih na dnu po boljšem zhiviljenju – vse to je dalo kapitalizmu dolocheno lastno dinamiko, ki izlochi vsakogar, ki bi poskushal kar koli spremeniti. Usodno je, da pri tem sodelujemo vsi, razlike med bogatimi in revnimi pa so vedno vechje in morajo pripeljati do zloma – tako se kapitalizem sam unichuje, ker unichuje svoje lastne potroshnike. Pravzaprav se je zlom vsaj deloma zhe zgodil: ali je to sploh she gospodarstvo (morda je le politična ekonomija v perverznm pomenu), che so najvechji zasluhki ustvarjeni z »derivativnimi produkti«, s »fiat denarjem«, s »hedge funds« in podobnimi »charovnimi« pojmi, ki le prikrivajo shpekulacije, prevare in tatvine. Za vse to je dobra oznaka »kazino kapitalizem«, bankirje pa sploh zhe imenujejo »robber barons«. Delo ni vech izvor dobrin in blaginje. She bolj pa je izgubilo svojo vrednost s »quantitative easing« (QE), s katerim centralne banke dejansko ponarejajo svoj denar; inflacije sicer formalno ni, denar ohranja bolj ali manj svojo nominalno vrednost, pretvarjajo ga v dobrine, ker jih kupujejo po tej vsiljeni nominalni vrednosti, tako gre bogastvo k bogatim, realni dolgovi pa se nalagajo ljudstvu. Tako je razvidna vsa hinavshchina in pokvarjenost neoliberalnega kapitalizma: banke v lasti neokonov ali neoliberalnih kapitalistov, ki bi morale propasti, reshujajo s »socialistichnimi« metodami, tj. s subvencijami, ki jih seveda ne imenujejo tako, temvech jim rechejo »dokapitalizacija« ali popularno »bail out«, stroshke pa nosijo mali davkoplachevalci. Kritični ekonomisti zhe govorijo od dolzhnishki ekonomiji in o poti v neofevdalizem. Pri vsem tem tukaj niti ni potreben poseben oris polozhaja vzhodnoevropskih drzhav (vključno s Slovenijo) v okviru EU.

In kako je to opisal Veliki inkvizitor? Ljudje so slabichi, pokvarjenci, neuki in upornishki, za kos kruha prodajo svojo svobodo, chastijo prazne idole in se zanje pobijajo, potem pa se vrzhejo, obliti s krvavimi solzami, k nogam tistih, katerim so se uprli, prosech jih, da jih zopet zasuzhnjijo, da jim vzamejo vse, a zato naj jih tudi nasitijo in naj jim vladajo. Na takih ljudeh sloni kapitalizem, v vseh oblikah, posebno pa v neoliberalni. Sloni na vsem, kar je nemoralno v chloveku: na samoljubju, pohlepu, hinavshchini, zahrbtnosti, shkodozheljnosti in neusmiljenosti. V vsakem od nas je nekaj tega, prav v tem temelji neunichljiva moch oligarhij. To ne pomeni, da se lahko tak rezhim vechno obdrzhi, pomeni le, da kljub raznim »revolucijam« in »spremembam oblasti« znova pridejo na povrshje in zavladajo sociopati, tako se kmalu vzpostavi novo-stari sistem izkorishchevalcev in izkorishchanih. Veliki inkvizitor je tudi rekel: vzeli jim bomo kruh, ki so ga zaslužili z lastnimi rokami, z njim jih bomo hranili.

Tudi dobre chloveshke strani zna oblast zlorabiti v svoje namene: skromnost, potpljenje, sodelovanje in pozhrtvovalnost oblastniki izkoristijo, da se podaniki zanje bojujejo, pobijajo in umirajo v vojnah.

V »komunistichni« Kitajski so razlike med bogatimi in revnimi vse vechje; tega se tam seveda zavedajo, kot kazhe izjava kitajskega ministra za sholstvo Yuana Guirena: *»Ljudje nimajo le civilnih in politichnih pravic, temvech tudi ekonomske, socialne in kulturne pravice, to je pravico do ekonomske demokracije«*. Bodo Kitajci uspeli to uravnotezhiti? Kitajska in Rusija sta namrech edini drzhavi, ki sta zmoznhi resnega upora zoper brezobzirni neoliberalni kapitalizem in hegemonijo Zahoda; ker to zhe vsaj poskushata, veljata za glavna nasprotnika Zahoda.

Nakazali smo le trenutno globalno stanje pod vplivom neoliberalnega kapitalizma, ki bi bilo samo po sebi precej nepomembno v celotnem razvoju; bilo bi le trenutni zastoj, ki bi se konchal s propadom potroshnishtva (konzumerizma), kajti sebichni potroshnik, ki nich ne zaslužhi, ne more niti nichesar vech kupiti, ter tako preneha biti potroshnik. Veliko hujshe in bolj usodne pa so dolgorochne posledice, ki se bodo prenashale na prihodnje rodove: onesnazheno okolje in podnebne spremembe, a to ne gre le na rovash kapitalizma, ker gre za splošno »vzgojno katastrofo«.

Privatizacija sholstva in s tem njegova vse ozhja cenovna dostopnost, propad kakovosti v javnem sholstvu – vse to vodi v splošno neukost in polpismenost, dushevna praznina (intelektualni vakuum) pa je izjemno pomembna podlaga za obvladovanje in zapeljevanje ljudi, tudi za ekstremistichne ideje, ki vzgajajo aktiviste teroristichnih skupin. Vzgoja je bila osnovno gonilo za razvoj modernega chloveka in njegovega razuma; pomanjkljiva vzgoja vodi v deevolucijo, v porast socialne entropije, to pa je avtokatalitichen proces s povratnim uchinkom, ki pospeshi propadanje. Nekvalitetna vzgoja tako zozhuje raznolikost osebnih lastnosti, s tem pa zmanjšuje ali preprečuje tudi medsebojno sodelovanje ljudi.

Porast socialne entropije vodi neposredno do porasta splošne entropije sistema zaradi nesmotno porabljene energije in materije v zadevnih pretokih sistema. To ne velja le za odpadke, marveč predvsem za proizvodnjo nepotrebnih in odvečnih stvari, tj. vsega, kar mislijo, da lahko prodajo: tako imenovana široka in bogata ponudba, tisoče različic kozmetičnih, gospodinjskih, modnih, prehrablenih, »life style« predmetov, avtomobilov, oblek itd., zaradi česar porast entropije celo presega porast entropije zaradi oboroževanja.

»**Tretji jezdec**«, prenaseljenost ali populacijska eksplozija, pa je neposredna posledica preteklih kolonialnih odnosov. Nekdanji kolonizatorji in njihovi nasledniki so tiste sile, ki poskušajo doseči ali pa vsaj podpirajo svetovno hegemonijo Zahoda; pri tem so tudi omejevali razvoj šolstva in zdravstva v kolonijah. Z »osvoboditvijo« se je nakazala možnost za samostojno preživetje milijonov, a so ti postali plen neokolonialistov, ki jih obvladujejo s skorumpiranimi domorodskimi režimi in z notranjimi ali midsosedskimi spori (»small wars«), ob katerih se vsiljujejo kot reshitelji in razsodniki.

Danes je na našem planetu zhe prek sedem milijard ljudi, ki vsi potrebujejo hrano, vodo, stanovanja, za velik del pa vse to ni dostopno. Dejstvo je, da je vechina bogastva v rokah neznatne manjšine; ti socialni paraziti so zavzeli položaj t. i. alfa oseb, ki svojega bogastva nočejo deliti z nikomer, hočejo vse vech, imajo se za »izbrane od boga«, za nezamenljive, vodijo neposredno ali posredno mednarodno politiko, pod njihovo kontrolo je vechina najmodernejših oboroženih sil. »Vsi ostali« so njihovi podložniki; tudi ljudje v tako imenovanih demokratičnih državah ne vidijo svetlejših perspektiv v prihodnosti, tudi v teh »uspeshnih demokracijah« se sistematično zmanjšujejo socialne pravice, slabsha se zdravstvena oskrba, raste pa nezaposlenost in politično-policijski nadzor.

V tej luchi »elita« logično prihaja do sklepa, da je shtevilo svetovnega prebivalstva potrebno zmanjšati. V tem smislu so se lokalne »small wars« pokazale kot izredno pripravne in uchinovite: »eksotične« države so spodkopane, v njih je unichena preskrba s hrano, vodo in energijo, razpadeta zdravstvo in šolstvo, prebivalce zdesetkajo medsebojni pokoli, prispeva pa she »narava« z lakoto in boleznimi. Priročen je tudi pospeshek s kakshnim virusom, prilagojenim za »geneticall engineering«: na primer HIV, ZIKA, razne »gripe«. Pravzaprav niti ni nujno kakshno posebno prizadevanje: predvsem je treba sprovcirati nered in vojno na področjih »obarvanih« in »felahovskih« prebivalcev, jih oskrbeti z dovolj orožja (iz presezhnih zalog), nato pa vojni kaos uchinovito opravlja »cleansing«.

Slikovito recheno, chloveshka družhba ni vech podobna piramidi, trdno zgrajeni od temeljev do vrha, marveč rushevini grshkega templja: široko, razpokano in razmajano podnozhje, ki razpada v pesek, na katerem so se stebri spremenili v cevi, ki nosijo ostanke kapitela in strehe; po teh ceveh streha chrpa navzgor vse, kar more, navzdol pa curlja (»trickle down«, kot pravijo neoliberalci) nekaj

ostankov nahrpanih dobrin, ki niti toliko ne namočijo peska, da bi bil ta znožen »perkolacije« (lepljenja), s katero se delno utrdi podlaga.

Tako pridemo do »**chetrtega jezdeca**« – klimatskih sprememb ali, bolje rečeno, klimatske katastrofe. Neoliberalni kapitalizem je ta proces z brezobzirnim izkoristitvijo surovin in energetskih virov še pospešil; klimatske spremembe so zhe prishle v lastni dinamiki tako daleč, da jih ni vech mogoče ustaviti. Vsak poskus v tej smeri meji na znanstveno fantastiko, lahko je celo bolj katastrofalen kot sprememba sama. Vladajoče »elite« so najprej negirale klimatske spremembe, nato so ostro nastopale proti vsakemu, ki jih je omenil. Vsak meteorolog, ki jih je potrdil, je izgubil sluzhbo, strokovni raziskovalci s tega področja so dozhivljali uradne »korekcije« svojih mernih rezultatov, nekatere so morali varovati osebni strazharji pred najetimi napadalci. Zashchita okolja in ukrepi proti klimatskim spremembam namrech omejujejo dobichke neoliberalnih kapitalistov.

Posledice klimatskih sprememb bodo pomanjkanje hrane in vode, velike selitve, vojne, bolezni z mnozhichnim umiranjem. Tega se zavedajo tudi vladajoči. Vedo, da klimatskih sprememb ne morejo preprečiti, po drugi strani pa so zanje kot narochene, saj bodo pometle z vechino svetovnega prebivalstva v naslednjih dveh ali treh rodovih, torej bo reshen problem prenaseljenosti. »Elitniki« so preprichani, da bodo sami prezhiveli in ostali bogati, zato gradijo podzemeljska skladishcha semen na Grenlandiji, avtonomna luksuzna naselja v visokogorjih (npr. pri Andermattu v Shvici) ali predimenzionirano infrastrukturo (npr. na Finskem) in podobno, obenem pa očitno pozablajo, da ni bogatih brez revnih. Pri tem lahko spet najdemo leposlovno prisposodbo – tokrat v zgodbi *Maska rdeche smrti*, v kateri je Edgar A. Poe opisal, kako so se vladajoči v chasu kuge zaprli v palacho in se zabavali, ljudstvo pa so prepustili umiranju, vendar je na koncu ista usoda poiskala tudi njih.

Zdrav razum – kaj je to pravzaprav?

Bilo je zhe veliko razprav o tem, ali so nashe odločitve bolj razumske posledice logichnega premishljevanja ali pa so izraz nashih podedovanih nagonov in trenutnih chustev. Po moje velja bolj druga mozhnost, kajti svet bi bil popolnoma drugachen, che bi res vladal t. i. zdrav razum. Obichajne razlage tega problema so bolj ali manj napachne. Ponavadi vsako socialno in altruistichno delovanje razumemo kot izraz nashega sochutja do sochloveka, toda sociobiologija govori o altruizmu kot razshirjenem egoizmu, katerega namen je boljshie prezhivetje skupine sorodnih posameznikov. To je pravzaprav bolj logichno, saj ves razvoj chloveshke družbe, vključno s predhodno biologichko evolucijo, temelji bolj na sodelovanju kot pa na prezhivetju najbolj prilagojenega posameznika (»survival of

the fittest») ali najbolj prilagojene skupine. Tekmovanje je pravzaprav samouničevalno, destruktivno zaradi medsebojnega uničevanja, ropanja in ubijanja kot posledic skrajnosti v chustvih, kot so pohlep, pozhreshnost, lakomnost, brezobzirnost, domishljavost, vse povezano z nerazumnostjo. Vsekakor si biologi in sociobiologi niso enotni glede osnovnega gibala evolucije, a dejstvo je, da brez sodelovanja niti tekmovalje ni možno.

Osebni egoizem, katerega najvishji izraz kot družhabne norme je danashnji sistem neokapitalistichnega liberalizma, ima socialno delovanje in altruizem za chustveno slabost, za nekaj družhbeno kontraproduktivnega, kajti pravica prezhivetja pripada le najsposobnejšim in najmochnejšim posameznikom. Tovrstno mishljenje na splošno velja za hladno prerachunljivost razuma, pri chemer chustva ne igrajo nobene vloge.

V resnici to ne drzhi. Osebni egoizem, ta nagon in njegov odsev v sistemu, to je izrazito izpostavljen nagon in chustvenost posameznika kakor tudi družhbe. Pri tem ni nobenih moralno opredeljenih dobrih in plemenitih chustev, gotovo tudi ne razumnega omejevanja nagona – vse je zgolj pohlep, pozhreshnost, lakomnost in brezobzirnost, saj je taka »tekmovalnost« privedla ves planet na rob prezhivetja. Vsaka »logika« in »razumna« odlochitev je podrejena temu pridobitnishkemu nagonu – s kratkorochnim dobichkom in z neizmerno dolgorochno izgubo. V družhbi, kjer vlada neoliberalni kapitalizem, so socialni paraziti v vlogi »alfa subjektov« resnichni oblastniki, njihova navidezno altruistichna dejanja pa so vechinoma zgolj ukrepi za lastno varnost in ohranitev »statusa quo«.

Seveda razmejitev ne more biti ostra; tudi v altruistichni družhbi je prisoten socialni parazitizem, posebej v »nizjih« slojih prebivalstva, bodisi da je gensko pogojen, demografsko povzročen ali pa je posledica beguncev in priseljencev, ki dodatno obremenijo družhbo tako ekonomsko kot kulturno, kar prav tako lahko pripelje do njenega propada. Tudi »pretirani« altruizem je namrech poguben za družhbo; za vse veljavnih meril sicer ni, povsod pa je nujen določen nadzor nad gibanjem shtevila prebivalstva.

Kako je mogoche pojasniti pojav tako nasprotujochih si tezhenj v družhbenem razvoju – na eni strani vse vechjo strpnost in sodelovanje ter na drugi brezobzirno tekmovalnost za prezhivetje »najbolj prilagojenih«? Odgovor lezhi v razslojenosti družhbe: najnizhji sloj, sloj brez mochi in lastnine, sloj tlachenih kruhoborcev, tisti sloj, ki ga je Graham Greene imenoval »torturable class«, naj bi vse muke svojega bivanja potrpezhljivo prenashal v bozhjem imenu, kajti vse njihovo trpljenje je bozhji dar.

Zdrav razum tudi v družhbeno-ekonomskih zadevah ishche možnosti za srednjo pot, v skladu z naravnimi zakoni in razpolozhljivimi sredstvi.

Kaj bi bilo, če bi bilo?

Znano je, da so skozi evolucijo nastajali organi, katerih delovanje je tehnika (zlasti kot bionika, tj. biološka veda, ki preučuje funkcije živih bitij in tako rešuje tehniške probleme) poskušala vede, včasih tudi nevede posnemati. Skoraj vsi organi ali njihovi sestavni deli, skozi celotno biološko drevo razvoja od mikroorganizmov prek mnogoceličarjev do človeka, so bolj zapleteni, delujejo bolj natančno in bolj zanesljivo kot kateri koli njihov tehnični posnetek ali nadomestek. Na primer: biomolekularni postopek kopiranja DNK, sinteza proteinov, oči in ušesa, kemični senzori ali senzori elektromagnetnih polj, celice živcev in možganov.

Obenem z biološko evolucijo se je razvijala tudi človeška družba – iz komajda organizirane horde prvih primatov vse do današnje civilizacije in kulture. V tem razvoju se je sposobnost preživetja posameznika in skupin povečala do skrajnih bioloških meja kot posledica razvoja možganov in nastanka abstraktnega mišljenja, ki je najvišji izraz inteligence.

Vendar je tudi tu nastopila biološka omejitev. Omenili smo zhe genetsko degradacijo inteligence, ker današnja družba shčiti in pogojuje predvsem razmnoževanje manj inteligentnih individuumov (prim. Elmer Pendell, sodobni ameriški sociolog), s tem pa je naravna selekcija, ki je privedla do vzpona civilizacije, pravzaprav onemogočena. Poleg tega tudi splošni razvoj v bolj tolerantno, disciplinirano družbo, ki ima višji prag za uporništvu, omogoča sociopatam in socialnim parazitom prevzemanje vodstva, to pa zaradi njihovih značajskih lastnosti ne more biti koristno, ker je ozkogledno sebično in družbo vodi v propad; z njimi namreč razum postaja podrejen negativnim čustvom in nagonom kvazivoditeljev.

Vprasanje je, ali je sploh še možno uresničiti tako družbo, ki bi omogočila zanesljivo preživetje človeštva na človeški način, to je v skladu z današnjimi deklariranimi moralnimi in etičnimi normami, hkrati pa tudi po vzoru neke druge družbe, ki je nekoch nastala v teku biološke evolucije. Obstajal je namreč zhe družbeni sistem, ki bi bil tudi danes lahko zgled. To je bil, posebno pri starih Slovanih, sistem skupnega lastništva in enakopravnosti spolov, ki ga na Zahodu imenujejo »primitivni komunizem«; ta zanichljiva oznaka velja zlasti za staroslovansko obliko egalitarnosti. Ta starodavni družbeni sistem je povsem izginil z vladavino krshchanstva in zahodno kolonizacijo sveta. Propadel je, ker so ga unichili družbeni sistemi Zahoda, temeljechi na socialnem parazitizmu, ki je jedro vsake oblasti v lastninsko in hierarhichno stratificirani družbi.

Potrebno bi bilo torej organizirati tak družbeni sistem, ki bi bil sprejemljiv za vse, ne glede na tradicijo, podnebje in verstva, pravično in trajnostno uravnotežen v razmnozhevanju, razdelitvi surovin, hrane, proizvodnje in porabe energije. Le tako naravnan družbeni sistem bi omogočil dolgoročno prezhivetje celotne chloveshke vrste.

Nekaj zgledov je tudi v širši naravi, kjer določeni socialni sistemi sestojijo iz tako velikega sštevíla posameznikov, da njihova celotna biomasa presega celotno biomaso chloveshtva, vendar nikoli niso ogrozili prezhivetja biosfere, temveč so njen funkcionalni del, ne da bi parazitsko ogrozili obstanek kakšne druge vrste zhivih bitij.

Biologi in sociobiologi glede oznake teh biosistemov niso enotni, a to je obrobnega pomena. V teh sistemih je bistveno dvoje: skrb za lastno potomstvo in brezpogojno delovanje v korist skupnosti. Enaka skrb se sicer pojavlja spontano tudi drugod v celotnem evolucijskem drevesu, toda le pri teh izrazito socialnih vrstah je poglobitni temelj zhivljenja celotne skupnosti. Gre za t. i. socialne zhuzhelke: za termite, mravlje, chebele in njim sorodne, v tem smislu nekoliko manj razvite vrste, kot so ose in sršeni. Pri tem velja upoštevati, da je ravno od chebel odvisno tudi prezhivetje chloveshtva, saj so bistveni chlen v proizvodnji chloveshke hrane.

Sestave in delovanja družb teh socialnih zhuzhelk seveda ne kazhe preprosto prenashati na chloveshko družbo, predvsem zaradi drugachnega telesnega ustroja in nachina razmnozhevanja, pa tudi zaradi chloveshkega razuma, ki razvija neprimerljivo vechjo raznolikost med posamezniki. Razvidna pa so splošna nachela, ki edina omogochajo obstoj stabilnih družb; ta nachela bi moralo v znatni meri upoštevati tudi chloveshtvo, saj so v teku evolucije nedvomno dokazala svojo vrednost.

Poleg skrbi za potomstvo, po potrebi tudi z omejevanjem rojstev, je nujna zahteva, da vsak posameznik dosledno deluje v korist skupnosti ter porabi le toliko, kolikor je potrebno za opravljanje nalog, za kontrolirano reprodukcijo in, prav tako omejeno, za osebna nagnjenja. Chloveshka komponenta pri tem bi bila vzdržna uporaba naravnih virov ter posebna skrb za znanost in kulturo; to bi bile osnovne smernice nadaljnega razvoja chloveshtva.

Pravzaprav to ni nich novega; omenjena nachela vsebuje teorija socializma (komunizma) v svoji zamisli dolgoročno stabilne družbe. Seveda pa je, tudi glede na dosedanje izkushnje, neogibno vprashanje: ali je chloveshtvo sploh zmoznho uresnichiti takšno družbo?

Danes je pach posebno problematichno, da je socialni parazitizem dosegel stopnjo, ko ima neznatno sštevílo posameznikov v monopolni lasti vechino svetovnega bogastva ter na ta nachin skusha obvladovati ves planet. Pri tem je znachilno, da v takem sistemu niso vodilni najbolj inteligentni posamezniki, temveč najbolj brezobzirno parazitski, ki izkorishchajo najprej altruizem

neposredne okolice, ko pa dosežejo določeno stopnjo moči (tudi z interesnim združevanjem sebi enakih), utrjujejo svoj položaj z različnimi mehanizmi prisile.

Prvi korak pri reševanju tega problema bi bila odstranitev teh »elitnih« socioparazitov. Ob sedanjem stanju celotne biosfere, ko so klimatske spremembe zhe dosegle »the point of no return« z grozljivo propada civilizacije v dveh-treh generacijah, bi bili nujni »nepopularni« ukrepi, saj ni časa za dobrohotno prepričevanje »drugache mislečih«. V bistvu preostane le tako ali drugache nasilna eliminacija, toda po dosedanjih izkushnjah tudi taka »operacija« spet prinese na površje ljudi istega kova, seveda z enormnimi chloveshkimi in materialnimi izgubami.

Zato se zdi, da je ravno omejeni razum vechine ljudi, seveda tudi oblastnikov, tisti bioloshki mehanizem, ki bo naposled, praktichno sam po sebi, omejil chloveshki rod. Tisto, kar bo pri tem obstalo, bo zelo omejeno; brez vsestransko unichevalnih sil se bo chloveshtvo, ko bo izchrpalo razpolozhljive naravne vire, vrnilo na stopnjo razvoja, kot je bila pred tisočletji. Pomagala ne bo nikakršna filozofija ali retorichna demokracija, nobene levo-desne delitve z deklaracijami o svobodi govora in chloveshkih pravicah (ki naj bi jih zagotavljal le Zahod).

V sklepnem povzetku je mogoche rechi: zaton chloveshtva je utemeljen v chustvih (emocijah), ki vodijo chloveka pri odločitvah in dejanjih, ter v razumu (ratio), ki vodi tehnologijo unichevalnih sredstev. Dosledno v luchi naravnih zakonov se pojav chloveshke inteligence tako pokazhe kot »slepa ulica« bioloshke evolucije. Zaton Zahoda je pri tem le uvod v vsesplošno (samo)unichenje kot »naravni nasledek« pohlepa, domishljavosti in brezobzirnosti, ostali deli chloveshtva pa tega iz istih razlogov niso bili zmoznhi preprečiti.

Glavna literatura:

Kamal Salibi, *Die Bibel kam aus dem Lande Asir*, Rowohlt 1985;

Ф. М. Достоевский, *Братья Карамазовы* (1880);

Guy de Maupassant, *Le Masque* (1889);

Edgar Allan Poe, *The Masque of the Red Death* (1842).

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globočnik

PRVI SLOVENSKI UMETNISHKI FOTOGRAF AVGUST BERTHOLD

Avgust Berthold (1880–1919) je mladost prezhivel na gradu Pushtal v neposredni soseshchini starega mestnega jedra Shkofje Loke. Bil je plemenitega rodu. Njegova mati Ema je bila sestra pushtalskega barona Wolkensperga. Po porodu Avgusta Bertholda je umrla. Oče Jozhef Berthold je bil mornarishki oficir in kasneje kapitan fregate.

Avgust Berthold se je okrog leta 1900 v Shkofji Loki seznanil s slikarji Ivanom Groharjem, Rihardom Jakopichem, Matejem Sternenom in Gvidonom Birollo, z umetnostnim zgodovinarjem Antejem Gabrom in s fotografom Avgustom Blaznikom.

Ohranilo se je prichevanje o mladostni objestnosti Bertholda in njegovih tovarishev v Shkofji Loki. 29. avgusta 1903 okrog polnoči so se Berthold, Rihard Jakopich, ki je tedaj prebival pri Wolkenspergovih, Avgust Blaznik in Ante Gaber na kapucinskem mostu zapletli v pretep s šestimi mlinarskimi hlapci iz Shkofje Loke in okolice. Mestni strazhnik je v ovadbi mestnemu zhupanstvu zapisal, da so hlapci zacheli luchati kamenje, »*potem da Gustav Bertold revolver Gustavu Blazniku in je zachel streljati*« *proti hlapcem, vsi pa so vpili, kleli in rjoveli tako, da so kalili nočni mir. Obchinska policijska oblast je vse razgrajache obsodila na globe v vishini 2 do 10 kron, hlapce na 48 ur zapora, Blaznika zaradi orozhja in streljanja na 6 kron globe.*

Berthold je v sholskem letu 1902–1903 obiskoval prvi in drugi semester na dunajski visoki sholi (*Höhere Graphische Bundes-Lehr- und Versuchanstalt*).² Na oddelku za fotografijo in reproduksijske postopke se je mdr. seznanil z gumijevim postopkom. Na Dunaju je nanj vplivala piktorialistichna fotografija tedaj najbolj znanih avstrijskih fotografov, chlanov Wiener Camera Cluba, Huga Henneberga, Hansa Watzeka in Heinricha Kühna (t. i. dunajski Trifolium).³ Na Dunaju se je družhil s slovenskimi umetniki, ki so tam shtudirali.

Berthold si je fotografsko znanje najbrzh nabiral tudi na münchenški fotografski sholi (*Lehr- und Versuchanstalt für Photographie*) in v Frankfurtu.⁴

Leta 1904 se je prvich predstavil shirshi javnosti na *I. jugoslovanski umetnishki razstavi* v Beogradu. Berthold je bil edini slovenski fotograf na razstavi. Josip Regali je v recenziji razstavljenih del zapisal: »*Najvechjo pozornost pa je vzbujal 'Vesnjan' Avgust Berthold s svojimi dovrshenimi umetnishkimi fotografijami, v katerih je dosegel toliko impresije in toliko enotnosti, da ni hotel spobetka marsikake veshchak verjeti, da so Bertholdova dela*

fotografije, ker jih je v resnici mnogo chisto slichnih radiranjem. Berthold zna podati mochno občutje, da, subjektivni moment v toliki meri, da se njegove fotografije lahko nazovejo 'Stimmungsbilder'; on zna pach z umetnishkim okusom izbrati motiv. Berthold je mojster v fotografijski krajini, ki jo izvrshuje z gumijevim in pigmentnim tiskom, poleg tega pa je velik tudi v portretu, n. pr. 'Portret' slikarja Jakopicha; izmed pejsazhev pa je najkrasnejshi gumijev odtisk 'Zima' (iz starega Frankfurta).⁶

Naslednje leto je v Sodni (sedanji Tavcharjevi) ulici sht. 11 kupil hisho in si na njenem vrtu uredil fotografski atelje v dunajskem secesijskem slogu. Po pripovedovanju baronice Hilde Swoboda mu je denar za hisho in sodoben fotografski atelje prinesel visok dobitok na loteriji. Atelje je bil namenjen predvsem izdelavi portretnih fotografij. Bertholdov obrtni list ima datum 17. april 1905.⁶ Fotografski atelje je zachel delovati maja 1905.

V naznanilu odprtja Bertholdovega »najmodernejshe opremljenega fotografskega umetnishkega zavoda« lahko preberemo: »Podpisani se priporoča visoki gospodi in p. n. občinstvu v Ljubljani in okolici v prevzetje fotografskih del kakor portretov, pokrajin, notranjih prostorov, shportnih in skupinskih slik, reprodukcij vseh vrst, povechanj, platinskih, gumastih in ogljastih posnetkov in zagotavlja umetnishko izvrshitev, solidno ceno in najhitrejsbo dovrshitev. / Fotografovanje zunaj ateljeja zarachunam najceneje. / Atelje je odprt ob nedeljah in praznikih.«⁷

Berthold je ob odprtju ateljeja fotografije razstavil tudi v izlozhbenem oknu Schwentnerjeve knjigarne. Slovenski narod je pohvalno pisal o Bertholdovih fotografskih veshchinah. »Tableau pri Schwentnerju obsega samo slovenske krajine in po eno reprodukcijo po Grobarjevi risbi, tehnika je razen dveh pigmentnih odtisov izkljuchno gumijev odtis, torej nachin, ki je nashim ljudem dokaj she neznan, kajti nasha domacha fotografija se je gibala do danes vechinoma v mejah obrti ter je zaostajala za fotografijo v tujini neprimerno dalech. Zlasti v Nemchiji – v Avstriji v obce ne stoji posebno visoko – povzpela se ta panoga do popolne umetnosti, tako da so v Nemchiji priznali zhe prvi poznavatelji fotografiji mesto v kraljestvu Musz. A. Berthold se je vezhbal v najodličnejshih monakovskih in frankobrodskih atelierjih in zato vidimo na njegovih delih tako mojstrsko izvedbo. Poleg tehnike pa ima A. Berthold tudi eminenten umetnishki chut; aparatu vdihne dusbo ter ga dirigira z umetnishko suvereniteto, da so slike chisto subjektivnega dojma. V izbiri motiva kazhe neoporechen okus. Izmed izlozhbenih krajin je nekaj marin, kjer je gibanje valovja pogojeno tako istinito, da bi chlovek mislil, da so to reprodukcije slik. Devinski grad z morjem v ozadju je imeniten v razsvetljavi, krasne so tudi snezhne krajine z nijansami topechega se snega, rahlo razburkane povrshine, fin pa je nekak Rousseauski motiv v pigmentu, ki reshjuje problem kontrasta med polno solchno svetlobo in gozdnim mrakom, ljubki so nekateri spomladanski pejsazhi, zelenkastega tona. – Umetnishka fotografija je velike vazhnosti za umetnost samo, kajti poslednjo prva izpopolnjuje ter pomaga k razumevanju in popularizaciji plasticne umetnosti. O photoklubih in photosecesiji pri nas she ni ne duha ne sluha in zato tem rajshi izrekamo poedincu kot je A. Berthold popolno priznanje ter upamo, da njegova prizadevanja ne bodo brez uspeha ter da jih bodo vedeli ceniti vsi krogi in sloji brez razlochka.«⁸

Berthold se je avgusta 1905 poročil s Heleno Kunc (roj. 1884).⁹ Naslednje leto se jima je rodila hči Ema Terezija Berthold.

V ateljeju je imel zaposlene pomočnike in pomočnice (Latvijec Lev Mezgolitz, Franjo Grabjec idr.). Konec leta 1906 je z oglasom iskal »*gospico iz boljše rodovine, ki bi imela veselje do fotografovanja. Priliko ima izobraziti se v tej stroki.*«¹⁰ Berthold je bil tudi mentor amaterskim fotografom in pomočnikom. Nekateri med njimi so se kasneje osamosvojili in odprli lastne ateljeje. Bertholdova soproga je imela tri brate, ki so vsi postali fotografi.

Najpomembnejši vir dohodka ateljejskih fotografov je bila portretna fotografija. Portretne fotografije so izdelovali Bertholdovi pomočniki in retusherji. Sam se je ukvarjal predvsem z »umetnishko« fotografijo.¹¹

Krajinske in zhanrske fotografije, izdelane v t. i. gumijevem postopku, ki ga je med plemenitimi tiski najraje uporabljal, je posiljal na razstave. Berthold je bil prvi slovenski fotograf, ki se je redno udeleževal mednarodnih fotografskih razstav. Vsako leto je sodeloval na večji mednarodni razstavi.

Na *II. jugoslovanski umetnishki razstavi* v Sofiji je kot edini fotograf razstavil 19 fotografij, mdr. fotografijo *Sejalca*, ki jo je posnel spomladi 1906 v okolici Shkofje Loke. Fotografijo je Grohar uporabil za eno od predlog pri istoimenski slikarski kompoziciji.

Berthold je leta 1905 za krajinske in portretne fotografije prejel chastno diplomu in zlato kolajno na mednarodni umetnishki in umetnoobrti razstavi v Bruslju.¹² Diplomo je prejel tudi na Mednarodni fotografski razstavi v Brnu na Cheshkem leta 1907. Naslednje leto je sodeloval na mednarodni fotografski razstavi v Oslu in leta 1910 na I. mednarodni fotografski razstavi Zveze madzharskih amaterskih fotografov v Budimpeshti.

Med sodobniki je veljal za prvega slovenskega umetnishkega fotografa, za »*prvega Slovenca, ki je fotografsko obrt dvignil na stopinjo umetnosti in se proslavil kot prvovrstni umetnik na strokovnih razstavah po celem svetu.*«¹³

Pisci so pogosto opozarjali na podobnost Bertholdovih fotografij, izdelanih z gumijevim postopkom, z grafikami, risbami in impresionistichnimi slikami. Fran Govekar je zapisal: »*Berthold ima oko in dusbo umetnika slikarja in njegova dela v raznih tehnikah vzbujajo splosbno obchudovanje. Njegove fotografije so tako mojstrske, da neuko oko ne razlochuje, ako niso izvrshene po slikah; Bertholdove fotografije najlesbe dokazujejo, da more tudi fotografski aparat dosežati chisto umetnishke efekte krajinarjev.*«¹⁴

Bertholdove fotografije so bile fotografska vzporednica domachemu (post)impresionizmu. Prisotni so bili tudi vplivi secesije in realizma oziroma naturalizma. Ukvarjal se je s krajinsko, zhanrsko, arhitekturno, portretno in dokumentarno fotografijo ter fotografijo akta. V ospredju krajinskih motivov sta bila harmonichna kompozicija in intimno razpolozhenje. Po zaslugi meglichaste atmosfere, ki je zabrisala detajle, je dosegal impresionistichne uchinke. Priljubljen motiv so bile breze. Rad je fotografiral gorsko krajino in marine.

Avgust Berthold je v popisu prebivalstva v Ljubljani leta 1910 navedel kot občevalni jezik slovenshchino, čeprav je imel domovinstvo v Trstu (po ochetu).¹⁵

Berthold se je opredeljeval za Slovence. Septembra 1908 je fotografiral Ivana Adamicha in Rudolfa Lundra na mrtvashkem odru. Adamicha in Lundra so ustrelili med protinemshkimi demonstracijami v Ljubljani. Razglednica z Bertholdovo fotografijo, ki je bila v Schwentnerjevi knjigarni naprodaj zhe nekaj dni po Adamichevi in Lundrovi smrti,¹⁶ je hitro poshla. Chisti dohodek od prodaje razglednice je bil namenjen družbi sv. Cirila in Metoda. Lavoslav Schwentner je sredi oktobra izročil družbi sv. Cirila in Metoda dobichek od prodanih razglednic (150 kron).¹⁷ Avgust Berthold je sredi decembra za septembrske zhrtve prispeval 40 kron (od razglednic, prodanih pri trgovcu J. Bahovcu in v Katolishki bukvarni).¹⁸

Shtiri razglednice s prizori pogreba septembrskih zhrtev je izdal poklicni fotograf Alojz Vengar iz Radovljice. Petino izkupichka naj bi prejeli tisti, ki so bili ranjeni 20. septembra.¹⁹

Shest ranjenih mladenichev in mozh je fotografiral poklicni fotograf Ludvik Krema. Fotografijo je trgovec s papirjem Jernej Bahovec prodajal po 4 krone, razglednice pa po 20 krajcarjev. Chetrtna izkupichka je bila namenjena odboru za spomenik Adamichu in Lundru in za podpore ranjencev in njihovih družhin.²⁰ Bahovec je prodajal tudi razglednice, ki jih je za zhrtve poklonil poklicni fotograf Davorin Rovshek.²¹

Nemshka Südmarka je zalozhila razglednice s fotografijo razbitega salona Kazine, ki so ga med protinemshkimi demonstracijami unichili Slovenci.

Berthold je deloval tudi v prvi organizaciji poklicnih fotografov na Kranjskem. Pripravljalni odbor je pod njegovim vodstvom zachel delovati maja 1909.²² *Dezhelna zadruga fotografov v Ljubljani* je bila ustanovljena 28. novembra 1910 v posvetovalni dvorani Mestnega magistrata. Izmed 53 chlanov je bilo na ustanovnem obchnem zboru prisotno 29 fotografov. Na predlog fotografa Ivana Jagodica iz Kranja je bil za nachelnika izvoljen Avgust Berthold.

Ustanovitev zadruge ateljejskih fotografov, ki so delovali na Kranjskem, so narekovali poklicni interesi. Avgust Berthold je na ustanovnem obchnem zboru predstavil obshirno resolucijo o uvrstitvi proste oziroma svobodne fotografske obrti med koncesionirane rokodelske obrti, pri katerih sta potrebna strokovna izobrazba in dovoljenje, ki izvira iz uradno dokazanega znanja.²³ Resolucija je bila soglasno sprejeta, prav tako Bertholdov predlog o pristopu Dezhelne zadruge fotografov k Centralni zvezi fotografskih zadrug na Dunaju. Zastopnik dezhelne zveze kranjskih obrtnih zadrug Engelbert Franchetti je novoustanovljeno zadrugo povabil tudi v to dezhelno zadrughno organizacijo. Berthold, Ludvik Krema in Viktor Kunc so bili izvoljeni za delegate v dezhelni zvezi.²⁴

Berthold je bil leta 1907 izbran na natečaju ljubljanskega magistrata za fotografiranje zločincev v ljubljanskih zaporih v obdobju 1907 do 1909. Izbran je bil kot najcenejši ponudnik. Tri slike je bil pripravljen izdelati za ceno dveh kron.²⁵

Leta 1912 je po naročilu ljubljanskega magistrata napravil 25 fotografij Ljubljanice in njenega obrezhja, ki so dokumentirale stanje pred zacetkom del za poglobitev Ljubljanice in ureditev njenega obrezhja.²⁶ Izdelal je tudi vech drugih fotografij za mestno dokumentacijo.

Zadnjih je razstavljal leta 1911 na I. razstavi Kluba slovenskih amater-fotografov, katerega podporni chlan je bil. Deset pokrajinskih motivov, izdelanih s t. i. gumijevim postopkom, je razstavil izven konkurence. Na razstavi je bil tudi chlan zhirije.

Spoznal je, da je piktorializem zhe izrabljen, zato je od tedaj napravil samo malo novih pejsazhnih fotografij. Fotografiral je znane slovenske osebnosti, mdr. Ivana Cankarja, ki je bil druzhinski prijatelj. Zachel se je ukvarjati z elektrotehničnimi poskusi. Sam je sestavil rentgenski aparat.

Veliko se je posvechal jadraniu. Leta 1919 se je pri Devinu prevrnil z jadrnico in huje zbolel. Umrl je istega leta za tuberkulozo. Atelje je po smrti prevzela Bertholdova vdova Helena in ga vodila do sredine tridesetih let. Za poslovodjo je izbrala fotografa Milicha Obrenovicha iz Chrne gore. Milich Obrenovich je najprej v Beogradu delal kot »prvi operateur« pri c. kr. dvornem fotografu Milanu Jovanovichu, bratu slikarja Paje Jovanovicha, nato pa osem let v ateljeju Avgusta Bertholda, katerega je tudi nadomeshchal med njegovo boleznijo. Delo v Bertholdovem ateljeju je prekinil dvakrat: leta 1912 se je vrnil v Chrno goro in se udeležil balkanskih vojn, leta 1914 pa je pobegnil iz Avstro-Ogrske, boril se je na fronti in leta 1916 padel v avstrijsko ujetnishtvo, iz katerega mu je uspelo priti po zaslugi prizadevanj Avgusta Bertholda.²⁷

¹ Po: France Shtukl, »Slikarja Rihard Jakopich in Ivan Grohar v Shkofji Loki«, *Loski razgledi*, 1987, str. 71–72.

² Biografski podatki predvsem po: Mirko Kambich, »Avgust Berthold (1880–1919) in njegov fotografski atelje«, *Kronika / Chasopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1988, str. 253–257.

³ Dunajski Camera Club je bil ustanovljen leta 1891.

Termin »piktorialistischen« izvira iz angleshkega pridevnika *pictorial* (slikoven). Uveljavil se je po zaslugi knjige Henryja Peacha Robinsona *Pictorial Effect in Photography* iz leta 1869. V Avstriji in Nemchiji je bil za tovrstno fotografijo v uporabi izraz *Kunstphotographie*, t. j. umetnishka fotografija. Obdobje piktorialistichne fotografije oziroma fotoimpresionizma je trajalo od 1890 do 1910.

⁴ S., »Fotograf Avgust Berthold«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 116.

⁵ Josip Regali-Sever, »Prva jugoslovanska umetniška izložba v Belgradu«, *Ljubljanski zvon*, 1904, sht. 12, str. 744.

Josip Regali je Bertholda uvrstil med Vesnane, čeprav so bili Bertholdovi krajinski motivi bližnji domaćim impresionističnim slikarjem, ki so bili povezani v klub Sava.

Gumijev postopek in pigment je prvi pri nas predstavil dr. Rado Frlan (1875–1902) na razstavi fotografskega odseka Slovenskega planinskega drushtva marca 1901 v Narodnem domu (po: »Razstavo slik ...«, *Planinski vestnik*, 1901, sht. 3, str. 46).

⁶ Zadruga fotografov v Ljubljani – Zapisnik zadrughnih chlanov, pomochnikov, vajencev (SI ZAL LJU 115 Okrajna gospodarska zbornica Ljubljana, 188).

⁷ Oglas v: *Slovenski narod*, 1905, sht. 104.

⁸ S., »Fotograf Avgust Berthold«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 116.

⁹ Po: »Porochil se je ...«, *Slovenec*, 1905, sht. 196.

¹⁰ Oglas v: *Slovenski narod*, 1906, sht. 296.

¹¹ Po: Franjo Grabjec, »Fotografija kot umetnost«, *Slovenec*, 1923, sht. 144.

¹² Po: »Odlikovanje«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 280.

¹³ Po: »S smrtjo Avgusta Bertholda ...«, *Slovenec*, 1919, sht. 187.

¹⁴ Fran Govekar, »Nashe slike«, *Slovan*, 1904, sht. 7, str. 224

¹⁵ Po: Mirko Kambich, »Avgust Berthold (1880–1919)«, *Fotoantika*, sht. 11, 1988, str. 7.

¹⁶ Po: »Razglednice s slikama nedolzhnih zhrtev«, *Slovenski narod*, 1908, sht. 223.

¹⁷ Po: »Druzbi sv. Cirila in Metoda«, *Narodni list*, 1908, sht. 42.

¹⁸ Po: »Za zhrtev«, *Slovenec*, 1908, sht. 292.

¹⁹ Po: »Pogreb zhrtev 20. septembra«, *Slovenski narod*, 1908, sht. 225.

²⁰ Po: »Fotografichne slike ljubljanskih zhrtev«, *Slovenski narod*, 1908, sht. 238.

²¹ Po: »38. izkaz prispevkov za spomenik in zhrtev 20. septembra 1908«, *Slovenski narod*, 1909, sht. 35.

²² Po: »Dezhelna zadruga fotografov«, *Slovenec*, 1909, sht. 102.

²³ Dezhelna zadruga se je pridružila shirshim prizadevanjem za uvrstitev fotografije med koncesionarne obrti. Aprila 1909 je Dezhelna zveza kranjskih obrtnih zadrug sprejela resolucijo, naj trgovsko ministrstvo spremeni dosedanji status fotografije kot proste obrti v rokodelsko obrt (po: »Dezhelna zveza kranjskih obrtnih zadrug«, *Slovenski narod*, 1909, sht. 79).

Obrtni red z dne 20. decembra 1859 in drzhavno-ministerijalni ukaz sht. 7653 z dne 27. april 1864 sta fotografijo opredeljevala za prosto obrt. Fotografija je od 1864 imela status svobodne obrti. Fotograf je moral svojo dejavnost prijaviti in plachati predpisani davek, ni pa mu bilo potrebno pridobiti dovoljenja na podlagi dokaza o strokovni usposobljenosti, kot pri koncesionarnih obrtéh. Na predlog Centralne zveze fotografskih zadrug na Dunaju je bil decembra 1911 sprejet zakon o uvrstitvi fotografije med koncesionarne obrti.

²⁴ Po: »Ustanovni obchni zbor dezhelne zadruge fotografov v Ljubljani«, *Slovenski narod*, 1910, sht. 428.

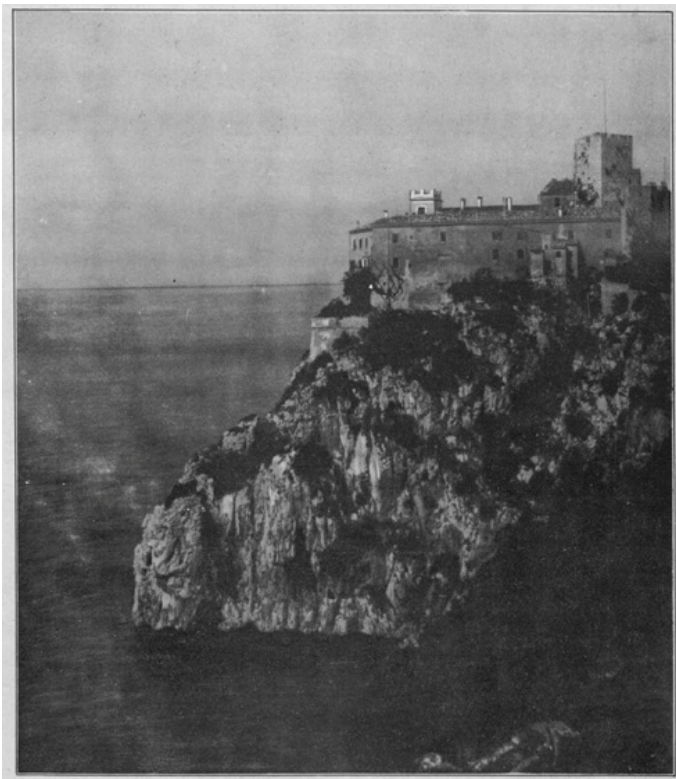
²⁵ Mestno knjigovodstvo v Ljubljani, dne 1/3 07 (iz arhivskega gradiva ZAL, Lj), po: Mirko Kambich, »Fotografija kot zgodovinski dokument«, *Zgodovina Ljubljane / Prispevki za monografijo / Gradivo s posvetovanja o zgodovini Ljubljane*, 16. in 17. novembra 1983, *Kronika*, Ljubljana 1984, str. 284.

²⁶ Po: »Spomin na sedanjo Ljubljanico«, *Slovenec*, 1912, sht. 142.

²⁷ Po: »S smrtjo Avgusta Bertholda ...«, *Slovenec*, 1919, sht. 187.

Pred hisho v Bohinju

Devinski grad (objavljeno v: *Ilustrirani Slovenec*, 1926, sht. 10)

Henrik Tuma

ZEMLJEPISNO-JEZIKOSLOVNI ZAPISI

KRAJEVNO IMENOSLOVJE

(Odlomki)

(...)

Slovenci nimamo narodne zgodovine. Nashe kmetsko in pastirsko ljudstvo je zhivelo samo zase od vekov, revolucijonarna burja l. 1848 ga je shele prichela prebujati. Pred nekaj desetletji se je ljudska masa jela zavedati svoje posebnosti in skupnosti v smeri tvoritve naroda.

Zgodovina je enim potek dogodkov ljudstev, drugim je popisovanje del in zhivljenja velikih mozh, kraljev in junakov. Vsak dogodek znachi premembo, gibanje. Kjer ni preseljevanja in naseljevanja, kjer ni krizhanja plemen z boji, s trenjem in tekmovanjem, kjer ni pod- in nadredja enega plemena nad drugim, tam ni vidnih prememb v zhivljenju ljudstva, ni vidnega gibanja, tam ni vojskovodij in carjev, tam ne more biti zgodovine. In nasprotno, kjer ni bilo gibanja, ni bilo vidnih dogodkov, tam je mirno zhivljenje s narodo od vekov. Zgodovina krajev, kjer bivajo in so bivali Slovenci, nam pripoveduje o naseljevanju in prihodu Fenichanov, Grkov, Romanov, Ilirov, Keltov, Germanov in Uraloaltajcev (Sarmatov, Hunov, Obrov, Madjarov, Kumanov), o njih pohodih in vladanju, njih vojnih chetah in vojskovodjih. Ne ve pa nichesar o **Slovenih** samih (rabim ime Slovene splošno za vse stare Slovane), tudi ne o malem plemenu Slovencev. Le nekatera imena dopushchajo domnevo, da so bili Sloveni razshirjeni kot mirno pleme po celi Evropi od Venetov ob Baltishkem morju do Venetov ob Atlantskem oceanu, od Venetov ob Adriji pa do Venetov ob Chrnem morju. Slovenci smo od nekdej sosedje jadranskih Venetov. Zgodovina koroshkega knezhtva, Kocelinove Muzhske grofovine (Muzhac = Moggio v Karniji), Valjhuna, sina Kajtimira na Gorenjskem – ni zgodovina slovenskih vladavin. Vemo le, da je sledila velikanski ljudski vojski Longobardov po prehodu v Italijo mala bojna cheta Slovenov-Hrvatov, ki je zasedla rodovitne plane kraje Koroshke, Gorenjske in solnchnega gorovja Karnije ter tam ustanovila male drzhavice. Slovenskega kralja in kneza, slovenskih junakov pa ni bilo nikdar. Noben pisec nam ne poroča, kedaj bi slovensko ljudstvo prishlo v te kraje, kjer danes prebiva, odkod in kako se je selilo, kako si je priborilo grudo, katero she danes prekopava.

Zgodovinska vest, da so prishli Slovenci v VI. stoletju v kraje, kjer she danes prebivajo, je pravljica. Menda slovenski uchenjaki sploh ne vedo, kdo jo je izumil, kvehjemu da se sklicujejo na kako staro, nerazumljeno kroniko ali pa na sklep

prevernega jezikoslovca. Zgodovina sama tega ne ve. Odkar je Ljubor Niederle priobčil svoje »Slovenske starozhitnosti«, bi moralo biti za kolichkaj pouchenega chloveka nedostojno prezhvekovati bajko o prihodu slovenskega naroda v VI. stoletju po Kristusu. Kolikor se da sploh po zgodovinski metodi znanstveno dokazati, je Niederle dokazal, da so Sloveni prebivali zhe v II. in III., che ne zhe v I. stoletju po Kr. v krajih, kjer so danes. Da so tja prishli shele takrat, tudi on ni dokazal, niti ni skushal, a tudi ne bi mogel dokazati. V najnovejšem delu »Povod in pochetki zapadnih Slovanov« (Praga 1919) pa Niederle celo dopushcha ne le možnost, ampak vso verjetnost, da so bili vsaj zapadni Sloveni prastanovalci. Niederlejevi sklepi, v kolikor zapushchajo stroga zgodovinska tla in se opirajo na germansko in od nje deloma zasuzhnjeno slovensko jezikoslovje, so očitno napachni ter predvidevam, da jih Niederle, ko svoje ogromno delo dokoncha, sam ovrzhe, ovrzhejo jih pa gotovo njegovi uchenci. Nashega slovenskega gospodarsko-krajevnega imenoslovja Niederle ni poznal in menda nikdo. Slovenci pa stanujemo ob zadnji jezikovni meji Slovenov, brez nas torej konchno sklepanje ni možno.

Kjer ni gibanja ne dogodkov, ni zgodovine. Na kraju pa, kjer mirno ljudstvo obdeluje zemeljsko grudo, je lahko polno cvetohega zhivljenja, le da zgodovina ne ve nichesar o njem. Opisov davnega ljudskega zhivljenja na rodni grudi nimamo she. Ne vemo, kdo je pahal zemljo in sadil trte pod starimi Grki in Rimljani, vemo le, da so to bili premaganci, suzhnji brez pravice, brez zgodovine. Le iz njih suzhenjstva in pa da o njih ne govori noben pisec, vemo, da je vsa njih zgodovina podjarmljenje po bojevitem tujem plemenu. Zhivljenja chloveka v prirodi in s prirodo v davnih chasih ni nikdo popisaval, chetudi je dotika chloveka s prirodo, zavladanje prirode po chloveku, ustvarilo vso kulturo, saj pomeni beseda kultura v bistvu: delo na zemlji. A res je, da je kultura prishla do svojega pomena v zgodovini shele takrat, ko se je bojno pleme polastilo bogastva, znanja in chuvstvovanja poljedelskega plemena. Tedaj je shele nastala civilizacija, t. j. oblast chloveka nad chlovekom in shele s tem nadredjem je postala vidna tudi kultura t. j. oblast chloveka s svojim delom nad prirodo. Sloveni so zhe davno pred Grki in Rimljani zavladali evropsko orno grudo, ustvarili so prvo starodavno kulturo, ki ni mogla vzrasti nego iz dela na tezhki grudi in iz zhitja po logeh in solnchnih planinah.

Priroda je ustvarila prvo razliko med chloveshkimi plemeni, zato ne more biti zgodovine brez zemljepisja in zemljeslovja. Shirna stepa je rodila neizmerne chrede nomadov, skitanje po stepi, chuvanje chred in boje za njih ohranitev je ustvarilo bojeviti um nomadov. Solchna rodovitna brda so zbirala družhine stalnih poljedelcev in pastirjev, porajajocha priroda z vechnimi in vrachajochimi svojimi premembami jim je odprla poznanje lastnih sil, dala ustvarjajochi um. Vse bogastvo ustvarja in je ustvarjala priroda in delo chloveka med prirodo. A shele, ko se je polastil bojeviti nomad bogastva poljedelca z orozhjem v roki, ko je svojega vojskovodjo izklical za kralja nad bojevniko in suzhnji ter dal zakone, je nastala

država in komaj v njej je prishla kultura do veljave. Zato pripisuje zgodovina vso vidno kulturo zmagujočim plemenom. Zato je ostalo temno nashe zhitje in bitje v zgodovini. Edine svitle zharke na prvo nashe zhivljenje, na prvo ustvarjanje kulture nam mechejo imena v prirodi in v boju s naravo, med katero je bivalo in delalo nashe poljedelsko ljudstvo. Grki in Rimljani imajo bogato zgodovino bojev in vojskovodij, temna pa so in nerazumljiva njih krajevna imena, ali pa tlé pod njimi vserod in vselej tuja in nepoznana imena. Nashe krajevno imenoslovje pa je opis nashega davnega ljudstva in njegovega prirodnega zhivljenja. Iz tega opisa shele utegnemo razumeti tudi zgodovino plemen, ki so vladala nad nami. Iz tega opisa utegnejo razumeti tudi nad nami vladajoči narodi shele prav svojo zgodovino in kulturo.

Slovenska krajevna imena nam pravijo, da je Slovenec od veka vekov pastir in poljedelec na grudi, katero obdeluje. Njegove chrede so se pasle, kjer so bile zavetne doline in solnchna varna brda za daljnih vekov. Dalech na sever do Donave, dalech na zahod do shvicarskih planin in na vzhod do ronkov gorovja v ravnine je segalo slovensko planinsko pleme. Sledove nam kazhejo krajevna imena. Ne kazhejo nam pa le mej nashih bivalishch, govore nam tudi o tvorbi zemlje, na kateri smo zhiveli, govore nam o nashi dotiki s naravo, o nashem prvotnem gospodarstvu. Odkar se je oglasila zgodovina tujih plemen nad nami, umolknila je vest o nashem zhivljenju, povest tujih, bojevitih, gospodujochih plemen je prekrstila in popachila nasha stara imena in jih preplavila s svojimi poznejshimi. Le she mal otoček velikega planinskega plemena Slovencev nam je ostal v Julijskih Alpah. Zato nam morajo biti nashe Alpe izhodishche pri preiskovanju krajevne imenoslovja.

(...)

Plinius nam je zapisal glavne reke Karnije in Venetiae; Silis – Zila, Liquentia = Livenza, Alsa = Olsha, Natisio cum Turo = Nadizha s Terom, vse pristno slovenske besede.

Nedvomno slovenski besedi sta **Socha** in **Nadizha**, lashki Isonzo in Natisone. Dovolj je, da imamo to dvoje imen, pa imamo tudi jasen in nedvomljiv dokaz, da je slovensko pleme stanovalo tam, kjer je danes, zhe za chasa Rimljanov in tudi pred njimi. Latinski besedi sta na sebi nerazumljivi in tudi nerazlozhljivi, razlaga iz keltskega je naravnost otrochja. Obe slovenski imeni pa imata stvaren, predmetu odgovarjajoch pomen. Socha je reka, ki se v ovinkih izsuče izza gorovja. Nadizha je voda, ki s silo privrè na dan. Nadizhi imamo dve: eno kot izvir korenske Save, globoko skrito v skalovju zatishne planine pod Jalovcem in Strugom, drugo kot izvir slovensko-furlanske Nadizhe – Natisone, skrito v gorovju pod Jalovcem 1615 m v Stolovi skupini za Kobaridskim kotom. Jezikovna korenika **deg** je bogatega pomena. Pletershnik ima: degmati se, kregati se, ne pozna pa pomena **degati se**, krave se degajo = gonijo; digavček (primula), po kateri se krave pojajo, ker njih

sok razgreje, goni: kri. Degniti toliko kot suniti. Poleg tega dezhe, kvasice, ki dvigajo testo, dizhen = bujno rastoča rastlina, ki se rabi kot zhensko zdravilo, ker pospeshuje dizho t. j. mesečno chishchenje. Te malo znane, slabo tolmachene prastare slovenske besede pomenijo gnati sok, kri, vodo na dan. Treba le videti izvir korenske Save in Nadizhe v debru pod Brezjem, da se razume pomen: voda, ki s silo zhene na dan.

Socha, po starem z nosnikom, ki v rushchini prehaja v **u**, ima vzporedne besede istega pomena povsodi po slovenskih tleh. Such, Suchava itd. = voda, ki se suche, ruski suchit istega pomena, suk = chvrzh, zavita grcha. Geografi in filologi seveda kazhejo tudi na Isonta, Salzach ter se trudijo vsled tega podlozhiti keltshchino. No, Salzach je onemu, ki jo zemljepisno pozna, tudi zvijajocha se reka ter je smeshno razlagati nje vodo od soli, saj je bistra alpska reka! Isonta Sontina kazhe, da je bila tudi Salzach Socha in je nemshka beseda spakedranka. Razlagi Nadizha – Natisa, Socha Sontius sta tako jasni, a tudi tako vazhni, da se je chuditi, da se ni she nihche izmed nashih filologov resno bavil z njima. Seveda prinasha moja razlaga v dosedanjo zgodovino Slovencev celo zmedo, saj trdim, da so Slovenci bili v teh krajih she **pred** Rimljani. Rimljani so slovenski imeni »Socha« in »Nadizha« docela prozorno prilagodili svojemu jeziku. Brzh ko sprejmemo to resnico, postane stara nasha zgodovina jasna. Imamo pa she drugo ime, ki isto potrjuje. Rimljani so imeli potem, ko so Karne v gorovju premagali, glavno pot iz beneshke ravnine skozi Karnijo in na Koroshko, ne po zaporedni dolini Bela-Fella, ampak po suhem mimo jezera Cavezzano, po polozhnem solnchnem pobochnju, ki vede chez »Klanec« v Tumech (Tolmezzo) in preko Zuglio (Julium Carnicum) chez Krishki prelaz (S. Croce) v Ziljsko dolino. Rimljani niso gradili cest po debrih, ampak po bregovih, varnih pred povodnji, ne po produ Bele-Fella, ampak po varni solnchni poti skozi danashnji furlanski Cesclans – lat. Cesclanium. Ne vem sicer, kako ucheni keltologi in lashki filologi tolmachijo to besedo, vem pa, da so arheologi nashli gotove sledove rimske ceste (Bollettino sociale geografico italiano, 1894) in turist, ki ima iz visoke Amariane 1906 m nad Tumechem pregled sveta pod seboj, kar vzklikne: tod gre pot iz furlanske ravnine »chez klanec« v dolino gornjega Tilmenta (Tagliamento).

Rimljanske legije so toraj brodile Nadizho in Socho ter mahale chez Klance.

(...)

Ako vidimo, da so domacha krajevna imena pristno slovenska, ako vidimo, da postajajo imena Furlanov in Ladinov, chim dalje sezremo v preteklo dobo, vedno bolj slovenska, moramo pach rechi, da so tu bili Slovenci zhe od pamtiveka in da se je furlanshchina stvorila iz dveh elementov: davnega slovenskega, na katerega se je vcepila latinshchina rimskega veterana-kolona, poslanega v Oglej. Ko so Huni razrushili mesto, je bezhal latinski kolon v gozdove in mochvirja, ko so pa nastopili mirni chasi, se je shiril med Slovence ter jih pod zashchito tujega plemstva izpodrinil. Stari zgodovinarji in zemljepisci porochajo, da je bila vechina prostora

Furlanov zaprodna od hudournikov, zablachena proti morju, pokrita s shirnimi gozdovi. Obljudeno je bilo le solnčno grichevje. Povsodi pa, kjer je grichevje, dobimo jasne sledove nekdanjega slovenskega prebivalstva. Sledove slovenskih imen najdemo v vishjem gorovju po vseh gorskih zatishjih, ki niso bila izpostavljena poplavam in hudournikom in kamor niso prihajale roparske chete. Prav znachilna krajevna imena nas vedejo dalech na zahod, vedno v skrita zakotja ali visoko gori na solnchne pologe. Krajevne lege, kjer alpinist naleti na brez dvojbeno slovenska imena, so chesto krasni kotichki alpske prirode.

(...)

Imam Slovene za evropske prastanovalce. Naselili so se iz vzhoda, polagoma hodech ob solnchnih grichih, ki so bili po ledeni dobi edini pristopni chloveku in delu, v dveh jatah proti vzhodu – juzhnozapadni Sloveni, stari Veneti in Traki, ki so zasedli Balkan, Podunalje, Podkarpatje, Podsudetje, Alpe, juzhno Nemchijo in srednjo Francijo ter severno-zapadni in severni Sloveni, Polabci, Poljani in Anti.

Doline rek in nizhine so bile od prihodu zaprodene in zablachene. Prva selishcha so bila solnchna brda. V dezhelah rodovitnega brdja se je osnovala prva kultura, dobimo je na Panonskem-Moravskem in Severnoogrskem, ter Luzhici. Obe ti stari kulturi, izkazani po arheologiji, sta praslovenski.

Prasloveni so prishli zgodaj do takozvane luzhichko-panonske kulture. Bili so v kulturni in trgovski dotiki s srednjemorsko kulturo predgrshke dobe. Imamo sledove trgovske poti od Chrnega morja in preko Marsilje chez Rodan in Ren do severa in nazaj.

Ruska, ogrska, nemshka in padanska nizhina so bile ob prihodu Praslovenov brez prebivalstva. Prasloveni so na tem prostoru bili chisti. V Italiji (v Apeniniah) so zadeli na novo pleme Evrazijcev in staro pleme Evrafrikancev, tako jih deli antropolog Sergi. Latinski jezik nam je amalgam nekdanjega srednjemorskega jezika z jezikom Praslovenov, krizhanje obojih plemen je dalo Italijane, she danes lochene po krvi in kosti: severne Italijane, med katerimi prevladuje slovenska sestavina in juzhne Italijane, med katerimi prevladuje evrafrikanska sestavina.

Prvo preseljevanje plemen, kakor pravijo zgodovinarji, je premenilo evropsko civilizacijo. Povod preseljevanja je mogla biti edinole prememba v prirodi vsled znizhanje topline na severu, vishanja topline v centralni Aziji. Moral je priti naval azijskih plemen iz vzhoda, skandinavsko-germanskih plemen iz severa. Pot Germanov je bila v bojnih družinah, Gefolgschaften, preko Danske, Wesera in Rena. V bojnih družinah so zasedle germanske nizhine in pregnale Slovene med mochvirja in pragozdove. Zhivele so od plena in lova. Ena velika družina je krenila v I. tisoehletju pred Kristom chez Ren, si razdelila Galijo, kjer so bivali v sredini Sloveni do armorishkih Venetov, na jugu Iberi, na severu Kelti. Ustanovila

je prvi germanski fevdalni sistem civilizacije. Zmes plemena je dal stare Galce, pozneje s Franki in Ladinci Francoze.

Ko se je bila stara Galija ustanovila in prenapolnila, izselile sta se dve močni družini: ena »Sigovesa«, ki je krenila chez Ren nazaj preko Bavarske, Cheshke in se izgubljala med Poljani. Deli te družine so ustanovili srednjeevropsko-keltske države med Vindelici na Bavarskem, med Boji na Cheshkem, ki so segale do pod Karpat. Maloshtevilne chete so utonile v slovenskem jezikovnem morju. Druga galska cheta »Belovesa« je krenila preko jezerskih Alp južne Francije v Italijo do Rima. V Gornji Italiji je ustanovila italsko-keltske državice, ki so bile v stoletnih bojih z Rimljani premagane, njih taborishcha razdejana in premenjena v latinska mesta, bojna mladina unichena ali prepodena. Taki italski Galci, iskaje novih selishch, so se po malem naselili po odprtih dolinah Alp ter krenili preko njih na Kras in na Balkan; zadnja cheta Galoitalecev je zatonila v Mali Aziji. Bile so bojne chete malokulturnega ljudstva. Izginile so skoro brez sledu, le maloshtevilna imena njih taborishch so sledovi njih zgodovine.

Radi tega je v italijanskem jeziku ostalo komaj sledu keltshchine. Romanist Dietz jo skoraj izključuje kot sestavino italijanshchine, rekoč: »Nje najvazhnejshi stari jezikovni ostanki prihajajo od starodavnih Oskov. Etrushchina ne pride v poshtev (Etruski so zhiveli le v mestih, katera so ali razdejali ali zasedli Rimljani, radi tega so tudi docela iztrebljeni). Ker je v italijanshchini mnogo besednih debel, katerih ni v francoshchini in shpanshchini, moramo domnevati, da se je italijanski jezik izpopolnjeval iz ljudskih narechij in ne naravnost iz latinshchine. Kljub temu je italijanski jezik med romanskimi jeziki ohranil največ latinshchine, kar velja posebno za srednelashka narechja. Južna italijanshchina kazhe vech tujih elementov iz grshchine z nekoliko arabskimi primeski. A ko se pa prouchuje narechja preko stare Italije, t. j. takraj Apenin, se zdi chloveku, da je postavljen v drug jezikovni svet. V padanski dolini latinshchina ni mogla premagati vpliva barbarshkih jezikov. Pritisk germanskih jezikov je razumljiv (to posebno vsled zasedenja po Longobardih), kdor pa ishche keltskih ostankov, se skoro razochara: celokupno italijansko ozemlje jih kazhe le malo. Pismeni jezik vsebuje komaj eno samo keltsko besedo, ki bi tudi ne bila drugod v romanshchini. Skrbna etimologichna preiskava narechij ob Alpah ali pa po Alpah, bi prinesla zgodovini jezika bogatega dobichka«.

Trditev filologa romanista Dietza, da v italijanshchini skoraj ni keltshchine, odgovarja tudi zgodovini. Kakor so bili Etruski, preko morja priseljeni Semiti, bivajochi le v mestnih kolonijah, iztrebljeni od Rimljanov, tako so tudi Gali, kot priseljene bojne chete, bivali le v mestih in taborishchih, od koder so jih iztrebili ali prepodili Rimljani. Morali so izginiti brez sledu. Severnih predalpskih in alpskih narechij pa do danes ni she nihche preiskaval, zato je filologom neznan novejsi jezikovni zaklad slovenshchine v lashchini. Poleg tega so se filologi, ki so dosedaj prouchevali lashchino, malo ali nich ozirali na slovenshchino, iz enostavnega razloga, ker je niso poznali. Lahko trdim, da je stara latinshchina nastala iz

jezikov srednjemorcev in Praslovenov. Latinshchina je bila chista le v rimskih municipijih. Rimski koloni se niso selili po gorah in gozdovih, pustili so zhiveti inorodna pastirska plemena nemoteno, zhivela so she dolgo v srednji vek. Iz teh narechij je chrpala nov besedni zaklad pozna latinshchina, ki je z asimilacijo germanshchine (Longobardov) postala od XI. stoletja naprej nasha moderna lashchina.

Imenoslovje nashih Alp nam to potrjuje. V Alpah so dalech v srednji vek in po gorskih zatishjih zhiveli Slovenci. Do konca starega veka so Rimljani v Alpah zasedli le taborishcha in postojanke ob vojashkih cestah in prehodih. Napad barbarskih plemen je naglo izchistil vzhodne Alpe, kjer so bila rimska taborishcha itak nasejana. Ostali so tam le prastanovalci, ki zhive kompaktno ondi she danes, potisnjeni od Germanov-Bavarcev na jug. Pred napadi Germanov od severa in po Padanski nizhini so se umaknili latinski koloni juzhne Germanije in begunci severne Padanske nizhine v Alpe. Shele ob preseljevanju bojnih chet koncem starega in prichetkom srednjega veka so se severne in juzhne Alpe poitalijanchile. V severnih Alpah, kjer je bil latinski element redkejsi, so ga Alemani v Shvici in Bavarci na Tirolskem kmalu ponemchili, v juzhnih Alpah je latinski element ostal – t. j. danashnja ladinshchina. Ladini so polagoma tekom srednjega in she prva stoletja novega veka polatinili slovenske alpske pastirje. Zato she nosijo alpski vrhovi slovenska imena »lasta«, »polica – pala«, »meja – meli«, »tamar«, »kuk«, »lanezh – lana«, »kalishche«, »chrche« in dr. Po listinah in ustnem sporochilu se da dolochiti glavni naval od XI. stoletja dalje. Severna Italija je do takrat unificirala svoj jezik in svoje ljudstvo. Fevdalizem je bil zasedel plodno zemljo. Kakor so ob tem germanski kmetje silili na jug, tako so lashki koloni silili na sever. Ker je bil germanski naval mogochne nemshke drzhave silnejshi, je posegel preko Brennerja doli do blizu Tridenta in zanesel velike gorske kolonije na Sette comuni in Asiashko planoto ob juzhnem pobochnu Alp.

Pod nemshko kolonizacijo od severa, pod ladinsko od juga so izginili Slovenci iz Tirolskega in juzhnih Predalp, njih zadnji sledovi v gorskih samotah, po mojem mnenju shele tekom XVII. in XVIII. stoletja. Ostala je od nekedanjih Karnov – Slovencev le Gorishka in beneshka Slovenija. Furlani so poseben jezikovni element. Po zgodovinskih virih je bila Furlanija polna gozdov, produ in mochvirja. Prastanovalci brd in gor so bili Sloveni. Ko so Rimljani odbili napade bojevitih Ilirov in Galcev ob severnovzhodni meji, so ustanovili veliko taborishche in sredishche latinske kulture v Ogleju. Oglej je bil jezikovno in kulturni otok med obdajajochimi Sloveni. Iz oglejskega ager (polje), odkazanega latinskim veteranom, se je shiril polagoma kolon, kakor so rimski vitezi shirili svoje latifundje. Huni so Oglej razrushili, latinski begunci so se naselili po zatishjih in med Sloveni. She ko so navalili na Furlane Longobardi, je morala biti dezhela skoro celoma slovenska. She IX. stoletja, ko je prishel drugi germanski naval, so nemshka imena bila stvorjena na podlagi slovenskih in ne latinskih. Longobardsko in nemshko plemstvo se je polatinilo v VIII. in X. stoletju. Shele od takrat in she bolj po padcu

Oglejskega patriarhata v XV. stoletju se je naglo shiril med Sloveni latinski element. A she v XIV. stoletju se je govorilo v Vidmu mnogo slovenski. L. 1694 »Account of some travels« je prvi turist v teh krajih, anglezh Brown konstatiral, da sega slovenski jezik do Vidma. Manzoni poroča za dobe oglejskih patrijarhov o Vidmu: »Il linguaggio slavo era assai più usato nei villaggi di quello della favella friulana, allora incolta e d'un ingrato suono«.

Zgodovina kazhe gibanje bojnih chet, ustanavljanje drzhav po zmagi in zavladanju, ki dviga iz mnozhice kralje in junake. Krajevno imenoslovje pa nam kazhe, da so zemljo obdelovali in obljudovali po srednji Evropi mirne druzhine slovenskih pastirjev. Evropsko civilizacijo so ustvarile ogrske, latinske in germanske drzhave, poleg njih madjarska, bolgarska, hrvatska in srbska, po germanskem vzgledu in vplivu cheshka in poljska drzhava. Evropska kultura pa je bila ustvarjena iz poljedelstva Praslovenov. Prvo veliko prvotno evropsko kulturo nam je opisal filolog Krek, premalo poznan in sposhtovan. Nima tako pristne in krepke ne Grk, ne Rimljan, ne German. Njih zmagovite chete so se okoristile z bogastvom, znanjem in chuvstvovanjem slovenskega poljedelca, le tako je bila mogocha vishja kultura. Kajti kultura ne more biti drugega nego plod zveze chloveka s prirodou v delu. Zato je gotovo, da hrani jedro evropske kulture v sebi tudi slovenske prvine!

(Jadranski alamanah, za leto 1923; Nasha zalozhba v Trstu)

SLOVENSKA IMENA V LADINSKEM IN BAVARSKEM NARECHJU

I.

Nekaj zheleznishkih postaj nad Bolzanom (Bozen) prej Juzhne Tirolske, sedaj Trentinske Benechije ali »Visoke Adizhe« (Adige) se dviga nad dolino Isarca (Jezer[ni]ca?) – Eisack (305 m) gromada Schlern-a 2546 m, najbolj na zahod potisnjene gore Dolomitov nad podoljem (Talzug) Isarca – Adige (Eisack – Etsch). Po svoji precej osamljeni legi se nudi s Schlerna obshiren in velelep pogled in pregled po sedaj italijanskem Tirolskem: na sever snezhniki Oetzthalskih do 3741 m in Zillerthalskih Alp do 3523 m, med njimi Brennerjeva zareza do 1370 m ter Visoke Ture z Venedigerjem 3660 m; na zahod Ortler 3902 m, Adamello 3524 m in Brenta – Tosa 3155 m – 3176 m; na jug Weisshorn 2316 m in Schwarzhorn (Cima di Rocca) 2440 m ter Latemar 2864 m.

Najkrasnejshi je pogled proti vzhodu na prave Dolomite: skupina Rosengarten do 3001 m, ledenik Marmolade 3344 m, Boe 3152 m, Langkofel 3178 m, Ghardenaccia 2670 m, Puez 2915 m, Sas Rigais 3027 m. Odtod proti zahodu, na sever pred Schlernom je dolgi, zeleni hrbet Raschötzeralpe, ladinsko: Rascieza, do 2308 m, pod njo Grödnertal (Val Gardena), v prednjem delu germanizirana, v svoji kotanji (Schlusstal) ladinska.

Schlern je pristopen od vseh strani, najlajhje od postaje Waidbruck (471 m) po vozni cesti ali po stezi mimo gradù Trostburg (621 m) grofa Wolkensteina na Kastelrut (1090 m), dosedaj sedež okrajnega sodishcha; odtod po poljskih vozniških do kopalishcha Ratzes 1207 m po lepi stezi skozi gozd in po severnovzhodnem pobočju v vijugah na travnato, sem in tja mochvirnato planoto Schlerna. Iz Kastelruta do Schlernhäuser je okoli 5 ur hoda.

Ime Schlern velja med pastirji-volarji le za mochvirnato planoto pod pehnatim vrhom. Schlern je alpska dialektichna beseda. Schmeller, etym. bayr. Wörterbuch, ima »Schlier – Lehm, in Oesterreich, Mergel«; beseda odgovarja glenastemu in muzhatemu svetu. Po Schlernu pasejo vole in jalovino, ker je previsok in prevetrn za planino (Alm). Nad prostranim, glenastim Schlernom, okoli 2300 – 2400 m, se stopnjuje suha travnata gredina (Terrasse), na robu katere stoje Schlernhäuser 2451 m, pach najbolj obiskovano turistiško zatochishche na Tirolskem, pravcat hotel, v dobri oskrbi prej Bolcanske sekcije nemshkega alpskega drushtva. Postelj je 82, poleg tega za silo she 25 sklopnic. Pred vojno je bilo za nedelje in gotove praznike v prostrani dvorani do 300 ljudi pri kosilu. Od hotela je po slozhni stezi do vrha dobrih sto metrov, polagoma 20 minut, a zlahka 15 minut hoje. Temen je grizha, razbito, raztreseno, krshno kamenje apnenca, na zadnjem vrhu pechevje. Iz Schlernove planote od vzhoda sem pa je vidna na Schlern bela pechina (Felswand) z razlochnim vrhom, morfoložično prava pech.

Pletershnik ima ad 2) »pech« Fels, Felsenstück, pechi, Felsgegend, za Rezijo pech, Stein, pecha Felsenhöhle, pechevje Felsgegend, pechevina Felsengrund, pechina Fels, Felsenhöhle, pechinka Grotte, pechnato felsig. Gorishki gorjani morfoložično precej točno lochijo: pech = kompakter Fels, skala = Felsstück, rob = Felsrand, rov = das abgestürzte Felsstück, pechina = Felswand, pechevje = Felsmasse, pechevina = Felsboden. Mikloshich ad »pek« navaja besedo »pech« kot sploshnoslovansko, litavski pechius, madjarski pest, romunski pesht, narechje nemshko-tirolsko: Pötsche, Höhle unter dem Felsen. Mikloshich dostavlja: die ursprüngliche Bedeutung ist Ofen, kar se mi ne zdi prav, vsaj ne v pomenu gebauter Ofen. Pomen pech za Fels je samostojen; gorskemu pastirju je pech, ker v popoldanskem solncu zhehti od vrochine. Pech kot lastno ime je razshirjeno povsodi, kjer bivajo Slovenci po gorah. V Julijskih Alpah so posebno znane: Bela Pech (Biela Peit) 2143 m nad Nevejo; Monte Cimone (2380 m) je bil do nedavno Stermapeit – Strma Pech. Pechi so nad Kaninom in Prestreljenikom, Pechi so od Vogla do Rodice; »Na Pèchah (plur. tantum fem.)« nad Bovcem ob poti na Kanin; Pechje = rob pod Polovnikom, Maklena Pech pod Vrhichem nad Trento. Na Krasu je Pechínka, vrshich 291 m, znana bojna točka izza velike vojne med Opatjeselom in Kostanjevico. Peche, vas pri Krki; Peche = Pöckau pri Podkloshtru itd. itd. Taler navaja za Tirolsko: Pöntsche. Na juzhni Avstrijsko-Salzburshki meji stojé ob cesti: die Petschen. V skupini Fervala (Preval?) je Pezinerspitze. Schiber, Zeitschrift des deutsch-osterr. A. V. 1902 pozna dokumentarichno Petsch za Ampezzo. To ime je tvorjeno kakor »Na gori« – Langoris v Furlaniji pod Korminom iz »Na Pechi«. Drug Ampezzo je v gorenji

Tilmentski dolini. Oboje sta znani letovishchi. Pa tudi staro ime za pechnati nasad, ki moli iznad mochvirnatega Schlerna je Pech, a dejanski in morfološko je prava, bela, gola pech nad zelenim drnatim Schlernom. Nemci drzhe to staro ime Pech za ladinsko besedo. Ladini jo izgovarjajo prav kakor Slovenci s trdim ch, po pomenu jelka. Furlani govore pezz = pinus, picea, dochim je pin = bor, pinus silvestris, laris, macesen Lärche. Karnski Furlani rabijo tudi od nemshkih kolonistov prevzeto Dane, očitno Tanne.

Pomen: ladinski pech = smreka ali jelka (za pravcato morfološko pech) za pechnati nasad ob 2500 m nad glenasto planoto Schlerna ob 2400 je nemogoch. Od slovenskih Julijskih Alp chez Karnijo in Tirolsko pa do Zahodnih Alp je vse polno Pechi in Pez, Puez, Pezze, Pezes itd. Dochim pa je slovenska Pech kakor nemška Pönts, Petschen, nedvojnega pomena, je treba furlanske-ladinske in severnolashke dialektične besede ločiti morfološko na Pechi = Felsen in pezes = smrečje, jelovje. Morfološko tipična Pech - Fels pa je nad Schlernom.

Enako zmeshane so tudi besede pekel, pecol. Pekel 2106 m pod Triglavom, je turistom znan; v Reziji »Na pékale« in dalje na zahod morfološko »Pecol« v vishavi pomeni splošno-slovenski pekel. Pecol in Pocol furlanski pa chesto znachi pe = noga, col = brdo, gora, pecol; torej: Podbrdo, Podgora, Pocol (post – col) pa: Zabrd, Zagora. Pod visoko Civetto je vas Pecol, nad njo pa 1813 m Crep di Pecol t. j. Krepa nad Podbrdom. Besedo Pecol splošno napachno razlaga Meyer-Lübke (Ety. rom. Wörterbuch) iz latinskega pediculus. Res pecoll furlanski pomeni peduncolo, a Pironov furlanski slovar stakne vse skup – pecóll, peduncolo in piede di mobiglio, t. j. pecelj, ter somita, in cima di un colle, t. j. pekel.

Slovenska beseda »Pech« na Schlernu ni osamljena. Ko so vitezi Wolkensteinci okoli XII. stoletja sezidali svoj gradich v kotanji Grodenske doline pri vzhodu Langental, so imeli njive po ronku skupine Cheri, Tschierspitzien 2592 m, in planine in staje pod La Pizza (Shpica 2498 m) Stevia- ali Stava-alpa.

»Pod Nivabize« so hishe Sot Nives. Ker je latinski nix-nivis, ladinski neif = sneg in so se po zgodovini Ladini v Grodenski dolini naselili shele v poznem srednjem veku, Nivabize, po mojem, ne more biti ne od latinskega nives, ne od ladinskega neif. »Biza« morda nemški Wiese, »niva« pa slovensko njiva. »Stevia« in »stava« ladinski sploh ni umljiva, pach pa slovenski staja ali pristava. Wolkensteinci bi torej imeli kot prve tlachane Slovane, pozneje so se naselili Ladini, imeni Niva in Stava pa sta obe ohranjeni do danes. Prehod Kukovo sedlo = Sella Cuca.

Ladinski gorski vodniki so mi pravili, da so Ladinci, ko so se naseljevali po Grodenski dolini, nashli visoko v gorah stare prebivalce, ki so med seboj obchevali po gozdnih stezah, in she danes se imenuje ena takih stezâ pod planino Rascienza, Raschötztal pach Rashica, »Troi dei pajans« = steza poganov.

V vzporedni dolini na sever, v sedaj germaniziranem Vilmösstalu, je she ohranjenih precej chisto slovenskih livadnih imen: Praprot, Ravn, Chnidoj (dol), Got = kot, Gost = gozd, Trebe, Trebich.

V ladinski občini Ortisei, St. Ulrich, je Lip pach = lipa in Rona pach Ravna. V občini Selva – Wolkenstein pa je Lepotza, nedvojno Lepocha, karakteristično ime za zhivinski kal po slovenskih planinah.

Tod so torej chista slovenska imena.* Jezikoslovci so jih prezrli, ker se tuji niso nauchili spridoma slovenshchine, kakor tudi ne furlanshchine in ladinschchine.

II.

Kakor Pech, tako je po Tirolu ladinskega in bavarskega narechja vse polno slovenskih lastnih imen. Romanisti niso posebno skrbno predelali lashkega ozemlja, pach pa imajo bogato zbirko lastnih imen **tirolski Nemci**. Le da niti eden med njimi ni zmozhen slovenshchine; zato vsi besede neznanega pomena tolmachijo iz raznih keltskih, ilirskih in drugih ideologij. Tako Tarneller »Hof u. Burgnamen in Meran« etc. stavlja med ladinske ali predrimske t. j. veneto-ilirske besede na pr. sledeche: **Perval** = Perfl = Pirbler – očitno slovenska **Prevala**, v Zadlazu pri Tolminu tudi pokvarjeno v Pirbla. **Kanzen**, kanz, konz, kunz – očitno **konec**. V »Koncu« je pogosto ime za dolinske koti.

Gichl am **Grèben**, iz l. 1694, ne potrebuje tolmachenja.

Troier, ladinski troi, ni iz trivium, ampak iz slovenskega **utro**, t. j. utrta tla, beseda široko razshirjena po slovenskih planinah.

Tel, Töll = dol.

Loch = Gebüsch, Sald, očitno: **log**. Schmeller (za bavarski) ima »**Lo, Loh, Logen, Lohen**, besonders in Zusammensetzungen.«

Pletzenbauer pach ni srednjenemshko Streifen Landes, ampak gre k **Pleche**, pogosto ime za gorske pomole.

Küchelberg je kakor Salzburshki **Kuchel** morfološko slovenska **kukla**. Tarneller opisuje: »langgestreckter Hügelrücken, der plötzlich abflält«, t. j. strmi sklon daje morfološko obliko kukle, kakor na pr. Kukla v Trenti etc.

Lazins so **Lazne**.

Brizsche, dokum. iz l. 1311, so **Brishche**, vse polno enakih imen po Gorishkem in Beneshkem; kratica iz **brdishche**.

In **der Laner**, d. i. Bergmahd, je očitno **Lanezh**, gora s senozhetmi, po katerih raste divji lan. Po Julijskih Alpah je vse polno Lanezhev.

In **der Gande**, d. i. Boden mit grobem Schutt. Schmeller ima bavarski **Gund, Gunten**, »Luftloch«. Slovenski in latinski k prehaja v tirolshchini navadno v *g* in *t* chesto v *d*. Oboje je po glasu in pomenu nasha »**konta**« v Julijskih Alpah. **Kuntner** je tudi slovensko lastno ime, osebno in gorsko, **Kuntar** k konta. Primerjaj vech imen Kuntar v Julijskih Alpah, gor, ki stoje poleg konte.

Gatsche, in der Gatsche – pogosto slovensko ime **Gache**, Zwiesel; Gachnik, Gachnikar, der Zwieselbauer.

Táber pach ni od nemshkega taub, ampak bo nash tabor.

Pöntsch – pech.

Tamasseg, dokumi. iz l. 1560, Tamerseg, razširjena planinska beseda **tamar**.

Marling, iz l. 1290 she **Mernig**, za mero; pach slovenski **mernik**.

Ursinig, dokum. l. 1380 **Virshinich**, je kakor dokum. furlanski **Verzegnis**, slovanska beseda **Vrshich**.

Zoche, dokum. iz l. 1580, **Zouch** je **Suha** kakor Zouch = Suha ob Chrni Prsti. Schmeller ima bavarski **Zauch**.

Tisens, dok. iz l. 1259 **Tisna**, l. 590 domnevna trdnjava Tesena, za katero so se bojevali Franki in Longobardi, morda slovenska **Tesna**.

Lass, Laas; Tarneller razlaga iz »die Lass«, t. j. drcha, »durch die Lass wird Holz getrieben.« To bi veljalo za gore, a Laas, velika vas v dolini nad Meranom, so pach slovenske **Laze**.

Široko razširjena povsodi, kjer bivajo Nemci, po Schmellerju bavarski, frankovski in avstrijski, je beseda **Werd, Werder, Wert**, »erhöhter Ort«, smatram jo za sorodno z našim **brdo**.

Zelo razširjena je tudi beseda **Rang, Rank, Rangen, Rung**, Rungen. Schmeller ima frankovski Rang, fortlaufender Bergabhang, t. j. morfološko točno furlanski **ronc**; Slovenci imamo **ronek**, obronek.

Pri Schmellerju najdemo sploh vse polno naših besedi. **Gosse** (Sennhütte) = kocha, die **Grappen** = grapa, Graus (Greuss, Gros, **Gries**) = Grizha.

Lam, Erzgrube im bayrischen Wald, je slovenska beseda **Lom**; glej V Lomeh pod Vrshichem v Trenti.

Lus (Morast) = **Luzha**.

Lewer, Leberberg (Hügel) = slov. léb, lebanja.

Sedelkot je pach **sedlo** in **kot**.

Filologi bodo našli v Tarnellerju, Schmellerju in dr. she cel zaklad starih slovenskih, proti severozahodu pa starih cheshkih besedi.

Od prvega stoletja po Kristu se je latinilo podolje Etsch – Eisack in odprta rodna Inška dolina; v V. in VI. stoletju pa so germanski Bajuvari potiskali Latine od severa dol. Kdo je takrat in v nastopnih stoletjih bival po visokih planinah in alpskih zakotjih – tega nam kroničarji niso sporočili. Shele od XII. stoletja dalje je nastopila kolonizacija gorovja in zakotij, od severa Bavarcev, od juga Ladincev.

(*Planinski vestnik*, leto 1926, sht. 7; izdajatelj: Slovensko planinsko drushtvo v Ljubljani)

* Po svoji priselitvi so Slovenci prodrli tudi v te kraje, a so polagoma izginjali v tujem zhivlju, ostavivši pa v njem nedvomne sledove svojega jezika. – **Uredništvo**.

(Zvezdica s pripadajočo opombo ni Tumova, temveč jo je vrnilo uredništvo *Pl. vestnika*. – Op. ur.)

HENRIK TUMA (Ljubljana, 1858-1935), politik, publicist, alpinist. Rojen v predmestju Krakovo (oče Matija chevlar, priseljenc iz Prage, mati r. Ana Vidic), najprej učitelj, nato na Dunaju promoviral pravo, zhivel vech let na Primorskem (Trst, Gorica), kjer se je tudi porochil (Marija Gianola, z njo deset otrok), po prvi sv. v. odvetnik v Ljubljani. Spochetka v liberalni stranki, nato socialdemokrat in avstromarksist; erudit v razlichnih strokah (zgodovina, psihologija, literatura), preuceval imena slovenskih gora in s tem podpiral tezo o avtohtonosti Slovencev v Alpah; urednik revije *Nashi zapiski* (kot naslednik A. Dermote spremenil prejšnji podnaslov »socialna revija« v »socialistichna revija«, 1913).

Tukaj je predstavljen z dvema spisoma (prvi, ki je izjemno obsezhen, le v odlomkih, drugi v celoti) od tistih, v katerih je razvijal svoje lingvisticzne poglede; uradna stroka jih je sicer zavrachala, vendar iz njih, kljub morda kakshni vprashljivi podrobnosti, izhaja shirsha, solidno utemeljena razlaga toponomastichnih sledov v zemljepisno-zgodovinskem alpskem kontekstu v luchi slovenske (slovanske) etimologije. Tako se tudi po Tumi slovenshchina s svojimi narechji nakazuje kot relikht verjetno prve migracije (ok. 3000 pr. n. sht.) Indoevropcejev iz evrazijskega severovzhoda na zahod v Evropo vse do Atlantika; kasnejshi dotok bolj vojashko organiziranih plemen (istega indoevr. porekla) je te pastirsko-poljedelske predhodnike skozi stoletja z vseh strani zozheval v manj dostopne in z gorami zashchitene predele, njihovo izvorno toponimijo pa predeloval in brisal na vsakrshne nachine.

Izbor in opomba o avtorju Ivo Antich

Davorin Zbunkovich

NEGA NASHE ZGODOVINE

(Dvoje člankov)

O NASHIH KRAJEPISNIH IMENIH

V »Strazhi« od dne 14. aprila trdi nek M. L., da je »umetna tvorba imena "Maribor" zdaj vendar zhe kakih 60 let stara«.

Chudna trditev iz treh stalishch! – **Prvich** je vech kakor chudno, da se kdo vsaj pri znanstvenih izvajanjih ne podpishe, ako ima za svojo trditev kake drugim neznane vire ali kako drugache utemeljeno nazorje. Kako mirno bi se sploh nashe javno zhivljenje odigravalo, kadar bi se moral vsaki, kateri drugemu v chasopisih kaj predbacivati hoche, s polnim imenom podpisati, kajti s tem bi javno pokazal, da hoche svoje mnenje tudi osebno zastopati ali zagovarjati. To bi moral pri **nas tudi vsak urednik tirjati!** Koliko spake in neutemeljene razdrazhenosti, kakor nesloge bi se pri nas s tem odstranilo! Koliko znanstvenih kritik bi bilo resnejshih, ako bi uredniki ne pustili poshteno delajochih ljudi anonimno blatiti, ali ako bi zhe nash tiskovni zakon odlochno tirjal: **podpishi se, kar imash javnosti rechi, ako sploh iz dobrega namena in prprichanja pishesh.**

Drugich: kje je za to dokaz, da se je ime »Maribor« she le pred 60 leti objavilo? – Pozna oni M. L. vse listine? Gotovo ne on in ne mi! – Kot protidokaz naj omenim samo naslednje. Trdilo se je, posebno iz nam neprijazne strani, da je ime »Ormozh« she le v 18. stoletju nastalo, in da je prvotno ime bilo nemshkega izvora (»Friedau«). Zahn (»Ortsnamenbuch«) pravi pri članku »Friedau«, da je to ime she le nastalo povodom mira (»Friede«) med cesarjem Miroslavom in kraljem Matjazhem (l. 1490). To pa tudi ni res, ker na istem mestu navaja Zahn listino iz l. 1331, katera zhe pishe »Fridowe«. Listina iz l. 1315 zhe pa tudi slichno pishe »Holrmues«. In »Friedau« se tudi ni po l. 1490 dosledno pisalo, ker smo nashli nagrobni kamen iz l. 1504, katerega pa Zahn sploh ne pozna ali vsaj ne omeni, z napisom »Ormosd«. Che toraj vse ali razlichne vire poznamo, izgleda to vse takoj drugache. In poznamo zhe vse vire za ime »Maribor«?! – Gotovo ne! – Zdaj ko smo zacheli sami po starih listinah in kronikah brskati, ker ne verjamenno vech nemshkim izvajanjem, pride z vsakim dnem tem očitneje ohola vseponemchevalna taktika nashih politichnih nasprotnikov na dan. Treba je toraj skrajne previdnosti, prej ko se kaj odlochno ali odlochilno izgovori.

Tretjich: posebno chudno je, da M. L. pishe : »kratkomalno uvesti za nemshki izraz kako slovensko ime, ki she vechkrat nima ne zgodovinske podlage, ne ljudskega chuta, ne bo imena tako kmalu utrdilo.« – S tem se toraj reche: ne zachnimo, kakor prej Nemci, slovenskih imen iz nemshkih kovati; nashe ljudstvo ima bolj chut za nemchurska imena! – Gospod M. L., tu ste popolnoma na krivem potu, in za to samo en dokaz ad hoc.

Jaz sem pred desetimi leti pisal, da je slovensko ime za »Spielfeld« – »Shpilje«. Takrat, v dobi hudega nemshkega nasilstva, nisem s tem zachasno nich dosegel; danes se pa zhe to ime rabi, kolikor znano, v obche, toraj tudi pri ljudstvu, ker sluti v tem imenu she kako nepretrgano tradicijo, in ker so tam res »shpilje« (dupline).

Objavil sem zhe tudi, da, ako bi bil »Maribor« kaka prestava nemshkega »Marburg«, potem bi bil iz tega postal gotovo »Margrad«. Che pa ljudstvo »Marpruk« pravi (navadno izgovarja »Marpuk«), je to popolnoma naravno, ker je imelo prej sploh redko prilozhnost slovensko ime slishati.

Ako toraj ljudstvo na znanstveni podlagi pouchimo, naj krajevna imena zgodovinsko pravilno rabi, ne sme to she nikogar k temu zapeljati, da Nemcem vodo na njihov mlin goni, ter reche: ne pachite nemshkih krajepisnih imen! –

Pritrdimo radi, da se je kaj takega zhe zgodilo, pa proti temu smo se tudi kar z znanstvenim orozhjem vpostavili. N. pr. je nek posebno duhovit **Slovenec**, menda je to she le od vseh svetnikov 1. 1918 –, v Ljubljani iztuhtal in kar **uradno** izgovoril, da se ima »Sternthal« za vekovechne chase »Strnishche« imenovati. Ker **strnishcha** sploh na tamoshnji jako prodnati zemlji ni, kajti tam komaj nekaj trave za ovchjo pasho zraste, pravijo tej krajini dalje »Prelogi«, kakor poprej; iz »Sirnishcha« je pa ljudski dovtip »Stranishche« napravil. Tako se mashchuje ljudstvo, ako se mu kaj nenaravnega vsiluje!

Ali bi to tudi bilo pachenje nemshkega imena, ako bi ime »Samoschegg« pravilno imenovali in pisali kot »Zamoschek«, t. j. **mali zamek** (zamok) ali **gradich**, kar tudi je. Povejte enkrat ljudstvu jezikovno pravilno ime, in takoj ga bo prevzelo, ker opravicheno etimologijo takoj razumi.

In zakaj ni misliti, da bi korenina »mar« pri »Maribor«, kakor pri »Marbregu« ne bila ista? Zakaj ishche kdo siloma tam »Marienberg« (Marijin vrh), ko ni tam, vsaj kolikor je meni znano, cerkev sv. Mariji temvech sv. Mihu posvechena? Je to kak dokaz? Kdo dokazhe, da je »Kremberg« nemshka in tudi slovenska spakedranka? Prvotno ime je res slovenski »krem«, t. j. **trdnjavica**, in so Nemci samo she »Berg« dodali, ako zhe Slovenci sami niso zhe »Kremberg« rekli. Moralo bi se toraj danes pisati »Sv. Ana na Kremu«, kajti vsa krajevna imena, kakor: Kremen, Kremenec, Kremnica, Kremzha, Kreml, Krim itd. so staroslovanskega povoda in je v tem oziru vsa dalnja polemika odveh.

Mi vemo, da so prvotna imena nashih krajev po Nemcih skoro vseskozi popachena; mi nochemo toraj nich druzega, kakor znanstvenim potom onim imenom zopet staro obliko priboriti ali jih vnoviti; za to je zdaj vendar enkrat

ugodna doba prishla in pri tem prepotrebem kulturnem zgodovinskem delu si pa vendar ne bomo zacheli drug drugemu nog podstavljati.

(prva objava: *Mariborski delavec* /Politichen list/, 7. maja 1919; shtev. 102, str. 1-2)

SLOVENSKA VOJNA ZGODOVINA

(Uvod)

Ko sem obiskoval 1. 1888. gimnazijo v Mariboru, so nam takratni profesorji, med katerimi je bilo tudi nekaj Slovencev, pripovedovali, da so Slovenci edini narod, ki ne pozna nikake lastne zgodovine, kajti vsa njegova preteklost se je s chasom pozgubila. Chudili smo se sicer tej ugotovitvi, da obstajajo posamezni narodi brez zgodovinskih spominov, chemur smo pa morali takrat verjeti, kajti nismo she poznali nikakih protidokazov; in ker so tudi slovenski profesorji isto zatrjevali, smo se konchno res vzhivali v to mishljenje. Nekdanja usmerjenost strogo nemshkih nazorov v Avstro-Ogrski je bila prav sistematically temu prilagojena, da smo morali v to zacheti verjeti, zlasti, ker se je vedno nashel kak posebno nacijonalno usmerjen profesor, kateri nam je vtepal v glavo she ono posebno noto, da je vse, kar mislijo Slovenci, zgolj domishljija takratnega voditelja Slovencev Bleiweisa iz 1. 1848., in s tem so zhe odpadli tudi vsi dokazi v tem smislu. Ako pa hochemo resno o tem misliti brez vsakega shaljivega priveska onega mrachnega opisa nashe zgodovine, potem pridemo res na ono stalishche, da nimajo Slovenci kljub svoji drzhavni prosvetni upravi she danes nikake vzorne, da ne rechemo porabne sholske knjige za svojo zgodovino, i. s. ne za ljudske shole in tudi ne za srednje ali celo za akademske kroge, kajti to, kar v tem smislu poznamo, je le klavrna karikatura, kateri ne more nihche priznati resnosti. Nashi bratje Hrvati in Srbi so s tem popolnoma zadovoljni, ako zaostaja zgodovinska veda pri Slovencih na kraju neke zakrknjene omike, kajti ona zgodovina, ki se je konchno pojavila v Jugoslaviji, in katero so spisali dr. Anton Melik in Janko Orozhen, ter je stopila v uradno veljavo 1. 1928., she vedno ni prinesla kake temeljite orientacije v javnost, ki bi lahko izprichala to nasho vojno zgodovino, kakor je bila zhe znana 1. 1836.

L. 1928. je sicer zhe avstrijski profesor Avgust Jaksch v Celovcu v tem smislu sodeloval, ko je objavil I. zvezek svoje zgodovine Koroshke in tam opisal pradobo Slovencev kot Vendov iz 1. 508., toda pri tem je previdno poslal v ospredje Obre in kot pradobne prebivalce oznachil »Skite«, dasi vsi Slovenci vedo, da so kot »Skite« oznachevali le one predhodnike, ki so kochovali in vobche bili brez stalnega selishcha, katere so pa svoj chas vodili »varuhi«, kakor so imenovali njihove zashchitnike ali »jerobe«.

Ravno koroshki letopisec Megiser je pa eden izmed onih, ki jih kot take v svoji zgodovini »Annales Carinthaе« zaporedoma kar tridesetkrat chasoslovno na shteva. Tu najde oni, ki se je do sedaj z zgodovino Jugoslavije samo povprečno pechal, zhe tudi mesto, kjer se navaja slovenski vojvoda Vojnimir iz 1. 795., kateri je Karola Velikega krepko podpiral v boju zoper Ogre, in ravno radi tega ne sme nihche vech she nadalje govoriti o kaki zgodovinski zanemarjenosti slovenske zgodovine, chetudi za enkrat javno she ne poznamo vseh tajnosti nashe preteklosti.

Sicer pa nashteva H. Arnshelm (Leipzig 1701) v knjigi: »Das historische Labyrinth der Zeit« she sedem virov stare koroshke zgodovine, katerih pa Jaksch tudi ni pritegnil, kar bi se pa pri opisu kake dezhele ne smelo prezreti.

Toda ravno glede nashe zgodovine vemo, da so se »skitski« vpadi v nashe kraje vrshili v razlicnih dobah in sicer enkrat in mogoche zhe opetovano v starem veku. Kajti mi vemo, iz drugih virov, da je n. pr. vpadel Radegast v nashe kraje 1. 400. in 1. 564. zopet, ochividno radi preobljudenosti izvestnih krajev, in istotako 1. 763., ko se je nek slovenski rod naselil blizu Chrnega morja tik reke Aterne. Razen tega vemo, da so prishli Goti iz Scitije zhe 1. 357. na Balkan, o katerih je bilo dobro znano, da so vsi samo slovensko govorili.

Pri vsem tem je pa treba v prvi vrsti omeniti, da je bila zasluga Cheha Venceslava Jurja Dunderja, da je dal zhe 1. 1836. na Dunaju v »Slovanski knjigarnici« J. Venedikta tiskati Kachićevo knjigo: »Razgovor ugodni Národa Slovinskoga« v hrvashchini, k chemu je pa Kachić zhe 1. 1759. napisal »Uvod«. Toda Slovenci so na to knjigo popolnoma pozabili in niti niso zvedeli, da je tam Kachić zhe navedel vseh 50 slovenskih kraljev od Kr. rojstva, kar je smatrati konchno kot nekaj skrajno patologichen dokaz, kako vihrasta in povrshna lahko postane celokupna zgodovina naroda, ako je zablodil v neko zgodovinsko muzhavo.

Ta dogodek je zhalosten in nas le she bolj opominja na to, da je nega nashe zgodovine v prihodnjosti she vse bolj potrebna, sicer se v nadaljnjih 18. stoletjih zopet lahko zgodi, da se nam nasha zgodovina zgubi, kar naj naslednji dogodek tudi potrdi.

V vojni dobi sem prishel iz Rusije na kratek odmor v Lwow, ter sem v tem chasu obiskal vse tamoshnje antikvarje, pri katerih sem iskal razne stare slavistiche knjige. Tam sem sluchajno nashel neko zhe izlochno knjigo Dunderjeve izdaje, katero sem si takoj kupil, kajti shele v tem trenutku sem dobil prvo znanje, da je taka knjiga sploh kdaj izshla. Danes se moram tem bolj chuditi, da sem skoz vech desetletij to prezrl in pri tej prilozhnosti shele zvedel, kako kruto so me moji profesorji na gimnaziji varali. (Dunderjeve knjige imam jaz **en** izvod in **dva** vseuchilishchna knjizhnica v Pragi; da bi jo imeli she kje drugod ne vem, v Zagrebu kakor Beogradu je baje tudi nimajo in v Ljubljani tudi ne.)

Seveda mi je pa bilo znano ono izredno delo domachega zgodovinarja Fr. Kosa (Ljubljana 1911): »Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku.« – Toda tudi v tej knjigi je oznachena dokaj chudna trditev (v »Uvodu«), da bo menda ta ali oni trdil, da bi se slichne **izjave v slovenskem jeziku, sploh v tisku ne razshirjale**, iz chesar je razvidno, da se take izjave pri nas zhe legendarno ponavljajo, na kar je pisatelj pa tudi pikro odgovoril, kajti vsak narod mora imeti vsaj toliko zhivljenjske mochi, da ga konchno preteklost strezne in da pozna vse zgodovinske dogodke. Zlasti za nas je to v dvojni meri potrebno, ko vendar poznamo nasho kulturno-zgodovinsko smer, ker prednjachimo v tem vsaj drugim narodom.

Zhe 1. 1919. smo spoznali, da se tu namerava uveljavljati nekako podtalno podkopavanje, ki bi naj javnosti pokazalo, da med tremi brati nismo iste vrste. Kajti kar po zedinjenju Slovencev, Hrvatov in Srbov se je brzo pokazalo, da se mi, kot najkulturnejshi izmed vseh, ne smatramo kot prvovrstni, ker se je zachelo brzo nekako medsebojno zbadanje. Za to je baje dal povod skrajno jetichen prvi prosvetni minister Gregor Zherjav, ki je tudi osnoval neko nacijonalistichno akademsko mladino pod imenom »Orjuna«, hotech dokazati da:

- a) Slovenci niso nikak narod za se;
- b) Slovenci sploh nimajo svojega jezika;
- c) Slovenci nimajo nikake lastne zgodovine.

V isti rog kakor Zherjav je potem trobil tudi njegov naslednik Svetozar Pribichevič, dasi se je tudi temu protivilo obilo treznega razumnistva v Sloveniji, vendar ni bilo mogoche brzo vseh onih patologichnih elementov ugotoviti, ki so se v ono lokavo zablodo zajedli zgolj iz gole zavisti in da bi nas Slovence pred shirnim svetom do skrajnega ponizhali.

Toda to je bilo vse lahko z eno potezo odstraniti, kajti v stari Avstriji ni nad 600 let nihche dvomil, da smo Slovenci narod za se in da govorimo svoj jezik (tudi v parlamentu), ter da imamo tudi svojo zgodovino, in to zhe poznamo od Kr. rojstva.

Ali bi bila danes sploh mogocha kaka Jugoslavija brez Slovencev? Kajti 1. 1919. so se trije narodi zedinili, da tvorijo skupnost nove drzhave. Nikakor ni treba posnemati tu Chehov in Slovakov, kateri se tudi skozi stoletja niso hoteli sporazumeti, da so rodni bratje, dokler ni bilo za to spoznanje zhe prepozno.

Glede nashe pristne zgodovine pa vemo danes naslednje. Kot prvega nashega zgodovinarja moramo danes smatrati Hrvata franchishkana Andrija Kachića, rojenega 1. 1704. v dalmatinskem mestu Makarski. Ko je bil she ljudskosholski mladich, je prishel v Zaostroshki samostan in ker je po prestanem novicijatu chutil, da bo tu lahko na razlichnih podrochjih koristil Slovanom, so ga njegovi predstavniki poslali takoj v Budimpeshto, da tam shtudira teologijo in filozofijo.

Po končanih akademskih študijah se je posebno poglobil v zgodovinsko vedo, se vrnil v domovino ter se podal potem v Benetke. Tu je dovršil še vse zadnje izpite ter se zopet vrnil v Zaoštovski samostan, kjer so ga takoj nastavili za učitelja teologije in filozofije in kjer je potem ostal do 1. 1736. Ko se je pa ustanovila v Šibeniku bogoslovna fakulteta in potem tam osredotočila franchiskanska provincija, je bil takoj tja pozvan kot izreden znanstveni delavec na polju zgodovinskih ved.

V dobi od 1. 1750 – 1758 se odigrava pri Kachiću najznamenitejšhe udejstvovanje njegovega zhivljenja. Takrat se je podal na raziskovanje Bosne in Hercegovine, katero je bilo pozneje temeljite vrednosti za vse njegovo delovanje. Tukaj je povsod zbiral v samostanih kakor zhupnishchih vsake vrste spise, karte, dukale (uradne liste dozhev), diplome, svedochbe in drugo, da vknjizhi, kar je zanimivega za hrvatski narod ali vsaj še lahko postane vazhno. Takrat si je tudi napravil izpise iz vseh latinskih, italijanskih in hrvashkih letopisov in pri tem tudi ni zamudil sprashevati starejshe ljudi, duhovnike in vsake vrste razumnishtvo o tem, kar se mu je zdelo vredno zabelezhbe, kajti on je takoj chutil, da se vse ono, kar ni v knjigah natisnjeno, lahko zopet zgubi ali pa na to sploh pozabi, nasprotno pa tiskana knjiga roma od enega do drugega, in che se tudi tu ali tam zgubi se zopet kje drugod pojavi. Njegovo vesoljno stremljenje je torej bilo, da se vse, kar se še danes da dokazati, dokazhe v uknjizheni obliki, kajti ravno zhalostna zgodovina Slovencev nam je zgovorna pricha, kako se zgodi narodu, ki se ni nikdar brigal za svojo zgodovino, da bi jo bil pismeno izprichal s posebnimi listinami.

Radi tega se je kar tukaj na mestu pokazalo, da nima menda noben narod tako natanchno pisane zgodovine in izpiskov kakor ravno hrvashki, kajti Kachić je najbrzh zhe 1. 1759. svoje glavno delo zakljuchil, ker je v tem letu izshla zhe druga izdaja. Prva je morala iziti zhe 1. 1756. v Benetkah, dasi nimamo vech za to izdajo nikakih dvojnic.

In pri vsem tem je vse ono, kar je tukaj nanizal tako urejeno, da nikjer ne moremo ugotoviti kake izmishljotine ali pravljice, kajti tudi tam, kjer ugotovimo zachetkom kaj nedokazanega, sledi obichajno še kako dopolnilo. Zatorej tudi zhe tukaj lahko prepričevalno trdimo, da je vse ono, kar je v teh knjigah zabelezheno, obenem tudi last vsega kulturnega sveta ali še pa lahko postane, kajti prihodnja doba bo še vse pregledala in vse ono dopolnila, kar bi bilo še dopolnitve potrebno.

Kachić je umrl 1. 1760. in sicer v prav oni dobi, ko je zachela prej tako cvetocha dubrovnishka slovesnost propadati, na kar je takoj nastopil Kachich in pri tem izrazil naslednja temeljna nachela:

- a) da je glede vseh onih narodnih pesmi, ki so v narodu znane zhe od najstarejsih chasov, ugotovil njihovo zgodovinsko tochnost glede starosti, vojnih dogodkov in osebnosti po **letnicah**;

- b) da poda narodu zgodovino pristnih dogodkov vseh Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov, kateri prepričevalno dokazujejo resnico in v nobenem oziru kakega sanjarstva ali bujne prenapetosti;
- c) da morajo biti vsa imena one junashke dobe za vse chase narodu ohranjena.

Kolikokrat je Kachićeva knjiga zhe izshla do danes, she ni točno ugotovljeno, kajti izven izdaj v Benetkah in Dunderjeve izdaje na Dunaju je baje tudi izshla 1. 1809. v Budimpeshti, pri chemur pa hrvashkih izdaj sploh ne omenimo.

O pravih opustnih grehah in zavestnih potvorbah nashe domache zgodovine je pa mogoche danes vobche samo she naslednje izgovoriti:

Glavni krivec, da je do tega sploh kdaj prishlo, je vsekakor nash slovenski pesnik Simon Jenko, kateri je bil telesno zelo shibke narave in se je imel vedno boriti s tezhko bedo ter je radi tega zhe umrl komaj 39 let star (1835 – 1869).

Moramo smatrati kot najbolj tragichno ono pesnitev o »slovenski zgodovini«, katera je vobche znana in v vseh zbirkah njegovih pesmi na pretek razshirjena. Ona se glasi:

»Slovenska zgodovina«

Bridka zhalost me preshine
 Pri spominu domovine
 Vsemu svetu nepoznane,
 Od nikogar sposhtovane.

V zlatih chrkah v zgodovini
 Se beró narodov chini,
 Le od nashega ni glasa,
 S prejšhnjega, ne zdanj'ga chasa.

Kdo spominja se nekdanjih
 V revni zemlji pokopanih?
 Tiho bori vnuk koraka
 Chez grob borega ochaka.

In ko ura nam odbije,
 Chrna zemlja nas pokrije,
 Kdo bo te po nas poprashal,
 Kdo se z nami bo ponashal?

Kako rod za rodom gine,
 To povest je domovine
 vsemu svetu nepoznane,
 od nikogar sposhtovane. –

Kot nekakega sorodnega »skovika« moramo smatrati tudi knjizhničarja ljubljanske licejske knjizhnice dr. Jozheta Glonarja, kateri se je zlasti javno spodtikal nad mojo knjigo: »Slovani kot evropski pranarod«, ker sem tam baje brez vsake zasluge in tradicije povelecheval Slovane in na to nekako slichno odgovarjal: **»Mi nismo bili nikdar nich, in tudi danes nismo nich in tudi v bodoche ne bomo nich, ker se v tej smeri ne bo nikdar kaj spremenilo!«**

To skrajno zanicljivo preziranje nashe zgodovine je pa bash odkrila vojna zgodovina Slovencev, kajti ravno ta je jasno dokazala, da ima vsak narod v svoji zgodovinski dobi mnogo tuzhnih dni pa istotako tudi mnogo veselih. Nashe osvobojenje izpod tujega jarma 1. 1919. po vojnem polomu avstro-ogrske drzhave ne bo nihche v bodoche smatral kot nekako narodno nesrecho, s tem pa se je tudi Jenkovo kakor tudi Glonarjevo jadno vedezhevanje spremenilo v chisto veselje. V izvestnih dobah se chesto vsaka zgodovina ponavlja in je tu treba samo na dejstvo opozoriti, kako se je starim Vendom v dobi nemshkega viteshkega reda okoli 1. 1230. godilo, ko je bilo zakonito dolocheno, da se ne sme vendska sluzhkinja posluzhevat **nemshchine**, drugache je pa morala plachati globo 3 marke, in che je na to katera pobegnila, jo je smel gospodar na prvem skednju, kjer jo je zalotil, na eno uho pribiti.

Sedemsto let pozneje so pa prishli vsi oni zatirani Vendi zopet v svojo poljsko domovino nazaj, kajti tudi zgodovina narodov se po neki tajni vrsti vedno ponavlja in velja isto tudi za nas Slovence, dasi nismo v vsej zgodovinski dobi nikdar kakih slichnih dejstev dozhiveli. Tudi v chasu turshkih navalov smo stali precej ob strani, dochim so balkanski Slovani to vse drugache občutili.

Isto velja tudi za rimsko dobo. Rimljani so se pri svojih pohodih obichajno drzhali le glavnih cest, torej Celja, Ljubljane in Ptuja, kajti tezhko oborozheni rimski vojak ni bil sposoben za plezanje po skalovju v nashih hribovitih pokrajinah. Isto velja tudi glede Obrov, s katerimi smo imeli ochividno precej stikov saj do onih dob, ko so Huni izgubili svojo premoch. Bili smo sluchajno tudi z Goti v zvezi in tuintam tudi z Nemci, kateri so se pa Slovanov in zlasti Slovencev namenoma izogibali, toda o kakih vechjih bitkah nam tudi ne ve nasha zgodovina nichesar povedati.

Opomba. — Tukaj je umestno, da se nashi javnosti pove, da ne obstoja med pisateljem in slovensko akademijo nikaka zveza, kajti ta tekom poldruega leta she ni objavila niti ene chrke glede nashe stare zgodovine.

Ta moj spis je popolnoma samostalen in neodvisen od katerega koli si bodi tujega vpliva.

(iz publikacije: *Slovenska vojna zgodovina od Kr. rojstva do leta 1443*; Maribor, 1939)

OPOMBA O AVTORJU

DAVORIN ZHUNKOVICH (tudi /Martin/ Schunkovitsch, Shunkovich, Zhunkovich, Zunkovic; 1858, Pódlzhe pri Ptuj – 1940, Ptuj), slovenski častnik, pisatelj, publicist, zgodovinar, jezikoslovec. Po gimnaziji (Maribor, Celje) in vojashkem roku konchal pehotno kadetnico v Innsbrucku (1882), kot častnik A-O vojske na Moravskem, v Shleziji, Mostarju, na Dunaju itd. S prvo zeno (Ana Trautmann iz Olomouca, 18 let mlajša) imel pet otrok; po njeni smrti (1926) se znova poročil (Josipina Gregorec, r. Starich). Leta 1911 upokojen (vzrok »zhivčna izchrpanost« in panslovanstvo). Ob izbruhu vojne reaktiviran, na vzhodni fronti (Galicija) obtozhen nemarnosti, degradiran in obsojen na ječo, nato oproshchen (vrnjen chin); maja 1918 z A-O vojsko v Črni gori, kot podpolkovnik imenovan za poveljnika Podgorice. Po vojni častnik v vojski SHS, premeshchen v Nish; 1921 na lastno željo upokojen, nato v Mariboru vech let honorarni knjizhničar v Shtudijski knjizhnici, ki jo je vzorno uredil.

Uchitelja v gimnaziji, polihistorja Josip Shuman in Davorin Trstenjak, sta mu pobudila zanimanje za jezikoslovje, toponimijo in arheologijo z vidika teze o avtohtonosti Slovanov; njihove sledove je etimoloshko odkrival do ledene dobe ter jih istovetil z Etrushchani (slovensko bral njihove zapise kot tudi »germanske« rune), Kelti, Baski, Goti, Vandali, Veneti, Fenichani. Vechinoma je pisal v nemshchini (poleg znanstvene glavnine nekaj leposlovja), pa tudi v slovenshchini, cheshchini, srbsshchini. Po Bohorichu, Vodniku, Matevzhu Ravnikarju Pozhénchanu in Davorinu Trstenjaku je utemeljitelj slovenskega avtohtonizma in venetologije. Njegovo pisanje je pozitivno odmevalo pri Nemcih in Chehih, grobo pa so ga kritizirali nekateri Slovenci (z izjemo Henrika Tume); zlasti obsezhno ga je napadel Jozha Glonar.

Zhunkovich je objavil vech eruditskih knjig, poglavitna je *Die Slaven, ein Urvolk Europas* (Slovani, praljudstvo Evrope), tedaj bestseller (Dunaj, 1911 shesta izdaja), izdajal je list *Staroslovan* (v nem.), shtevilni krajshi spisi so razsuti po periodiki. Od 1909 je sodeloval z Ivanom Topolovshkom, ki je lingvistichno (v smislu jezikovne monogeneze, deloma podobno kot nekaj pozneje ital. lingvist Alfredo Trombetti) poglobljjal njegove smernice, in s hrv. generalom Markom Crljenom (Markus von Czerlien), avtorjem knjige *Auf slavischen Spuren* (Na slovanskih sledovih, 1914; zadnja izd. 2014); njihov mecen je bil grof Johann von Harrach (cheshkega porekla).

Zhunkovich je tukaj predstavljen s krajshima (slovenskima) chlankoma, ki pa vseeno nakazujeta njegovo idejno jedro: toponomastika z etimologijo in vojashko-ekonomsko ozadje zgodovine. Drugi spis je tako rekoč testamentaren (tik pred 2. sv. v.): zavzemanje za aktivno slovenstvo, zavrachanje (Jenkove) malodushnosti; tukaj le uvod, ostali del je po Andriji Kachichu-Mioshichu povzeto poglavje zgodovine Balkana (od Kr. r. do smrti bos. kralja Tvrtka 1443). Zhunkovich, sledech starim piscem, z imenom Slovenci zajema tudi druge (danashnje) etnije. Za skupni naslov obeh chlankov je vzeta sintagma iz drugega.

Izbor in opomba Ivo Antich

Davorin Zbunkovich

STARODAVNOST SLOVANOV V EVROPI

(Zachetna poglavja iz knjige *Slovani, praljudstvo Evrope*)

Predgovor k peti izdaji

V shtirih prejšnjih izdajah je imelo to delo naslov: *Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt!* (Kdaj so se Slovani naselili v Evropi).

Doslej veljavna mnenja glede predzgodovine Slovanov in njihove kulturne manjvrednosti se bodo morala zdaj diametralno spremeniti, četudi po ovinkih. Ne da bi se ozirali na sistemske utesnitve in popachene podmene, se bomo posluževali samo tistih dejavnikov, ki razvoj predzgodovinske kulture utemeljujejo s preprostimi in lahko razumljivimi dognanji. Znanost naj bo splošna dobrina in she tako neprijetna resnica naj zavzema prvo mesto! Naravnost neverjeten napredek dosejata tehnika in zdravstvo; skoraj ni dneva, da ne bi prebrali vesti o novih odkritjih, toda v nasho prazgodovino ne posezhe noben zharek svetlobe, saj so osvetlitev preprechili s papirnatimi dogmami, praznimi navedbami in puhlimi frazami.

Narodopisne in imenoslovne raziskave vodijo k vse bolj jasnemu prikazu prastare evropske kulture, o katere velichini pa najbolj ucheni strokovnjaki nimajo najmanjshega pojma. Namen mojega pisanja je, da bi dosedanje etnografske podmene podkrepil na bolj poshten in bolj zanesljiv nachin. S pomocjo jezikovne in naravi ustrezne analize zhelim bralcu priblizhati prvobitni nachin mishljenja starega ljudstva, hkrati pa tudi pojasniti razvoj zapletenih oblik nashega danashnjega izrazhanja. Preprichan sem, da moremo le tako razreshiti vprashanje svoje narodne preteklosti. V tej pozitivni znanosti, ki obsega in omejuje pojme chasa, prostora in vzrochnosti, mora imeti glavno besedo samo svet nashih chutov, ne pa fantazija, mistika in pobozhne zhelje! – *Upam, da bo to delo prispevalo k iskanju resnice!*

Kromečič, novembra 1909.

Predgovor k shesti izdaji

Razveseljivo zanimanje, ki ga je bila delezhna prejšnja izdaja mojega dela pri vseh slojih izobrazhenega sveta, zahteva ponovitev, ki naj bi popestrila prejšnje prikaze s presenetljivimi novimi odkritji.

Imenoslovje (toponomastika) se je razmahnilo, odkar se mu je pridružilo tudi primerjalno jezikoslovje. Razširitev govornih območij prinasha vsak dan nove spodbude in nove obrazložitve prastarih zakonitosti.

Z veseljem ugotavljam, da se zato marsikatera beseda ne omejuje vech na pomen, ki ji je odrejen v knjigah, ampak vsaj delno obnavlja tudi tistega, ki ga je imela v chasu in okolju svojega nastanka. Ob prizadevanjih, da bi postopno ugotovili nastanek tako starih kot sodobnih besed in jih osvetlili vsestransko, gradimo tudi temelje jezikovne prazgodovine in utiramo pot do bolj pretehtanega spoznavanja skupne jezikovne zibelke.

Lahko pa se chudimo, da se prav tisti krogi, ki nimajo akademske izobrazbe, najbolj zhivo zanimajo za odkritja v zvezi z zgodovino starih Slovanov. Vsaka duhovna znanost se razvija toliko bolj zhivahno, kolikor bolj je chutiti tezhnjo dobrega k boljšemu. Samo tam, kjer duh avtoritete vlada z vzvishenega prestola, ostaja vse pri starem. Vendar prav slavistika, ki temelji pravzaprav na eni sami avtoriteti, tista veja znanosti, ki se je pred pol stoletja svojeglavo odrekla celotni staroslovanski kulturi in zgodovini, she dandanes ucheno razlaga ena in ista pravila. **Svoje trhle dogme je zaprla v formalnostni obroch, da bi jim s tem zagotovila nadaljnji obstoj** [poudaril prevajalec]. Ampak takshna okamenela znanost ne bo vech dolgo delezhna zaupanja in maliki vsiljene veljave bodo pozabljeni, saj zhelja po odkrivanju neznanega ne more ostati na veke potlachena. To pa je glavni namen mojega pisanja.

Kromežič, na Novega leta dan 1911.

UVOD

Prvo, chesar se je treba zavedati, kadar dokazujemo, da so Slovani eno od najstarejših ljudstev Evrope, mora biti zahteva po odstranitvi vseh preprek, s katerimi uradna znanost in politichne stranke ovirajo pot do raziskav. Pri tem se ne smemo ozirati na morebitno uzhaljenost katerekoli akademije ali vesele drushchine. Z vso gotovostjo smemo dopovedovati tisto, kar je zhe dolgo chasa znano: *Dokler bodo bajke, pravljice in bedastoche veljale kot zgodovinski dokaz, se ne moremo pogovarjati ustvarjalno. Dokler bodo ljudje verjeli, da je preseljevanje ljudstev kdajkoli obstajalo in da so se Slovani naselili ravno v odrejenem chasu, ne more biti niti govora o uspehu v raziskavah o etnografski prazgodovini Evrope. Dokler se ne bodo z vso resnostjo lotili preuchevanja evropskega prajezika, tj. prvih nashih jezikov, bo raziskovanje nashe najbolj zgodnje kulture temeljilo na majavih tleh.*

Takshnega razbijashkega delovanja sem se lotil z vsemi mochmi. Prishel sem do sklepa, da pripovedke o nashi preteklosti, ki smo jih vajeni poslushati, v nobenem primeru ne morejo zdrzhati resnih protidokazov. Zavedam se, da je zanikanje trditve o samoniklosti Slovanov ena izmed najhujshih zmot oziroma znanstvenih ponaredkov, kar jih je kdaj bilo.¹

Vztrajanje na dosedanjih temeljih znanstvene ureditve povzroča velikansko škodo, ker se ljudje samo s strahom lotevajo revizije kategorij, kot so predzgodovina, preučevanje starih kultur, antropologija, bajeslovje in jezikoslovje, ker to utegne povzročiti družbene, kulturne in politične spremembe. Najprej je treba prestopiti mrtvo točko, nato pa pohasi in premišljeno uveljavljati radikalna stališča; v naglici bi utegnili vreči na isti kup smeti, kar je še vrednega. Ko bo zadeva stekla, ne bomo smeli pozabiti pravila: *Kolikor močnejša je sila, ki žavira resnico, toliko bolj uničuje bo ta udarila na dan, ko se bodo utrgale verige, ki jo uklepajo!*

Toda zadrževanje resnice je zhe povzročilo neizmerno škodo, saj je bila vsiljevana skozi dolga stoletja znanost prepletena z lazhmi. Cele knjižnice so napolnili z deli, ki bi prishla prav kvechjemu preučevalcem chloveshkih zmot. Samo domnevamo lahko, kolikšni jezikovni in narodopisni zakladi so bili unicheni, če vzamemo v obdelavo samo krajshe chasovno obdobje. Koliko naših sheg, navad, nosh in narechij je izginilo za vselej? Zdaj jih lahko ishchemo le v megli domnev in fantazije. Zato smo dolzhni, da reshimo pred pozabo jezikovne zaklade, ki bi se sicer izgubili za vselej. Dela se lotimo ob izkljuchitvi nacionalistichnih pristranosti! In ne pozabimo, da se z vsakim dnevom vecha izguba dragocenega osnovnega kapitala, tezhje postajajo raziskave in izgublajo se she zadnji obrisi nashe resnichne preteklosti.

Delo, ki nas chaka, je veliko in mnogostransko, vendar pestro in ustvarjalno, vneslo pa bo tudi mnogo svezhine v politichno dejavnost. V miselnost ljudi bo vneslo bolj popoln, bolj kozmopolitski svetovni nazor, ki jim bo razshiril obzorja. Iz tega dela mora izhajati tista moralna, idealna strpnost do drugache govorechih in drugache mislechih, pomanjkanje katere dandanes boleche občutimo. V nas mora sprozhiti dojemanje tistih naravnih sil, ki spodbujajo kulturni razvoj vseh ljudstev. Poleg tega bo pomagalo vzgojiti generacijo, ki si bo ustvarila svoje mnenje tako o sedanosti kot o preteklosti. Ustvaril se bo shtab uglednih arheologov, etnografov, zgodovinarjev in drugih strokovnjakov, ki bo sposoben uposhtevati pomen raznih pokrajin, krajev in poimenovanj ter ponuditi razsodnemu opazovalcu obilico shtudijskega materiala. Ampak treba je zacheti! ²

Bralec bo zhe iz te knjige spoznal, kakshni jezikovni in kulturni zakladi se she skrivajo neizrabljeni med ljudstvom. Jaz sem svoje raziskave zasnoval na slovenskem jeziku. Shtevilni znaki namrech kazhejo, da je treba Slovence obravnavati kot najbolj ohranjeni ostanek evropske predzgodovine. Pri tem sem v prvi vrsti namenil pozornost izvoru in zatem pomenu topografskih imen. Nadalje sem pretehtal, kaj je v nashi najstarejsihi zgodovini naravno, kaj je resnichno in kaj pesnishka domishljija. Zato menim, da bo poshten raziskovalec ob podobnih predpostavkah tudi pri spreminjajochi se jezikovni podlagi mogel vsaj v glavnem potrditi pravilnost mojih sklepov.

Zaradi vechje preprihljivosti pa je bilo najbolj potrebno razreshiti tiste jezikovne, kulturne in zgodovinske uganke, ki preprechujejo, da bi zavrgli okamenele dogme. Razmishljanja sposobni del chloveshtva mora ustvariti duhovno ozrachje, ki bi

pometlo zastarela izhodishcha. Pred ochmi moramo imeti predvsem naslednje predpostavke:

a) Nekoch je obstajal enoten evropski prajezik, katerega elementi so she zaznavni, danashnjim slovanskim idiomom pa oblikovno in pomensko blizhji kot romanskim in germanskim.

b) Najstarejsi pisni spomeniki Evrope, *rune* [dandanes tej pisavi pravimo *venetska* – op. prev.] so slovanskega izvora v sodobnem jezikovnem pomenu; njihova vsebina, kolikor jo je bilo zhe razbrane, pa je razumljiva predvsem Slovanom.

c) Pretezhni del starejsih topichnih imen – che se jih pozneje ni dotaknila etimoloshka metamorfoza – je razumljiv samo s pomocjo slovanskih jezikov; glavni povod za nastanek topichnih imen pa je she vedno dolochanje meja, ker chlovek zhivi s sovrstniki zmeraj kot sosed ob sosedu.

d) Slovani ne morejo biti v Evropi kot priseljenci, kajti preseljevanja ljudstev nikoli ni bilo; ako je kateri narod v Evropi avtohton, so to v prvi vrsti Slovani.

e) Nomadov, kakor jih nekateri pojmujejo, v Evropi ni bilo, pach pa so znane vsakoletne selitve chred zaradi pashe [op. prev.: ital. *trasumanze*].

f) Najstarejsa druzhbena ureditev je bila patriarhalno-alodialna; vojashka obveznost je bila zhe v davnini sploshna; izvirala je neposredno iz zhelje po osebni varnosti in nemotenem gospodarjenju. To je utrdilo sploshno varnost s kar se da tehnicno popolno in okrepljeno obrambo meja. V tistih chasih so se zacheli pojavljati tudi zarodki plemstva in meshchanstva.

g) V prvotnih verstvih je bil chlovek pred bogovi; v druzhbeno razchlenjeni skupnosti so bile priznane posebne pravice najstarejšemu, ki je bil tudi varuh skupnosti; vsa nadaljnja transcendenchna povishanja temeljijo na postopno razvijajochem se vojashko-druzhbenem stanu; zadevni nomenklaturi pripada tudi mnozhica hishnih imen in raznih nazivov.

h) Do razdelitve skupnih zemljishch je moralo priti, vsaj v srednji Evropi, zhe pred nastopom Rimljanov.

i) Med jezikom in raso ni nikakrshne medsebojne odvisnosti; na jeziku ali rasi slonecha rasna teorija je nesmisel.

j) Razni kulturni spomeniki, ki jih imajo za ponaredke, kot so npr. »barbarski« novci, mnogi runski napisi, Kraljedvorski rokopis itn., niso ponarejeni, ker so jih za take razglasili samo zaradi domneve o slovanski kulturni manjvrednosti.

k) Na neko ustaljeno obmochje vezana kultura menja geografsko stalnost, kakor ji to narekuje zaporedje letnih chasov.

Opombe

1 – Che bi jih le rahlo podregnili, ne bi bilo uchinka. – Ko je profesor dr. Niederle leta 1907 (Česky časopis hist., str. 101) ocenil moja stalishcha, je zapisal, da zdaj noben »pametnjak« ne verjame vech v priselitev Slovanov. Pa se kljub temu ni nich premaknilo in obstali smo pri

molku. Pri miru so pustili uchbenike zgodovine, da iz njih nemoteno chrpajo zavestne lazhi. Ta primer kazhe, da celo katedrska beseda she dolgo ne bo mogla uveljavljati resnice.

2 – Katere podatke bo treba najprej zbirati, je povedano v besedilu knjige. Posebno pozornost pa velja nameniti:

- a) topichnim imenom v vseh glavnih inachicah od najstarejših oblik naprej. Pri tem ne navajamo samo naselja, gorovje, vodovje itn., marvech tudi nazive mochvar, ledin, gmajn, njiv, travnikov, pashnikov, gozdnih parcel, jas, vinogradov, gorske predele, barja, studence itn.; v opombah navedemo tudi, che ime razumljivo odrazha naravo objekta;
- b) zgošcheni zgodovini naselja, cerkve, kapele, trga, rushevine, gradu in najstarejših stavb; nashtevanju plemishkih družin, ki v kraju bivajo, umetnishkim objektom in zanimivim nagrobnikom; starim napisom; znamenitim osebam, ki so se tam rodile ali delovale; kratkemu opisu vsakršne zgodovinske znamenitosti;
- c) naravnim znamenitostim; nahajalishchem naravnih dobrin (rude, marmor, glina, kamen, nafta itn.); rudnikom; loncharstvu in barvarstvu; znamenitim drevesom;
- d) krajem, kjer so stari grobovi in gomile pa kjer so nekoch stali zhrtveniki in vislice; predzgodovinskim nahajalishchem napisov;
- e) popisu vseh mest, ki so bila zajeta v obrambo;
- f) porazdelitvi vashkih ledin s prilozhitvijo katastrskih izrisov;
- g) zabelezhbi nenavadnih izrazov za hishe in gospodarska poslopja ter za domache kmetijsko in obrtnishko orodje; poimenovanju oblachil in delov narodne noshe;
- h) zapisovanju pripovedk in njihovih inachic, bajk, pravljic, legend in ljudskih zgodb; vrazhe v zvezi z rojstvi, porokami in smrtjo; opisu navad v zvezi z dnevi in letnimi chasi; zabelezhbam o nadzemeljskih pojavih, tavajochi nochni svetlobi, hishnih duhovih in charovnicah; zgodbam o pravici do prve nochi;
- i) zapisovanju pregovorov, rekel, govornih figur, porogljivih izrazov ter besed neznanega pomena in izvora;
- j) zabelezhbi she vedno poznanih in uporabljanih domachih zdravil, zdravilnih zelishch in drugih zdravilnih sredstev, kakor tudi boleznim in starim nachinom zdravljenja.
- k) Znanstveni krogi bodo lahko nashli v takshnih zapisih dovolj gradiva za izdajo monografij in strokovnih del.

Vsega obzhalovanja vredna je avstrijska zaostalost v znanstvenem vodenju narodopisja. Prav Avstrija, drzhava plurinacionalnih razumnikov, bi morala biti vzor drugim drzhavam pri iskanju odgovorov na vprasanja o izvoru svojih narodov. Nacionalni spori, ki jo zdaj razjedajo tako politichno kot gospodarsko, izvirajo iz dejstva, da njeni narodi drug drugemu ostajajo tujci.

NASTANEK TOPICHNIH IMEN

Kot glavni dokaz za trditev, da so Slovani evropski staroselci in ne prishleki, rabijo krajevna imena na vseh konceh celine; vsem je skupen pomen, ki ga vsebujejo izkljuchno le slovanski jeziki.

She dandanes prevladujejo glede nastanka in pomena topichnih nazivov mnenja, ki mejijo na norost. Nich chudnega ni to. Vsemu je krivo dejstvo, da so strokovnjaki izgubili občutek za nestvarno in nemogoche. Marsikateri zgodovinski dogodek je v nasprotju z logiko. Ob presoji niso bila vselej uposhtevana sredstva objektivne

znanosti, temveč danost kapacitete, subjektivni fanatizem, še manj pa nekritičen pristop. Tako so chisto resno zapisali, da *Vindobona* pomeni »dobro obetajoch«. *Graz* (Gradec) naj bi izviral iz »Grazie«, cheshki *Znaim* (v cheshkem jeziku *Znojmo*) pa iz slovanskega glagola »znojiti se«. Romantichna s skalovjem posuta krajina Rosstrappe v gorovju Harz baje vsebuje v svojem imenu pomen sledi, ki naj bi jih zapustil za seboj konj drvechega Odina. *Slaven* naj bi pomenilo isto kot »Sklaven« (suzhnji) ⁽¹⁾. She in she bi mogli nashteti takih primerov. Z obzhalovanjem moramo rechi naslednje: *Chim vechja je osebna veljava razlagalcev imen, tem bujshe so njihove bedastoche*. Med njimi je mnogo vseuchilishchnih profesorjev, ki take nesmiselne razlage shirijo po svetu, ne da bi predlozhili dokaze. Pa tudi to je chisto logichno, kajti tistemu, ki pri raziskavah izhaja venomer iz istih stalishch, se prav rado pripeti kot onemu, ki je zashel v velikem gozdu: *zhivchen ishche izhod in bega v kerogu namesto da bi splezal na visoko drevo in se z njega orientiral*. ⁽²⁾

Kdor zheli razlozhiti pomen topografskega naziva (h katerim jaz prishtevam tudi ljudske inachice), mora najprej ugotoviti njegovo najstarejsbo obliko, ker je le-ta bila naravi najblizhja in je bila she najmanj chasa podvrzhena izkrivljanju. Che kdo s pomochjo lastnega besednega zaklada potegne besedo, ki naj bi bila dala poimenovanju pomen, potrebuje she ogled kraja na lastne oči. Tedaj bo mogel ugotoviti, ali se jezikovno uveljavljeni naziv sklada s sedanjim domachim, cheprav to gre vedno brez zapletov. Po eni strani je namrech kraj v teku chasa utegnill izgubiti nekdanji pomen, po drugi pa so glasovne spremembe utegnile opraviti svoje. Zato je etimoloshko iskanje nekdanjega pomena zahtevno delo.

Kot primer lahko vzamemo nastanek imena *Zips*, ki je dobilo pri Madzharih zhe obliko *Szepes*. Dandanes ne pomeni nichesar onemu, ki ne ve, da je preko vech razvojnih stopenj nastalo iz besede, ki so jo zapisovali kot »Zübtz, Zueptzer, Zuppez« in da jo po njenem pomenu vsakemu Slovanu razumljiva kot »zhupa« ali »zhupica«. – Tudi razvoj imena *Saat* postane jasen, che spoznamo slovansko imensko obliko »Zhatec«, kajti »sad, sat« v slovanskih jezikih pomeni mejo (Grenze, granica). Torej smemo sklepati, da se je popacheno ime »Saaz, Satz« nekoch pravilno glasilo *Sadec, Satec*. Shtevilne izpeljanke, kot so npr. *Novi sad, Novosady, Neusatz* pomenijo kraj, kjer je potekala utrjena meja ali pa so se v njem dogovorili glede meje. Zaradi nekakshne nove nasaditve, prevedene s sodobnim »Novi sad«, pa se vendar ne bo spremenilo ime zhe obstojechemu naselju!

Zaradi medsebojne odvisnosti med temeljno besedo in nazivom kraja pa je nadalje potrebno, da se raziskovalec spozna na vsa podrochja naravoslovja. Uposhtevati pa mora tudi folklorne in druge kulturne ugotovitve ter zgodovinske podatke v zvezi z okoljem. Toda njegove oči morajo biti predvsem sposobne, da na prvi mah dojamejo izoblikovanost tal in njihovo primernost za obrambo. Vse nashtete dejavnike pa mora znati povezati v logichno celoto. Dostikrat mora tudi brskati pod povrshjem tal, da bi poiskal kulturne ostaline, ki naj upravichijo ime kraja. Le s temi sredstvi, tj. s praktichno etimologijo in avtopsijo, je moch zanesljivo pojasniti tudi tezhje razumljiva topografska imena.

Zhupa – Ta samostalnik je zelo razširjen v shtevilnih inachicah, toda dandanes se je njegov pomen v glavnem skrčil na občinsko ali cerkveno skupnost. Predstavnik prve je bil zhupan, ki je lahko nacheloval tako majhnemu kraju kot celotni pokrajini. Iz tega etima so izpeljana imena, npr. imena: *Zips*, *Zhupanec* (skalnat osamelec z vasjo, na Slovashkem) in *Zhupanjac* (v Bosni klasični *Delminium*). Iz srednjega veka je znano vechkrat ponovljeno ime *Civitas Ziup*.

Pojem *zhupan* (ali tudi zhupnik, ki pa dandanes oznachuje le cerkvenega predstojnika), se je razvil zhe v davnini. Ponekod na Spodnjem Shtajerskem in na Gorenjskem ter na Beneshkem se predstavnik pashne skupnosti she vedno imenuje zhupan; naziv je zadnji pristni ostanek pradavne družbene skupnosti. Tudi na območjih, kjer so pridobivali sol, je beseda zhupan pomenila isto kot Salzrichter, slov. vodja solarske skupnosti.

Ker so mi poznane razmere v domovini, menim, da jih je vredno oteti pozabi. V občinah z lastnimi pashniki je skrbel za gospodarsko plat le-teh zhupan. Njegova funkcija je trajala samo eno leto in v istem chasovnem obdobju je bilo treba spet z glasovanjem potrditi pravice vsem uzhivalcem pashne skupnosti. Shtevilo pastirjev, ki jih je vsako leto izbral zhupan, je bilo sorazmerno shtevilu pashne govedi. Da pa ne bi kateri lastnik poslal na pasho prevech zhivine, je sporazumno z vsemi, dolochil zakupnino za pasho, odkazal gnoj, dolochil raboto (za izkope odvodnih jarkov ali vzdrzhevanje pregraj) in poravnal drzhavi zemljishki davek. Ob vseh svetih so se kot sosednja sestali vsi vashchani, ki so imeli pravico do uporabe skupnih pashnikov. Zhupan, ki je moral skrbeti tudi za gospodarsko stran pashne skupnosti, je prikazal obrachun svojega gospodarjenja v minulem letu. Pastir je takoj prejel plachilo v zhitu in delno v gotovini; plachilo je temeljilo na prirastku telet. Nato so obravnavali predloge, pritozhbe in tekoche zadeve, nazadnje pa so izbrali novo vodstvo, ki je moralo takoj prevzeti posle za naslednje leto.

S preucevanjem besednih osnov za zeleno mizo se redkokdaj pride do zanesljivih rezultatov, vendar so potrebne mnoge dopolnitve. Raziskovalci pri tem najvechkrat pozabijo na pravilo, da se mora ime ujemati z zunanjim, tj. geografskim videzom kraja.

Vsako topografsko ime je zgoshchen opis naravnih znachilnosti ozemlja. V imeniku krajev zato ishchemo samo uporabno in naravno osnovo imena. Razumljivo je, da morajo biti objekti enakega videza in pomena oznacheni z enakim imenom in da so shele geografi tisti, ki lokalna poimenovanja prenesejo na shirshe ozemlje. Prastaro ime lokalnega pomena se tako razshiri in ohrani. Poimenovanja so potrebna kmetovalcu zhe od nekdej. Omogochajo mu, da razlikuje posamezne dele posesti na preprost nachin in she to, da odlocha o njihovi uporabnosti. Navedel bom nekaj konkretnih primerov: *Danes bomo pokosili travnik »pri brastib«, potem »pri starih grobovih« in she »vlazhni travnik«; pastir je danes gnal k »jelsham«, »na laz« in »v ograde«.* Sprva so bila takshna imena znana samo lastniku. Schasoma jih je zachel uporabljati she sosed z enako oblikovanim zemljishchem, zatem pa she drugi v okolici. Postala so sploshna, bila vneshena v kataster in na

zemljevide ter tako bila »poshtempljana« za vekomaj. Kljub temu pa je imel samo prvi dajalec imena pravico do naravnega poimenovanja, npr. parcele »Pri starih grobovih«, o katerih najbrž ne govorijo več noben zunanji znak.⁽³⁾

V krajevnih imenih ni treba iskati skrivnostnega, bajeslovnega, simbolichnega ali genealoshkega pomena, pač pa le prvobitno danost, ki jo odraža »govorica« zemljishcha. Vsa poimenovanja ledin, voda in vzpetin so nastala iz chisto preprostih, praktichnih in naravi ustrezajochih razlogov. Zato je razumljivo, da nosijo enako izoblikovani objekti enako zvenecha topichna imena. Seznam teh imen velja kot najbolj natanchna in najbolj zvesta kulturna in vojashka geografija nashega ozemlja. Tak in nich drugachen je bil nastanek topichnih imen. Rezultati lastnega opazovanja, ne pa abstraktna razmishljanja, so bili dejavniki, ki so odlochali o poimenovanju. Zato smemo imeti razlago o razvoju pomena, ki ga vsebuje neko topografsko ime, za resnici ustrezno samo takrat, ko neoporechno vzdrzhi katerokoli dokazno utemeljitev.⁽⁴⁾

Kot smo zhe omenili, je podlaga za topografsko poimenovanje najvechkrat zelo preprosta. Nich ne bo odvech, che opozorimo, da nas pri razlagi chudnega imena navidezna samoumevnost lahko zavede na stransko pot in izkljuchi potrebo po nadaljnjih dokazih. Zato se morajo preucevalci krajevnih imen – che zadevo jemljejo resno – zavedati dejstva, da razlaga brez ogleda na samem mestu, kakor tudi brez uposhtevanja nekdanjih nachinov kmetovanja, v vechini primerov ni zanesljiva. Raziskovalno delo v pisarni seveda zahteva manj truda, daje pa manj zanesljive rezultate!

Kot se kazhe v praksi, krajevna imena niso podvrzheni posebno zaznavnim spremembam: *v glavnem so jih prilagajali le fonetichno drugim govoricam, vchasih pa prevedli v jezik prishlekov.* Takih prilagoditev imena pa ni vselej moch zanesljivo ugotoviti, ker so vrinili, zamenjali ali izlochili kakshen glas in beseda je zadobila drugachen pomen.⁽⁵⁾

Pragovorica tudi ni vsebovala pestrosti samoglasnikov, ki je lastna sodobnim jezikom. To znachilnost odkrivamo she dandanes v govoricah primitivnih ljudstev. Najstarejshe besede so imele povsod dosti vech soglasnikov kot samoglasnikov. Vokalofilija je pridobitev kasnejshe vishje kulturne stopnje. Tesnejshi stiki z drugimi ljudstvi so namrech zahtevali glasovno prilagajanje njihovim govoricam, kar je bilo najlazhe dosechi z vrivanjem samoglasnikov v tezhko izgovorljive zloge. Jeziki z mnogimi soglasniki so zato starejsi, imajo pa tudi vech sklonov in glagolskih oblik kot njihovi naslednishki idiomi. Shele ob uposhtevanju tega dejstva je moch razreshevati etimologijo tezhko razpoznavnih krajevnih imen v latinshchini, francoshchini in nemshchini. Isto velja tudi za prevedena imena. V tem so Nemci pravi mojstri. Prilagajanje je prishlo v navado na zachetku 12. stoletja, torej hkrati s prvim valom ponemchevanja slovanskih ozemelj. Nemci zatrjujejo, da so takshna imena Slovani sami shele kasneje prevedli v svoje jezike. Vendar to ne drzhi. [Op. prev.: potem bi *Ljubljana* izviral iz *Laibacha*.] Najstarejshe oblike so namrech ohranjene v zemljishkih knjigah in urbarjih. Sicer pa so nemshchini prilagojene slovanske oblike lazhe razpoznavne kot romanske, ki so jih

bili prilagodili zhe celo tisočletje prej. Prvotna slovanska imena so ostala zhiva tudi med prebivalstvom in so se lazhe ohranila. V neshtetih primerih je glasovno prilagajanje pozneje povzročilo napachne pomenske razlage. Temu je krivo samo nashe nejasno in nemethodichno sklepanje: primarni vtis bi radi spravili v sklad z razumom. Seveda ljudje pri tem ne pomislijo, da kljub navidezno ustrezni obliki predelano ime izgubi motiviranost za svoj nastanek. Tako so npr. krajevno ime *Gastein* obrazlozhili s tujimi gosti v tamkajshnjih toplih vreclih. Ta razlaga sicer ni povsem tuja pravemu pomenu, je pa nesmiselna. *Gastein* je moral vsekakor pred gosti uposhtevati lastne prebivalce in s tem tudi svoje staro ime. Tedaj pa *Gastein* nima vech zveze s toplimi vreclci, marvech ohranja pomen za obrambo prikladnega ozemlja, slov. *Hostin* in she starejshe *Gastuna*. Pravilno ime za *Bad Gastein* pa je *Toplice*, ki je ohranjeno v spakedranki *Tobelrisse*. [Op. prev.: »toplirisi«?]

Nihche na svetu nima pravice, da bi smel rushiti pravno stanje, ki je vsebovano v rabi prastarih imen oziroma preprechevati izrazhanje jezikovne pripadnosti s pomocjo imen; zakonsko bi morali zashchitati zgodovinsko dokazana imena in preprečiti samovoljne predelave, ki izmalichijo pomen tistega, kar imena dolochajo. Ime v vsakem primeru vsebuje najstarejshe zgodovino z njim obelezhena kraja in kazhe njegove bistvene znachilnosti.

Skoraj pred sto leti je Wilhelm von Humboldt izrazil mishljenje, da »s pomocjo krajevnih imen, najstarejsih spomenikov, nam zhe zdavnaj izumrlo ljudstvo pripoveduje o svoji usodi; treba je samo prisluhniti«. Treba se je tudi vprashati, che nam je njegova govorica ostala razumljiva. To govorico pa odkrivamo v nashem chasu. Che pa dandanes zheli kdo to odkrivanje preprečiti nasilno ali s sprenevedanjem, se loteva boja z mlino na veter. Resnica, ki ji je zagotovljen vechni obstoj, bo vedno zmagovala. Kar so do nedavnega imeli za privid fantastov, je postalo uposhtevanja vredna kategorija. Obchinske uprave bi se morale potruditi, da bi vsak kraj ohranil lastno zgodovinsko ime, kakrshnega imajo v vsakdanji rabi. Najprej bi morali prepovedati rabo tistih krajevnih imen, ki izpostavljajo domachine posmehu. Marsikateri umsko omejen pisunchek pri zemljishkoknjizhni upravi se je lahko potrudil z izkazovanjem svoje duhovitosti pa je zapisal takshna imena: *Affental* (Opichja dolina), *Eselsdorf* (Oslowska vas), *Gaunersdorf* (Sleparska vas), *Lausbeim* (Ushivo), *Ochsenburg* (Goveji trg), *Viehdorf* (Zhivinska vas) itn. Razpolozhljiva krajevna imena slovanskega izvora so potem z naslado prilagajali nemshkemu jeziku.⁽⁶⁾

Seveda je zdaj v shtevilnih primerih znanstveno tezhko ugotoviti pravo obliko starega imena.⁽⁷⁾ V dvomljivih primerih mora prevladati logika nad knjigozhhrsko uchenost jo.⁽⁸⁾

Pri raziskovanju svoje pradavne zgodovine na podlagi mitologije moramo paziti, da se strogo drzhimo obmochja, ki ga obravnavamo. Tuji zgodovinopisci so nam vrinili v rabo kup imen z dodanim pesnishkim in bajeslovnim okrasjem, ki s pravo zapushchino starodavnih prednikov nima kaj opraviti. Okrashena topichna imena ne morejo imeti nobene veljave in gradivo takshne vrste smemo kratko malo imeti

za balast. Tako se je npr. dr. von Peez ⁽⁹⁾ lotil obdelave na območju s krajevnimi imeni, ki ustrezajo germanski mitologiji. Na koshchku ozemlja med Spodnjo Avstrijo in Moravsko naj bi kar mrgolelo nemshkih bozhanstev in bajeslovnih junakov. Preprosti ljudje v davnnini pa niso bili tako ucheni, da bi posegali po fantazijskih predstavah profesorskih glav in jih uporabljali za krshchevanje svojih naselij in ledin. Prav tako niso chutili potrebe, da bi povprashali svoje zelo oddaljene germanske sosede, che jim dovolijo sechi po pisanem venchku njihovih bajeslovnih imen.⁽¹⁰⁾

V sedanjem chasu pride politiki vse prav. To pomeni, da se bomo težhko znebili vpliva politichnih interesov na znanost, in to ravno v chasu, ko je obstoj naroda izpostavljen neshtetim pritiskom. S tujimi koristmi prezhete in vsiljevane razlage nimajo nich skupnega z znanstvenim odkrivanjem; te so zgolj orodje za uresnichevanje politichnih zhelj. Neodvisno in umirjeno raziskovanje pa vchasih prinese tudi razocharanje. Vedeti moramo, da se polezhe tudi navdushenje obiskovalca gledalishcha, ko odnesejo prelepe odrske kulise.

Znanost je velika svoboshchina, ki potrebuje samo odprtost. Ko bi se vsak raziskovalec ravnal po pravilu, da se mora pri delu izogibati osebnim zheljam, bi stali zhe zdavnaj na trdnih tleh in ne v pravljicharskem mochvirju. Edino pravilna pot pri odkrivanju zgodovinske resnice je induktivna: *nashe sklepanje mora voditi iz posameznosti na splošno, iz neznanega v znano, iz zhivega na izumrlo!*

Che je bila v pradavni Evropi vechina etnografskih nazivov ter imen gora, rek in krajev slovanskega izvora, so jih morali zatorej ustvariti le Slovani. To pa kazhe, da Slovani niso prishli na ta ozemlja shele v chasu »preseljevanja narodov«, temvech so zhe stoletja prej odlochilno vplivali na poimenovanja. In che imajo tudi druga ljudstva slovanska imena, pomeni, da so zhe pred njimi na njihovem sedanjem ozemlju bivali Slovani. Che pa bi se Slovani naselili pozneje, bi tam nashli zhe ustaljena imena in jih prevzeli, saj novih ne bi potreboval nihche. Niti Rimljani niti Nemci niso mogli vnashati bistvenih sprememb. Smemo rechi, da je naravnost neverjetno, kako lepo se je ohranjal prvotni pomen pri vechini imen!

Ampak kje so milijoni prej naseljenih ljudi, katere so Rimljani podjarmili, nato pa jim ob svoji drzhavnishki modrosti dovolili, da so ohranili lastno vero, jezik in shege? Koliko je verjetno, da so se po razsulu nepremagljive velesile mogle nenadoma pojaviti milijonske trume Slovanov in se naseliti na neizmernih ozemljih? Zagotovo vemo, da je stoletja trajajochi rimljanska navzochnost onemogochala velike in unichevalne spopade. Kdo naj bi torej iztrebil domache prebivalstvo? In kako naj bi mnozhice Slovanov v kratkem chasu nadomestile staroselce? Vsakrshen vechji pokol staroselcev, ki naj bi ga utegnili zakriviti slovanski prishleki, bi bil vsaj toliko zaznaven, da ga ne bi mogli spregledati rimljanski in grshki pisci, ki so znali zabelezhiti tudi dosti manj pomembne dogodke. Nikakor ni mogoche, da ne bi opazili odsotnosti prebivalstva, ki je zhivel na polovici tedaj znanega sveta. Razen tega pa iz zabelezhb o domnevni velikanski selitvi ljudstev razberemo zelo malo o Slovanih. Kdor zna razbrati neshteta zemljepisna imena s slovanskimi osnovami in se

zaveda, da so pomensko ustrezna okolju ter da so bila v rabi zhe v chasu pred našim shtetjem, ta lahko razume, da tisochere množice krajevnih imen ne moremo obravnavati kot naključje.

Primerov in razlag v tej knjigi ni konstruiral, iznashel ali si jih izmislil pisec. Najdemo jih v zhe v jezikih pa tudi v naravi, na prostem, kjer jih more preverjati kdorkoli. Vsa ta imena pa govorijo v pradavnem jeziku, ki je razumljiv predvsem le Slovanom.

Opombe

1. – Naziv *Sklave*, *Slavus* je prishel v rabo shele v poznem srednjem veku in torej ne more imeti nikakršne povezave z rimljanskimi suznji.

2. – Chas bi zhe bil, da sicer resni znanstveniki zhe pometejo z bedastimi razlagami, kot jih navajajo v raznih krajevnih imenih, kot so npr. *Chrastova*, katere prebivalci so krastavi, *Sbalinci* zaradi shal, *Komen* zaradi kaminov (pechi za ogrevanje) in podobno. V tem smislu se posebno odlikuje dunajski knjigarnar Guido von List. Leta 1909 je izdal 4. zvezek svojih »epohalnih razkritij« z naslovom *Die Namen Völkerstämme Germaniens und deren Deutung* (Imena germanskih plemen in njihov pomen); vsa so »arijsko-germanska«.

3. – Na slovanskem območju vechkrat naletimo na ledinska imena, kot so npr. *u mrtvich*, *u groblju*, *u zhabitebo*, ki jih ne potrjujejo vech zunanji dokazi. Na ta imena se smemo popolnoma zanesti kljub temu, cheprav izkopavanja vselej ne dajo potrditve.

4. – Silno težko je pojasnevati prastara imena. Tako npr. pomeni *Azija* kakemu Rusu *Zemlja tujcev*, saj pravi tujcu *asej*, *asejka*, *asov*. Na chnomorskih obalah je vech krajev, ki se imenujejo *Asia* (mejni kraj, mejno). Kar je Rusom pomenilo tujino, ozemlje onkraj neke meje, je preshlo v kolektivni naziv *Azija*. Vendar je ta razlaga dostopna v glavnem le Rusom.

5. – Znani zemeljski vdor *Macocho* na Moravskem je ljudska etimologija z macheho. Ljudska domishljija jo je bila nekoch povezala s pripovedko in pri tem je ostal sedanji pomen. Che pa she uposhtevamo govornico narave, spoznamo, da gre najverjetneje za pomensko zvezo z glagolom *mači* s pomeni *pogrezniti*.

6. – Chudno je, da na nemshkih ozemljih zadostuje tudi she tako neumno in eno samo poimenovanje, na slovanskih pa morajo biti tudi po tri, da ohranjajo zmeshnjavo.

7. – Tako npr. doslej ni bilo moch sprejemljivo pojasniti imena Slovani.

8. – Gornja odkritja so motila tudi mene, ker sem izvornim imenom pripisoval sedanji pomen. Potem sem se preprichal, da v takshnem nachinu razlage ne bom nashel stalne logike in sem postal privesek keltomanov. Poglobitev v keltske podmene pa me je kmalu preprichala, da sem zashel tudi sam v jezikovno zmoto, ker so domnevno keltska imena vsebovala slovanska debila. Greshil sem pa she naprej, dokler se nisem zavedel, da je treba pri imenih, ki izrazhajo npr. izoblikovanost tal, uposhtevati tudi naravno danost. Kot chastnik, ki je bil neprestano na terenu, sem imel dovolj prilozhnosti, da sem lahko razbral pomen vechine takshnih imen.

9. – Dr. A. von Peez, Erlebt - Erwandert, Dunaj 1902.

10. – Dr. Peez se posluzhuje nesprejemljivih dokazov. Tako naj bi cheshka mesta ustanovili Nemci. Mesta so se razvila iz mochno povechanih naselij in jih ni ustanavljal nihche po lastnem preudarku. In kje so dokazi, da so v pradavnini na Cheshkem bili naseljeni Nemci?

Etimologija krajevnih imen

Poglobljene jezikovne raziskave krajevnih imen nas vodijo k ugotovitvi, ki doslej ni bila upoštevana nikjer: *vechino jih je moč obrazložiti s pomočjo slovanskih jezikov in ustrezno danostim narave*. Shele neslovanska poimenovanja kazhejo na sekundarno poselitev starejših ledin. To velja predvsem za slovanske predele, ki so jih iz političnih razlogov zasedli Nemci, Francozi, Italijani, Romuni, Madzhari in Turki. Med tistimi krajevnimi imeni in na istem območju so seveda možna tudi neslovanska, vendar jih ostane vselej bore malo, ko jih skrbneje preuchimo. Kot primer navidezno neslovanskega imena lahko navedemo slikovito skalnato sotesko *Rosstrappe* v pogorju Harz, ki ni nesmiselna »konjska droplja«, marveč ozemlje, katerega povrshje je razdrapano. Potem: *kjerkoli naletimo na ime Slatina, vemo vnaprej, da tam izvira mineralna voda*. Kjer so *Toplice*, imajo izvire tople vode. Imen *Dobl*, *Tobel*, *Tobelrisse*, *Teplütz* in podobna je najti na tisoče, vsa pa izvirajo iz slovanskega pridevnika *topel*.

Toda krajevnih imen slovanskega izvora ne najdemo samo na nemških območjih Avstrije in v Nemčiji, marveč tudi v Shvici, Italiji, Shpaniji, Franciji pa na Nizozemskem in Danskem. Za znanost, predvsem za prazgodovino, bi bilo treba dolochiti zunanje meje območij, na katerih lezhijo kraji z imeni slovanskega izvora. To bi omogochilo odkriti nekđaj s Slovani poseljena ozemlja, ki so bila gotovo bolj razprostranjena, kot so danashnja.

Mnogo je she nelogichno pojasnjenih oziroma nerazumljivih krajevnih in družinskih imen. To npr. velja za cheshke in moravske družhine, ki so jih njihovi potomci zaradi modnih tezhenj zacheli germanizirati v 13. stoletju; v vechini njih je she moč odkriti prejšnje slovanske oblike. Pri slovenskih plemishkih nazivih pa je zhe dolgo tezhko razbrati, ker so njihov pomen prevedli v tekocho nemshchino. Tako je Turjashki postal *Auersperg* (-perg, -berg = breg) in *Ostrovrhar* = *Scharfenberg*.

Gospodje s Prueschenka so nekoch zhiveli na Prezhniku, ki ga dandanes verjetno prevajajo kot *Lauer*, *Lauerer* (slov. *Prezha*). Razni priimki kot npr. *Schinkowitz*, *Lugaster*, *Osternütz*, *Garrach*, *Jabornegg*, *Katzianer* idr. v slovenskih zgodovini niso poznani, vendar jim s pomočjo etimologije moremo dolochiti jezikovno pripadnost.

Pri vsem nam gre le za to, da bi dokazali obstoj slovanskih krajevnih imen, ki so bila znana in zabelezehna zhe mnogo prej. Etimoloshko podkrepljena, postanejo najstarejši dokaz za nasho trditev, da so bili v teh krajih Slovani naseljeni zhe dosti pred svojo uradno domnevano priselitvijo. Samoumevno velja, da tudi imena, za katera nimamo pisnih dokazov, temeljijo na istem etnografskem in enakem topichnem pomenu, oziroma jim je moč poiskati naravni pomen izključno le v slovanskih jezikih ne glede na chasovno oddaljenost nastanka. Ljudje, ki so ustvarili starejša poimenovanja, so potemtakem govorili isti jezik kot oni, ki so mlajšim imenom vtisnili svojo lastno jezikovno podlago, kar pa pomeni, da so kasneje nastala imena stara prav toliko kot pradavna, le da za takshno trditev ni pisnih dokazov.

Trenutno she ni izvedljivo, da bi vsa krajevna imena nanizali po abecednem redu in izgovarjavi ustrezno. Nadvse zahtevno delo bi pomenilo temeljni kamen za

nekakšen »Splošni etimološki imenik krajev«. Zaradi velikanskega obsega takšnega dela bi bila najprimernejša razdelitev v večje shtevilo posameznih monografij, ki bi jih kasneje dopolnjevali. Obravnavano gradivo bi zato najbolj nazorno prikazali po naslednjih pojmovnih razdelkih:

- a) zavarovanje pashnih površin;
- b) ozemelske razmejitve;
- c) obramba pri predzgodovinskih ljudstvih – krajevna imena obrambnega izvora;
- d) krajevna imena drugachnega izvora.

ZAVAROVANJE PASHNIH POVRSHIN

Chudovit znanstveni rezultat nam je dala raziskava v zvezi z imeni, ki odražajo skrb za varovanje osebne svobode in ohranitev sredstev za prezhivljanje. Oblike varovanja izkazujejo najzgodnejše elemente naših ustavnih dolochil.

Zgodovina pravi, da so bili najstarejši prebivalci lovska, ribishka in pastirska ljudstva, ki kot nomadi niso bili stalno naseljena. Toda kdor bo zadevo preuchil globlje, bo spoznal, da ni vse tako preprosto in da ugotovitev ne drzhi povsem. Ribich se je lahko ustalil na bregu morja, ki mu je nudilo obilen ulov; chlovek ni kot zhival, ki stalno teka za plenom. She v našem chasu so primitivna ljudstva, ki se prezhivljajo z ulovom in prodajo rib, pri tem pa morajo rachunati she na konkurencu. Ko odkrijejo bogatejshe lovishche, se ne odselijo tja, marvech ostanejo v starem selishchu. Isto velja za lov. V nova lovishcha z vech divjachine hodijo samo lovit, a družhino pushchajo v stalnem naselju. To jim narekuje zakon o samoohranitvi. Nomadski lovec se nenehno giblje, pri tem pa lahko naleti na lovce iz tujih družhin in se z njimi spopade. Konchno pa je chlovek moral skrbeti za hrano tudi v chasu, ko je bilo malo možnosti za ulov (v chasu neviht na morju, povodni ali snezhnih viharjev v gozdovih). Mar naj bi takrat zapustil domachijo? Preprichani smo lahko, da tudi predzgodovinski chlovek ni mogel biti tako neroden. Zato arheologi odkrivajo kosti razlichnih zhivali na enem mestu: *lovci so prinashali plen na eno in isto mesto, v svoja bivalishcha.*

Zmotne so tudi navedbe zgodovinarjev o pastirskih ljudstvih, ki naj bi po njihovem bila nomadska. Justinus je npr. zapisal: »Skiti so dopushchali, da se jim je zhivina pomikala brez nadzora iz kraja v kraj in se niso bali, da bi je zmanjkalo, saj je za tatove veljala stroga kazen.« Ko bi hodili lastniki za zhivino, bi bila ta she bolje zavarovana. Samoumevno je torej, da so se chrede pasle na omejenem zemljishchu, sicer bi zhivali lahko odshle po svoji poti. She dandanes poznamo skupno pasho. Lastniki svoje zhivali oznachijo vsako posebej in z dogovorjeno barvo. Vendar se zadeva kazhe tudi v drugi luchi. Do neke mere so pastirska ljudstva lahko oznachena kot »nomadska«, vendar le glede na letne chase. Vsako pomlad so pastirji skupaj z družhino zapustili zimska bivalishcha in pospremili zhivino do pashnikov, na katerih je trava zhe ozelenela. Tudi zaradi poletne sushe

so jo odgnali na višje in hladnejše predele, npr. na alpske pashnike, toda jeseni so se vrachali v rodovna bivalishcha. Občasnih selitev pastirskih ljudstev, ki so vsako leto odhajala na pasho in se pred zimo vrachala domov, ne moremo smatrati kot nomadsko značilnost. V goratih dezhelah Evrope poznamo takšne nomade še dandanes. Na Gornjem Shtajerskem npr. odzhenejo zhivino maja do spodnjih planin, v juliju in avgustu jo pasejo na gornjih, nato se spustijo do spodnjih, sredi oktobra pa se vrnejo v dolino. Tako je poskrbljeno, da je zhival zaradi primernih podnebnih razmer vedno na dobri pashi. Izkorishchanje gorskih pashnikov in planin na Tirolskem, Solnograshkem, Norveshkem, v Italiji in Shvici je moč le delno opredeliti kot nomadstvo. Enako kot na Balkanu gospodarji ne vzamejo s seboj celotne družhine, temveč samo najnujnejsho opremo in nekaj zhensk, za katere imajo pripravljena bivalishcha.

Sl.1a – Razprostrte roke opozarjajo:
»Samo do tukaj!«

Sl.1b – Kot mejni kamen upodobljen mož v Zahodni Prusiji. Na njem je videti orodje za kaznovanje kershilcev.

Niti Ciganov ne smemo prishtevati docela k nomadskim ljudstvom. Tudi pri njih je navada, da hodijo po dezheli samo tisti družhinski chlani, ki ishchejo zasluzhek kot potujochi kovachi, krpachi kotlov in vedezhevalci, pa she ti v ustreznih letnih chasih.

Izraba skupnih pashnikov (ki so postali na zasedenih rimljanskih ozemljih ozemljih drzhavna lastnina, praedium) je pogosto bila vzrok za prepire in spopade. (1) Posamezne družhine so imele dolga stoletja dedno pashno pravico, ki so jo znale braniti tudi s silo. Chrnogorci, Albanci in Turki so si bili vedno sovrazhni prav zaradi te družhbene inshtitucije, saj pashna pravica v tistih krajih s skopo naravo zagotavlja zhivljenjski obstoj. Iz strahu, da jih ne bi kdo spodrinil z rodne grude in jim odvzel možnost prezhivljanja, so bila pastirska ljudstva vsak hip pripravljena na obrambo. V tem vidim pojasnilo, zakaj v njihovem vedenju zelo ochiten bojvnishki znachaj. (2) Zato so njihova pashna obmochja vzrok za nastanek obchudovanja vrednega, vendar povsem naravi ustreznega obrambnega sistema. To dejstvo zanesljivo pricha, da pastirska ljudstva niso mogla biti »nomadi«, ki bi

vodili svoje chrede nenachrtno in na tuje pashnike. Takshne nomade lahko ishchemo le v pravljicah, v zgodovino pa ne spadajo.

Na tej podlagi se je v vsaki skupnosti, ki je imela v posesti pashno povrshino ali pa je na nevtralnih tleh uzhivala staro pashno pravico, utrdila naravna potreba, da jo navzven zastopa primerna oseba z vsemi pravicami in dolzhnostmi, ki ji je zaupana tudi obramba. Nich ni presenetljivega v tem, da besede, ki obeležhujejo tako najvidnejshe posameznike kakor tudi bozhanstva, izvirajo prav iz družbene ureditve pastirskih ljudstev. Tudi obrambne točke so dobile svoji legi, uporabnosti in tehnični opremljenosti ustrezno poimenovanje. Nazivi zanje so bili kar neverjetno raznoliki in dandanes le tezhko dojemamo nadvse subtilne razlike med njimi ...

Po mojem mishljenju so Baski ostanek tistih Slovanov [za nas raje *Slo-Venetov*, op. prev.], ki so v davnini bili naseljeni na Iberskem polotoku. Nekateri so mishljenja, da je bila njihova govornica keltska. Konec koncev je moglo biti tudi tako. Če je keltshchina slovanski jezik, je morala biti v rabi she dokaj pozno in zapustiti topografsko dedishchino. Ali ga je? Vprashanju niti nochejo najti odgovora. Zato pa se zdaj suchejo okrog te keltshchine kot machka ob vreli kashi, da bi dokazali njen neslovanski izvor. Vendar se krajevna imena kazhejo kot ostanek jezika nashih skupnih prednikov. To neizpodbitno velja tako za Dezhelo Baskov kot za ves Iberski polotok. Če pomislimo na zunanji videz baskovskega ozemlja, je to she lazhje razumljivo. V gorati dezheli samostojno zhivechi prebivalci niso bili izpostavljeni vsestranski romanizaciji: v gorovju se promet tezhko odvija in naravne ovire so pomenile najboljsho obrambo pred raznarodovanjem. Pri gorjanih se tudi bolje ohranijo stare shege kot v ravninskih naseljih, kjer imajo domachini vech stika s tujci.

Pozornost vzbujata tudi to, da prav najstarejshe besede iz dnevne rabe v jeziku Baskov kazhejo sorodnost s slovanskimi jeziki, posebno s slovenskim. Pomenske vezi so neverjetno tesne. (3) V raziskovanje se tukaj ne nameravam spushchati, rad pa bi poudaril, da je na razpolago toliko primerov, da ne bi imel tezhkega dela, kdor bi se odlochil za poglobljeno raziskavo, ki bi bila namenjena iskanju nashih sorodstvenih vezi. Primerjajmo samo nekaj tu pa tam izbranih baskovskih besed:

Bazca - nem. *Weideplatz*, pashnik, sl. *pastvo*, *pastvisko*; lat. *pascua*; **behia** - nem. *Weidewieb*, slov. *beka in bekati*, chesh. *bečeti*; **cepois** *Holzprügel*, slov. *oklesh-ček*, *čep*; **choco** - *Winkel*, slov. *kot*; **derna** - nem. *Handfläche*, slov. *drn*, boleche *zbadanje v roki*; **err** - nem. *Ende*, *Spitze*, slov. *rt*; **ezcura** - nem. *Eiche*, slovo *brast*, *shura* = *Korkeiche*; **gar** - nem. *Flamme*, *zhar*; **garabia** - nem. *Hacken*, slov. *grabiti*, *grablje*; **gori** - nem. *brennen*, slov. *goreti*; **gora** - nem. *hinauf, auf der Höhe*, slov. *gor*, *gori*; **goren** - nem. *hoher Berg*, slov. *gorski kraji*, *Gorenjsko*; **goinerritar** - nem. *Gebirgsbewohner*, *Bergbewohner*, slov. *gorichar*; **heya gora!** - slov. *oj, gorjel!*; **kukudatz** - slov. *kokodakanje*; **leka** - nem. *Hülse*, *Schote*, slov. *lecha*; **menast** - nem. *metallen*, slov. *medeninast*; **palanka** - nem. *Stange*, *Stab*, slov. *planka* = nem. *Zaunpfahl*; **phuncella** - nem. *Mädchen*, slov. *devica*, *dekle*, *punca*⁽⁴⁾; **poistarika** -

nem. Bachstelze, slov. ptička pastirica; picher - nem. Wassertopf = lončen pisker za vodo, slov. pisker; pikarda - nem. scheckig, prim. slov. pikast; senar - nem. Ehemann, slov. zakonski mož, soprog, prim. zhenar, zhenin; sopa - nem. Zimmer, soba; sama, zama - nem. Last, prim. slov. samar = Tragtier, tovorna zhival, samariti = voditi tovorno zhival; zamarra - nem. Bluse, hochgeschlossenes Kleid, chesh. čamara enako, del njihove narodne nosbe, slov. chamer = vodilni planshar, volnena chepica; zanko - nem. Franse, slov. franzha, resica; zapi - nem. Stück Leinen, slov. lanena krpa, capa; zapata - nem. Schuh, slov. chevelj (slov. copata = Flechtschuh).

Zaradi vpliva obeh romanskih sosedov (Francozov in Shpancev) je baskovski jezik umetno preobremenjen s samoglasniki. Njegovi slovarji zdaj uporabljanega jezika niso delo ljudi, katerim bi ta bil materin jezik. Zato je težko izluschčiti etimološko jedro besed.⁽⁴⁾ Zgolj na naključne resitve se nikakor ne smemo zanashati in moramo zato zbrati chim vech primerjav.

Opombe

1 – Podobna ureditev she dandanes velja na Skandinavskem polotoku. Po razpadu zveze med Shvedsko in Norveshko je bil sklenjen meddržavni sporazum. Ena izmed petih konvencij je vsebovala tudi dolochila o pashni pravici za severne jelene Laponcev. V odrejenih mesecih so Laponci smeli seliti svoje chrede v sosednjo drzhavo, ne da bi bili obvezani vprashati posestnike zemljishch za dovoljenje. To je lep primer selitve s chredami brez zapustitve stalnih bivalishch.

2 – Grimm ima stare Nemce za oborozhena pastirska ljudstva, kakor je o Germanih menil tudi Tacitus, ko je zapisal, da niti skupnih niti osebnih zadev niso obravnavali brez orozhja v roki. Danashnja pravila so bistvena posodobitev. Ko so se Chrnogorci in Albanci odvadili nositi orozhje s sabo, je bilo konec vsakodnevnih turshki vpadov.

3 – O tem je prvi pisal Joh. Topolovshchek v svojem delu *Basko-slovanska jezikovna enotnost* (Dunaj 1894), ki je vzbudilo pozornost znanstvenih krogov. Svoje ugotovitve je pisec podprl z dokazi, ampak »znanstveniki« so se spravili nadenj ter ga ozhigosali kot fantasta in tepca.

4 – Luzhishke Sorbkinje se nekoč dobivale v doto *Punzengeld*. Tega izraza jezikoslovci she niso mogli pojasniti. [Op. pr.: »denar, ki ga je dobila punca v doto«].

Iz nemshchine prevedel Leopold Verbovshchek

Zgornje besedilo je posneto (z dovoljenjem zalozhnika) po knjigi **Davorin (Martin) Zhunkovich – Leopold Verbovshchek: V sencí zgodovine** (Ljubljana, Jutro, 1998). V tej dvoavtorski publikaciji je prvi del z naslovom *Slovanski temelji Evrope* prevod Zhunkovicheve knjige *Die Slaven, ein Urvolk Europas* (Dunaj, 1911), z dodatkom nekaj njegovih chlankov iz periodike. Drugi del je prevajalchev izvorni prispevek z naslovom *Resnica na dosegu*. Prichujoča zacetna poglavja iz Zhunkovicheve knjige so pod skupnim uredniskim naslovom; v prevodu so popravljeni le drobni pisni lapsusi, prevajalcheve opombe med besedilom pa so v oglatih oklepajih. (Op. ur. I. A.)

Vprashalnica

Jolka Milich

NEKAJ MALEGA O RENEGATSTVU POSEBNE VRSTE

V trzhashkem Primorskem dnevniku z dne 18. 3. 2016 sem nekoliko osupla prebrala poročilce agencije STA – in vsebinsko podobno v Delu dan kasneje – bom strnila misel, da bom chim krajsha – da je ljubljansko Vrhovno sodishche razveljavilo obsodbo Reporterjevega kolumnista dr. Boshtjana M. Turka, ki jo je izreklo Okrozhno sodishche leta 2014 in nato junija lani (2015) she potrjeno sodbo Vishjega sodishcha v sporu z zgodovinarjem Jozhetom Pirjevccem, ker je ustreglo Turkovemu zagovorniku, da je Pirjevec kot politik pach ... javna oseba. Torej – ker je javna oseba – ni sploh potrebno, da kdo z njim ravna v rokavicah, obzirnost (ali spodobnost) je potemtakem prej odsvetovana kot priporočena ali predpisana. Na to smo se zhe navadili. Zdi se pa, kar doslej nisem vedela, niti slutila, da se na rovash javnih oseb lahko tudi na debelo (z)lazhesh in pri marnjanju neresnic(e) tudi pridno vztrajash, da jih prikazhesh – zgodovinarje, ki se bavijo tudi s politiko in tvoje morebitne nasprotnike seveda – chim slabshe in do kraja pritlehno. Lahko se o njih tudi ignorantsko (beri nevedno) razgovorish in natrosish same priblizhke in bedastoche, ker bolj malo vesh o tem, kar chebrnjash, da ne rechem nich. In v to kategorijo nevednezhev – zhe kronichnih nepoznavalcev primorskih problemov (danosti, preteklosti, strahov, možnosti in tezhav) sodi, se bojim, tudi velikodushno oproshcheni univerzitetni profesor in novinar Turk. Ne spravlja ga v zadrego, da je tako malo podkovan in da s temi luknjami v znanju primorske sploshne tematike pa z zagnanostjo, kot da bi se shel lov na charovnice – naj mi ne zameri odkritosti – univerzi prej shkodi, milo recheno. Zaveda se najbrzh, poznavshi situacijo pri nas doma, zdaj govorim na sploshno, da ... che bo tvoj ali moj zagovornik dovolj spreten in preprihljiv, tebe ali mene brzhekone she oprostijo vsake krivde vse vishje sarzhe tribunalov, tudi ustavno sodishche pa evropsko in she kakshno specialno in postransko za namechek, o katerem si nemara shele vchera zvedel, da sploh obstaja, ker so vsi ti vishji gospodje tako vesoljsko naravnani, da se ne utegnejo ukvarjati z zamejskimi imenskimi bagatelami in s podobnimi she vedno trajajochimi hudo vprashljivimi drobnarijami, in so zategadelj zelo verjetno o obravnavani materiji enako teshchi kot ti, in morda she bolj. Tebi je medtem brzchhas kdo prishepetal na uho, da ga lomish, a da ne propadesh, tvegash vseeno priziv, saj nekako morash gnati svojo z dejstvi skregano vizho naprej, in sicer z izmishljeno trditvijo, da je ... »Pirjevec stopil v nenavaden tip renegatstva: svoje ime je poitalijanchil, cheprav za to niso

obstajali nobeni zunanji razlogi in pritiski ...« Sodishche pa kot kakšen nadvse spravljiv papagaj, vsaj zdi se tako, sami presodite in she samo naj pomisli, je pogruntalo in pribilo: »da bi si lahko Pirjavec prej spremenil italijanski priimek, che bi to zhelel.« Prej kdaj? To mi povejte. Zazhelen je strokovno utemeljen odgovor, ki ga pa ne bo, molk se v določenih trenutkih natolcevalcem she najbolj izplacha. In navsezadnje, ker si priimka ni sam poitalijanchil (kot ga novinar lazhno dolzhi in prav na podlagi teh lazhi in izmishljenih konstruktov Pirjevchevega renegatstva, ki ga sploh nikjer ni – so zavedeni vrhovni sodniki razveljavili tudi Turkovo obsodbo) – naj jih poimenichno navedem, ali naj v letu milosti zamizhim pred njihovo zablodo? A povnmimo se k Turkovi iz trte izviti trditvi, da si ga je zgodovinar sam poitalijanchil, ki sploh ne drzhi, saj je vobche znano, da so ga fashisti, she preden se je rodil, z dekretom poitalijanchili njegovemu ochetu kot vsem ostalim Slovencem na Primorskem pod Italijo. Zgodovinarja Jozheta Pirjevca bi moral matichni kolumnist Reporterja v zvezi z poitalijanchenim priimkom kvechjem javno pohvaliti, tudi che sta si politichno navzkrizh, ker si ga je dal precej hitro in zhe davno uradno odstraniti, (takrat kar precej drag, zamuden in kompliciran postopek), medtem ko tega kar prevech nashih zamejcev iz najrazlichnejshih razlogov ni do danes she storilo – bi prav kazalo ugrizniti v to kislo jabolko in narediti raziskavo. Zanimivo vprashanje za magistrsko ali doktorsko nalogo! Dajmo, mladi, srednji in starejsi raziskovalci, zavihajte zhe enkrat rokave! – In razishchite (nato tudi razchistite) to vprashanje o obdrzhanju poitalijanchenih imen in priimkov pri marsikom; za renegate pa jih ne shteje nihche, niti jih zafrkljivo ne vključuje kot Turk v kakšen navaden ali nenavaden tip renegatstva, tu pa tam se najde kdo, ki jih ima prej za plashkote in zajce. In mednje sodim tudi jaz, ki vechkrat na glas povem, kar mislim. Turku svetujem, da svojo zgoraj omenjeno zagnanost oz. gorechnost, da ne rechem fanatizem, naperi proti ... (omenila bom le nekaj priimkov, bi jih pa lahko nanizala za dolg seznam, omejila se bom le na nekaj nesporno dejavnih, narodno zavednih in zasluzhnih Slovencev, ki se tako rekoč poklicno in politichno ukvarjajo s slovenstvom in se zavzemajo za nashe dobro in so nekako – ali bi morali biti – tudi kar se imena tiche – vsem drugim za zgled. Torej naj se informira ... recimo ... pri komenskem zhupanu in podjetniku Marku Bandelliju – po slovensko Bandelj, ki se je ustalil tostran meje (beri v Sloveniji) ... ali naj se pozanima pri repentaborskem zelo prizadevnem zhupanu Marku Pisaniju – po slovensko Pishchancu – ... in naj zine kakshno pikro kot Pirjevcu – moram poiskati kakshno zhensko, da mi ne bo kdo ochital pristanost in me obdolzhil seksizma – ali naj izstreli ne prevech skelecho pushchico proti ... Alini Carli – po slovensko Kralj – zelo simpaticni in sposobni urednici in oblikovalki pri neki nashi znani zalozhbi v Trstu. Che bo obdolzhil tudi njih enako neomajno in brezkompromisno kot zgodovinarja, – o sancta simplicitas, kar neverjetno je, gospod profesor, da ste tako naivni in nevedni! – da so si tudi oni kot on – očitno na svojo pest – iz chistega masohizma poitalijanchili imena, cheprav za to niso obstajali, kot novinar Turk trdi, nobeni

zunanjji razlogi ali pritiski, utegne zvedeti marsikaj koristnega in brzčas tudi kaj vprashljivega, kar she ne ve. Recimo: zakaj teh fashistichnih vsiljenih insignij totalne preobrazbe slovenske samobitnosti v italijansko, drugache recheno ta bedni imenski rezultat in produkt ne mislijo zgoraj imenovani in vsi ostali neimenovani niti opustiti in prevzeti prvotno slovensko obliko? Po mojem mora obstajati kakshen tehten razlog. Na dan z besedo. Vrhovno sodishche in morda celo vsi trije, tudi okrozhno in vishje, vam bodo morebiti po temeljito izpeljani raziskavi dali enoglasno »razhon« (= prav), da so – dovolite mi, da vas prosto citiram – »stopili v (ne)navaden tip renegatstva«, seveda z (ne)potrebnim poudarkom, da ta vzdevek sodi ali pa ne sodi v zvrst zhalitev, marvech gre ali pa ne gre za nekakshno splošno domnevo ali konstatacijo brez slabshalnega pomena, izrecheno tako rekoch bolj zaradi lepshega kot zaradi grshega. Skratka chista in malce »pompozna« retorika kot najbrzh tudi vam lezhi, brez prav(n)e tezhe, kot se spodobi za predavatelja literature na faksu. No, che boste stopili v akcijo kajpak s kakshnim poznavalcem primorskih zadev skozi chas (!) in ekspertom o primorski she neresheni problematiki (!), nemara vam celo uspe razgibati v nekdanjem zamejstvu (sedaj brez meja) precej kalne vode in motne poglede (v bodochnost) ter obuditi od davnega straha napol odrevenele dushe, se vam utegne nemara she kdo pridruzhati v tej sveti vojni in tezhnji za manj pritiskov s strani italijanske vechine nad slovensko manjshino v korist bolj (raz)vidne slovenske identitete onstran meje v Italiji in konsekventno tudi pri nas v matici, saj je eno nerazdruzhljivo povezano z drugim. Kar bi bilo za nasho skupnost na tujem samo pohvalno. Premislite! Ne zapravite si te enkratne prilozhnosti, da se z vsem zharom, ki ga kot sangvinik premorete, potegnete za to nasho skupno in narodno vsestransko pozitivno stvar.

Dokumenti

Dokument 1

Rajko Shushtarshich

POVZETEK O ABSURDNEM UKINJANJU REVIJE SRP

(samo nekaj absurdov)

Splošni absurd:

– SISTEM »omogocha«, tj. **onemogocha** ustvarjalnost v neodvisni Reviji SRP po svoji naravi. Sistem sam po sebi »kot tak« teži k popolni kontroli vsega, kar je institucionalizirano. »Shirshe gledano, zadevamo ob skrivnostnost vrednotenja slovenske kulturne ustvarjalnosti. Najbrz ne bomo nikoli nashli zadovoljivega odgovora, vsaj takega ne, ki bi kazal na minimalno soglasje med protagonisti, upravljavci kulture na eni in avtorji ustvarjalci na drugi strani, ker prvi kulturo, umetnost in kulturnike, umetnike omogochajo oz. onemogochajo, slednji pa kulturo, umetnost zgolj udejanjajo. Pa vseeno občasno poskušamo.« (Rajko Shushtarshich: Odprto zaprto pismo MK RS, II – Majdi Shirca, She o vrednotah in vrednotenju

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp39/dokum39/3dok39.htm>)

– Zavod (pravna oseba zasebnega prava) preneha v primerih in po postopku, določenem z zakonom (**ki ga ni!**). *Zadeva ad absurdum*, brez primere, nizamo absurd na absurd. (gl. Dokument 1; Dokument 1- tudi v angl.)

Zato je Svet zavoda Revije SRP 5. oktobra 2015 sprejel sklep o prenehanju (ugasnitvi) Zavoda Revija SRP. Samoukinitiv je bila torej edini logični izhod, kajti obravnavanje Zavoda Revija SRP ter delovanja njegovih ustanoviteljev in sodelavcev kot »obichajne« pridobitno-poslovne organizacije je dejansko le nepotrebno, nesmiselno in nevzdržno pravno-formalistično onemogochanje (»obdavchevanje«, »kaznovanje«) specifichnega, popolnoma neprofitnega delovanja v splošnem nacionalnem kulturnem interesu. (gl. samoukinitiv⁴)

Vendar Okrožno sodishche v Ljubljani v svojih odredbah vztraja na postopku zaprtja (likvidacije) zavoda po določbah ZGD-1, čeprav obstoje primeri v sodni praksi, ki kazhejo, da je Zavode mogoche ukiniti, izbrisati tudi drugache kot po teh določilih.

– Sodishcha ne zanimajo dejstva:

- Zavod (katerega ime si je v registrski zadevi, tj. v sklepu o ustanovitvi Zavoda izmislila sodnica Okrožnega sodishcha Gorshe Mushich Helena) ima zaprt račun zhe od 15.1.2009 (od tedaj nima rachuna in torej shest let ne poslujе vech!).

- Osebi z deležem v premoženju (vsak po 50%), Ivo Antich, Karlovshka 22, Ljubljana, in Rajko Shushtarshich, Prazhakova 13, Ljubljana, ugotavljata, da Zavod Revija SRP dejansko ne obstaja več. Premozhenje zavoda je 0,00 €. Rachun zavoda je zaprt. Zavod nima upnikov in nima nobenih terjatev. Letna poročila AJPEsu, DURS / FURS so nesmiselno administriranje (izpolnjevanje rubrik z 0,00 €; v dokumentu DURS, ki nas bo za zacetek stal 1.800 €, za 9 strani 0,00 – (glej.: DAVEK OD DOBICHKA¹¹, PLACHILNI NALOG³ in PLACHILNI NALOG^{3a}).
- Zavod Revija SRP ni nikomur nich dolzhan (nima upnikov) in nima nobenih terjatev – vse od njegove ustanovitve (vpisa subjekta v sodni register) 20. januarja 1999. Objava na spletnih straneh AJPES¹⁴ v skupini Objave sporočil po ZGD-1 dne 15.10.2015, pod shtevilko objave 2402425, je bila poziv upnikom (ki jih ni!).
- Institucionalna oblika Zavoda Revija SRP – kot pravna oseba zasebnega prava – dejansko ni primerna in ni potrebna za opravljanje neodvisne dejavnosti na področju kulture in umetnosti – svobodne ustvarjalnosti Revije SRP – njenih sodelavcev.
- Odstopil je preds. Sveta Zavoda, vsi člani sveta Zavoda in dir. Zavoda. Tako po Statutu in Aktu o ustanovitvi Zavoda le-tega dejansko ni več!
- V svojih odredbah in sklepih sodishche ni uposhtevalo nobenega od nashih predlogov (navedb, prilozhenih dokazov) – povsem jih je prezrlo.

Zadnje Odredbe okrozhnega sodishcha, z dne 27.01.2016, ne bom izpolnil (svojih predlogov ne bom več dopolnjeval). Jo bom pa komentiral:

Zame je ta odredba, v primeri s prejšnjimi, nadgrajena do te mere, da jo lahko razumem kot poseganje v nashe notranje odnose, dolochneje, kot manever zastrashevanja ali pa poskus povzrochanja razdora v Urednishtvu Revije SRP (Zavoda Revija SRP, vsaj za nas, namrech ni več!).

»Oni« naj torej le imajo ZAVOD ZA ZALOŽNIŠTVO NA PODROČJU KULTURE IN UMETNOSTI, Revija SRP (Svoboda, Resnica, Pogum), matichna shtevilka 1339427000.

Nasprotno temu pa **Revija SRP** in **Lives Journal** delujeta brez birokratskih dolochil ter izhajata bolje kot poprej. Nash edini »institucionalni organ« je Urednishtvo, ki praviloma deluje po nachelu soglasja. Dana beseda sodelavcev in urednikov velja več kot pisna pogodba npr. v gospodarskih družbah. Tako deluje Revija SRP zhe 24 let. Bila je torej zhe veliko let pred institucionalizacijo v obliko Zavoda ... – pravno osebo zasebnega prava. In bo delovala, vse dokler se sistemu le ne bo posrechilo ukiniti jo ali jo kako drugache onemogochiti.

Vsaj zacasni, morda tudi konchni zakljuchek:

Imam navado, da na kocu podam she svoj chisto osebni pogled na zadevo – kot individuum Rajko Shushtarshich:

Kot nekdanji papirnati direktor Zavoda se moram she vedno ukvarjati z zadevo, a le toliko, kolikor je oziroma kolikor se meni zdi neizogibno; sodelavcem (sourednikom, soudeležencem v zadevi) pa tega ni treba. Ta povzetek jim bo povsem zadoshchal, ker mi sodelavci v reviji verjamejo na besedo.

»Oni« pa lahko store – razsodijo le tako, kot je to v njihovem interesu. Iz izkushenj v administrativnem raziskovanju institucij in spopadanju z mochnimi institucijami sistema lahko domnevam, da je odlochitev znana zhe na samem zachetku, ne glede na izvedena prichujocha dejstva – dokaze. Od mene pa ne bodo dochakali, da bi sodeloval v ukinjanju, likvidaciji Zavoda za ... po ZGD-1. – po analogiji likvidacije gospodarskih druzhb, ker med Zavodom Revija SRP in gosp. druzhbo ni nobene, prav nobene (!) analogije. Bedak pa nisem, da plesal bi po »Njihovih« razglashenih taktih.

Zhelim jim veliko let njegove - t.j. Zavodove uspeshne gosp. dejavnosti. Sankcije pa, ki iz tega slede, niso neprichakovane.

*Individuum ne more spremeniti sistema,
lahko pa ne dovoli, da bi sistem spremenil njega.
In to ni malo!*

Rajko Shushtarshich

V Ljubljani, 8. februarja 2016

Povezave na druge dokumente v tej zadevi glej na:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda.htm

Dokumenti, ki so na internetu, so enaki originalom, le da so slednji podpisani. (Op. R.Sh.)

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko resljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težki k svobodi;
če se še zivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srechnejshi od drugih,
ti, ki so rojeni pod srechno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdrzhati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie